diasporiana.org.ua

The Works of Vasyl' Grendzha-Donskyj

VOLUME I

THROUGH THE THORNY PATH

POETRY

Cover and drawings by Artist M. MYCHALEWYCH
Edited by Prof. WASYL LEW

1981
Published by Carpathian Alliance, Inc.
Branch in Washington, D.C.

ТВОРИ

Василя Ґренджі-Донського

ТОМ І

ШЛЯХОМ ТЕРНОВИМ

ПОЕЗІЇ

1981
Видання Карпатського Союзу, Інк.
Відділ у Вашінґтоні, Д.К.

МИСТЕЦЬКЕ ОФОРМЛЕННЯ: *М. МИХАЛЕВИЧ*

ЛІТЕРАТУРНА РЕДАКЦІЯ: *проф. д-р ВАСИЛЬ ЛЕВ*

Зібрала і впорядкувала
ЗІРКА ҐРЕНДЖА-ДОНСЬКА

Library of Congress Catalog Card Number:
80-68963

Compiled and arranged
by
ZIRKA GRENDZHA-DONSKA

B & B Printing Service, Philadelphia, PA

Mr. Print, Roseville, MN

Printed in USA

ВІД ВИДАВНИЦТВА

Перша світова війна принесла великі зміни в житті народів на европейському континенті. Розвалила вона і австро-угорську монархію і тим самим звільнила від тисячулітньої окупації мадярів далеко на захід висунений клаптик української закарпатської землі. Протягом сотні років окупанти провадили інтенсивну денаціоналізацію на цій території і народ мусів боротися з надзвичайними труднощами, щоб зберегти свою мову, звичаї та народну словесність. Коли, під час війни, вже позамикали навіть і школи й заборонили вживання кирилиці, то, здавалося, карпатський народ стояв перед обличчям неминучої національної та соціяльної загибелі.

Злука карпатської землі з новоствореною Чехословацькою Республікою після державного перевороту принесла Закарпаттю деяку полегшу. Однак утиск з боку нових окупантів — чехів — був майже такий самий сильний.

Тисячолітнє мадярське уярмлення залишило свою печатку на політичному, економічному, а головно на культурному житті країни. Народ був вповні несвідомим свого національного „я". Свідомої інтеліґенції майже не було, а якщо деяка й була, то вона задля матеріяльної вигоди чи полегші з'яничарилася і легко було її використати для дальшої мадяризації або чехізації карпатського народу. Та чимало було і осіб не-українського походження, які під покришкою „русинства" дезорієнтували народ та жорстоко переслідували всіх тих, хто відкидав мадярство та стояв із поневоленим народом.

Літературне життя з початком 20-го століття на Закарпатті вповні завмерло. Москофільство, що панувало тут у 19-му столітті, давало познаки деякого невеликого руху в літературному житті, однак їхня мова була така далека, засмічена і незрозуміла для простого люду, що нею майже ніхто не цікавився.

В таких умовинах молодим українським діячам в перших післявоєнних роках було нелегко провадити освідомлюючу роботу між народом, коли приходилось на кожному кроці боротися з труднощами.

До тих перших молодих культурних діячів Закарпаття належав і Василь Ґренджа-Донський. Його ім'я нерозривно зв'язане з періодом відродження національної свідомости Закарпаття та з періодом відродження новітньої української літератури на цьому відірваному від кореня клаптику української землі. Бо не тільки своїм вкладом праці організатора та освітнього й суспільного діяча, але і своїм пером поета, журналіста, публіциста, драматурга, редактора, прозаїка і критика він протягом майже двох десятиліть невпинно та з ентузіязмом працював над усвідомленням народу. Разом з іншими працівниками пера, які пішли його слідами, за ці роки досягнули того, що народ, пригноблений окупантом довгими століттями нарешті став свідомим членом великої української нації.

Після століть бездушної церковщини в мові, Ґренджа-Донський своїми поезіями несподівано заблиснув над Карпатами ясним метеором, звіщаючи початок нового кипучого життя. Він став батьком нового покоління поетів та патріярхом української літератури на Закарпатті.

Він був першим, який написав збірку поезій сучасною українською мовою. Був першим, якого збірка поезій появилася в друку загальноукраїнським фонетичним правописом. Був першим серед закарпатських поетів у ліриці та основоположником закарпатського епосу. Він написав перші соціяльні та історичні повісті і був першим закарпатським письменником, якого твори вийшли окремими виданнями поза межами Закарпаття. Він видавав перший український журнал на Закарпатті і був першим, який насмілився протестувати проти тяжкого соціяльного гноблення і тим став символом протесту в карпатських закутинах.

Усвідомляючи собі вагу творчости Василя Ґренджі-Донського та його вплив на літературу Закарпаття, уважаємо, що нашим обов'язком є постаратися про збереження для майбутніх поколінь творів цього небуденного поета, літературного працівника, пробудника та першого носія смолоскипу національного освідомлення. Вислідом наших старань є цей перший том його творчости, який пускаємо у світ з надією, що внедовзі вдасться нам видати й інші твори з багатої літературної спадщини поета.

Не маючи великих фінансових засобів, ми примушені ограничити кількість друкованого матеріялу, зосереджуючись головно на літературній творчості поета в поміж-воєнні роки, коли його творчість мала найбільший вплив на карпатський народ та його літературу. Мусимо теж задовольнитися скромним виданням збірника з тієї самої причини.

Передаємо цей перший том творів поета в руки сьогоднішнього й майбутнього читача. Хай ці поезії відтворять в його душі події минулих днів, днів турбот, безнадійности, суму, днів слави, радости, днів трагедій та надій. Хай глибока любов поета до свого народу, його національна свідомість та безкомпромісовість у боротьбі за краще завтра народу підсилять і в нього патріотизм і любов. Хай в нього збудиться гордість за минулу славу і пошана до своїх героїв, та глибоке бажання пізнати краще той народ, з якого вийшов він та його предки.

Складаємо тут щиру подяку дочці поета, Зірці Ґренджі-Донській, за збереження матеріялів та за велику поміч у впорядкуванні цього тому. Без її вкладу праці ми ледви чи змогли б були правдиво насвітлити маркантну постать Василя Ґренджі-Донського й залишити його літературну спадщину нашим нащадкам.

Видавництво Карпатського Союзу
Відділ у Вашінґтоні

ПРИМІТКИ ДО ПЕРШОГО ТОМУ

Літературна спадщина Василя Ґренджі-Донського дуже велика. Ніхто з українських поетів Закарпаття і, крім одного Івана Франка, мабуть, ніхто інший з поміж усіх письменників українського народу, не написав так багато, як Ґренджа-Донський. Ми заплянували видати більшість його творів у кількох томах. З них випускаємо сьогодні перший том з поезіями поета. Не включені сюди поезії, написані для дітей та поезії в перекладах, бо їх подамо у наступних томах його творчости.

Маючи на увазі велике значення перших поезій Ґренджі-Донського, ми передруковуємо тут п'ять перших його збірок поезій цілістю. Робимо це ще й тому, що ранні збірки поета сьогодні вже стали бібліографічною рідкістю і в багатьох випадках вони недоступні навіть і для літературознавців. Перші дві збірки, що були писані місцевою орфографією, ми подали в оригіналі, щоб зберегти правопис. Поезії решти збірок, що появилися вже фонетичним правописом, передруковуємо без змін. Пояснення до незрозумілих слів та висловів, які поет вживав у своєму верховинському діялекті, знайде читач при кінці цього збірника.

Свої ранні поезії Ґренджа-Донський переробляв кілька разів протягом свого життя. Деякі з них мають навіть по три, а то й більше варіяцій. З них ми вибрали для друку тільки одну перерібку. Вийнятково є лише кілька поезій, де ми подали більше варіянтів. Долучуємо ці перероблені поезії до оригінальної збірки, щоб дати тим можливість читачеві порівняти ріст і розвиток його творчого ґенія. Всі перерібки та виправлені поезії є означені роком написання і роком перерібки чи поправок. Перерібок поем, яких в оригінальних збірниках є кілька, в цьому збірнику не подаємо; вони ввійдуть у наступний том разом з іншими поемами.

Том 1 має дев'ять розділів:

Розділ I, II, III та IV включають передрук оригінальних поезій та їх перерібки:

Квіти з терньом, Ужгород 1923, накладом автора;

Золоті ключі, Ужгород 1923, Видавництво Товариства „Просвіти";

Шляхом терновим, Ужгород 1924, накладом автора;

Тернові квіти полонин, Харків 1928, Державне видавництво України.

Розділ V, **Пісні зелених гір,** охоплює поезії з 1922-1931 рр., що не ввійшли у згадані перші збірки.

Розділ VI, **Тобі, рідний краю,** Ужгород 1936, Видання товариства українських письменників і журналістів, охоплює передрук оригінальної збірки. В додатку до цього розділу читач знайде поезії написані в роках 1932-1939, що не увійшли в повищу збірку та деякі перероблені вірші з цих років.

Розділ VII (**У тюрмі**),, VIII (**Туга**) та IX (**На еміграції**) охоплюють поезії написані в роках 1939-1974.

Розподіл поезій та назви розділів подаємо на основі архівного збірника, складеного самим поетом.

Тернистий шлях, яким ходив карпатський народ і до якого поет писав свої поезії, піддав поетові думку в 1924 році назвати свою третю з черги збірку поезій ,,Шляхом терновим''. В пізніших роках (1964 та 1972) появилися друком ще дві збірки з такою самою назвою. Автор дуже влучно підібрав цю назву для своїх поезій, бо, дійсно, більшість їх є наповнена трагедією життя народу, який мусів оббивати свої покривавлені ноги по гіркому тернистому шляху . . . Тому і ми, тримаючись почувань поета, назвали поезії цього першого тому творів — ,,Шляхом терновим''. Ми певні, що коли б поет сьогодні був у живих, він вповні погодився б із вибором цієї назви.

ВИДАВНИЦТВО К.С.

Б. Романенчук

Василь Ґренджа-Донський

(23. 4. 1897 — 25. 11. 1974)

Як у листопаді 1974 р. помер у Братиславі визначний закарпатський поет, прозаїк, драматург, фолкльорист, журналіст і редактор, Василь Ґренджа-Донський, то стало ясно, що Закарпатська Україна втратила свого найбільш революційного поета.

Всі критики й дослідники однозгідні в тому, що він був для Закарпатської України тим, чим для Наддніпрянщини був І. Котляревський, для Галичини Шашкевич з двома іншими членами Руської трійці, а для Буковини О. Ю. Федькович, цебто був для Закарпатської України Котляревським-Шашкевичем-Федьковичем разом і одночасно, бо він виконав там таку ж ролю, як усі три згадані батьки народу разом. Він був справжнім батьком нової, української змістом і формою, літератури народною мовою і батьком національного відродження українського Закарпаття, яке ще за його юности ниділо під мадярською окупацією і гнетом в господарській нужді, культурнім примітивізмі й політичній неволі. А крім мадярів, дошкульно давалися взнаки і москвофіли, які вважали Закарпаття своєю доменою аж до другої світової війни. А до 20-их років нашого століття москофільство на Закарпатті із своїм мовним ,,язичієм'' спиняло природний розвиток української мови й баламутило темне, затуркане населення й тягнуло його до Москви. Володимир Гнатюк, що мандрував по Закарпатті в кінці й на переломі старого й нового століття і записував народну творчість, писав пізніше, що тодішні закарпатські письменники вживали мови, не оглядаючись на ,,остальну Русь'', на українсько-руську літературу і навіть не бажали з нею познайомитись. Вони писали незрозумілим для народу ,,язичієм'', яке вважали російською мовою, але зовсім не знали російської літератури. Гнатюк закликав інтеліґенцію відмовитись від мовної тарабанщини і вивчати народну мову та писати народною мовою для народу, як робив на Буковині Федькович, Воробкевич, Кобилянська й інші, які писали про нарід народною мовою й іншої мови не вживали.

Іван Франко також писав про ,,язичіє'' та етимологічний правопиис і підкреслював, що така штучна мова не могла довести ні до чого, крім темноти і фанатизму. ,,Закарпатські письменники, писав він, відбилися від живої народної мови й фатально відбиваються від живого змісту в літературі і впадають у таку мертвеччину, від котрої на десять миль віє гробовим холодом . . . ''.

Про національну свідомість закарпатців писав у 1914 галицький журналіст Іван Німчук, що вона ,,представляється гірше, ніж мізерно. Нижчого ступня свідомости населення годі собі уявити. В околицях заселених збитою українською масою, почуєте ще доволі часто назву руснак, зате в мішаних околицях люди забули або стидаються вживати цієї назви і вважають себе мадярами греко-

католицького обряду. Мова наших людей сильно попсована, повно в ній мадярських слів, а в часі розмови з ними виглядає так, немов би їм тяжко нею послуговуватися... Про якість просвітні осередки нема що й говорити. Школи тут чисто мадярські, нашої мови вчать так мало й так невідповідно, що з тієї науки хісна не може бути, а наша церква підпадає тут з дня на день більшим впливам мадяризації та не сповняє навіть у десятій часті тої національної місії, що греко-католицька церква в Галичині. Свідомої інтелігенції майже немає, читалень і часописів немає („Неділя" абсолютно не задовільняє нікого)".

Заклики Франка й Гнатюка довго не знаходили відголосу на Закарпатті, і місцеві письменники трималися „язичія" або церковнословянської мови, аж після війни та визвольних змагань, коли Закарпаття перейшло під протекторат Чехословаччини, Василь Ґренджа-Донський перший почав писати народно-літературною мовою, цебто народно-розмовною мовою, трохи наближеною до літературної. То був добрий початок, бо за ним пішли й інші молодші письменники, як Лука Демян, О. Маркуш, І. Боршош Кумятський та деякі інші. Це не значить одначе, що „язичіє" зникло, його твердо трималися москвофіли й руснаки, які в 20-30-их роках під впливом російської еміґрації зміцніли, але жива народна мова вже не зникла, і розвивалася більше й більше.

Перша збірка віршів Ґренджі-Донського „Квіти з терньом", вийшли в 1923 р. і зробила переворот. З погляду форми в порівнянні з тодішньою українською поезією Києва і Львова вона була ще простонародна, на зразок народної творчости, бо поет не вчився в школі української літературної мови, а тим більше віршової техніки, і єдиним віршовим зразком була для нього народна пісня, і з неї він учився віршувати. Але в історії нової української літератури він не був ні першим, ні єдиним, що виходив від народної пісні, Шевченко починав так само, та й багато інших поетів, давніших, починали з народної пісні. З Шевченком Ґренджа-Донський познайомився вперше десь у 1913 р., коли „скочив був до Галичини на прогульку" і привіз собі звідти Шевченкові „Гайдамаки", як згадує в своїй біографії.

З тієї ж автобіографії, що друкувалася в збірці „Тернові квіти полонини" у 1928 р. довідуємося, що він народився 23 квітня 1897 р. в с. Воловому на Мараморощині (тепер Міжгіря) в селянській родині. Між ін., того самого року народився далеко від Карпат, на Херсонщині, Евген Маланюк, який пізніше познайомився з цією автобіографією Ґренджі-Донського і писав у статті „З Закарпатського Парнасу":

„І як це не парадоксально, може, власне, в прозовій автобіографії... міститься поетичний фокус книжечки, в ній розгорнена найсильніша тема автора. Є вона просто поемою. В автобіографії Ґ.-Донського відчуваються елементи, що з них виросла творчість Стефаника й Черемшини (особливо останнього), елементи такі яскраві й такі невластиві решті нашої літератури, елементи, що на їх місце походження має монополь, здається, тільки Карпаття".

А про вірші цієї збірки, „Тернові квіти полонини", він писав:

„Хай вірші Ґ.-Донського ще не є „літературою", але в їх старомодності й наївності, таких невластивих нашій добі, пульсує справжнє безпосереднє чуття, щирість без гриму й фризури.

Є вони на багатьох сторінках правдивою поезією, таким рідким у нас явищем серед десятків книжок з марним псевдонімом ,,поезія''.

Далі з автобіографії довідуємось, що майбутній закарпатський пробудитель вчився в місцевій парафіяльній школі, а потім той самий дяковчитель зласкавився над ним і взяв його до себе не то за слугу не то за помічника в дяківстві. Поет каже: ,,Я співав над мерцями і читав псалтир. Та згодом надоїло мені бути напівслугою, і я поступив на службу до поштмайстра за листоношу. Доручував я любовні листи панночкам та паням, а що в мене були легкі ноги, то я район скоро оббігав, а поза тим брався до книжок. Увесь свій вільний час звернув я на читання, бо вже вмів я добре мадярську мову і кинувся до бібліотеки шефа. Це вони помітили, і самі стали мені підбирати відповідну літературу, і навіть дозволили, щоб я на пошті спав і мав змогу чим більше вчитись. Не раз на ранні зорі заставали мене над книжкою, а що вони були майже бездітні, то стали вони мені замість родичів і любили мене як рідного сина... Вони й самі часом пояснювали незрозумілі мені місця. Тоді я перший раз читав Петефі, Міксата, а головно любувався історією. Поезії я не любив, а радше читав оповідання. Була се література чужа, аристократична, ніяких слідів чогось рідного я там не знаходив, ба навіть не думав, що щось подібного може бути. Я багато читав і чимало дечого понахапався, однак в мене плянового навчання не було''.

З щирим теплом згадує поет дівчину, яка була в поштмайстра, також приймачка, як і він, старша від нього, але доброго серця і прихильна до нього. Вона й учила його вечорами, купувала книжки і так пройшла з ним курс за чотири нижчі кляси середньої школи і під кінець 1915 р. він міг приватно скласти іспит. ,,Їй можу я, каже він, завдячувати дуже багато і вдячний їй на ціле життя... Від тоді я таке щире серце ніде не находив. А коли я був на війні, то вона стало присилала мені журнали та всяку літературу'' (мадярську, очевидно).

В 1915 р. мусів іти на війну і був висланий на фронт, де пролежав вісім місяців в окопах і був ранений в груди. Як раненого його відправили до шпиталю в Будапешт, де лікувався два роки. Але часу не марнував, а вчився і за тих два роки пройшов матеріял за два роки Торгової Академії, здав іспит, а ще один рік докінчив після війни й одержав посаду бухгальтера в банку в Будапешті.

В 1921 р. вернувся на Закарпаття і став працювати в Підкарпатському банку в Ужгороді, а в вільні хвилини допомагав у редакційній роботі тижневика ,,Русин'', що був органом губернатора Жатковича. Але тоді вже на Закарпатті багато змінилося, перш за все змінився державний протекторат з мадярського на чехословацький. У порівнянні з попереднім режимом закарпатська інтелігенція за допомогу в акції добровільного приєднання Закарпаття до Чехословаччини дістала повні права для ширення й розвитку своєї народної культури. В травні 1920 року оснувалася в Ужгороді ,,Просвіта'', яка обєднувала закарпатську інтелігенцію незалежно від політичної приналежности, віроісповідання тощо. Активну участь в роботі Т-ва брали галицькі вчителі, що прибули на Закарпаття після його приєднання до Чехословаччини. Просвіта була зорганізована на галицький зразок, і вона відіграла велику ролю в національному освідомленні

закарпатського населення й була єдиною установою, що відстоювала народний напрям і протиставилась москофільським намаганням опанувати Закарпаття. З 1923 р. Просвіта видавала журнал ,,Пчо̂лка'', що виходив на протязі десяти років. В початках був єдиним журналом, де могли друкуватись молоді поети, між ними й початківець Ґренджа.

Варто згадати, що в 20-х роках на Закарпатті були й комуністи, але в національному питанні вони тягнулися позаду й признавали повні права й москвофільському ,,язичію'', мовляв, ,,Ми полное право требуємe для всѣх трудящихся, хоть на яком азыкѣ говорять они. Признание каждой мовы, най не будут ани господарствующи ни угнетенныя мови. Язык русского трудящагося мы так же уважаеме (честуеме), як язык мадярского, или руського, украинского працуючого человѣка. Совѣт (рада) роботников и земледѣльцев каждого села должен рѣшати який має̂т быти в селѣ урядовый и школьный язык''. (Це зразок москвофільського ,,язичія'').

Принагідно можна сказати, що так само ставляться большевики й тепер до української мови і дають право самим батькам рішати яка мова має бути в школі, наперед поінструктувавши батьків якої мови вони мають бажати.

Отже комуністи стояли тоді на назадницьких позиціях руснацтва, вважаючи закарпатців окремим руснацьким чи руським (близьким до русских) народом. Пізніше вони свою позицію змінили і під впливом життєвих вимог стали на українське становище, але не вони були тими, як полюбляють хвалитися, хто став на становищі, що Закарпаття — земля українська споконвіку і населення українське і мова з діялектичними ознаками, тільки був ним Василь Ґренджа-Донський.

Вернувшись на рідні землі, він відчув легший режим, ніж мадярський, але нарід все одно був невільний, і це йому боліло, бо в дійсності доля самого народу, народних мас поліпшилася небагато або й узагалі не поліпшилася. Про це він писав у своїх віршах, які вислав був на конкурс шкільної референтури в Ужгороді. Щасливими обставинами там працював тоді в шкільництві відомий галицький поет-модерніст, молодомузець, але глибокий націоналіст-державник, Василь Пачовський, який високо оцінив ідейний зміст віршів молодого поета початківця, Василя Ґренджі, присвячені простому народові, й заохотив його видати вірші окремою книжкою. Про це поет згадує пізніше в автобіографії:

> ,,Про моє знайомство з поетом Василем Пачовським у 20-х роках, який мене вивів на широкі води української літератури, і, мов хлопя, взяв за руку та показав дорогу на Український Парнас, додаючи мені охоти до ходіння по тернистому шляху українських письменників. Через нього я попав у товариство українських інтелектуалів, якими були професори, як Панькевич, Бірчак, Приходько, Заклинський, Штефан, а пізніше Мондок, Бадан, Цьокан, Дівнич. Вони помагали мені набувати національної і соціяльної свідомости''.

Заохочений Пачовським, він видав своїм коштом цю збірку, ,,Квіти з терньом'' в 1923 р. з передмовою свого поета-протектора, В. Пачовського, який писав:

> ,,Ци є де красша сторона на широкій землі нашого народу, як наша країна? Оперезали єї високі гори; обмаїли зелені ліси; закосичили вінниці золотими виноградами; а ріки сріберні опоясали синіми стрічками. Така вона красна!...

,,Але серед тої краси живе нарід, що з неволі осліп на очі і співає пісню сумну, як могила. Жовтий він, як мара від нужди, ростом, як карл од золотухи, а пє з розпуки як засуджений на смерть!... Живе в комірнім у своїй хаті і співає пісню сумну як могила — на своїй землі... Й не найшлося в інтеліґенції ні одно серце, що заспівало би пісню розпуки мовою свого народу. Давні книжники писали мертвою, не його мовою, а нові чужою мадярщиною або москальським язичієм. Та й нині вигадують, позичають, шукають для своїх думок панських слів у панів чужих та далеких... Однак сесі ,,Квіти з терньом'' виросли з крови і з болю... На скалі родились сесі перші квіти, в терню розцвітали їх корони... Та вони говорять красно і щиро, що чує серце народу. Дай же їм Боже, пробудити велику пісню, що гомонітиме повною симфонією поезії... Але така поезія на нашій землі уродиться тоді, коли промовлять великі серця тою срібноструйною мовою, якою тисячу літ говорить нарід у нашій прекрасній країні синіх гір високих і ясного неба''.

Всі перші вірші Ґренджі-Донського замітні не тільки своєю тематикою, наскрізь національною й патріотичною але й революційною, бо поет закликав:

Знай мій сину, що ти Русин
Великого роду.
Батьки твої умирали
За свою свободу,
Лучше битись за ту волю
Й свобідними бути,
Аніж в ярмі, у неволи
Навіки заснути...

І написані вони народною мовою, верховинським діялектом і простим народним віршем, що нагадує народну пісню, але з глибокою щирістю і відчуттям гіркої долі закарпатської вітки українського народу,

Ще го мати не зродила,
під серцем носила,
а вже руки повязала
нечувана сила.
Ще тільки що народився,
ще го не оділи,
а вже єму над колисков
кайдани дзвеніли...(,,Русин'')

Вся збірка справді сповнена глибокого патріотизму, майже в кожному вірші поет говорить про свій нарід і говорить з глибини свого серця, тому й ці прості вірші промовляють до душі, коли він закликає земляків пам'ятати про те, що вони належать до великого українського роду і що українська мова — їх рідна мова.

Люби рідну мову, миле руське слово,
Її не стидайся, за ню бийся в грудь,
За то рідне слово будь готов до всього
Та знай, що ти Русин, того не забудь.

Знай, що ти є сином великого роду
Його не цурайся, від нього учись,
Вітці твої знали вмерти за свободу,
Будь їх гідним сином, за волю борись!

Між іншим, дуже цей вірш актуальний і сьогодні, коли наші молоді покоління вважають українську мову чужою і непотрібною, і воліють мову іншу, ніж та, якою говорять їх батьки й діди. Тим вони

й виявляють своє почуття меншевартости й відступство від свого роду й народу, від мови своїх предків і низькопоклонство перед чужою мовою, якої в їх роді не було. Тим вони повторюють те саме явище, яке було прокляттям нашого народу впродовж усієї нашої історії — колись асиміляторство провідної верстви, а тепер вже й звичайні люди, більше або менше освічені, відходять, цебто відступають від свого роду й народу.

Прості, але щирі й переконливі слова Ґреджі-Донського промовляли до серця народу й приймалися як насіння, кинене в урожайну землю, бо до того часу ніхто там таких слів не чув. Колись Духнович казав, ,,я Русин був, єсьм і буду'', але він писав не тією мовою, яку нарід розумів і сприймав висловлені нею думки, а Ґренжа-Донський заговорив до народу його ж мовою і промовив нею до серця й розуму, освідомлюючи його національно й суспільно.

Ще того самого, 1923, року він видав другу збірку віршів, ,,Золоті ключі'', в якій згадує історію Закарпаття, яке колись називали Срібною землею, й оспівав її в віршах і поемах, ,,Князівня Гуцулії'' і ,,Медея Верховини''. В першій оспівує боротьбу Закарпатців в давні часи з Татарами, використавши народну назву Срібна земля, від якої золоті ключі князь країни кинув в річку Тису, де їх ніхто не знайде, ,,Поки з мраку не підіймесь Свідомість народу''. Таку відповідь дають русалки над Тисою повітрулям, які 500 років даремно шукають тих ключів від Срібної землі. Як з цього видно, збірка має романтичний характер, і всі вірші збірки пройняті сумом і безнадією, вбитий герой встає з гробу, але побачивши країну в такому безнадійному стані, вертається в могилу:

Встає герой, в полю вбитий,
З гроба піднімаєсь,
І спинився над могилов,
Звідтам видивляєсь.
. . . . . .

Там нагорі ряд шибениць . . .
Кривава дорога,
На небеса зазирають,
Проклинають Бога!
. . . . . .

Стоїть герой над могилов,
Сліз не вистачає,
І постояв і роздумав,
В могилу вертає . . .

Своїм настроєм ця збірка гостро відрізняється від попередньої і наступної, хоч поет завжди висловлював свої гострі почування з приводу поневолення народу, але в цій збірці він особливо торкнув мінорну струну душі і показав сумовиті картини, типові для романтизму, але наскрізь негативні:

Не раз ми голодували,
Нас не раз і били,
Не раз наші мертві трупи
На дорозі гнили.
. . . . . .

Нам соненько не світило,
Ми в могилі мерли —
Не раз ми на того Бога
Кайданами терли.

Майже нема в цій збірці вірша, в якому б поет не виявляв свого сумного й безнадійного настрою:

Скільки я страдаю,
Сльози утираю,
Що у тобі все так сумно,
Бідний ти мій краю!
. . . . . .

Болю ж ти мій, болю,
Дармо тебе гою,
Бо не знаю, коли скине
Мій нарід неволю.

Але вже в наступній збірці, третій з черги, ,,Шляхом терновим'', що вийшла в 1924 р., поет заговорив пристрасним, сердитим словом бунтаря, що не тільки сам бунтується проти неволі й несправедливих порядків, але й закликає нарід до боротьби:

Вставай народе, зривай кайдани,
Виріж тиранів, катів убивай,
За наші сльози за наші рани,
За наші муки згинуть тирани,
Раби, до бою, за любимий край!

Або в іншому вірші цієї ж збірки:

Вставайте в бій за скарб народу,
Нам честь і правда дорога!
Святиню нашу розвалили
Варварські руки ворога.

Гей, гей, народе мій бездольний,
А доки спатимеш?
Вставай!
Будучність зве, потомки кличуть:
Не запродайте рідний край !

Цими й подібними віршами Ґренджа-Донський придбав собі в чеської влади таку славу, що йому забороняли виступати публічно на святах чи академіях із бунтарськими віршами, але він не зважав на те й відповідав у газеті, що ,,Ґренджа-Донський не є той хлопець, щоб перелякався пана комісара'', і дальше таврував чеську владу за негідне трактування українського народу:

Багнетів ми не боїмося,
жандарми ваші нам не страх,
за нашу волю, за рідний край
пірвем кайдани на руках,
пірвем, щоб скути з них шаблі...

Чеська поліція називала його ,,русинським бунтарем'', конфіскувала його вірші в газетах і журналах, а за вірш ,,Розділили Україну'' засудили на три місяці тюрми (в Совєтському союзі його засудили б за це на тридцять років, оскільки там нема ні відчуття міри, ні права).

В цій збірці поет звертається і до подій визвольних змагань 1919 р. на Закарпатті, зокрема, до теми про Гуцульську республіку. Варто теж підкреслити, що ця збірка написана вже нормальною тодішньою літературною мовою (попередні збірки писані були народно-літературною мовою) і фонетичним правописом, яким тоді, перед ним, ще ніхто не писав, бо етимологія наче ввійшла була в кров Закарпатців, і ніхто з них не міг писати без **ы**, **ъ** та **ô**, навіть він сам у попередніх збірках

зберігав етимологію, але з того часу помалу фонетика прийнялася в загальному вжитку, дарма, що й сам поет вернувся був ще до етимології в збірці віршір для дітей і молоді ,,Китиця квіток'' в 1925 р. Але він хотів, як кажуть, збудити в молодих душах любов до рідного краю й природи до рідного слова й пісні і писав так, як було в звичаю, щоб мовляв, діти могли вірші читати й розуміти.

В наступних роках Ґренджа-Донський менше писав віршів, а пробував пера і в прозі та в драмі, але в наступному році ще вмістив цикл віршів в альманаху ,,Трембіта'' (1926), а через десять років видав ще одну збірку віршів ,,Тобі, рідний краю'' (1936), в якій опрацьовував народні перекази й повіря і змальовував красу гірської природи:

Яка краса дивитись звідсіля!
Так добре тут, такий щасливий я:
Ні злоби людської отут немає,
Лише знайомий вітрик повіває,
І більш нікого тут нема.

В 1926 р. Ґренджа-Донський видав першу збірку прози, ,,Оповідання з Карпатських полонин'' (друге видання вийшло через два роки в Харкові, 1928), в якій оповідає про лісових звірят — вовків, ведмедів, оленів, кабанів і зустріч людини з ними. Він звертає увагу на гострий тваринний інстинкт самооборони, якого не помічав у своїх земляків, що легко давалися поневолити і призвичаювалися до неволі. Це цікаве помічення письменника, але він не взяв до уваги, що в людини інстинкт самооборони і самозбереження контрольований розумом, який спонукує людину зберігати життя не конфронтацією тільки пристосуванням і асиміляцією. В такому випадку розум корисний для людини як одиниці, але не корисний для неї, як члена громади, бо людина відходить від громади й думає тільки про себе. Автор одначе не заходив в ділянку роздумувань про людину, тільки стверджував певне явище в тварин, якого не помічав у такій мірі в людей.

В 1927 р. Ґренджа-Донський почав видавати й редагувати перший на Закарпатті літературний і суспільний журнал ,,Наша земля'', який друкувався літературною мовою й фонетичним правописом. Журнал стояв засадничо на національно-соборницьких позиціях, цебто стояв за те, що Закарпаття, невідємна частина української землі, а його населення, така ж невідємна частина українського народу, і закликав до боротьби проти асиміляторських заходів чеських протекторів, а українські видання заохочував змагатися за чистоту української мови й проти надмірного вживання чужомовних слів, зокрема чеських термінів.

В цьому його тоді підтримувала вже й комуністична партія Закарпаття із своєю газетою ,,Карпатська правда'', що орієнтувалася на Харків і стояла за український характер закарпатської преси й друку та за всеукраїнську літературну мову. То ще були наслідки українізації в Україні й радянофільства в Галичині та на Закарпатті, тому закарпатські українські комуністи підтримували українізаційний курс, з одного боку, а з другого, просували закарпатських письменників і їх творчість, в тому й Ґренджу-Донського до харківських державних видавництв, щоб таким способом приєднати їх до комунізму. В тому пляні і вийшла в 1928 р. його збірка вибраних віршів ,,Тернові квіти полонин'' та ,,Оповідання з Карпатських полонин''. Комуністична

преса на Закарпатті часто передруковувала його бунтівничі вірші, щоб здобути його симпатії. Він очевидно, прихильно ставився до Радянської України і бачив у ній велике майбутнє, але не як комуніст, тільки як патріот, що прагнув добра для свого народу, але не знав, що комунізм був маскою російського імперіялізму, як не розуміло цього багато інших українських патріотів, які виїжджали на ,,Радянську Україну'' в добрій вірі, але потім були російськими большевиками знищені.

Радянські літературні дослідники пишуть, що журнал ,,Наша земля'' був інспірований комуністами, але вони признають, що сам видавець і редактор того не знав, що він був їх знаряддям, бо вони вибрали його для маскування, і він містив в журналі статті, в добрій вірі, які давали підставу ворогам українського соборництва цькувати його й денунціювати перед чеським урядом як комуніста, а надто, що він досить безпардонно таврував чеський уряд за його нечесну політику супроти Українців Закарпаття, яким мав дати і не дав якнайширшу автономію. Крім того, він критикував і самих Українців за потурання Чехам і за невиразну національну лінію, за нечисту мову, за фальшування творів української літератури в шкільних читанках, в тому й Шевченка, якого автори шкільних підручників ,,переспівували'' ,,для місцевих потреб''. Він отже, гостро критикуючи таку поведінку Русинів, стояв на одній дошці з комуністами, бо більшість закарпатських культурних і політичних діячів того часу все ще називали себе Русинами і мову свою руською чи русинською, а він закликав земляків перейти на позиції всеукраїнства, цебто хотів не еволюційної, а революційної українізації. Того самого хотіли й комуністи, тому й не дивно, що вороги його блямували як комуніста, тим більше, що він виразно заявлявся за злуку Закарпаття з усією Україною. Та все таки комуністом не був, хоч разом з комуністами домагався української літературної мови в школах, пресі, установах і всьому культурному житті. Він, м. ін., пильно слідкував за роботою правописної конференції в Харкові і заявляв, що радо стосуватиме новий правопис в журналі. В Галичині це здійснилося, а на Закарпатті до того в той час не дійшло, бо в 1929 р. журнал перестав виходити. Але за два роки, ніде правди діти, виконав поважну роботу для національного освідомлення Закарпатців і для переваги української літературної мови, яка там прийнялася загально в 30-их роках.

Щодо самого журналу, то одні кажуть, що він перестав виходити через постійні конфіскати й цензуру, інші думають, що його закрила чеська влада за ширення комуністичних, точніше націонал-соціялічтичних ідей, а ще інші висловлюють погляд, що журнал втратив радянські ,,пособія'', бо ширив не комунізм, а націоналізм, дарма, що в дечому він сходився з комуністами (або комуністи з ним) і виявляв прихильність до Радянської України. Коли йому закидали комунізм, то він заявив: ,,Я ніколи комуністом не був і не є, а в своїх переконаннях не дійшов навіть до соціялістів... Але дуже помиляються ті, що думають, що я лаятиму українську владу. Ні... Україна мені мила, Україна мені дорога''.

Про те, що він не був комуністом, свідчать і його закарпатські земляки. Колишній закарпатський виховний, культурний і політичний діяч, Августин Штефан, пише у своєму спомині про Гренджу-Донського (,,Америка'' 2—4, 1975):

,,Мадярофіли, русофіли та чехофіли в Карпатській Україні під кінець 20-их років говорили, що Ґренджа-Донський комуніст, бо в 1927-28 видавав і редагував лівого напрямку місячник ,,Наша земля'' в Ужгороді. Я був передплатником цього місячника і пригадую, що кореспонденти Крук... Іван Роман та інші націоналісти гостро критикували в нім Розсипалівський — чеський централістичний — режим... На мою думку, місячник ,,Наша земля'' не був комуністичний, але радикально-соціялістичний і націоналістичний. Ґренджа-Донський писав прихильно про ту Радянську Україну, ,,українізація'' якої обманула Михайла Грушевського, Крушельницьких та багато інших з української еміґрації... Коли ,,Наша земля'' була вже відома в цілій Карпатській Україні... автор споминів питався редактора й видавця, звідки він має гроші на друк та інші видатки, то він відповів, що має багато передплатників в Радянській Україні.

,,Незадовго передплати з України (в дійсності від якоїсь аґенції Кремлю) були припинені, — каже далі автор спомину. ,,Наймити Сталіна винайшли, що ,,Наша земля'' не совєтський часопис... Під кінець 1916 р. граф Тиса Іштван припинив мадярський місячник ,,Украінія'', бо вона українізувала; 12 років пізніше якийсь комісар чи комісарчик Сталіна припинив ,,Нашу землю'', бо вона українізувала''.

В цьому з автором можна погодитися, бо ,,Наша земля'' справді українізувала карпатських Русинів. І це було головною ціллю цього письменника, що потверджують його вірші від самого початку.

Що саме це було його головною ціллю, а не комунізм, видно і з усіх його віршів від початку його діяльности, і тим більше, з його творчости, яку він друкував в журналі — поетичну, прозову й публіцистичну. Як кажуть кол. читачі цього журнала, то майже половина продукції в журналі належала йому, редакторові — понад сотня віршів та оповідань і понад чверть сотні публіцистичних статтей і репортажів, в яких він показував приклади важкого національного й соціяльного гноблення закарпатського населення (дв. А. Пестременко, Публіцистична творчість Василя Ґренджі-Донського, ,,Дукля'', ч. 2, 1972. 50—54).

З оповідань друкованих в журналі, автор склав невеликий збірник ,,Покрив туман співучі ріки'', що вийшов 1928 р., але потім змінив назву і в 1930 р. пустив решту нерозпроданого накладу п. з. ,,Назустріч волі''. В збірці зібрані оповідання про події 1918—1919 років на Закарпатті — про боротьбу закарпатської Гуцульщини з румунськими наїздниками, що вторгнулися на південно-східну частину Закарпаття. А. Штефан у згаданому спомині свідчить, що Ґренджа-Донський писав про події 1919 р. як дослідник, що зібрав інформації різних авторів і написав правдиво й цікаво історію ,,Гуцульського зриву'' та ,,Гуцульської республіки'' (,,Америка'' 4, 1975).

В дальшому розвитку прозової творчости Ґренджа-Донський написав дві повісті: ,,Ілько Липей, карпатський розбійник'', що вийшла була в видавництві І. Тиктора у Львові (1936), та історичну повість, ,,Петро Петрович'', що появилася в 1937 р. в Ужгороді. Перша повість, як сугерують дослідники, написана під впливом роману чеського письменника, Івана Ольбрахта, ,,Микола Шугай —

розбійник", що також вийшов у видавництві Тиктора в перекладі українською мовою.

Героєм першої повісти є сільський парубок того самого прізвища з села Лозянського, якого автор знав як розумного і спритного господарського хлопця, але якого лихі люди та неменш лихі обставини, як і його власна вдача зробили розбійником. Він одружився проти волі батька з бідною дівчиною, і батько відцурався його та позбавив спадщини. З горя і злиднів син почав пити, потім його арештували й засудили невинно за якесь невиконане вбивство. Суд все таки хотів звільнити його з криміналу, але батько відмовився взяти його на поруки. Згодом він утік з в'язниці й пішов у ліси, бо не було йому іншого місця, щоб зберегти волю й життя, і так він став розбійником, хоч з природи своєї не був злочинцем. Пізніше він згинув від жандармської кулі в облаві, не зазнавши ні щастя, ні справедливости. Він виявив тут інстинкт самооборони і самозбереження, як лісові тварини з попередніх оповідань, але не виявив прикметного людині розуму, тому й марно згинув. Автор йому співчуває й висміває суспільні порядки та поліцію, тому повість була заборонена цензурою на Закарпатті, бо автор не стояв на стороні державного правопорядку, тільки на стороні злочину, а в дійсності автор стояв на стороні людини, яка хотіла бути вільною й щасливою.

В другій повісті письменник опрацював історичну тему з далекого минулого закарпатської землі — з 14-го століття, коли на Мадярщині, до якої тоді належало тимчасово Закарпаття, скінчилася династія Арпадів, які жили в дружбі з Київськими князями й володіли Закарпаттям як родинним маєтком. Після смерті останнього з Арпадів, мадярський престіл захопив неаполітанський князь Карло Роберт, перемігши двох конкурентів, чеського Володислава і баварського Оттона. Але руські вельможі не хотіли визнати Карла Роберта й виступили проти нього під проводом земплинсько-ужгородського наджупана Петра Петровича Петенка, якого автор і зробив героєм повісти, що бореться проти чужого наїздника й закликає на мадярський престіл руського княжича, галицького Юрія Левовича (Львовича). Цим автор підкреслює право руських, галицьких, князів на Закарпаття, а також єдність народу обабіч Карпат проти мадярських претенсій на Закарпатську Русь, яку Мадяри хотіли відірвати від Чехословаччини, на тій нібито основі, що Закарпаття належало колись угорським королям. Автор недвозначно заступає в повісті ідею соборности українських земель і народу.

Ту саму ідею він виразив уже раніше в поемі „Червона скала", що вперше друкувалася на сторінках журнала „Пчілка" за 1930-31 рр. і написана була на основі народних переказів про боротьбу Хустського князя Богдана з Татарами в 13 ст. В одній битві Татари його перемогли, його дружина з сином потрапили в татарську неволю, де син став яничаром і ходив з Татарами в походи на руські землі. Одного разу він облягав Хустський замок свого батька але його мати, татарська невільниця, якось переказала йому, що ті землі і замок, який Татари облягають, належать його батькові. Тоді він відшукав матір і втік з нею в Карпати, але мати його там умерла, а він сам підійшов до замку, щоб з'єднатися з батьком, але батько, не знаючи, що то його син, взяв його за Татарина, виїхав проти нього і стяв йому мечем

голову. І щолиш тоді, коли побачив на шиї в нього медальйон, подарований колись своїй дружині, пізнав у ньому свого сина і з розпачі пробив мечем свої груди, з яких потекла червона кров по скелі, і від того пішла її назва ,,Червона скала''. Після його смерти, висланці від різних місцевостей закарпатської землі вибрали собі князем галицького князя Лева Даниловича, висловлюючи бажання, щоб ,,з'єдналася вся руська земля''.

Цікаво завважити, що ідея єдности закарпатських і підкарпатських, цебто галицьких, українських земель була ідеєю Ґренджі-Донського, яку він проповідував у своїх історичних творах на історичні теми, але передтим на Закарпатті була невідома, а радше непопулярна, бо коли в 1919 р. закарпатські Українці (Русини) мали вирішувати питання, куди хотіли б належати — до Галичини, Східної України, Мадярщини, Чехословаччини, то за приєднання Закарпаття до Галичини було лише два голоси, більшість була за приєднання до Східної України, а закарпатська еміґрація в Північній Америці перерішила справу в користь Чехословаччини, бо тодішні закарпатські політичні діячі цілковито погодилися з поглядами американських земляків і голосували за приєднання Закарпаття до Чехословаччини з гарантією широкої автономії, якої чехословацький уряд ніколи Закарпатцям не дав.

Хоч ця поема має за тему історичні події, вона основана на народних переказах, і її можна зарахувати до типу давніх лицарських епосів, бо вона й нагадує дечим давню німецьку героїчну поему чи ,,Пісню про Гільдебранда'' (,,Гільдебрандслід'') з другої половини першого тисячоліття н.е., в якій батько вбиває сина, що не впізнавши його, назвав боягузом, і батько мусів боронити свою лицарську честь і битися з сином у двобою, в якому пробив сина мечем. Сюжет обидвох поем різний, а спільний лише мотив убивства сина батьком у двобою через непорозуміння. Крім того, поема Ґренджі-Донського нагадує ,,Пісню про Гільдебранда'' і своєю балядною формою та сплетенням трьох літературних видів — ліричного, епічного й драматичного, бо поема ,,Червона скала'' — епічний віршований твір — поема, насичений глибоким ліризмом з елементами драми, цебто драматичними сценами. Подібними рисами відзначалася й ,,Пісня про Гільдебранда''. І треба сказати, що ,,Червона скала'' чи не найпоетичніший твір Ґренджі-Донського на історичну тему з високопатріотичною ідеєю — оборони рідної землі від наїзників та соборности українських земель.

Цими ідеями Василь Ґренджа-Донський жив усе життя, і цим можна пояснювати й те, що він був свого часу, в 20-их рр., своєрідним ,,радянофілом'' під впливом українізації в Україні та українізаційних тенденцій закарпатських українських комуністів, які після початкового блукання стали пізніше на становище українізаторів, яких українізував Василь Ґренджа-Донський, що вже в першій половині 20-их років пропаґував те, що вони почали робити в другій половині. Його ,,радянофільство'' одначе різнилося від сусіднього, галицького тим, що він не мав і думки виїжджати на Україну, як галицькі радянофіли, тільки твердо стояв на рідній землі, з народом і працював для його національного й соціяльного освідомлення та спонукував земляків до вживання загально-української літературної мови в усіх публікаціях, урядах і школах. Бувши редактором журналу ,Наша земля'', він дав

ініціятиву до створення спілки молодих українських письменників Закарпаття, які стояли на позиціях свідомого українства. Завданням тієї спілки мало бути, за його плянами, ,,орнагізація українських письменників для оборони Рідного Слова перед усякими напасниками'', а крім того, вона мала на меті помогти українським письменникам Закарпаття вийти поза межі Ужгороду й Хусту і влитися в русло загальної української літератури, отже ще один доказ його соборницького способу думання проти провінціяльної обмежености деяких, навіть багатьох, земляків. Про це він цікаво пише в своїх споминах:

> ,,На закарпатських письменників я мав вплив, зорганізував їх у спілку. Головною метою було видавання книжок. Правда, капіталу в нас не було, то якщо автор хотів видати книжку, мусів сам заплатити друкарню. А коли вона появилася, ми були дуже задоволені... На гонорари ніхто не рахував, культурну працю ми уважали чесною, негонораваною, адже ми творили цінності для свого народу. Напрацювались і наплатились, пишучи і видаючи твори. Інтеліґенції прибувало і це давало нам надію на краще... Перед нами було велике завдання — освідомлювати народ, українізувати і наперекір переслідуванням. Народ розквітав, правда, покищо культурно, бо національний і соціяльний утиск і гніт був великий. Але це давало нам ще більше охоти боротися з чехізацією, з денаціоналізацією на літературному фронті...''

В передмові до повісти ,,Ілько Липей'', що вийшла в 1936 році у Львові, автор пише про закарпатських письменників та їх літературні традиції:

> ,,Письменники Закарпаття не мають ніякої літературної традиції на Закарпатті, а зв'язки з корінним пнем, Галичиною та Наддніпрянщиною через державні кордони були і є дуже слабі. Вони самі протоптували шляхи, і треба їм признати, що з сірої етнографічної маси, з п'ятьох діялектів створили одну цілість...''

У вільний час поет любив багато мандрувати й записувати народні пісні від старих людей. Він згадує у Спогадах як він, мандруючи селами, захоплено розшукував найстарших людей у селі і просив їх співати пісень і розказувати казки. Пізніше він видав їх книжкою п. з. ,,Підкарпатські казки'' в 1937 р. для вжитку в народних школах. Для тих же цілей він видав збірку ,,Оповідання для дітей'' ще в 1927 р. та кілька окремих власних віршованих казок, як ,,Казка про козу та вовка'', ,,Казка про лисичку зайчика й котика'' та ін. В переробленій формі ці казки вийшли в Краківському видавництві в 1942 р. потім перевидані в Мюнхені в 1946 р.

Треба згадати і про драматичні твори Ґренджі-Донського. Ще в 1925 р. він видав віршовану п'єсу для дітей, ,,Сиротина'', яка йшла на сцені драматичних гуртків, а в п'єсі на одну дію, ,,Останній бій'', що була надрукована в журналі ,,Пчо̂лка'' в 1930 р., автор вернувся до теми ,,Червоної скали'' — про оборону Хустського замку від Татарів. В іншій віршованій п'єсі на дві дії, ,,Сотня Мочаренка'', автор показав деякі події з визвольних змагань на Закарпатті в 1919 р. П'єса йшла на сцені в Ужгороді в 1932 р., а наступного року друкувалася на сторінках газети ,,Українське слово''.

На тему визвольних змагань написана й драма на три дії ,,Ренегат'', а багато п'єс залишилося недрукованих. Взагалі, в архіві поета залишилося чи не стільки різних творів, скільки було надрукованих — повістей, оповідань, драматичних творів, казок, сценок, скечів, жартів, поем тощо.

В часі Карпатської України в 1938-39 роках Ґренджа-Донський був співробітником, а потім головним редактором щоденника ,,Нова свобода'', де працював до часу, аж Мадяри напали, з дозволу Гітлера, на Карпатську Україну й виловлювали українських патріотів та висилали в концентраційні табори. Його самого схопили в Тячеві й запроторили в концентраційний табір у Варюлапоші, де нелюдяно знущалися над в'язнями і над ним самим, бо він став в обороні українських в'язнів. Тоді в світ пішла вістка, що Мадяри його там замордували, але то була, на щастя, передчасна й неперевірена вістка, і письменник щасливо вийшов на волю, хоч у таборі згинуло чимало в'язнів. На інтервенцію президента Августина Волошина у Відні німці наказали мадярам випустити всіх в'язнів українців, як згадує про це у своїх спогадах закарпатець Августин Штефан.

В літку 1939 року, він вийшов разом з іншими земляками на волю, перейшов мадярсько-словацьку границю й осів у Братиславі, де прожив решту свого життя. Протягом майже чвертьстоліття жив там майже забутий, і не видав за той час ні одної книжки, ані навіть одного вірша чи оповідання, бо його боялися, наче прокаженого, адже на початку 50-х років його проголосили ,,буржуазним націоналістом'', який, ,,виконуючи завдання українських буржуазних націоналістів, силкувався орієнтувати українську мову... на західноєвропейські мови — німецьку і французьку''. Аж у 60-их роках, коли в СССР настала Хрущовська відлига на дуже короткий час і реабілітація репресованих, засуджених і засланих письменників, його земляки, які весь час теж жили під загрозою в страху, пригадали його і витягнули з забуття, вміщуючи в альманаху ,,Ластівка з Пряшівщини'', що вийшов у Києві 1960 року, 19 віршів, писаних у різних роках, від 1924 аж до останніх часів, цебто до 1945 р. Тоді його змусили написати кілька віршів і привітати ,,Радянську армію'' як визволительку, яка ,,повалила Гітлерівську тюрму''. То була його данина новому окупантові, але даремна, бо в 50-их роках, як згадано, його визнали ,,ворогом народу''. Пізніше, в 1964 р., в Пряшеві вийшла більша його книжка вибраних творів, п. з. ,,Шляхом терновим'' з передмовою М. Мольнара. Після того відзначили його 70- і 75 річчя, і його вірші почали появлятися в журналах ,,Дукля'', ,,Дружно вперед'' та ін. В 1969 р. вийшла мініятюрна збірочка вибраних віршів ,,Місячні ґруні'', але ,,привітальних'' віршів там нема. Натомість уміщена там його автобіографія, в якій він з великою любовю згадує свого батька і закінчує словами: ,,Ми були і є в чужій неволі протягом тисячі років, ніхто не заплакав, ніхто тут не ридав над горем народу. Ви йшли вперед, а ми зістались на тому шляху, де були перед пятьсто роками... Коли б ні спати, ні їсти не треба, то пішов би, мов апостол, у народ... Скільки там матеріялу! Скільки тем, скільки всякого скарбу, — прямо невичерпане джерело красної літератури! Яка ж багата мова, які ж цінні слова! І скільки там нужди і скільки там горя — ніхто не бачить, тільки той, що в тій нужді зродився''. Ця автобіографія написана в 1928 р., але передрукована без змін у

1969 р., поки тривала відлига.

Підсумовуючи все сказане й не сказане про цього письменника, треба ще підкреслити, що Василь Ґренджа-Донський був щирим і безінтересовним українським патріотом, який гаряче любив свій поневолений нарід і працював для нього скільки було в нього сил і можливостей, віддав йому всю свою поетичну творчість, якою дуже причинився до пробудження національної свідомости Закарпаття, і всюди підкреслював соборність усіх українських земель та всіх частин єдиного українського народу від Закарпаття аж до Дону. Для підкреслення цієї соборницької ідеї він прибрав собі до родинного прізвища Ґренджа додаток Донський, мовляв, Україна сягає від Карпат чи Закарпаття до Дону, і затвердив це складене прізвище урядово в суді. В одному вірші ,,Ми Українці'' він отверто писав:

Чим ми є, ми не ганьбимося,
Знайте: ось чиї ми сини:
Ми Українцями звемося!
А не ,,руснацькі Русини''.

Треба тут підкреслити, що коли в певному часі, за т. зв. українізації він був ,,радянофілом'', то не більшим ніж, наприклад, галицький письменник Василь Стефаник та інші, яких твори там перевидавали в той час і пізніше, але від того вони не стали ні комуністами, ні большевиками, ані навіть їх прихильниками.

А щодо журналу ,,Наша земля'', який він видавав і редагував, то наші земляки-закарпатці, між нами сущі, з яких деякі, як-от Микола Вайда Копанський був співробітником і кольпортером того журнала, одноголосно стверджують, що той журнал робив велику національно освідомну роботу серед українського населення Закарпаття і багатьох Русинів чи Руснаків навчив бути Українцями. М. Вайда пише:

> ,,»Наша земля« мала великий успіх. Звертала увагу чужої преси. Хоч тоді підозрівали, що »Наша земля« виходила з допомогою комуністів, одначе взагалі не підносила комунізму, ані не ширила його. »Наша земля« на Підкарпадській Русі виконала те, чого ніхто інший і ніякий інший часопис до 1928 р. не виконали. Вона вперше виразно показала нам, що ми Українці, і звернула наші очі на Україну, на Київ. Показуючи на Радянську Україну, на її розвій та розбудову, »Наша земля« не впливала на нас в напрямі комунізму, але в напрямі національного освідомлення. Ніхто до того часу, ані потім так різко та рішучо та виразно не виступав в обороні прав Закарпаття, а головно шкільництва, як »Наша земля«''. (Кал. ,,Нового шляху'' на 1969 рік, ст. 161).

Коли дивитися на Ґренджу-Донського з суспільно-політичного погляду, то треба ствердити, що він був наскрізь модерним Українцем післявоєнного типу, але з мистецького боку, він як поет, з уваги на традиційні засоби поетичного вислову, належить радше до 19-го століття. Вийшовши від народної пісні, він далеко від неї не відійшов, і то зовсім свідомо, бо вся його увага скерована була на **що**, а не на **як**, але щирістю й відвертістю почувань і виражених переживань він захоплював і наймодерніших письменників.

Помер Ґренджа-Донський в Братиславі на 77-му році життя, 25-го листопада 1974 р. Тут цікаво згадати, що словацький письменник, Франьо Краль, почувши свого часу неперевірену вістку про смерть ,,українського співця полонин'' в мадярському концентраційному таборі, повірив у його смерть і написав вірш-некролог в його пам'ять. В дійсності одначе ,,співець полонин'' вийшов щасливо з концентраційного табору живий і пережив словацького поета на цілих 20 років, і коли Франьо Краль помер у 1955 р., Ґренджа-Донський написав на його смерть свій вірш-некролог, в якому м. ін. читаємо:

Та Доля козир витягає
і прокуратор гру програв . . .
Живим свій некролог читає
той, хто під розтрілом стояв . . .

. . . . . .
Аж ось, з нас двох, химерна Доля
Тобі лаштує епілог . . .
Без шапки на морозі стоя',
Вже я пишу твій некролог.

Література:

О. Бабій. Василь Ґренджа-Донський, Квіти з терньом, ЛНВ 7 (1923) 277-8; **Його ж.** Василь Ґренджа-Донський, Золоті Ключі, ЛНВ II (1923) 280; **М. Качанюк.** Ґренджа-Донський, Шляхом терновим, ЛНВ 4 (1925) 375; **Кар. Бон.** Ґренджа-Донський, Тернові квіти полонини . . . ЛНВ 1 (1929) 89; **Е. Маланюк.** З Закарпатського Парнасу (В. Ґренджа-Донський, Тернові квіти полонини, ДВУ), ЛНВ передрук у кн. ,,Книга спостережень'' 1 (1962) 504-11; **М. Мольнар** — стаття в збірці ,,Шляхом терновим'', вибрані твори, Пряшів, 1964; **М. Неврлі.** Шляхом терновим. ,,Дукля'' 4 (1964) 93; **О. Мишанич.** Тернові квіти полонини. ,,Вітчизна'' 1 (1964) 158-163; **Його ж.** Василь Ґренджа-Донський. ,,Рад. літ-ство'' 4 (1967) 69; **М. Мольнар.** Скромний ювілей. До 70-річчя Василя Ґренджі-Донського. ,,Дукля'' 2 (1967) 32-34; **І. Небесний.** ,,Настане наше свято''. ,,Жовтень'' 8 (1967) 128-132; **М. Вайда.** Згадаймо журнал ,,Наша земля'' . . . Кал. ,,Нового шляху'' на 1969 р. (1968), ст. 161; **Г. Засць.** Співець полонин. ,,Літ. Україна'' 78 (1969) 2; **І. Пестременко.** Публіцистична творчість Василя Ґренджі-Донського. ,,Дукля'' 2 (1972) 50-54; **В. Пагиря.** Карпатський бунтар. ,,Дукля'' 3 (1973) 69-71; **А. Штефан.** Василь Ґренджа-Донський. ,,Америка'' 2-4 (1975); **З. Ґренджа-Донська.** Співець карпатських полонин. Життя і літературна творчість Василя Ґренджі-Донського (машинопис), 1977.

ВАСИЛЬ ҐРЕНДЖА-ДОНСЬКІЙ :

КВІТЫ З ТЕРНЬОМ

ПОЕЗІЄ

ГОНОРОВАНЄ II. ПРЕМІЄЮ НА
КОНКУРСІ ШКОЛЬН. ОДДѢЛА.

НАКЛАДОМ АВТОРА. ☙ УЖГОРОД, 1923
КНИГОПЕЧАТНЯ „ВИКТОРІЯ“ УЖГОРОД.

МОЯ ПѢСНЯ.

Моя мати узка долина
Моя рідня — Карпати,
Мене вчила крэй полонины
Сама пташка співати.

Легейко, мило та весело
Співав мій соловейко,
Я слухав, слухав під горою
И пѣсня йде легейко!

Моя мати — гора висока,
Де голос зашибався,
Де на мій голос попід скалы
Десятый обізвався.

Туды я ходжу, сном блукаю,
Де громи лѣс ламають,
Куди русалки, повітрулѣ
Спѣваючи, гуляють!

Моя душа — громы блискучі
Що понад гори тягнуть,
А зі шпиля на шпиль Бескида
Аж до неба досягнуть.

Моє серце — градова буря,
Непереможна сила,
Ломить, тре, суче, молотить
И підоймає крила!

Моя душа — весняна повѣнь
Камінну гать поборе —
Що знайде — вирве й за собою
В глубоке, синє море!

Глубоке море — скарб народный,
Який в душѣ ховаю —
Оби мій нарід став великий
У своѣм рідним краю!

ОЙ ГОРЫ. . .

Ой высокі горѣ як під вами сумно;
Зірниця не зійде, соненько не блисне,
Бо під нашим небом чорна хмара висне,
Бо під нашим небом чорна хмара висне
А щоб розійшлася дочекати трудно.

Ой высокі горы заломітся з нами
Будьте нашим гробом, огнѣ з ся кидайте,
Глубокі долины морьом заливайте, —
Або синѣ горы якось жити дайте
Най не засаджуем берегы хрестами...

ВИХОР ДУШІ.

Хибаж нашѣ гіркѣ слезы
В море не стѣкали!
Хибаж тотѣ синѣ моря
Вже повисихали.

Треба з огньом бурѣ, тучі
Наше горе стерти —
Що ми встали і воскресли
З духовоѣ смерти!

Чому громы не гуркочуть,
Всьо не розбивають;
Чому отсѣ пустѣ горы
Огнѣ не кидають?

Чому они не ударять
З ушиткоѣ сили,
Чому блиски так не блиснуть,
Щоб світ запалили?

Чорнѣ хмары туманѣють,
Чом не прилѣгають?
Чом ангелы шестокрилѣ
В трубу не заграють?

Як заходить ясне сонце,
Чому в крови бродить?
Нащо світить та зірниця,
Місяць нащо сходить?

Чому земля не трясется
Скалы не затають,
Чом пекельнѣ з того неба
Звізд не подривають?

Чому море не розілльесь
Над нами не выє?
Та чому той пісок морьський
Нас трупів не крыє.

Хибаж тоты синѣ моря
Вже повысыхали,
Хибаж наші гірькі слезы
До них не стѣкали . . . ???

БЕЗДОЛЬНА МАТИ.

Породила дѣвка сына
В ярку під вербою,
И кинула на дорозѣ
Дитиноньку свою.

Ишли туды паны возом,
Підняли дитину,
Щоб якоѣсь бездольницѣ
Сынок не загинув,

И повезли . . . выховують
Сынок підрастає,
Своє слово: руську мову
Не чує, не знає.

Выріс сынок и вернувся
В село пановати, —
Аж приходить щось просити
Його стара мати.

Але біда, бо не знає
Из ним говорити, —
А він стару за волося —
Давай єѣ бити!

Проклинає баба пана
— „Песя твоя мати!
Ци біс принѣс сю злодюгу
Нарід побивати?“

Учув се пан, та д гайдукам:
— „Підтягнѣть прокляту!“
. . . Повісили на ту саму
Вербу росохату. . .

ВЫѢМОК З ПОЕМЫ :

„ШУГАЙ МИКОЛА".

V.

. . . Незадармо ллялась кровця
Та по тому полю,
Вернулися хлопцѣ з бою
И принесли волю.

Так рішено, що злучити
Землѣ Украінські . . .
Ищез туды и Микола —
Лише слѣды кінські!

За пару день и вертає
Хлопцѣв избирає,
Усѣх жидѣв та мадярів
З села виганяє.

Из одного села в друге
Громадѣ толкує ;
— „Гет з панами та з жидами!"
Отцяк пророкує.

— „Самі будем пановати
В своій власнѣй хатѣ,
Гет поганѣ некликанѣ
До чорта проклятѣ!"

Стали й другых підмовляти
В жидѣв розбивати,
Всѣ напитки розпивати,
Решту выливати.

VI.

А що тепер нам робити?
Будем розбивати!
Від богачів відбирати,
Бідным роздавати.

Ци нам не жаль, білѣ хлопцѣ,
Куди око гляне,
Нарід гине пропадає,
Из голоду вяне.

А ци не жаль милѣ братя
На то позирати,
Що нехресты хотять сему
Шкіру обідрати.

Кудиж наші дѣды жили,
Худобу плекали,
Тепер нам и не ступити,
Бо всьо відобрали.

Відобрали, роздѣлили
Половину пану,
А на другу усадили
Жидѣвню погану.

Кудиж лишень оком глянеш
Лѣси и на біса,
Але не для Верьховинця! —
Хибаж та повіса. . .

Є де, а не вільно взяти
На вгонь хворостину,
Не одному поламали
Ребра за дрывину.

Не дай Боже, вырубати
Цѣпок на колиску,
Бо повяжуть білѣ рукы,
І побють по писку!

Куды наші славнѣ дѣды
Парили жентицю,
Туды тепер жиды косять
Зелену травицю.

Кудиж наші дѣды жили,
Ятрили огнище,
Туди тепер гуси пасуть,
Або гайник свище. . .

А ци не гріх, що паршивцѣ
Таку ролю грають,
А наші на голых дошках
Бокы оббивають. . .

Куды дѣды пробували
Тепер там палаты,
А хто у тых та палатах?
Наші лютѣ каты. . .!

Кудиж наші хатки були,
Тесанѣ ворота,
Туди тепер розклалася
Погана жидота.

Куди наші дѣды жили,
Туды мы бідуєм,
Дѣды масло, мы горівку —
Нехрестѣв годуєм.

Сыр и масло ѣли дѣды
За голод не знали,
Лиш нам, их нещасным внукам
Очи повсыхали.

ТЫ У ГРОБІ, НЕНЬКО. . .

Ты у гробі, ненько Украино,
Заснула під зелененьким дерньом,
А мы собѣ ногы покололи,
Як до тебе йшли — колючым терньом.

Тілько Голгофта й хрест перед нами
И мы несем його, док є сили,
Шпотаючись в кости рабів свѣта,
Яких вороны порозносили. . .

ЛЮБИ РІДНУ МОВУ.

Люби рідну мову, миле руське слово,
Єѣ не встыдайся, за ню бийся в грудь,
За то рідне слово будь готов до всього
Та знай, що ты Русин, того незабудь.

Знай, що ты є сыном великого роду,
Його не цурайся, від нього учись,
Вітцѣ твоѣ знали вмерти за свободу,
Будь их гідным сыном, за волю борись!

РУСИН.

Ще го й на свігѣ не було,
Ще го и не знали,
А вже пута паровали,[5]
Оковы ковали.

Ще го мати не зродила,
Під серцьом носила,
А вже руки повязала
Нечувана сила.

Ще тільки що народився,
Ще го не одѣли,
А вже йому над колисков
Кайданы дзвенѣли . . .

БЛУДНОМУ СЫНКОВИ.

Ище тебе твоя мати
Малым колысала,
Коли тебе співанками
Сяк напоминала:

„Ой не забудь рідне слово,
Що мати учила,
Коли тебе любый сыну,
На руках носила.

Знай мій сыну, що ты Русин
Великого роду,
Батьки твоѣ умирали
За свою свободу,

Лучше битись за ту волю
И свобідным бути,
Або в ярмі, у неволи
На віки заснути . . .“

* * *

Иде сынок на войночку
Мати зомлѣває,
Свого сынка одиного
З плачом відправляє.

— „Иди, сыну, та не забудъ
Що мати учила,
Най ти буде на помочи
З неба божа сила!

Пійшов хлопець и попався
У чужу краину,
И забув те рідне слово
Й милу Верьховину.

Він покинув рідну мову,
Стався нев ганьбити,
Як почула стара мати
Пійшла в землю—гнити . . .

Вернулися хлопцѣ з бою,
Славу издобули,
Славу, волю издобули
А мову забули!

Ци єѣ позабували,
Ци лиш так хотѣли,
Сварилися, кололися —
Одны других ѣли!

Сварилися як писати
Та як говорити,
Ци піп має „одпосьому“
З бородов ходити . . .

А ворогы ворогами,
Як сесе спізнали,
Ище лѣпше наших людей
Підмовляти стали.

Боролися на пустотѣ
На свою недолю,
Вороженьки прискочили,
Відобрали волю . . .

Попутанѣ білѣ ноги —
Знову у неволи,
Грызе йому ланцюх руки,
Так як ще нѣколи.

Вже забув він у темницѣ
Роки раховати,
Явилася стара мати,
Зачала казати:

— „Циж я тобі, любый сыну,
Все не говорила,
Що люби ты рідну мову,
Що тя мати вчила.

Як загине рідне слово,
Погине краина,
В тюрмі родивсь, в тюрмі згине
Бездольна дитина.

РУСИНЕ!

Попід тоты синѣ Карпати
Боровся ты за святу волю,
Щоб ржаві пута розірвати
Здобути дѣтям кращу долю!

Терпів муки, що в день и в ночи
Над головою чорна хмара . . .
Заслѣпотили твоѣ очи —
Ты знаеш, що то паньска кара . . .

Тысяча лѣт перемахало —
Буйнѣ ту хмару розігнали,
Били тебе грады не мало,
Док святѣ лучі засіяли.

И сонце нѣбы засіяло —
И хмары яли розходитись,
А все ты бідный, як бувало:
До світла годѣ тобі добитись . . .

(Посвячую п. о. А. Волошинови).

ЛЛЄТЬСЯ СЛЕЗЫ . . .

Ллється, слезы моє, ллється,
Мое серце трісне з жалю,
Точіть серця камяніє
Бо пропаду під печалю.

Якжеж серцю не топитись
Та як йому не болєти?
Коли виджу,[8] Украину,[9]
В бідє твоє милє дєти!

Одно пійшло, загинуло
За Вкраину серед бою,
Друге з плачом відклонилось
„Рідна хатко, Бог з тобою!"

Тому у важких кайданах
Руки ноги посинєли, —
Сей конає на Голгофтє,
Бо вельможі так велєли!

А з третого в чистом полю
Псы кости порозносили . . .
Ще лиш одна полишилась
Але и ту відсвоили!

Нема кому зазвідати[10]
— „Ци вы біднє, ци богатє . . .?"
Коли схотять, тодє кинуть
Голу кістку як собацє.

Роби, бідуй як скотина
Сторожи Карпаты синє —
И хоть бы хто запитався
— „Ци єли вы дащо нинє . . .?"

„Що мачоха, то не мати" —
Отсяк кажуть старі люде
И мы знаєм, що ся правда
Все и всюди вічна буде!

?

Зійшовся я из моравцьом,[11]
Який и досє тут бував,
Й колись у австрійскій сотни
Кларінетом хлопцям грав.

И зачався він хвалити,
Що він вже тут десять лєт,
В нього „сила", в нього „право"
Його воля, його світ.

Зачав нами кепковати,
До гріха мя приводив,
Посварились на сѣй темі —
А я плюнув та лишив.

— „Дай будь ласка менѣ спокій,
З ставайся я йду вон,[12]
Я чужинець, из за Берна,
А ты справдѣ автохтон . . .!

БРАТ ДО БРАТА.[13]

(на § 280.)

Хоть мня забий, як тобі дяка,[14]
А хоть менѣ моє віддай,
Тѣльки з мого живого тѣла
Живі куски не відрывай!

Я тяжко терпів у кайданах
Рівно з тобою . . . Ты забув?
Тепер як брат нам відбераєш
Що я гіренько издобув.

Хибаж не знаєш, що за муки
В чужій неволѣ пережив,
Док свою долю тобі в руки
Як свому брату изложив.

У тобі видѣти погибель,
Як в тім, що нас завѣв у тьму?
Чомуж менѣ таким не бути
Яким я є, скажи — чому?

Дробиш – дроби живоє тѣло
Замість того, щоб пригорнув!
Рубай! сѣчи! але числися,
Що я не той, що давно був!

Здобув я кровйов дім свободы
Його нечесно не вбаляй,[15]
Бо за волю готов я гинуть,
За мій миленький рідный край.

Хоть мня забий, коли ти дяка
А хоть менѣ моє віддай.
Тільки з мого живого тѣла
Живі куски не відрывай!

БУДАПЕШТ.

Гарне місто Будапешт,
Будь здоров,
Не жаль менѣ за тобов,
Доста-м в тебе бідовав,[16]
Ци без соли, ци без дров.

Давна люба: Будапешт,
Бог з тобов!
Течуть слезы, текла кров,
Не один ся відклонив
З розваленов головов.

Та не один, тай не два
Будапешт,
Хоть палата, хоть арешт...
Менѣ одно, куды йду,
На Голгофту нести хрест.

Лиха доля, Будапешт,
Будь здоров!
Про мене стань суньголов,
Верни жінку и дитя
Тай валися стрімголов!

НАД РІКОЮ БОДРОҐ.

Лугом, лугом, та через вернича
Ріка Бодроґ широка, шумить,
Понад верник, понад быстру воду
Веселая ластівка летить.

Лети, лети тобі, світ широкій
Лѣтай, пташко, лѣтай та гуляй!
Перелетим за воду глубоку,
А за нею мій свобідный край,

ПУСТЄ ГОРЫ.

Лѣпше булоб не вродитись
Як по вас ходити,
Босѣ ноги оббивати,
В жаливі бродити.

Проливати кров из серця,
Слезами вмыватись, —
Лѣпше булоб пустѣ горы
З вами не спізнатись.

ПЯНИЦЯ.

Несе пяный головоньку,
Як комар колоду,
Иде собі через лаву
Та упав у воду.

Вода пяным, куды хоче,
То вѣе, то качає,
Він голову піднимає,
З воды вылѣзає.

Звідаєся сам до себе
— „Де бы обсушиться?“
Бо до дому не ступити, —
Староѣ боиться.

Стара сночи из вечера[17]
Дуже го напрала,
Цѣпок на нѣм посукала
Ожіг поламала.

Подивився у торбину
Ци не тріcла фляшка,
Ой як бы му смаковала
Бодай одна бляшка!

Сѣркачі[18] ся помочили,
Махай він до дому, —
Ачей баба вину пустить[19]
Дѣдикови свому!

Як се баба побачила,
Гайда мотовило,
— „А циж тебе по болотю
Нечисте водило . . .?

ЗВІДСИ ГОРА . . .

Звідси гора, звідти друга
Самі полонины,
А попід тѣ полонины
Узенькі долины.

Совце хотьбы й засвітило
Та оно не гріе,
Бо на горѣ, на высокій
Зимный вітер віе.

У ЗЕЛЕНІМ ГАЮ.

Загубив дѣвчину
У зеленѣм гаю,
Шукаючи милу,
Кождого питаю!

Кажи, мій голубе,
Голубонько сива,
Кажи менѣ правду
А деж моя мила.

Звідаю березу,
Звідаю калину —
Ци дахто не видѣв
Ротик як малину.

Ой дубе нагнутый,
Ой дубе дубоньку,
Скажи ци не бачив
Мою дѣвчиноньку.

— „Ой бачив, я бачив,
Як сюды ходила,
Свого миленького
За ручку водила.

Вінок зелененький
Плела, прибирала,
Д тобі прихылилась
Тай поціловала.

Цѣлунок на ваших
Устах зачепився —
А вінок зеленый
В болото скотився.

Тепер під яворoм
Сидить и думає,
Ци выйме з болота
Той, кого кохає.

ПОПІД ГОРУ . . .

Попід гору высокою
Попід бережечки,
Пасе вівчарь молоденький
Біленькі овечки.

Покликує на дѣвчину
Вівчарь молоденький
— „Продай менѣ, дѣвчиноньку,
Вінок зелененький.

Подѣлю ти дѣвко біла
Біленькі овечки,
Тай не буде нихто знати, —
Хибаж бережечки."

— „Не обіцяй вівчарику
И гору й долину,
Звів не одну молодицю,
Й не одну дѣвчину".

Ой не бійся дѣвчиноньку[20]
Мене молодого,
Не звів я на білѣм світѣ
Нѣкого, нѣкого.

— „Не вірую вівчарьови" —
Вівчарь люльку курить,
Вівчарь каже, що мня „возьме"
А він мене дурить.

МОДЕРНѢ ЗВІРѢ.

Сидить медвідь на колодѣ,
Ногавицѣ крає,[21]
А лисиця з старым вовком
У карты ся грає.

Заяць сидить на купинѣ
У сопілку дує,
Вовчиско му присвистує
А дикун басує.

Олень хворост на вгонь ломить
Серна варить ѣсти,
Слѣпа сова телефоном
Розсилае вісти

Лисичатко до заряды
Дробить солонину,
А лакомѣ медвідьчата
Злизують судину.

А вовчиця як та мати
Жве щенятам шкірку,
Свиня бѣжить по горівку
Тай купити сірку!

ЗА СВІТИ МИ . . .

Засвіти ми, місячику,
На межу, на межу,
Най я свому миленькому
Сорочку змережу.

Ой засвіти, місячику,
Крізь вікно до хати,
Най я выйду д миленькому,
Як заснула мати.

ПЛАВЛЕ КАЧА . . .

Плавле кача по тисинѣ;
— „Мамко моя, не лай нинѣ,
Залаєш ми в злу годину
Сам не знаю, де погину".

Лає мати сына, лає
Сын до дому не вертає . . . —
Серед поля не долинѣ
Лягло серце у тернинѣ!"

ПОСАДИЛА'М . . .

Посадила дві черешнѣ
В моѣм городочку,
Черешнѣ ся розвивають
В зеленѣм садочку.

Ластовиця прилетѣла,
Весна зелененька,
В яворинѣ закукала
Зазуля сивенька.

Кукай, кукай, зазулице,
Співай соловію,
Там миленькый дрова рубат,
Я пшеницю сѣю.

Посѣяла пшениченьку
Жито прикопала,
Любила я не одного
Тай не двох кохала.

Посадила дві черешнѣ
Посадила грушу, —
Ой любила не одного
На мою ти душу.

Як веснов не чароватись
Коль весна тепленька,
А як менѣ не гуляти
Док я молоденька.

ДѢДУСЬ.

Задумув старый дѣдо
В пятый раз женитись,
Ще на старість з молодою
Жінкою любитись.

Чоло аж до потылицѣ
Борода сивенька,
Але ще бы му здалася
Жінка молоденька.

Хотяй серце постаріло
Ще вно не холодне,
Коло жінки молодоѣ
Ачей відмолодне . . .

Шось чотыри раз женився
Та всѣ повмирали,
Були й таки межи ними,
Що самі втѣкали.

Були такі що любив их
И вони любили,
Але були и такіѣ,
Що його набили.

Поторгали за бороду
Нераз го напрали,
Цѣпок на нѣм посукали
Кочергу зломали.

Задумався старый дѣдо
Хоче ся женити,
Буде кому сырым буком
По горбі мастити . . .

КОЛО МЛИНА.

Коло млина яворина
Лист ся розвиває,
В яворинѣ зелененькій
Голубка лѣтає.

Тече вода з під города
Вода студененька,
Гуляй, гуляй в яворинѣ
Голубко сивенька.

Шумить, шумить быстра вода
З під того Бескіда, —
Дала мене моя мати
За старого дѣда.

Гуляй, гуляй по лѣсочку
Голубко сивенька,
Тай я собі погуляю,
Бо я молоденька.

Погуляю, поспіваю
Хлопцѣ обіймаю,
Та забуду на хвилинку
Що старого маю.

ЯВОРЕ, ЯВОРЕ . . .

Яворе, яворе
Чомуж похилився ?
— „Якжеж менѣ нехилитись
Коли зажурився.

Довкола зачали
Сѣчи, протинати, —
Будуть мати буйнѣ вітры
Чим поколысати."

ЗАСВѢТИЛО СОНЦЕ ЯСНЕ...

Засвѣтило сонце ясне
На ту Верьховину,
На мою краину,
Відознало світлом кажду
Глубоку долину.

Простирає своѣ лучі
По кождій долинѣ,
По тѣй Верьховинѣ,
Цѣлуючи чорнѣ очи
Молодій дѣвчинѣ.

Цѣлуючи, малюючи
Личко як калина,
Молода дѣвчина,
Брова чорнѣ, вічка чорнѣ,
Ротик, як малина!

Як у тобі веселенько
Мила Верьховино,
Рідная Краино,
Птичка лѣтат, дѣвча співат
По тобі долино!

ПОЛОНИНЬСКА, ВІВЧАРСКА.

Дує козарь у сопілку
Вівчарѣ гуляють,
Того стола из явора
Медом поливають.

Медом його поливали
Горівков хрестили,
Склянки на нѣм посукали,
Дукаты лѣчили.[22]

Ой лѣчили, тай гуляли
Його звідовали,[23]
— Ци тя горы, ци долины
Столику плекали?

Деж тобою, наш яворе
Буйнѣ колысали,
Та деж тебе на столика
Тесали, збивали?

— „Мною буйнѣ колысали
Під тою горою,
Ой то нераз ночовали
Хлопцѣ підомною.

Але прийшла лиха доля
Буйніѣ подули,
Та отсѣ широкі плечі
Ид земли нагнули.

Похмурилось синє небо
Сонце заступило,
Над моею головою
Ясним громом било.

И гриміло, й дурконѣло
А вітры мололи,
Докі громы моѣ плечі
Здовш не розкололи . . .

Поляг, — не міг вытримати
Під страшною цѣлю,
Плечі дав на отсей столик,
Серце на свирілю!"

Грав бы козарь на свирілѣ[24]
А свиріль не грає,
Изклонився козарь на стіл
Сидить и думає . . .

ВЕРХОВИНКА.

(ІСТОРІЯ РІДНОГО СЕЛА).

I.

Порадились два сосѣды
Липша из Соймами,[25]
Що в спіл будуть волы пасти
Між тыми горами.

Успіл будуть волы пасти
Пастухів давати,
В спілцѣ будуть по долинѣ
Лѣсы протинати.

Лѣсы будуть протинати
Тай огнища класти,
Щоб було де двом сосѣдам
Худобицю пасти.

Выбрали Соймяне пасти
Федора й Ивана —
А Липшанам скот сокотить[26]
Молода Иляна.

II.

Поздирала чорнобрива
Білѣ руценята,
По широкій долиночцѣ,
Пасучи бычата.

Сей бы любив, той бы любив
За нею ходити,
Від Иляны молодоѣ
Цілункы дурити.

Пастухы ся посварили —
Гайда за волося!
Прискочила дѣвчинонька —
Та не повелося!

Прискочила дѣвчинонька
Межи нѣ сердито,[27]
Але пізно, — бо вже любка
Ивана убито.

Зарыдала дѣвка біла,
На землю упала, —
Любка прійшло остре вістря —
Она изівяла.

Зимна вода из керницѣ
Лѣку не давала
И від рана до вечера
Очий не підняла.

Зайшло сонце за ту гору
За Менчіл высокий,
Дѣвка очи піднимає —
Минув сон глубокий.

А що з того що сон минув, —
Серце дале гине,
Промовила зі слезами
— „Де ты песьый сине?“

Промовила, піднялася
Топір йому дала,
- „Тепер рубай мою шию!“
Сяк йому сказала.

— „Вбив ты, кого я любила
Нащо менѣ жити,
Нащо менѣ чорнобрывій
Світом колотити.“

Упав Федір на колѣна
И зачав просити:
— „Нащо тобі умирати
Тобі зі мнов жити!

Дам тобі усьо, що маю
И волы и конѣ,
Лиш не кажи, що твій милый
Спить на божім лонѣ.

Дѣлю тобі усѣ своѣ
Біленькі овечки,
Най не знає світ, що знають
Отсѣ бережечки.

Будуть твоѣ коровоньки,
Усѣ моѣ поля,
Та небудеш дѣвко знати
Що то гірька доля!

Ще будеме мы щасливі
Пійдеме до дому,

Забудь за то, що видѣла[28]
Не кажи нѣкому!“

Не дали більш говорити
Молода Иляна,
Бо зачала обімати
Кичеру Ивана.

То цілує, то вбімає,[29]
— „Иване, Иване,
Ой не знаєш, мертвый любку,
Як ми серце вяне“.[30]

То цілує, то вбімає,
Вбийцю проклинає,
Біле личко та від крови
Слезами втирає.

— „Що гадаєш, шо боюся
Пійти заявити?
Ще не мине недѣлиця
Й ты не будеш жити!

Тебе твоим лихым путьом
На той світ пожену,
Забудеш по сій долинѣ
Топтати зелену“

III.

Помарнѣло біле личко
Вічка заплаканѣ,
А біленькі рученята
З заду повязанѣ.

Привязана ид смерицѣ
Тай не може знати,
Куды несе той поганець
Любка погрібати

Не знати, де віднѣс, — кудись
Під гору высоку,
Віднѣс кинув и вертає
Дивится из боку.

— „Що гадаєш, ты поганый,
Що чекаю суду . . . ?!
Хоть мня сѣчи, хоть мня рубай,[31]
Я твоя не буду!

— „Як не будеш, дѣвко моя
З своеѣ охоти, —
Будуть твоѣ чорнѣ очи
Вороны колоти.“

— Най ми колють, не гадаю
Роби що ти воля,
А за гріх тебе догонить
Лиха твоя доля!

Хоть погину, не погину
Люди будуть знати,
Будуть знати, кого нашим
Убійцею звати.

Хоть не будуть ударяти
В селѣ у всѣ дзвоны,
Хоть и отсе біле тѣло
Рознесуть вороны,

Я казала говорила
Тай ще тобі кажу, —
Убив мого миленького —
И я тут поляжу!

Честь и розум мала мати
Донька мае тоже,
А ты роби що ти дяка
Федоре небоже!

Понеси мня там, де милый
На гору высоку,
Поховай мня из миленьким
Из правого боку.

Посади нам на могилѣ
Червону калину,
На знак того, що погинув
Хлопець за дѣвчину.

На знак того, що умерла
Й дѣвчина за нього,
Нехай она спочиває
Коло любка свого.

Вітры будуть колысати
Калиноньку гнути,
А ты пійдеш у другий бік
Щоб мене забути!

Пійдеш в другу сторононьку
Межи люди зайдеш,
И забудеш за Иляну,
Другу собі знайдеш"

— „Нѣт!" — промовив Федір злісно
„Як мене покинеш, —
На широкій долиночцѣ
Під деревом згинеш!

Не буду тебе ховати —
Велика робота,
А за три дня повернуся,
Кину до болога!

Але не лиш сама згинеш
За дурницю свою,
Ще до завтра порубаю
Всю родину твою!

Не меш знати чорнобрыва[32]
Що дѣеся дома,

Буде твоя стара мати
Щипана клѣщома!

Хоть най кричить, хоть най пищить
„Куме“, або „свату“,
Порубаю, покатую
Підпалю вам хату!“

Подрыжала дѣвка біла,
Зубы изтиснула, —
Як від сього поганина
Сѣ слова учула.

Не за себе єѣ жалко
Ѣй хоть и не жити,
Лиш за ними . . . бо поганый
Зможе підпалити . . .

Видить уже що пропало,
Як стѣна збілѣла —
Мусить бути, як він хоче
Хотьбы й не хотѣла!

IV.

У семый раз на тім острім
Вістрю присѣгає,
Обіцяє, що так буде
Як він пожадає.

Присягнула на сокирѣ,
Що буде любити,
Тѣльки на то дозвіл просить,
Тутки дальше жити.

Густѣ лѣсы проширенѣ
Долина зелена,
Тутки хоче коротати
Душа убалена! [33]

Бо не може сю широку
Долину лишити,
Бо не годна любов давну
Зовсѣм задусити!

Хоче память миленького
В серцю загорнути,
Бо ту першу любу вірну
Не може забути . . .

Сюды хоче приходити
Куды ходив милый,
Тут лѣтає жаворонок
И той голуб сивый!

Як увидить голубонька
По полю лѣтати,
Буде знати, що то милый
Прийшов відознати.

А як прийде тота півнѣч
Она выйде з хати,

Буде чути попід гору
Вбитого гуляти.[34]

Та щоб єѣ, миленького
Память не пропала,
Тоту гору, де він лежить
Кичерою звала[35]

Давну любу, давнѣ співы
Він ѣй згогадае,
Розвеселить Еѣ душу
Серцю полекшае!

— — — — — — — — —
— — — — — — — — —

V.

Стара баба ту давнину
Вже позабувала,
Усѣ сыны поженила
Дві доньки віддала.

Она внукам про Кичеру
Казку повідає,
Та не каже, що під нею
Любов єѣ сяє.

Любов єѣ зійшла в горах
Як калина біла,
Червоными ягодами
Горы умаѣла!

Калиноньку на могилѣ
Вітры колихають,
По Кичерѣ вівчарикы
Из вівцями грають.

Керниченька змурована
Де вода студена,
А смерека, та Голгофта
Давно убалена.

КНЯЗЬ ЛАБОРЕЦЬ.

Через поле широкое
Плеще кінь дрібенький,
На конинѣ старый дѣдич[36]
Як той снѣг биленький,[37]

Уже поле перемотав
Дався на долину,
Но вже стиха, — приперас
Упрілу конину.

Дійшов дѣдич до заріча
И побачив браму,
Та над нею выставлену
Синожовту фану . . .

Князь Лаборець зажуреный
Дѣдича чекає,
Бо він тугу превелику
На серденьку має.

Узброеный попід замок
Коло варты ходить,
Своѣ очи сивобрыві
Из хлопцѣв не зводить.

Ходить, ходить попід стѣны
На топір підперся,
Чоло кровю запотѣло,
Рукавом утерся.

Зброѣ має скілько треба,
Хлопцѣв в нього сила,
Хлѣба также, бо громада
Вчора позносила.

Прийшли хлопцѣ, — щоб був запас —
Волы убаляти,
Щоб було з чим від мадярів
Край убороняти.

У пивници мід, горівка,
Хлопцѣ попивають,
Саблѣ точать, ножі точать,
Косы направляють.

Серед замку на подвірю
По за ватру ватра,
Ой не знає ясна ватра
Ци засяє завтра . . .

З за горы высокоѣ
Хмары наступили,
З за одноѣ, з за другоѣ
Дымы ся курили.

По тых селах, край Быржавы[38]
Майна погоріли,
Мадяре вже й саме місто:
Мукачів засѣли.

Посидѣли, припочили
Далися в долину,
Кого знайдуть, того й забють
Руйнують краину.

Князь Лаборець зажуреный,
Серце заболѣло,
А волося за три ночи
Цѣлком посѣдѣло . . .

Завіяли буйнѣ вітры
Прапор колысався,

На порозѣ князь Лаборець
Дѣдича питався:

— Що чути знов за горами друже?"
— „Пане княже зажурились дуже,
Якась орда руйнує краину,
Від матери, відорве дитину,
Від дитины візьме маму, тата,
И заколе як орда заклята, —
Вырвуть серце, кого закатують,
И серцами хоробрих годують.
Дѣвки, жони в Русинів забрали,
Десять красунь болгарам заслали:
Щоб их князю ноги ціловали!

Дубнув ногов князь Лаборець
Сабля загриміла,
И промовив до старого
Аж стѣна тремтѣла:

—„Циж нам брате новина се чути?
Йдеме битись, так як має бути!
А циж сюды Гуны не ходили?
Наші батьки край оборонили
Гей до бою хоробрі хорваты.[39]
За край рідный, за горы Карпаты!

* * *

Ой шелестить жовте листя
Та під копытами,
У дуброві під сѣдыми,
Лысыми горами.

Уже и снѣг припадає
Голузя білѣє,
Из за горы высокоѣ
Буйный вітер віє.

Вже зачало й примерзати,
Вітер дале дує,
Смѣлых молодых хорватів
Малює, цілює.

Добулися до заріча
Заду и не видко,
Через гору, через поле
Та в долину швидко!

Князь Лаборець жвавѣ хлопцѣ
До бою парує,[40]
То з сим, то з тым поговорить,
Из ними жартує.

Має він журу велику
И біль серця має,
Як не бачать, то князь крадком
Слезы утирає . . .

Поговорить пожартує
Засміеся з ними,
Нѣхто в серце не загляне,
Як болить за ними.

— „Боже милый, яка шкода
Сяк собі думає,
Обернеся у другый бік,
Плакать починає.

*

Всьо готове, приладжене —
Воевода свиснув,
И вытягнув остру саблю
Сам наперед блиснув,

Аж та земля задрожала,
Де хлопцѣ стояли,
Підковы ся погубили
Искры закресали.

Летять, летять острогриві
Боками піхота,
Той з косою, то з воринов
Из сухого плота.

Підковы ся погубили,
Лѣсы загучали,
Як ся хлопцѣ усьов силов
На мадярів дали.

— „Ріжте хлопцѣ, колѣть хлопцѣ —
Реве воевода,
— „Та най гине, пропадае
Ся проклята орда."

Хлопцѣ дале йшли наперед
Не відпочивали,
Нову орду, дику погань
Саблями стинали.

Истинають, як капусту —
Гинуть дикі гинуть,
Погубленѣ баранячки
Долѣ водов плинуть.

Тут колесо, там колесо,
Онде кінь конає,
Послѣдный раз заирзався,
Ноги простирає . . .

Ба чий тото білогривый
На передѣ вйеться?
Хто на коню на передѣ
З мадярами беться?

Стремена позолоченѣ
В коня біла грива,
Він рубає, аж кровавить
Бородонька сива . . .

— „Ріжте хлопцѣ, колѣть, хлопцѣ,
И я ріжу з вами,
Док не будуть потоптанѣ
Нашими ногами."

Деб вони не войовали
Та за свою долю?

Як голоднѣ левы гонять,
По широкім полю . . .

Вже старому воеводѣ,
Кровавиться плече, —
Сюды гляне, туды гляне,
Кров річкою тече.

Гинуть они, гинуть наші
По білому полю,
Між трупама лягли й наші
В боротьбѣ за волю.

Дармо мыслиш воеводо
Орду звойовати, —
Не звоюєш, як пустив их
За гори Карпати!

— „Гей хоробрѣ хорваты," —
Кричить воевода —
— „Як поляжем не вмре слава
В нашого народа!

И ще хлопцѣ не схопились
Трубы затрубіли,
Коли свіжі части орды,
Ид ним прилетѣли.

Ище хлопцѣ у стремена
Ноги не поклали,
Коли дикі з усѣх боків.
Колоти почали . . .

Падуть в бою небожата,
Хлопцѣ як калина, —
Ой боже мій погинете,
Пропаде краина . . .

Лежать хлопцѣ, куды котрый
По білому полю,
Полягали за краину,
И за єѣ волю! . . .

А чомуж вы, синѣ горы,
В землю не пропали,
А чому вы синѣ рѣки
Орды не залляли.

Не знали вы, пустѣ горы
На віки пропасти,
Щоб сю милу краиночку
Від руины спасти

Щоб була вас, пустѣ горы
Вода примулила,
Щоб була вас темна погань
Не переступила.

Ище тѣльки князь Лаборець
З межи них лишився,
Дармо плече посѣчене,
Ще з ордою бився.

На голові воеводы
Саблю уломили,
Шею йому перетяли,
А серце пробили

Сполошився білогривый
Через поле дався,
Похилився князь Лаборець,
В стремена запнявся

Летить білый через поле,
Лишень вітер віє,
А на снѣгу по дорозѣ
Кровця червонѣє.

Вкінцѣ сперся над рікою
У плесо пустився,
Затягнув у воду й тѣло,
В водѣ й загубився . . .

Тече річенька Свіржава
Вічна єѣ слава,
Де спочила воеводы
Голова кровава!

Тысяч лѣт всі поколѣня
Єѣ выславляли,
И на вічну єѣ славу
Лаборцем назвали.

Поет в 1922 році

Перероблені поезії
збірки
КВІТИ З ТЕРНЬОМ

МОЯ ПІСНЯ

В зелених горах Верховини
Мене зродила мати
І птах-співун з гілок калини
Навчав мене співати.

Легонько, весело та мило
Мені співала пташка,
Утіха зразу навістила
Хоч і на серці важко.

Моя рідня - високі гори,
В вітру-дощі купався,
Звучав мій голос у простори
Луною відзивався.

Ходжу по полонинах-ґрунях
Де грім смерек ламає,
Куди Русалка-Повітруля
Співаючи гуляє.

Моя душа - громи блискучі,
Що грізно вигравають,
Неначе по Бескидах тучі
До неба досягають.

В мойому серці буревії, -
То молодеча сила,
В ній пнуться в даль яскраві мрії
Бо розпускає крила.

Моя душа - весняна повінь,
Що греблі переможе,
Залиє й понесе на ровінь
Сміття чуже, вороже.

Ґорджусь-пишаюсь скарбом рідним,
Його в душі ховаю,
Щоб мій народ тут став свобідним,
На славу свого краю,

...тому я струни натягаю,
співати починаю.

1922/1942/1970

БУРЕВІЙ ДУШІ

Хіба ж наші гіркі сльози
В землю не стікали?
Іще й досі на обличчях
Не повисихали.

Коли голод і всі злидні
В горах годі стерти -
То вже радше нам не жити,
То вже радше вмерти!

Чорні хмари туманіють,
Чом не прилігають,
Чом із неба на тривогу
У сурму не грають?

Чом вулькани, землетруси
Не збивають скелі?
Бо навіщо бідувати
В кам'яній пустелі!

Чом комета не штовхнеться
Із цілої сили?
Та нехай би ясні вогні
Світ увесь спалили!

Як заходить ясне сонце,
Чом у крові бродить?
І навіщо світить зірка,
Місяць нащо сходить?

Чом земля не розпливеться,
Скелі чом не тають?
Чом пекольні ясні зорі
З неба не спадають?!

Понад гори хоч і море
Филями хай виє,
Наші трупи хай намулом
І піском покриє!

Коли в нашій Верховині
Сльози годі сперти, -
То вже радше нам не жити,
То вже радше вмерти!

1922/1942

МАТИ

Породила дівка сина
В ярку, під вербою,
І лишила на дорозі,
Щоб не був ганьбою.

Вбити не була у змозі,
"Ні, я так не можу!"
Положила на дорозі
В тінь під огорожу.

Їде пані у кареті,
Підняла дитину,
Щоб під плотом на вереті
Хлопчик не загинув.

Завезла до сиротинця,
Він і підростає,
Вчать його там на чужинця,
Про своє не знає.

І жандаром повернувся,
Розпускає сало,
Де, куди він озирнувся,
Бив, кого попало.

За війни він дослужився
І грошей і слави,
Заявив, що всі "рутени
Зрадники держави."

А своїх він хлібодавців
Вчинком і потішив,
Бо одну стару "шпигунку"
На вербі повісив.

На тій самій, під якою
Його породила...
Чом не посягла рукою,
Чом не задавила?!...

1922/1961

МИКОЛА ШУГАЙ

I.

- Хто ж там грає, вигравае
На ґруні, біля зимівки?
Де ж та пісня залітає
З яворової сопілки?
- То ж, прохожий, знай,
Граю я - Шугай!

- Ой, кому ти вигравaєш,
Ой, кому пісень складаєш
Звечора і вранці?
- Я співаю, виграваю,
Вітрові, полянці.
Хай лунає пісня,
Моя щебетушка,
У Лази, у Колочаву,
Милій, аж до вушка.

На сопілці проклинаю
Долю прелукаву,
А на рідну Колочаву
Зором поглядаю,
Як багато наспіваю,
Вітром посилаю.

Ой, люблю, як віє вітер
Буйний і повільний,
А його ніхто не здержить,
він постійно вільний.
Він громи блискучі
Голосно звіщає,
Буревії, тучі
Водить, провожає
І метелицю він гонить
І посіє - град...
Вітер - рідний батько,
Приятель і брат.

Він смереки вириває,
Ясені згинає,
Волю він на крилах носить,
Милості не просить.
Думку - подих волі
Принесе нам ближче
І гуляє в полі,
Вільну пісню свище.
Він приносить вістку
Із Лазів мені,
Скаже, чи до неї
Вільно або ні...

Як промовить він до мене
Шелестом листочка,
То я знаю: жде миленька
В скритому куточку.
Принесе вісток для мене,
Принесе дарунки,
Теплі сльози привітання,
Щирі поцілунки.

Як пригорну, подивлюся
В тії очі сиві,
Що говорять щиру правду,
Вірні, незрадливі.
Ох, люблю ті гарні очі,
Личенька рум'яні,
Ті розкішні чорні брови,
Устонька кохані,
Повнопружні груденята,
Стан, немов смерічки,
Дзвінко-чистий голосочок,
Як вода потічка.

Ох, люблю її волосся,
Бо м'яке, пахуче,
І цілую їй обличчя,
Молоде, цвітуче.
Щочки, брови їй цілую,
Пещу, пригортаю,
Із цілого свого серця
Я її кохаю.
І за нею серце
Жаль, туга бере
І вночі так часто
Страх мене жере,
Бо один цілунок,
Що дістану я,
Може коштувати
І ціле життя...
Бо стоїть між нами
Прокуратор з катом...

От, чому блукаю
З вітром, моїм братом,
Бо стоїть між нами
Воля і - тюрма,
Я Шугай, розбійник,
Ох, дарма-дарма!
Та я вибрав волю,
Так воно і краще
І за нею я пустився
Хоч і на пропаще.
Тільки вітер одинокий
Дружньо захищає,
Шелестом у небезпеці
Зразу сповіщає.

Як тріпоче ув осику,
То значить: "Прощайся,
Час ті любощі лишати,
У кущі скривайся!"
Я тоді і розпрощаюсь,
Хоч душа болить,
І під Стримбу почвалаю,
Та до вітру прислухаюсь,
Що він говорить.

Як до мене загуде
Вітер у шувар,
То він каже: "Ой, рятуйся,
Он, чига' жандар...
Миттю, скоком, без вагання
В ліс ускочу я,
У руках на поготівлі
Гостре сокиря,
Під пахою карабін -
Хай тоді приходить він!
У кишені скритий
Пістолєт набитий,
А за поясом ґранати,
Арсенал багатий!

II.

Вітер як заграє буйно,
Лісом як трясе,
То я знаю, що погану
Вістку він несе,
Або лає, проклинає,
Аж ліси ламає.

Ув устах йому прокльони,
І ненависть, гнів,
Бо він бачить кривду, збитки
Наших ворогів.

Ой, нераз мене він лає
І до помсти закликає:
"Гей, Миколо, ти сліпий,
Невидющий і глухий?
Гори, знай, тебе зродили,
Щоб помстився за горян,
Бий, небоже, скільки сили,
Замітай, мов ураган,
Вимітай нечистоту,
Бо ось бачиш, що є тут:
Де в дідів була землиця,
Парилась жентиця, -
Там сьогодні пан полює
І собак годує;

Де колись батьки раділи -
Там пявки засіли,
Де ж була садиб ворота -
Там чужа гидота...
Скрізь, де тільки око гляне
Нарід гине, в'яне,
На чужій роботі пріє,
Тільки животіє."

Вітер віє і голосить
Виправданий гнів:
"Ось кати твого народу
Бють твоїх братів.
Про життя і смерть рішає
Багатій і пан...
Піт і кров із люду смокчуть,
Вішають селян..."

Сів Микола під смереку,
Бороду підпер,
Тільки вітер знає, що він
Думає тепер.
І зірвався з свого місця,
В зуби скреготав,
Положив на серце руку,
Клявся, присягав:
- Я не буду, як розбійник
Грабувати, красти,
А пошлю я шкіродерів
Чорту кози пасти.
А з п'явок кого спіймаю,
Шию відкручу,
Буду месником народу,
Кривду відплачу.

1922/1942

СЛАВОЮ ЗАБЛИСНЕШ, УКРАЇНО

Наші сльози роним по камінню
І також терновий наш вінець,
Але вірим, що прийде спасіння,
Що терпінню раз буде кінець!

Славою засяєш, Україно,
Бо надходить історичний час,
Підіймеш ти немічну дитину
До грудей своїх пригорнеш нас.

1922/1952

ЛЮБИ РІДНУ МОВУ...

Люби рідну мову, люби рідне слово
І справі народній ти відданим будь,
Люби Україну, люби як нікого,
Вона ж твоя мати, того не забудь!

Будь сильним і дужим, мов дуб серед поля,
У всіх буревіях обстій, не вались,
Батьки твої знали вмирати за волю,
Будь гідним їх сином, за волю борись!

Стій твердо, мов криця і будь непохитним,
Життя українця - постійна борня,
І розум у тебе хай буде, як бритва,
Відвага і сміліть і правда своя.

Хай будуть у тебе на бій м'язи сильні
На змаг із сильнішим в твойому бутті,
Хай родяться в мізку думки непомильні,
Великі ідеї, народу святі.

За волю народу на все будь готово,
А справі народній ти відданим будь,
Люби Україну, люби, як нікого,
Вона ж тобі мати - того не забудь!

1922/1942

ВЕРХОВИНЕЦЬ

Ще й на світ він не зродився,
Ще його й не знали, -
А кайдани вже кували,
Пута лаштували.

Ще під серденьком матуся
І не доносила, -
А вже голодом морила
Невидима сила.

В пеленки його повити
Ані не успіли,
Двері в'язниць зарипіли,
Пута задзвеніли.

Ще йому уста матусі
І не заспівали, -
А вже злидні присідали,
Зуби вишкіряли.

1922/1942

БЛУДНІ СИНИ

Добра мати у роботі
Із дітьми в турботі,
Їх купає, повиває
І грудьми плекає.

Їх вона безмежно любить,
Гладить і голубить,
І колиску їм лаштує,
Пестить і цілує.

Менших як положить спати
Добра рідна мати,
То вже старших доглядає,
Любо їх навчає:

- Ой, любіте, мої діти,
Свій куток, любіте,
Хоч убогий, хоч і бідний,
Але свій і рідний.
Хоч і будете далечко,
На старе гніздечко
Не забудьте, пам'ятайте,
Завжди в серці майте!

- Всюди інде хоч і добре,
Вдома ліпше, краще,
Не пустіте, любі діти,
Рідне на пропаще.

- І ціла дідизна ваша
Хай буде святою,
Не руйнуйте рідну хату
Клятою рукою,
Жийте мирно, у любові,
В згоді між собою.

- І любіте рідну землю,
Де батьки спочили,
Потом, кров'ю і сльозами
Землю оросили,
В ній і юні і старечі
Кости розгубили.

- Рідне слово, рідну пісню,
Вам яку співаю,
Що - почавши від колиски -
Любо вас навчаю,
Не забудьте, не покиньте,
Прошу вас, благаю!...

- - - - - - - - - - - - - -

Як сини повиростали,
Хату опустили,
За життям ледачим, легким
Швидко затужили.

Старший син - стерігся праці,
Засідав за склянку,
Другий - свого відцурався,
Жінку взяв панянку...
Третій свій сірак закинув -
Є на панській службі,
А четвертий з ворогами
У нікчемній дружбі.

Не послухали матусі,
За своє забули,
І лишили, промарнили,
Інше не здобули.
Позабули рідну пісню,
Що їх мати вчила,
Дармо плакала, благала,
Дармо їх просила.

І забули рідну мову -
Панської шукали,
А на рідну землю чорні
Круки насідали.
Рідні ниви у кропиві,
Бур'янами вкриті,
По ланах собаки виють
І вовки неситі.

На їх нивах вже сусіди
Плуг беруть у руки,
Їх діди були ще славні,
Підлі їхні внуки.

1922/1942

ЗАКАРПАТЧЕ!

Віки пройшли понад Карпати
У боротьбі твоїй нерівній,
Бажав ти пута розірвати,
Зажити в Батьківщині вільній.

Не раз відчув під батогами
На власній шкурі панську ласку,
Ходив з закутими руками
І не одну зазнав поразку.

Не раз у болях ти звивався,
І не одну пізнав ти кару,
Та все ж до Сонця поривався,
Хоч і крізь найтемнішу хмару.

Кривавих бур тисячоліття
Тебе ще й досі не зломило,
Та ось тюрму - твоє страхіття
Сокири вістря не розбило.

Та все ж туман розвіє вихор,
Під нашим небом як завіє,
Мине і темрява, і лихо,
І світле сонечко загріє.

1922/1962

НАШ ПАН НОТАР

Наш пан нотар - пан великий!
Та не завсіди писав -
В пана цісаря у сотні
На клярнеті хлопцям грав.

(А хіба ж і пан міністер
Не звичайний куховар?
Жупан[42] - був шевцем у Празі,
А начальник - коминяр...)

От ніщо! "Політизуєм"
(Так, неначе пес і кіт)
Тільки в нього "сила", "право",
Його воля, його світ.

Кепкував він "русинами",
Честь народню образив,
Посварились на цій темі,
А я плюнув і лишив.

Що ж, коли сліпий на очі
І глухий він, мов канон...
Наш пан нотар - пан великий,
А я тільки "автохтон".

1922/1942

БРАТ ДО БРАТА

Моє ти тіло ділиш, краєш,
Із куснів робиш іншим дар...
Хіба ж фіґура шахова ми,
Хіба ж худоба, інвентар,
Що можна краяти, рубати
І побратимам роздавати?
Ганебне діло, брате, робиш,
Погане, без кінця сумне!
Ти визволителем приходиш,
Щоб чим скоріше з'їв мене...

Були ми спільно у неволі,
Звільнилися з-під батога,
І хоч терпіли ми доволі,
Ти зараз пан, а я слуга...
Тираном, деспотом зробився
І хочеш, щоб тобі корився,
Щоб був я наймитом, рабом,
На шиї із новим ярмом...

Ні, ні, мій брате, не мились,
Я вже не той "рутен" нещасний,
Хай б'є і грім із неба ясний,
Я вже не той, що був колись!
За кривду, зраду вам усім
Інакше трохи відповім!
Тобі я мужньо пригадаю:
"Ти що зробив із мого краю?"...
Ні, ні, мій брате, не мились -
Я вже не той, що був колись!

1922/1942

БУДАПЕШТ

Гарне місто Будапешт,
На прощання обізвись,
Над Дунаєм, над водою
Я прощаюся з тобою
І про мене заломись!

Гарне місто Будапешт,
На прощання час прийшов,
Я відходжу сміючися,
Залишайся, морочися,
То без солі, то без дров...

Ох, ти пишний Будапешт,
Хвалькувато-голосний,
В тобі жив я безнадійно,
Ти для мене був постійно
І ворожий і чужий.

І не впаде із очей
Ні одна моя сльоза,
Хай валять і землетруси,
Хай та брила тебе душить
Над тобою що звиса'!

1922/1942

НАД РІКОЮ БОДРОҐ

У траві-росі спочину трішки,
Ніччю сном заснуло все живе,
На кордон прийшов до ранку пішки,
Тихий Бодроґ мовчки тут пливе.

Понад Бодроґ ластівка літає
І співає в полі соловій,
В далечінь дивлюся і питаю:
Де ти, де ти, рідний краю мій?

1922/1942

ПУСТІ ГОРИ

Було б мені не вродитись,
По вас не ходити...
І на злидні тут дивитись,
По терню бродити.

Бачити батьків і рідних
В сльозах умиватись...
Було б мені, гори бідні,
З вами і не знатись!

1922/1942

ШТАНИ

Іде старий із млина,
Та щось йому важко,
На щастя була корчма
І випив він "бляшку".

Із кумом він розпрощався
В корчмі на порозі,
Та ось потік заблищався
Йому у дорозі.

Тяжка його голова,
Ступив на колоду,
Та лавка слизька була
І бухнув у воду!

Коріння верби схватив,
Потік то глибокий,
Ще й люльку він утопив,
Одну-одиноку.

І нацабки вилізає
Старий з водомию,
А жінка стоїть і лає,
Схватила за шию.

Трясеться він та...мовчить,
Чуть-чуть не втопився,
Зате жінка верещить:
"Чого ж ти змочився?!"

"Куди лізеш до біди,
Скажи, чортів сину,
Як падав ти до води,
Штани чом не скинув?!"

1922/1942

ЗВІДСИ ГОРИ, ЗВІДТИ ГОРИ

Звідси гори, звідти гори
Попід гори звори,
Ще й потоки протікають,
Піняться, співають.

Далеченько гори сині,
А поля зелені,
Тільки ниви жовті, наче
Ковдрами стелені.

На вершині-полонині
Біла шапка нині,
То сніжок вершок пудрує,
В нас поперш гостює.

Холод із вершин усюди
Вишкіряє зуби,
А овесик непожатий,
Хоч і небагатий.

Понад гори сонце світить
Та воно не гріє,
Бо із півночі вдолину
Зимний вітер віє.

1922/1963

У ЗЕЛЕНІМ ГАЮ

Загубив дівчину,
Як водив по гаю,
Хоч зову і кличу,
Дармо я шукаю.

Беріжком ходила,
У траві сиділа...
- Чи її не бачиш,
Ти березо біла?

Запитав осику,
Граба і калину:
- Чи хто-небудь бачив
З вас мою дівчину?

Прастара ялиця
Кліпала очима,
Височезний ясінь
Затискав плечима.

Зразу дикий голуб
З бука обізвався,
І богатозначно
З мене він сміявся.

"Ой, я бачив, бачив,
Як сюди ходила
І тебе за руку
По горбку водила.

"Свій віночок гожий
Доплела, прибрала,
Підійшла до тебе,
Ще й поцілувала.

"Медовий цілунок
На устах спалився,
А вінок із квітів
У багно скотився...

З сорому сховалась,
Плаче під горбочком
І хотіла б знати,
Що буде з віночком?"

- О, скажи-скажи їй,
Голубе мій любий,
Що нарву їй квітів
На віночок другий.

- О, скажи: "Жаліє
Тую поведінку,
На віночок другий
Він нарве барвінку."

1922/1942

ПОПІД ГОРИ

Попід гори, беріжечки,
Паслися овечки,
Вівчар вівці поганяє,
На сопілці грає.

Поглядає у долину
І зове дівчину,
- Через поле це зелене
Приходи до мене!

"Не зійду я із дороги,
В мене босі ноги,
І не збочу я нікуди,
Що сказали б люди?"

- Ой, ходи ж, бо зле зі мною,
Гину за тобою,
Пропадаю без цілунку,
Не відмов рятунку!

"Ой, скажи мені, коханий,
Ти дурний, чи п'яний,
По ґруневі камінюки,
В шуварі гадюки.

"А до того, добре знаєш,
Вівці поганяєш,
А хто вівці завертає,
Нараз сто кохає.

"До суботи з понеділка
В тебе лиш сопілка,
А в неділю - сама сварка,
Як порожня чарка.

"Заки іскор ти накрешеш,
То одній набрешеш,
А як люльку ти закуриш,
То вже іншу дуриш.

1922/1942

МИР І ЗГОДА

Віл з ведмедем заключили
Вічний мир, угоду:
Спільно пастимуть травичку,
Спільно пити воду...

Теж і серна і вовчиця
У постійній дружбі...
Кіт і пес також у згоді,
У взаємній дружбі.

Яструб запросив голубку
Трошки блище сісти,
Лис заклявся, що вже м'яса
Він не буде їсти.

Цап, баран та вовк неситий
В гості засідають,
На забаві побратимство
Спільно запивають...

Кітка грала на гітарі,
Когути співали,
Олень грімко бив у бубен,
А свиня в цимбали.

Чулий заяць на купині
У сопілку дує,
Рись у дримбу ударяє,
А кабан басує.

Ще й гадюка, та зміюка
Підповзнула ближче
І низенько уклонившись,
До акорду свище.

- - - - - - - - - - - -
- - - - - - - - - - - -

Тільки музика заграла,
Все до танцю тисне,
Враз ведмідь вола по лобі
Лапою як свисне!

Як ударить під лопатку,
Зразу м'язи рвуться!...
На столі чарки ще мокрі,
А вони вже бються!

Вовк, що з цапом у дебаті
Був присів за склянку,
Зразу скочив і схватив він
Цапа за горлянку.

І когут запам'ятає
Дружбу з паном лисом,
Пазурами його вдарив,
Наче воїн списом.

Зайчі вуха їсть собака,
А Зайчиха в смутку,
Яструб глянув косим оком,
Розірвав голубку.

Рись із боку зазирає,
Брови грізно супить,
А вовчиця на колоді
З серни шкіру лупить...

Все кричить-пищить, тікає,
Кров у серці стине,
Хто сильніший - нападає,
А хто слабший - гине.

1922/1942

ОЙ, СВІТИ-ЖЕ, МІСЯЧЕНЬКУ

Ой, світи-же,місяченьку,
Засвіти до хати,
Хай побачу з-під віконця,
Чи заснула мати.

Як заснула моя ненька,
Вийду я на межу,
І миленькому своїому
Хоч рукав змережу.

Не рукав - то хоч ошийник
На його сорочку,
За солодкі поцілунки
На ґруні-горбочку.

- Ой, чому ж тобі, дівчино,
З хати утікати?
- Бо його не любить батько,
Не злюбила й мати.

1922/1942

ЛАЄ МАТИ СИНА, ЛАЄ...

Вийшла мати із хатини,
Лає, проклинає сина,
Мов хуртовину тисина.

"Не кляни мені, матусю,
Я прокльонів так боюся!
Бо залаєш в злу годину,
Сам не знаю, де загину."

Лає мати сина, лає,
Син додому не вертає,
Дармо жде його, чекає...

Може в полі, у долині
Впало серце у тернині...
Може в скелях він розбився,
Або в Тисі утопився...

1922/1942

ДІДУСЬ

Дідо бороду побрив,
Щоб жінкам любитись,
Сиві вуси підфарбив,
Хоче оженитись.

Хоч гостець і частував
У боки, в голінку,
А проте він забажав
То вже п'яту жінку.

Всі чотири він любив,
Мов троянди в літі,
З ними він добра зажив,
Як ніхто у світі!

Сльоз у першої було,
Їх коли пустила,
То вже озеро текло,
Береги топило.

В другої - то був язик,
Як ціла лопата,
Він, було, молоти звик,
Аж тріщала хата.

Третя - як фіялки цвіт,
Ще й моргать любила,
Вибігала до воріт
І... за ніс водила...

А четверта пила ром
І в грізну хвилину
Ще й набила патиком,
Смикала чуприну.

Дві померли... Чоловік
Спробував нового,
Від одної він утік,
Друга знов від нього...

Всі чотири шанував,
Працював, потився,
Пекла тут закоштував,
З чортом розплатився.

Знов тепер він одурів,
Хоче брати дівку,
Посилає він сватів,
Ще й дає готівку.

Відмовляти вже дарма,
Все те не поможе!
Віл без бука, без ярма
Віз тягти не зможе.

Кінь навикнув на хамут,
Завжди на припоні,
Хай ним возять, гонять,
б'ють
Єви кляті доні.

1922/1942

ЯВОРЕ, МІЙ ДРУЖЕ

Яворе, мій друже,
Чом' ти похилився?
- Як мені тут не хилитись,
Бачиш, зажурився.

Лісоруби ліс мій
Почали стинати,
Буде дуже буйний вітер
Мною колисати.

І тому журюся,
Що буде зі мною,
Бо погано на цім світі
Жити самотою.

1922/1963

ВЕРХОВИНА

Верховина, наче казка,
Ох, яка красуня!
Низ - вишивана запаска,
Гори - біла гуня.

Вітер холодом подує -
Щочки їй пудрує,
Ще й калиною гірською
Личка їй малює.

І ялиця і смерічка,
Ще й співуча річка -
Всі її вітають вітром,
Голосом потічка.

Ясен місяць серед ночі
Їй цілує очі,
Їй цілує гарні брови,
Устонька дівочі.

А як квіти розцвітають,
Їй красками грають,
Пташенята і дівчата
Тільки їй співають.

Косарі, як жито косять,
Косами голосять,
Чемний свій уклін низенький
Тільки їй приносять.

Верховино, рідний краю,
Я до тебе лину,
Справді я тебе кохаю,
За тобою гину.

1923/1942

СПОГАДИ

Дує леґінь[43] у сопілку -
Вже ізрання п'ють горілку,
Бо гуляють вівчарі,
А гуляки то старі!
П'ють... і далі наливають,
Стіл здоровий, яворовий
Поливають.

Сиром, салом замастили,
Добре похрестили,
Кулаками ударяли
І його питали:
Що за гори, що за звори
Явора плекали
На хвилясто-кучерявий
Стіл.

І кудрява дошка,
Усміхнулась трошки,
Стіл зівав та облизався,
Далі обізвався:

"Мною буйний колисав
Під горою кам'яною...
А вівчар, як загуляв,
Ночував він підімною,
Підімною висипляв!

"Був розрісся на горбку,
Людям став я у пригоді,
Як у лісі, так і тут.
Слухати сопілку годі,
Ту сопілку голосну."

Грав би леґінь на сопілці,
Бо охоти має,
Ой, ти столе яворовий,
Чом' свиріль не грає?

"Буревій мене згинав,
Стрибав кучеряву чілку,
Далі з коріня зірвав...
Серце дав я на сопілку,
Плечі я на стіл віддав."

Серце з рідними плечима
Більш не говорило,
Щоб на спогади колишні
Сльоз не розбудило.

Грав би леґінь на сопілці,
Бо охоту має,
Дармо мочить у горілці,
Та вона не грає.

1922/1942

II

ВАСИЛЬ ҐРЕНДЖА-ДОНСЬКИЙ:

ЗОЛОТЪ КЛЮЧІ

ПОЕЗІЇ З ИЛЮСТРАЦІЯМИ.

НАКЛАДОМ АВТОРА.
КНИГОПЕЧАТНЯ „ВИКТОРІЯ“ УЖГОРОД. 1923.

ЗОЛОТЪ КЛЮЧІ.

Летять лѣсів повітрулѣ,
Понад полонины,
Глядають золотѣ ключі,
Срібноѣ краины

Яких, то, вже років пятьсот,
Надармо шукають,
И по горах и по скалах,
За ними блукають.

Вже и замок проминули
Славного Бориса,
А від замку, не далеко
Тече ріка Тиса.

Долетѣли, аж до Тисы,
Над Тисою стали,
Там русалки веселіѣ
Купатись почали.

Звідають ся повітрулѣ:[44]
— „Скажіть нам сестрицѣ,
Ци не знаєте за ключі,
Срібноѣ Землицѣ?

А русалки відповіли:
— „Ключі під водою,
Сюди кинув князь краины
Власною рукою.

Але ключів не здобути,
Кинених у воду,
Поки з мраку не підіймесь
Свідомість народу . . .“

ПОВІЙ . . .

Повій, повій, буйный вітре,
Из горы в долину,
Неси душу буйнесенький,
Там, на Украину.

Там, де гинуть моѣ братя,
Дзвонять кайданами,
Там, де плачуть, лиють слезы
Батьки за сынами.

Там, де мати за сыночком
З болю зомлѣвае,
Там, де жінка свого мужа
Задармо чекае . . .

КНЯЗІВНЯ ГУЦУЛІЄ.

[Поема]

I.

Гуцуліо наша мати, наша рідна мати,
Як за тебе не думати, житя не давати,
Як за тебе не боротись, за тя не терпіти,
Бо ты наша рідна мати, а мы твоє дѣти.

Бо то наша краиночка, — хоть она маленька,
Але она справдѣ наша, усѣм нам миленька
И богата и весела, там співы и дзеньки,
Там и горы и долины и срібнѣ річеньки.

По долинах хлѣб ся родить, в полонинах паша,
Там нѣ Жида, нѣ Мадяра, уся земля наша!
Там рыбоньки як у морю, повна нею Тиса, —
Щаслива ты краиночко за князя Борися!

II.

Нема таких на сѣм свіѣ, щоб они не чули
Про сю нашу краиночку, про єѣ Гуцули.
И не зато, що богата, она не богата,
Она напротив тых краѣв порожная хата.

Але у тій малій хатѣ воля чоловіка, —
А де воля, там и доля и жадна опіка!
Бо опіка изѣсть волю, — а Гуцули рівнѣ,
На их земли всѣ однакі, свому князю вірнѣ.

Чули они за Гуцулів, чули за Бориса,
И за тіѣ синѣ горы звідки тече Тиса.
И за його дочку чули, за гарну дѣвчину
И думають, як здобути ротик як малину.

III.

В Вивантіи, в дворѣ царя держали пораду,
И зібрались два лицарѣ, князѣ з Цареграду,
Рушили ся у дорогу в цѣнными дарами,
Усьо везли до Марунѣ тяжкими возами.

Але якось за их скарбы опрышки дізнались,
Перестали на дорозѣ и до бою взялись.
И розбили, розібрали, а решту розтрясли,
Самі князѣ повтѣкали, ледвы житя спасли.

Через горы, через пралѣс, ци то ніч, ци днина,
Звідаючись де Гуцулів та, славна краина.
Ходять, бродять по тых горах, в пралѣс заблудили;
Вже минав доба пята, не ѣли, нѣ пили.

У пралѣсѣ світ темнѣє, все гине помалы,
Царгородські заблудили понад страшнѣ скалы,
По тых скалах відьмів сорок, якраз раду мали,
И нарады перервали, мітлы похапали.

Заревала стара відьма, тых другых цариця,
„Повяжіть их, посѣчіть их, буде печениця!“
Стоять відьмы из мітлами и кажда регоче,
А вже онде під скалою пять кітлів форкоче.

Опирь сидить коло ватры, гріє кіньські лабы.
Гады зварив до обіду, на вечерю жабы.
Каже один царгородський, до друга Семена:
„Видав тутки не поможе и вода свячена! [45]

Але мусить, лиш відвагы! Дивися на мене,
як вытягну остру саблю, за мною Семене!"
Уже відьмы кочергами зачали гонити,
Коли князѣ саблюками, давай молотити!

Порубали на кусочки, старій спокій дали,
И свяченов мотузинов з опирьом звязали
Реве відьма, як пекельный, мотузинѣ лає,
А воду, що ѣ [46] святила, сім-раз проклинає.

Посѣдали, як на конѣ, вубела подали,
И багѣгом [47] поза плечі, щоб скоро бігали
Женуть их немилосердно, як собака лису,
И ще й доба не минула, а вже видно Тису...

Білый місяць вже на нѣбі, нічка благодарна,
Тайком хотять подивитись, ци дѣвчина гарна...
Позлѣзали коло Тисы, друг відпочивае,
А князь Роман стару відьму знову запрігае.

Щоб не наробило крику чортове насѣня,
Пхае ѣй у рот свербивус и грубе каміня
В замку усѣ полѣгали, князіня лѣгае,
Роман стоить ціл віконцем, очий не спускае

„Яка гарна дѣвчинонька, яка она красна,
Як на нѣбі, між звіздами зірниченька ясна!"
Сѣв він знову на „худобу", назад обертае,
Відьма летить понад замок, а князь щось думае.

Й сам не знае, що думае сякого момента,
То думае, як позбутись, свого конкурента.
Скаже йому, що дѣвчина вже другого мае,
Ачей вдасть ся відвернути, а він похохае . . .

Летить из ним стара відьма, через Тису швидко,
Припняв відьму ид колодѣ, Семена не видко!
Ходить, ходить и шукае, — „а де ты Семене?
Ачей тебе опирь стратив, бо ладан у мене!"

Попоходив, — не находить, якось у бік глипнув,
Опирь загрыз чоловіка, а сам кудись зникнув...
Росердився цареградський на чортову силу,
Набрав смолы из смереки, підпалив „кобилу"...,

* * *

День минае, другій третый и знов вечеріе,
Роман ходить поп'д замок, до замку не сміе.
Хто то знае, що підранець высокого роду, [48]
Нѣхто йому не дасть правду, що князь Царгороду.

Проклинае стару відьму, єѣ сухі ребра,
Підрав на нѣй ногавицѣ из самого сребра.

Цѣнѣ дары відобрали ваклятѣ опрышки,
Кромі того, що тут мав, не лишили й крышки.

Дѣвчинонька в вікнѣ замку, звідтам вывирає,[49]
Зажурив ся Царгородський, тай собі думає:
— Незнаєш, ты дѣвчинонько, чого я тут стою,
Ой не один воєвода гине за тобою!

Й мов серце умирає, за тобою гине,
Докі тебе не здобуде и не відпочине!
Буду в наймах в твого батька, буду вівцѣ пасти,
Твою душу, твоє серце мушу я украсти!

III

Ходить вівчарь из сопілков по-під бережечки,
Попасує біле стадо, біленьки овечки,
Нѣхто того и не знає, звідки він увявся,
Зайшов звідкись до Гуцулів, ид вивцям наявся.[50]

И по полю по долинах стадо привертає,
А князівня вороненьким по полю гуляє.
Зачав вівчарь в чарівную сопілоньку дути, —
Але тоѣ мелодѣ нѣяк не забути!

Коли зачав ту, сумную, аж слезы котились,
Кісцѣ косы покидали, слухали й дивились[51]
А як зачав веселую до танцю рубати,
Женцѣ серпы поламали, стали танцьовати!

Тягне, тягне, не шкодує, до танцю легейку,
Хлопцѣ косы посукали, гайда коломийку!
Сей співає, той танцує, дубонячи вівка'[52]
«Хлопцѣ, хлопцѣ соколята, ой що за сопівка!»

В його руках сопілонька так солодко грає,
Що аж умом заколотить, серце вырывае!
А дѣвчина, як калина по долинѣ ходить,
Своѣ очи човнобров: з вівчаря не зводить

— »Який гарный, який красный» — сяк собі думає,
— А ще тота сопілонька, як на ній заграє!
Ой в кому погуляти, по вас полонины,
Волосѣчко кучеряве, лице як дитины!»

IV.

Черев нашу Гуцулію тече ріка Тиса,
Над Тисою кріпкий город славного Бориса.
У городѣ славне військо, молодѣ Гуцули,
Желѣзный міст испустили, у трубу вадули.

Желѣзный міст испустили и назад підняли,
Та Маруню, дочку князя, з пошанов кланяли,
Она зайшла вороненьким, попід стѣны ходить
И коника вороного за собою водить.

Она хлопцѣм усміхнеться, хлопцѣв забавляє,
Та нѣкому и не каже, що на души має.

Нѣхто того и не знає, що из нею сталось,
За ким єѣ серце гине, в кого закохалось

В кого она залюбилась, кому серце дала,
Бо до тепер княжих сватів з нѣчим відправляла.
Нераз они походили, подарунки слали.
Але єѣ ручку білу, нѣяк не достали

Нераз один перед другим бігли у п гоны,
И падали перед неѣ графы и бароны.
Ой не дармо Гуцулію всюды познавали,
Сяку дѣвку и сѣ горы и ще не видали!

Волосѣчко кучеряве, пущено на волю,
А личенько, як червона калинонька в полю.
Очи чорнѣ, брова чорнѣ, — яка она красна!
Як на небі між звіздами зірниченька ясна.

V.

Затрубіли перед замку, на желѣзнѣм мостѣ,
Що приходять до Бориса три князѣ у гостѣ.
Один прийшов з Венеціѣ, другый из Моравы,
Третый Мадяр з Вішеграду. И всѣ до забавы.

Прийшли они до Бориса, пити мід, горівку,
А ще д тому, як бы вдалось, посватати дѣвку.
Пили они мід, горівку, пили, аж до рана,
Пекло ся им до закуски на ріжнах барана.

Каже Борис славным гостям: «Ѣжте, пийте братя!»
Они йому відповіли: «выбирайте зятя!»
. . . Сопілоньку чарівную знову було чути,
Якую то Марусина не може забути!

Очи в слезы затопила, тяшко изохтѣла,[53]
И до гостѣв благородних отсяк відповіла:
— «Того буду и нѣчія, побий мене Боже!
Хто топором через замок перекинуть зможе.»

VI.

Изібралиь[54] гостѣ князя, під замком чекають,
Кождый топір позначеный, — зараз начинають.
Починає грубый мадяр, десь до сорок років,
И як свисне топорятьом, щось на двацять кроків.!

Пошіпався по за уха, Таліяну смішно,[55]
А Маруни, там, у замку аж у шкурі тѣсно!
Встав Таліян, розмахав ся, тай не перекинув!
Як увидѣв, то из злости мало що не згинув!

А Моравець хлопець тихый, руки, як у дамы,
Узяв мале сокирятко, та ледвы до брамы!
Держать раду міх собою, а що тут робити
Ци вертати куди-котрий, ци йти дале пити?

Сказав до них князь Моравы, — «послухайте братя,
У Бориса сякі штуки, не достане зятя!
Мід горівку добру має! Идѣм братя пити,
Зачим прийшли, — не здобули, мем бочки точити!»

Изібрались, та до замку, там Борис чекає,
Своих гостѣв благородных радісно витає.
Щось у луфтѣ забренѣло, им над головою,[56]
Засвистало, заблищало, в замку над вежою.

Побіг сторож по за замок и топір выносить,
И поставив перед панства, почитати просить.
И читають и міркують, тай держать пораду,
На топорі герб и надпис: «Лицар Цареграду».

Самый топір, рѣч цѣнная, из золота ллято,
А по ньому діямантів, що аж забогато!
Израдѣла дѣвчинонька: — «хто то бути має?»
Нич не видно, нич не чути, лиш сопівка грає . . .

VII

Розыйшла ся вѣсть по світу, про наші Гуцули,
И котрі их раз видали, щасливыми були!
Світські люде по дорозѣ до них заходили,
Бо Гуцулів любив кождый, й они их любили.

Лиш Мадярів не любили и самі Гуцули,
Бо Мадяри люди дикі, у ярму их гнули.
Але тепер не боять ся, бо мають людину,
Оборонить від Мадярів милую країну.

Не поможе строгый наказ, мадярські шпіоны,
Мають свого воеводу, своѣ легіоны.
Нераз Борис то думає, як бы нарід запасти,
Прилучитись д Галичанам, від Угрів відпасти.

Ходять послы до Данила,[57] той водповідає,
Всѣх Русинів взлучити він на думцѣ має.
Тепер військо избирає, відпудить Татарів,[58]
Відтак дасть ся цѣлов силов, за нас на мадярів.

VIII.

Буйнѣ вітры заревали, зашуміла Тиса,
Зарипіли грубі дверѣ, у замку Бориса.
И приходять три посланцѣ Татарського Хана,
— «Честь и слава тобі княже від нашого пана!»

Витають их по гоцулськи, з честьов на порозѣ,
Звідаеся воевода: в якій вы дорозѣ?
На се один чорнопыский воеводѣ каже:
— Чув и наш Хан за Маруню. Мы за нею княже!

А як то відмовиш, пану татарського світа,
Тож не встанесь, лиш руина кінцьом свого лѣта.
Військо впаде, й ты погинеш, з Татарами в бою,
А сѣ крутѣ доріженьки заростуть травою

Розгнѣвав ся князь Гуцулів, ухопив булаву.
Дав одному межи очи, той трупом під лаву!
Другим руки у желѣзо, під варту до рана!
Рано утне з уха, з носа, відошле до Хана . . .

IX.

Загроженѣ послы Хана рана не чекають,
Пірвали міцне желѣзо, руки вытѣгають.
— „Одно брате нам загинуть, дѣвчина не наша!
За сю ганьбу, за невдачу що нам скаже баша?“

— „Як до того обібрались, мусить наша бути! —
Украдеме й понесеме, щоб ласку здобути.“
Розбили стѣну й прірвались в малу кімнатчину,
Извязали всѣ вереты, украли дѣвчину.

Та щоб жертва на весь замок голосу не дала,
Запхали ѣй в уста жматок, она изівяла,
Повязали руки, ноги, в верету здусили,
И так єѣ долѣ муром в веретѣ спустили.

И тѣкають й доглядають, ци не поганяють,
Ци из замку кінне військо в погін не пущають.
И тѣкають й доглядають, лише вітер маѣ!
А спереду хтось там крикнув, й топір піднимаѣ.

И ще сесѣ не успіли саблѣ повтѣгати,
А вже шия відлетѣла, мусять терьх лишати![59]
И лишили... один из них трупом покотив ся,
А другый дав ногам знати, вже й не боронився!

А парубок взяв на плечі зівялу дѣвчину,
Несе єѣ, звідки взяли ротик, як малину.
Она очи піднимаѣ, його обімаѣ,
И з радости великоѣ плаче аж рыдаѣ!

Их устонька изчепились, слезы вють ся немно...[60]
Школа, що го не-пізнаѣ, шкода, що ся темно!
Любов йому присѣгала, хустоньку му дала,
Тай від нього теж прияла, до груди сховала

Допровадив ю[61] до замку, а там попрощав ся,
Дармо його так просила, щоб з нею зістав ся.
Серед замку гук и гомін, Маруню шукають,
Вже й тревогу изробили и конѣ сѣдлають

Отець з плачом до дитины, — „дитинонько мила,
Видав тебе через красу година побила!“[62]
Як мня одна и побила, друга не побила,
Одна гнала в страшнѣ муки, друга свободила!

Диви, тату, на хустину, що я ю дістала,
Як мня герой спас від муки, як вільною стала“
Обертають, обзирають и держать пораду,
На хустинѣ герб и надпис: „Князь из Цареграду“

— Сріблом бита, шовком шита, яка она красна!
А чому він не заходить? — яка я нещасна!“
Вже й соненько ясне блисло, она обзираѣ,
А сопілка чарівная так солодко граѣ...

X.

Заблудила чорна хмара и понад Гуцули,
Як Гуцули за ту орду Татарську учули.
Розважають и міркують, з вечера, до рана,
Як бы сперти дику орду Татарського Хана

Князь збирае свое військо, з дикими до бою,
Хлопцѣ до бою готові, лежать під горою
Аж надходить дика орда густыми рядами,
За рядами препоганых сотитисячками.

И кріз густый лѣс проходять Татары заклятѣ,
В лѣсѣ мало не валять ся дерева підтятѣ!
Раз лишенъ одно упало и другі валять ся,
А під ними дикі гинуть, бо нѣяк спасать ся.

Борис військом з усѣх боків решту истинає,
— „Хто зробив сю мудру штуку?" Гуцулив питає.
Стискає чета плечима, один из них каже:
„Твій вівчар зробив сю штуку, славный ты наш княже"

— „Д менѣ його на похвалу!" крикнув на всьо поле,
Але вівчар се не чує, бо Татарів коле . . .
Привели го д князю, щоб го отоманом класти,
— „Отоманом не зістанусь, я йду вівцѣ пасти!"

Скликав Борис по побідѣ бойову пораду,
„Хто и звідки ты вівчарю?" „Я князь Цареграду!"
Здивовалась славна Рада, Борис уже знає.
И каже му:[63] „Давно тебе Маруня чекає".

XI.

Зарізали сто баранів, тай яловець сорок,
Бо весѣля по Покровах у перший вівторок.
Бочок з медом, та з горівков, аж пивниця тає,
Вина также там знайдеться, як хто зажадає

Вже й напекли, наварили, столы позносили,
Та и близьких и далеких гостів запросили.
И надлетѣв День гостины, всѣ на ногах з ранку,
Свічок сѣмсот запалилось у каплици замку.

Коло брамы бють у бубен, на вінчаня дзвонять,
Усѣ гостѣ, з молодыми в каплицю заходять
Над вежою похиляєсь синьо-жовта фана,
И кляняє[64] дѣвчиноньку під боком Романа.

А дѣвчина, як калина, ще й славного роду,
Веде собі та до шлюбу, князя Царгороду.
Кругом стоять, як тѣ рожі Гуцулські дѣвчата,
И співають: жийте в щастю наші молодята!

XII.

Ой заграли в три бандуры, в чотыри козицѣ,[65]
Є з ким хлопцѣм танцьовати, дѣвки, як косицѣ.[66]
Прогуляли, проспівали, уже трету днину,
Вже з медянки изгаили, майже половину![67]

И раз лишень из під брамы, варта голос дала;
„Нова орда ту під замком, вже й конѣ припняла"
Музика ще й не затихла, ще ся танцѣ вили,
Як поганцѣ з усѣх бокіх город обкружили.

Рипнули желѣзнѣ дверѣ, входять послы Хана,
— „Честь и слава Тобі княже, від нашого пана!
Прийшли тобі передати. — се повинність наша, —
Або дочку, або замок, просить в тебе баша!"

Вхопив саблю князь и ріже, Татарню погану,
Послѣдному утяв з носа и відослав Хану.
А сам військо избирає из князьом Романом,
Щоб зміряти свою саблю из Татарським Ханом...

— — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — —

... Попід стѣны труп, на трупі, сотитисячками,
Поляг уже й князь Гуцулів, в різни, в ворогами...
Одна стѣна за другою, на трупів валилась,
Переважна сила диких до замку вломилась

Шукали они Маруню, тай не находили!
Щоб помститись на Борису, замок підпалили...
Похмурюєсь синє небо, зашуміла Тиса,
Як половінь[68] обійняла, весь замок Бориса...

Роман несе путьом тайным зомлѣлу миленьку,
Який веде попід замок, аж понад річеньку!
Сѣли в човен яворовый, пустились на воду,
Плынуть, до славного міста князя Ц ргороду

Увидѣв се бідный нарід, з плачом их прощає,
И вірує, що Соненько, ще колись засяє.
Віруют що повернуть ся, в краину миленьку,
И тогды то скинуть пута, й Недолю гіреньку.

АРЕСТОВАНЯ А. ДУХНОВИЧА.

Рипнуло у дверѣ, аж стѣны дрожали
И ступив до хаты мадярський посол,
На дворѣ гук, гомін, багнеты блищали
И вив ся, гордився новый триколор.

А сестра збілѣла, як гомін почула,
На дворѣ повстанцѣ під муром кричать,
Сестриця из плачом: „Воля нас минула,
Се кат за тобою, щоб смерти віддать“

Поет се не чує, бо пише легенду . . .
Побачив посланцѣв, кобзаря сховав,
Сховав го, як свого, під ту реверенду,[69]
Щоб нѣхто мѣж ними за нього й незнав.

Посланець до нього: „Співаче старенький,
Дай руку на згоду и з нами, бо час!“
— „Непійду, бо люблю свій нарід миленький.
Вы долю и волю украли від нас.

Тепер вы бйетеся, щоб своє дістати,
Щоб дух ваш усюды знов запановав,
Тым більше нещасных рученьки вязати,
Щоб нарід у гіршім кріпацтві зістав.

Не дбали за долю бідного народу,
Вбіцяли, дурили через цѣлый час.
Вже мы вас познали, и вашу методу,
Ваша цѣль одная: Погубити нас!

Бйетеся за волю й звете до союзу, —
Про нашу недолю навіть и спомин!
Засвітить ще Сонце на руську голузу, —
Хоть бийте, не бийте помежи нас клин!

Довгіѣ столѣтя, важкіѣ кайданы
Уже нам доѣли, уже допекли,
Каты вы, не люди! Лютіѣ тираны,
Нераз кров и слезы ріками текли!

Хибаж се свобода — сміяться з народа,
Деж она поправдѣ? — Лжепророки вы!
Успіху не ждіте, бо успіх — то згода,
А згода из вами — то море кервы!

Посланцѣ из хаты, повстанцѣ до хаты.
Имили поета,[70] з собою ведуть,
Ведуть го в желізѣ по під тѣ палаты,
На руках оковы так сумно гудуть . . .

ДО ПАНА ПРЕЗИДЕНТА РЕПУБЛИКИ Т. Г. МАСАРИКА, З ЖАЛОБОЮ СВОГО НАРОДА.

Гнет, тиранство зазнавали,
За довгых, тисяча лѣт,
Тяжка була наша доля,
Бідный, гіркий був наш світ!

Гинули мы, в ярмі Угрів,
Як та рыба без воды,
Мучили нас, як скотину,
Пок діждались свободы.

По шибеницях вмирали,
Нѣхто голос не підняв!
Спустили на нас бандитів,
Хто лиш хотѣв, катовав!

Брыли в крови до колѣна,
Щоб тиранів Дух ищез,
Всьо від нас каты забрали,
Не всталось, лиш море слез.

А все таки щось лишилось!
Рідна мова, дорога,
Сесь, наш скарб мы боронили,
Від лютого ворога

И тепер то відбирають
Поодны, з межи бра ів,
Заскіплюють в нас ненависть,
А мы знаєм, що то гнѣв!

Народа великий Сыне,
До Тебе просьба моя:
Най честують рідну мову!
Нарід просить, а не я.

САБЛЯ И КАЙДАНЫ.

Задзвенѣли пута враз,
Тай до саблѣ кажуть:
-- „Чом тирани
Тільки нами
Невільників вяжуть?

Чому люди задрожать,
Як нас споминають,
Чом ты здавна
Така славна? —
А нас проклинають!“

Каже сабля кайданам,
Яка в ребрах гнута,
– „Я за волю
Колю в полю
Щоб скинулись пута.

Мене святый сотворив,
Щоб я володѣла,
Я зза волѣ
На престолѣ, —
Вас иржа обсѣла!“

НА ШПИЛЮ КАРПАТІВ.

Виджу з сього островерьха
Аж по чорне море, —
Ах нещасный мій народе,
Горе тобі, горе!

Плачте горы, плачте синѣ,
Плачте, не шкодуйте,
Вый, ты вітре, бий, ты громе
Нові пута куйте!

Бийте, куйте тѣ оковы,
Слезми вытискайте
И десятки миліонів
У гріб відправляйте . . .

Прийдуть часы золотіѣ
Самым Богом даны,
Здіймем руки всѣ до бою —
Изпадуть кайданы!

УЖГОРОД.

. . . И надійшов бурѣ вихор,
Текла кров ріками,
Засвітило сонце Правды
И над Русинами.

Розійшла ся и над нами,
Тота чорна хмара,
Ужгород став нашим знову,
З чужого „Ungvár“-а.

Співай, співай моє серце,
Давай усѣм знати,
Що за сесю переміну,
Готов душу дати!

ВБИТЫЙ ГЕРОЙ.

Встає герой в полю вбитый,
З гроба піднимаєсь,
И спинив ся над могилов,
Звідтам выдивляєсь.

Вмывають ся кости в полю
Зимною росою,
Онде Голод в зубы ріже,
Смерть стоить з косою.

Там на горі ряд шибениць . . .
Кровова дорога,
На небеса зазирають,
Проклинають Бога!

Они вітрам на дорозѣ,
Стоять и до нынѣ,
Украшають тѣ высокі
Камяні пустынѣ . . .

Стоить герой над могилов,
Сліз не выстарчає,
И постояв, и роздумав,
В могилу вертає . . .

НАШІ ПЛАСТУНЫ.

Ряды веселѣ маширують,
Трубач в трембіту затрубів,
Се наші хлопцѣ, з під Карпатів,
Мелода чета пластунів.[71]

Вітрик тепленько повіває,
Цілує лиця молодѣ,
Під синьожовтым их прапором,
Прапором Срібноѣ Землѣ.

Земля цвите під их ногами,
Всьміхнувся им зеленый гай,
А там героѣ спочивають,
Убитѣ, за наш рідный край.

ОЙ НЕРАЗ . . .

Нераз мы голодовали,
Нас нераз и били,
Нераз наші мертві трупы
По дорозѣ гнили . . .

Ой то нераз нашим тѣлом
Чорнѣ кавки тыли,
Нераз вовки над нашими
Кістоньками выли . . .

Кров стѣкала, слезы ллялись
Из серця не мало,
Нераз небо проклинали,
Як звѣзд не ставало!

Гіркі слезы утирали
По терню ходили,
Брыли в крови до колѣна,
Та раны гоили . . .

Нам соненько не світило,
Мы в могилѣ мерли —
Нераз мы на того Бога
Кайданами терли.

СПІВАВ БЫ Я . . .

Співав бы я, много співав бы,
Щобы земля за тремтѣла,
Як той гад серця не кусавбы,
Якбы душа не болѣла.

Болить мене душа, тай дуже!
А в серцю мов ножом коле, —
Бо ты нас не лишаеш друже,
Товаришу наш: Недоле.

Из слѣда в слѣд, ты все за нами,
Доки в дзвоны не ударять,
Поки нам, над чотырьма дошками
Свічок смерти не запалять . . .

ЖЕБРАК.

Ходить бідный жебрак у жебры,
З села в село, з хати до хати.
Котрый схоче, тот дасть кусочок,
Щоб за нього святых згадати . . .

Не мило му трястись, терпіти,
Бо вже йому біда доѣла,
Лице бороздами з'орала,
Голова давно побілѣла.

В серцю біль и старая Нужда,
В душі искра загасла,
Свята Искра житя, Надѣѣ . . .
А смерть нейде, щоб спасла . . .

Ходить жебрак з хати, до хати,
З біды, а не з доброѣ дяки —
Нераз го дѣти бють каміньом . . .
Нераз го торгають собаки . . .

В його очах слеза кровава,
Гадина з серця йому вється,
А горб, Тиран сидить на плечах
И звідтам зі старця сміється ...

ЧІЯ ТА МОГИЛА ...

Чія та могила, там на бережечку,
Хто там спочиває під дерньом зеленым,
Хто там спить сном вічным, від своих далеко,
Що йому там снить ся, під хрестом вбаленым?

Ой йому там снить ся старенькая мати,
Що жде свого сына, из бою до дому,
И його миленька, дѣвка молоденька,
Плетучи з барвінку вінок молодому

ПУТЬОМ ЖИТЯ.

Тут квіты, рожі, идеал,
Свята любов, коханя,
Там муки, болѣ без числа,
Терпіня и страданя.

Тут мрія, надѣя житя,
Щастя плыне рікою,
Там хмара темна, як мара,
Блука' над головою.

Тут молодости квіт, краса,
Личко — цвіт малиновый,
А там терпіня горе, біль,
Страдань вінок терновый.

ВЫ ЛИШ ПИЙТЕ ...

Пйете кров, отрову?
Пийте до розсады!
Але й не чекайте
Братськоѣ порады.

Я вас не пораджу,
Пийте дале, пийте,
У тьмі, без науки,
Як быдлина жийте.[72]

Придайте[73] им землю
Кровйов боронену,
А самі лѣгайте
Під тоту зелену.

Всѣ чотыри углы
Дайте им из хаты,
Вбы мали де класти
Высокі палаты.

Пийте кров, отрову,
Пийте дале, пийте,
На земли вітцѣвській,
Як рабы тѣ жийте.

Сѣ будуть сміятись,
Пайсликами трясти,
Вы пійдете в наймы,.
Жидім гуси пасти . . !

СКІЛЬКИ . . .

Скільки я страдаю,
Слезы утираю,
Що у тобі все так сумно,
Бідный, ты мій краю!

Горе моє, горе!
Сердце моє коле.
Нераз плачу, тай думаю:
Долеж наша, доле!

Болюж ты мій болю,
Дармо тебе гою,
Бо не знаю, коли скине
Мій народ неволю!

Нас били тирани,
Топтали ногами,
Падали мы на колѣна
Перед ворогами.

Лизали мы буки,
Поиймаючи муки,
Цѣльовали за тиранство
Гонителям руки.

Як собі згадаю,
Що на душі маю,
Болить мене серце дуже,
Бідный, ты мій краю.

Ты то й не почуєш,
Як тяжко бідуєш,
Слезы точиш, в крови бродиш,
Тиранів годуєш.

Твоѣ дѣти босѣ,
Голоднѣ и досѣ,
Твою хату, твою землю
Взяли кривоносѣ.

НА БРАТИСЛАВСЬКІЙ ПЛОЩИ.

Що за жебрак, там, на дорозѣ,
Звідки він взявся, що шука'?
Голодно, босо, ледвы тягнесь,
И над Дунаєм наріка'.

Шука роботы, й не находить!
А без роботы він жебрак,
Позвідай, звідки він и, хто се?
Се мій брат, Русин неборак!

БІЛЬ СЕРЦЯ.

Ой Боже мій, Боже,
Що менѣ робити?
Щобы серце не болѣло,
Щоб го загоити.

Болить оно дуже,
Що ночи, що днины, —
Як увиджу пустѣ горы,
Безплоднѣ долины.

Та й они не наші!
Бо жиды забрали,
А мы в своѣм рідним краю,
Невільными стали.

НЕВЖЕЖ ТЕБЕ...

Невжеж тебе, ты мій народе
Хотят знову дурити,
И ты даєш ся, тым пяницям
Зажмуряоч водити?

Завело тя у тьму далеко,
Злобне племя монголське,
И ще д тому на твоѣй шиѣ
Всяке смітя московське.

Чей[74] их на нас заслав пекельный
Губити нашу душу, —
Беріть косы, беріть мотыки
И за мною, як рушу!

Чей их вода сюды нанесла,
Попід горѣ Карпаты, —
Беріть мітлы и вымітайте
Смітя, з нашоѣ хаты!

ОЙ ЗАСВІТИ МІСЯЧЕНЬКУ...

Ой засвіти місяченьку,
Ночи блѣдый пане,
Та на мою косиченьку,
Що в долинѣ вяне.

Цілуй, єѣ и за мене,
Кажи най кохаѳ,
Моѳ серце розпалене,
Огнями палаѳ!

Не заходи місяченьку,
За хмару, як нічка,
Йди, відознай за миленьку,
Цілуй єѣ вічка.

БИЙТЕСЬ ГОРЫ...

Бийтесь горы одна в другую
И розсыпайтесь на муку,
А я: Вітер, прийду й подую,
Здую вас в огляну ріку.

Що то горы тіѣ высокі,
Кого сторожать они тут? —
Синѣ горы, думы глубокі,
Они з наших кісток ростуть!

Бийтесь горы одна з другою
И морські ока розоллѣть,
Най я ступлю у дно ногою,
Щоб вырвав з Кратеру ґраніт.

Кратер буде печи, палити,
А давнѣ гріхы заревуть,
Буде наші кістки огнити,
Як в нѣм пекельнѣ загудуть...

ПІСНЯ МАДЯРСКОГО МАГНАТА.

Незнаю, що жура, терпіня,
Бо я дворянин — я магнат,
Моѣ лѣсы и полонины,
Землѣ богато, сѣм палат.

Дурный Русин то обробляѳ.
Най хлоп працюѳ, нам панам —
Коли схочу, тогды го й набю,
А навіть на повісу дам!

Падуть перед мня на колѣна,
Цілують буки, що их бють,

Школы, науки не даме им,
А спирт, горівку, нехай пють!

Добре слѣпыми пановати, —
Незнати людськоѣ цѣны,
Кругом рабів покорных мати
И мясо царю для війны.

НАУКА.

Чоловік, тот, що без Науки,
Як та рыбонька без воды; —
Тлѣе, млѣе и кінцем згине,
Не діяждавши ся свободы.

Хоть без воды, хоть без науки,
Усьо одно, житя нема!
Вода кріпить болюче серце,
Наука душу піднима'.

ЧОМУ МЕНЕ . . .

Чому мене у купели
Не втопила мати?
Шкода було колысати,
Мене годовати!

Шкода було бідовати,
На руках носити,
Шкода було мене мати
На співака вчити!

ОЙ НА ГОРѢ . . .

Ой на горѣ під калинов
Зелена могила,
А в тій темній могилочцѣ,
Лежить моя мила.

Черешату калиноньку
Вітры доглядають,
На могилѣ, на зеленій
Квіты розцвитають.

БУЛО ТО ВЕСНОЮ . . .

Було то весною, коли мы спізнались,
Як тебе увидѣв першый раз Марійко,
Там у городочку цвіты розвивались,
В гаю зелененькім співав соловійко.

На долинѣ в лѣсѣ зазуля ковала,
Я весны чарами, мов медом упив ся.
Звідкись и сопілка та защебетала,
Коли тобі мила до грудий склонив ся.

Від тоѣ то хвилѣ, я в квітах купаюсь,
Хоть по терню броджу, босѣ ногы колю,
Й від тоѣ то хвилѣ з царьом не міняюсь,
Бо всѣ квіты моѣ, в зеленому полю.

ШУМИТЬ . . .

Шумить быстра поточина,
Поточок маленький,
И по сей бік
И по той бік
Берег зелененький.

А по при ту поточину,
Дорога убита,
Тут ще косять,
Пластя носять,[75]
Там взялись до жита.

Понад кісцѣ голуб сивый
Весело лѣтає,
А веселка,
Перепелка
У житѣ співає.

ПОТОЧОК.

Тече потік з бережечка
У тиху річеньку,
И гуляє, и співає,
Аж мило серденьку!

А береза, над рікою,
Стоить и думає,
Що поточок, так весело
В ріцѣ умирає

ЗІВЯЛЫМ КОСИЦЯМ.

Косички зівялѣ, які вы сумніѣ,
Немов тѣ по полю під вістрьом косы,
Й соненько не світить, бо хмары хмурніѣ,
Вы прото змарнѣли квітки без росы.

Вы росли в палату, цвили до сераю,
Й до мене попались на моѣ вікно,
Я цвіты зівялѣ слезами зливаю,
На спомин ховаю, до сердця на дно.

Нейшли вы квітоньки, в світлую палату,
Щоб дамам на радість красили серай.
Зайшли вы до мене, в бідную кімнату,
Й посохли, пожовкли... ой як ми вас жаль!

ОСЬ ВАМ И . . .

Ой ходив я и блукав я,
Збираючи квіти,
Сходив берег и долину,
Одну знайшов, другу кинув,
Квіти моѣ квіти!
Що менѣ з вами робити,
Кудиж вас подѣти?

Заблудив я в світ далекий,
Знайшов рожу красну,
Сподобалась менѣ рожа,
Хоть не наша, хоть ворожа...
Найшов рожу красну,
Знайшов єѣ межи терньом,
Як зірницю ясну!

Вырвав єѣ, з межи терня,
Та до городочку,
Косиця ся розвиваєе,
Давне місце забуваєе
В моѣм городочку,
Я сторожу свою рожу,
Щоб цвила, в садочку.

МЕДЕЯ ВЕРХОВИНЫ.

Лирична драма.

I.

Ой, болить мене головонька,
А душа вяне, за тобов,
Тільки серце горить, палає,
Кипить у нѣм вірна любов.
Любов моя, любов даремна!
Даремна мрія моя в сні,
Надѣо моя безталанна,
Як цвіт зівялый на весні.

Цимало вас :я відганяла,
Дурнѣ вы мрівѣ, — а вы знов,
Шепонячи так мило, любо:
„Жде тя коханя, жде любов!“
Обернулась у бік, тай годѣ,
Думки не можно відогнать,
Лишаю! Най бунтують розум,
А кров и далѣ най палять.

II.

Вже бережки зеленѣють,
Пшениченьку в полю сѣють,
Уже й жито прикопали,
Ластовоньки заспівали.

Уже весна задзвонила,
Калиноньк а цвіт розвила,
А ще в горѣ снѣг біленький,
В мому серцю жаль гіренький

Нещаслива дѣвчинонька,
Як без воды та рыбонька,
Як такого покохає,
Що у серцю другу має.

Другу має, єѣ дурить,
Дурне серце дѣвці журить,
Ще й сиротка без родины,
Насміеть ся він з дѣвчины . . .

Вже бережки зеленѣють,
Пшениченьку, жито сѣють,
И я Зерно посадила,
Пеленоньки наладила . . .

III

Незнала я, що то любов,
Се перша и остання!
Не гинула я за тобов,
Не знала за коханя,

Пок не прийшов молодый пан,
У село панувати,
Сподобав ся жонам, дѣвкам,
И став серця ламати.

Але другі не тѣ, що я,
Не стояли з тобою,
Не кланялись свому царю,
Рівному из горою.[76]

Я стояла коло воріт,
Краски дугы лічила,
Ще мня тогды цѣкавив світ,
Його краса манила.

А донжуан таки стояв
Від мене пару кроків,
Прийшов д менѣ, й поціловав,
Личко шістнайцять років.

Соромілась довго тебе,
Тобі в очи дивити,
Й від тоѣ то хвилѣ мене
Звыкло ранком млоити.

Від тоѣ, то хвилѣ мене
Поясина небходить,
День по-за днѣом усе мине,
А година надходить.

Від тоѣ то хвилѣ стократ,
Кланяв ся „до приходу"
Не ганьбив ся аристократ,
Що я низького роду.

IV.

И не така гарна
Дочка у журата,
Тільки, що є панська,
Тільки, що богата
Красу из аптики
Собі позычає,
Як накозметичить,
То и красу має.

Грає на тамбурѣ,
И на фортепянѣ,
Як то зажадають
Келюхачі пянѣ.
Як то зажадає,
Тот молодый мадяр,
За ким серце гине
За ким вяне, — задар.[77]

V.

Заклятѣ, вы муры, там, де паны жиють,
На вас безталаннѣ бурьов слезы лиють.
В вас муры не знайдесь, нѣ один добродѣй,
Каждый пан – дурисвіт, кождый магнат – злодѣй.

В высоких палатах, ци то ніч, ци днина,
Втратила віночок не одна дѣвчина . , . !
Постели шовкові много бы вы знали,
Кого вы до себе на ніч приймали.

Світліѣ кімнаты, яка ваша слава!
Не одна дѣвчина покрыткою стала,
Моя головонька до вас заблудила,
Бодай бы вас куля ясным громом збила!

VI.

Ой знала я знала,
Тепер уже й бачу,
Най я, пуста головонька
З дитинкою плачу.

Дурна, не розумна,
Що любила пана.
Тепер його відобрала,
Та дама погана.

Кудиж менѣ дѣтись,
Що тепер робити?
Ци взять мотуз, та на шию,
Ци йти ся втопити?

VII.

Як сумно лѣтає пташка понад мене,
Дивить ся на мене.
Не диви ся пташко,
Бо ми серцю тяжко,
В тебе воля, доля
И поле зелене,
Крылонька легонькі, Зламанѣ у мене.

Чому ты так сумно співаєш соколе?
А може ты доле
Там менѣ співаєш,
Голос протягаєш,
Вырываєш душу,
Лихаж моя доле?
Ой, бо ся пісенька, Аж у серцю коле!

VIII.

Захмурилось и дощ паде,
Се слезы моѣ, а не дощ!
Ллѣть ся слезы, лекше менѣ буде.

... Выплакалась, дощ перестав,
Мене новый біль изтиснув,
Любов давну, коханя мнѣ згадав.

Девятый місяць, се не жарт!
И сміх и сором, — Боже мій!
Циж я знала, що вірити не варт.

IX.

З панночкою в саду
Видѣла тебе нынѣ,
Падав ты на колѣна,
Як в церкві край богынѣ.

И кляв ся на чім світ!
Що душа тобі гыне,
Й менѣ ты присѣгав ся,
Безчесный, песьй сыне!

Ой падав ты нераз,
Кляв ся всѣми звіздами,
Шкода що я ті очи
Не выдерла нѣхтами.

Тѣ очи, бріхуны,
Що знають так брехати,
Розумом колотити
И серце приковати

X.

Ой, похилює буйный вѣтрик
Червону калину,
Прийди, прийди, мій миленький,
Хоть лиш на хвилину,
Най сама не гину!

Ой, за ту гору, за высоку
Соненько заходить,
Забув за мня мій миленький,
До другоѣ ходить,
Душа в жалю бродить.

Ой, загули тѣ, буйнесенькі,
Калину звалили,
Нераз менѣ долѣ личком
Слезы ся котили,
И душу губили.

XI.

Циж то диво, що я так гину,
Бо без тебе жити не можу,
А як серденьку не болѣти,
Запалив го, пустив горіти.

Твоѣ очи — горяче сонце,
А моє серце — гора леду,
Горяче сонце засвітило,
Ледяну гору розтопило.

Твоѣ очи — глубоке море,
Моє серце — зівяла рожа,
Рожа сумно плавле по морю,
И дале гине, вяне в горю.

Твоѣ очи — весняна повінь,
А я — верба, там, над рікою,
Повінь прийшла, вербу урвала,
Вырвала з корня и зламала.

XII.

Циж я тобі не казала:
Дай менѣ спокій,
„Я дѣвчина не до тебе,
А ты не є мій!“
Ты про се не хотѣв знати,
Ах, злодѣйська твоя мати!

Циж я тобі не казала:
„Я проста, ты пан“
А ты сказав: — „дѣвчинонько,
Житя тобі дам!“
Тепер се не хочеш знати,
Песя твоя панська мати!

Тепер тебе ненавиджу, —
Любила колись,
Пійшов від мня, береш другу,
Иди, й не вернись!
Выкористав и відкинув,
Кличу смерти, щоб ты згинув!

XIII.

Ой так сумно грає сопілонька,
Зза ґруня, далеко,
Моим личком румяненьким
Котить ся слезонька.

Выплакала своѣ чорнѣ очи,
Очи чорноброві,
Хто вас уже поцілує,
Темненькоѣ ночи!

Мати моя, як булаб ты знала,
Яка я нещасна,
Тож ты булаб, мене мати
В купели залляла.

Сопілонько, невытѣгай душу,
Сліз не рви зі серця,
Бо як тебе я почую,
То плакати мушу.

XIV.

Хтось зірвав квітоньку,
Кинув до болота,
Немов ту жаливу,
З під якогось плота.

Ой квітко, сирітко,
Квітонько зівяла,
Нащо розвивалась,
Нащо розцвитала?

Квітоньку в болотѣ
Ногами стоптали,
И по ній ходили,
Але не підняли!

Нащо розвивалась.
Нащо розцвитала,
Щоб тепер, в болотѣ,
Під ногами вяла.

И я гыну, вяну.
Як зівяла рожа,
Ой цвітку червоный,
Нам доля ворожа!

XV.

Під віконцем серенад:
Прийшла буря, прийшов град,
Выє вітер и бйе грім,
В церкви плаче старый дзвін,
„Дзень... дзень... трутугуту-том“
По шибах немов колом...
Гримить, гримить
И лусконить,
Чому так не гряне?
Щоб куски летѣли з тебе
Серце розкохане.
Щобы цуря,[78]
З тебе, серце,
Буря примулила,
Та щоб тебе повінь тучі
Филями повила.

XVI.

Любила я колись, так щиро,
Але вже мій світок пропав,
Всьо минуло, любов коханя,
Лиш жаль и біль в грудях зістав.

Загас уже огонь любови,
Лиш проклятя, й ненависть нѣт!
А з личонька кудись подѣв ся,
Як малины, румяный цвіт.

Прокляла я тую хвилину,
Коли мня ввидѣв перший раз,
Коли брехав, сими словами:
„Чорненькі очи, люблю вас!“

XVII.

Ходжу понад річеньку,
И стою и думаю,
Ци не лѣпшеб лишити
Тебе сумненький гаю.

Ци не лѣпшеб придати
Рыбонькам біле тѣло,
Щоб не приймало муки,
Щоб його не болѣло.

Тай ци не привязатиб
До шиѣ грубый камінь,
Щоб за мня и незнали
На віки віків амінь.

XVIII.

Скочила я у глубоку,
И думала там погинуть,
И забути, що не можу,
Сплакане житя покинуть

Але люди, аліѣ люди,
Выловили из річеньки,
И віддали житю знову,
На тѣ муки, на тяженькі.

XIX.

Дитинко моя, сынку мій,
Яка я нещаслива!
Скупала тя в слезах сѣмраз,
Пок в пеленки повила.

Твого батька, я прокляла,
За любов, за коханя,
И за то всьо, що прияла:
За муки, за страданя.

Нераз се серце у грудях
Тверденько заболѣло,
Нераз я, з ножом у руках
Рішила страшне дѣло . . .

Чей полишать страшнѣ думки,
Бездольну головоньку,
Бо и в бідѣ розвеселиш,
Маленький мій сыноньку.

XX.

Будь проклятый, на всьо житя,
Щоб немав в нім спокою.
Тепер всьо таиш, що було
Між мною и тобою.

Брешеш пане, як сучый сын,
Що ты не отець сыну,
Помшусь на тобі я стократ,
Нехай відтак погыну!

Де ніж?... сюди, тот острый ніж!...
Щоб далѣ не страдала,
Щоб тѣ мары, страшнѣ думы
На віки відогнала . . . !

— — — — — — — —
— — — — — — — —

И надлетѣв страшный момент
До бідноѣ хатины,
Як мати ніж дала в серце
Тридневоѣ дитины . . .

XXI

Задзвонило у старый дзвін,
Зачалась служба Божа,
Молодый пан, панну веде,
Біленьку, як та рожа.

Щоб любов щиру присѣгать,
В церкви, перед Мадонны,
Благородными повный Дім,
Почались церемоны.

Аж прибігає, якысь жах:
Недолѣ бідна дочка,
Волося розпущене здовш,
Розпасана сорочка.

Личко блѣде, очи — яснѣ
Хто их видить, — боить ся,
В кровавій руцѣ довгый ніж,
И острый, аж блищить ся!

Вкинулась в панну, як той лев,
Ніж ѣй в груди пустила,
И впала, без силы, до ніг,
Тому, кого любила.

(Присв. *Вол. Шубі.*)

Ужгород. (Власный малюнок.)

Перероблені поезії
збірки
ЗОЛОТІ КЛЮЧІ

* * *

Як місяць, блідий мандрівник
По небі ніччю бродить,
Тоді Русалка лісова
До озера підходить.

І хвилі озера-води
Наздовж перетинає,
Нурцем пускається над дно,
Постійно щось шукає.

І ось надходить Лісовик
І ноги полоскоче,
Чому понурилась вона? -
Він конче знати хоче.

"О, що шукаєш ти на дні,
Скажи, Русалко мила,
Чи може перстень золотий
Ув озері втопила,
Або наушницю свою
Впустила ти у воду?"

- Шукаю світла джерело,
Шукаю скарб народу,
Шукаю в ясноблідy ніч,
Шукаю в сіру днину
Ключі від Срібної Землі,
Що князь у воду кинув.

- Шукаю золоті ключі,
Що лихо відганяють,
Що відчиняють гори ці
І світло запускають.

"Шукай-шукай та в успіх твій
Ніхто вже не повірить,
Ніхто вже тут ридання гір
На пісню не замінить."

"Бо вічна темрява з висот
До гір туманом липне
І ясне світло золоте
В цей кут ані не глипне."

- Я вже ті золоті ключі
Надибала в намулі
І вже озвалися пісні,
Що будять душі чулі.

- Коли їх витягну на світ,
У камінь як задзвонять,
То гори знову оживуть,
Туман, вітри розгонять.

- І світло сонця із тюрми
Я випущу на волю,
Замкну туди Терпіння, Плач
І Голод і Недолю.

- І буде сонця теплий дар,
Заникне гнів розради
І буйним цвітом зацвітуть
Сади і виногради.

- І буде ситий і жебрак,
Голодні наситяться,
Сирітські сльози плач і зойк
На усмішки зміняться.

1923/1952

АРЕСТОВАННЯ ДУХНОВИЧА

Під вікнами хати штики заблищали
І сунув до хати мадярський жандар,
А очі у нього щось хутко шукали:
"Чи тут живе - каже - поет і бунтар?

Чи тут живе знаний Угорщини воріг,
Що так ненавидить угорських панів,
Що в панській країні голосить роздори,
До бунту провадить своїх русинів?

Права вимагає - права либонь наші! -
Він бунтом задумав валити старе...
А де ж наша шляхта візьме свинопасів,
А де ж лісорубів і слуг набере?...

Читати навчає своїх гречкосіїв,
Ще й книги узявся писати для них
І гасла ворожі між ними він сіє...
А де ж він, а де ж він, поет-бунтівник?"

І вийшов із хати поет неспокійних,
В одній руці книжка, а в другій перо,
Подав свої руки та не безнадійно,
Жандари подвійно звязали його.

Він знає, за що він терпить і страждає,
За що йому плюнув у вічі жандар,
Та голову пишно і гордо тримає,
Він батько народу, поет і бунтар.

Ведуть вулицями поета в кайданах,
Ступав із думками та не паленів,
- Ударить година, народ придавлений
Лопати і коси візьме на панів...

- Уб'є стоголову змію̈ку прокляту
І вилами кине на сміття, на гній
І пустить із димом барлоги-палати,
А попіл огидний змете буревій. -

1923/1952

ШАБЛЯ І КАЙДАНИ

Задзвеніли пута враз
Та й до шаблі кажуть:
Чом' тирани
Тільки нами
Людські руки вяжуть?

Нас як бачать, чом' дрижать
Бідні і багаті,
Чом' ти здавна
Світло-славна,
Ми чому прокляті?

- Вас у льохах, у тюрмах
Сльози умивають,
Але мною
Серед бою
Силу здобувають.

Створено мене тому,
Щоб заволоділа,
Я 'зза волі
На престолі,
Вас іржа обсіла.

1923/1952

УЖГОРОД

Як угоди підписали
Кров'ю і шаблями,
Засвітило сонце правди
Врешті і над нами.

Тільки, що на ті папері
Вдарили печатку, -
Рукави ми засукали
В праці від початку...

Розплились чиїсь надії,
Наче чорна хмара,
Ужгород став нашим знову
З їхнього "Унґвар"-а.

І старинні славні мури
Тягару позбулись,

У святковії оздоби
Пишно одягнулись.

Ужгород ізнову нашим,
Наша це столиця!
Тут колишнє із прийдешнім
Показали лиця.

Ох, радіє моє серце
І душа співає,
З Ужгороду все вороже
Мрякою щезає.

І зі мною, закарпатці,
Тіштеся, радійте,
Гасла і нові ідеї
В рідну землю сійте.

І при повних столах гучно
Пісню заспівайте,
І мені з нектару того
Чарку наливайте!

Ужгороде, Ужгороде,
Наша давня славо,
Знов ти нашим, знов ти рідним,
Як колись бувало.

1923/1952

ВБИТИЙ ГЕРОЙ

Опівночі у дзвініці,
Як ударить дзвін,
Будиться герой убитий,
Підійметься він.

Із відкритої могили
Розглядається,
По могилах він блукає,
Зупиняється.

По околиці блукає,
Ходить навмання,
І зове і кличе свого
Бистрого коня.

В сутінку нічному зразу
Ірже білий кінь,
До хазяїна-героя
Прилітає він.

Вискочить їздець на нього,
Сяде у сідло
І остроги він потисне,
Пожене його.

По колишньому терені
Бою знов кипить.
З шаблею він у атаку
На коні летить.

Аж коли запіють кури,
Лишить бою гін,
До стрілецької могили
Повертає він.

Ужок, 1923/1952

НАШІ ПЛАСТУНИ

У ранній походу годині
Загомонів веселий спів,
Лунає пісня по долині,
Бадьора пісня пластунів.

Тепленький вітрик повіває
Цілує лиця молоді,
І сонце тепло поглядає
На виквіт Срібної Землі.

Чуприни гладить кучеряві,
Смалить їх сяйво золоте,
Гайок кивнув, щоб приостали,
У холодочок їх зове.

Земля цвіте під їх ногами,
Їм клониться трава і цвіт,
Ліси небесними піснями
Складають щирий свій привіт.

Потік сріблястий їх вітає,
Безжурна річка їм гуде,
Шовковий прапор лопотає,
З вітрами балачки веде.

Мане їх синяве узгір'я,
Що будиться у срібній млі,
Це діти рідного Загір'я,
Це виквіт Срібної Землі.

1923/1952

ОЙ НЕРАЗ!

Ми нераз голодували,
Нас нераз і били,
В терню босо ми ходили,
На панів робили.

І на панщині, голодні,
Серед праці мерли,
За найменший прояв волі
Нас на кусні дерли.

Їло нас залізо й вощі
У тюрмах чимало,
Вішали нас і на верби,
Куль як їм не стало.

Ох, нераз тут нашим тілом
Чорні круки тили,
Нам нераз вовки голодні
Над кістками вили.

1923/1952

ЖЕБРАК

Сперся дід на костуряку
І тримає жменю,
"Пожалійте, добрі люди,
Дайте милостиню!"

Мов колода порохнява,
Встрягла серед млаки,
Діти б'ють його камінням,
Торгають собаки.

Старість горбом тисне плечі
Спина вже похила,
Вже давно тремтячі руки
Сила опустила.

Він сліпий, не добачає
І недочуває,
Ледве він волочить ноги,
Смерть свою шукає.

Але смерть лише сміялась,
Молодих косила,
А старого бідолаху
Завжди обходила.

Дармо звав він ту косарку
І даремно кликав,
Що вже зморщки перерили,
Білий мох обсипав.

Мов на глум, на жарт і посміх,
Витерла з рахуби,
На його усі благання
Вишкіряє зуби.

І регочеться до схочу
І оберне плечі,
Пня лишає, а стинає
Дуби молодечі.

А дідусь волочить ноги
І тримає жменю,
"Пожалійте, добрі люди,
Дайте милостиню!"

1923/1952

ЧИЯ ТО МОГИЛА?

Мій братіку, вітре, скажи ти мені,
Чия то могила лежить на ґруні?

І вітер до мене у лист шелестить:
"В могилі поляглий повстанець лежить,

Хоробрих гуцулів під прапором вів,
З Гуцульщини гнав він мадярських панів."

Ой, вітре, мій друже - я знов говорив -
А хрест березовий чому ти звалив?

"Звалив я навмисно, сліди щоб затер,
Ніхто не згадає повстанця тепер,
І гріб у дев'яте травою поріс,
Та квітки одної ніхто не приніс!"...

1923/1952

НЕБОРАК

В багатій Празі на майдані,
На "біржі праці" він стоїть,
Від голоду неначе п'яний,
Зубами в студені скрипить.

Шукає праці й не знаходить,
А без роботи він - жебрак,
І ось чужиною і бродить
Наш верховинець неборак.

Бо гайвороння назліталось,
З'їдає Верховини хліб,
Йому вже інше не зісталось,
Як за шматком іти у світ...

До ночі ждав він на майдані,
Ніхто на працю не зове...
А за вікном, у ресторані
"Сметанка" лиш шампанське п'є...

Іде під міст, де спав і вчора,
("Сметанка" в подушки м'які),
Ой, хвора ж ця суспільність, хвора,
Коли порядки в ній такі!

1923/1952

БІЛЬ СЕРЦЯ

О, скажіте, добрі люди,
Що зі мною буде?
Чи без серця можна жити,
Гори ці любити?
Бо від жалю,
Від печалі
Тріскає воно,
Що в віконцях

Сяйва сонця
Вже нема давно;
Що тумани
Виїдають
Очі, без сумління,
Що простори,
Дикі гори
Родять лиш каміння;
Що без пана
Бог отарам
Не уділить паші...
Що долини
І полонини
"Наші" та... не наші!

1923/1952

ПІСНЯ МАДЯРСЬКОГО МАҐНАТА

Я п'ю лише токайські вина,
Я шляхтич, дворянин, маґнат,
Мої ліси і полонини,
Жінки...Монт'Карло...бакарат.

А сяду на свого бахмата,
У ліс, у зруби я майну,
Голоту лісорубів кляту
Штиками в працю пожену.

В рівнині, косарі і женці,
За бабку як потрібні нам,
То поженемо верховинців,
Хай жнуть і косять нам - панам.

Їм жерти - досить раз у днину,
Гнилий бур'ян, як для свиней,
Профіт - звичайно - у кишеню,
Нема Монт'Карла без грошей!

Шампанське, бричку і забави
Ось фінансує нам - мужик,
А сам у постолах діравих,
Щоб на вигоди він не звик.

Мужик цілує панську руку,
Ту саму, що у морду б'є...
Його роздавлю мов гадюку,
Навколішки як не паде!

Мужик - тварина для роботи,
Держи серед лайок і чвар
І не стерпи ні бунт, ні спротив,
На шибеницю хто бунтар!

1923/1962

НАУКА

Без науки - праця мука,
А наука - зброя,
То ж носім постійно зброю
Цю з собою,
Бо ж копія то і щит,
В небезпеці захистить.
Із наукою пройдем
І водою і вогнем,
У повітря ми полинем,
Навіть на льоду не згинем!

Оремо пером, чи плугом, -
Нам наука щирим другом,
Завжди у пригоді.
Без науки ми пропали,
Бо такі часи настали,
Що без неї годі!

То ж учімся, бо життя
То постійна боротьба,
То війна, неначе в полі,
Виграє, звичайно, той,
В кого ліпша зброя.

1923/1952 ·

ЧОМ' МЕНЕ...

Чом' мене, ще як купала,
Не втопила мати?
Ох, було, їйбогу, шкода,
Няньчити, плекати.

Ох, навіщо годувала,
На руках носила,
Чом' мене грудьми своїми
Враз не задушила?

Чом' не викинула з хати,
Як щеня, в жаливу,
Чом' дала мені натуру
Пишну і... вразливу.

1923/1952

МОГИЛА ДІВЧИНИ

На горбочку, у садочку
Свіжо-копана могила,
Там лежить дівчина мила,
Там вона спочила.

Ще її недавно бачив
Усміхатись і радіти,
Ще ходила під лісочок
Незбирати ягідочок
І в волосся заплітала квіти.

Наче та голубка сива,
В лету що зломала крила
І на землю впала,
Не долетіла до гаю,
Де жита вже дозрівають,
Де сиз' голуб так її чекає!

1923/1952

БУЛО ТО ВЕСНОЮ...

Було то весною, коли ми спізнались,
У горах зелених, в оселі малій,
На Тисі дараби пливли і гойдались,
У гаю-гайочку співав соловій.

Йому на переклик зозуля кувала,
Ще й дрозд обізвався, співун-щебетун,
На плесі лебідка униз виглядала,
За ким пропадає лебедик-пустун.

Качурики-любки водою погнались,
За рибкою швидко до греблі, під мур,
А тільки двоїчко за верби сховались,
Білесенька качка й зелений качур.

З ґруня, з полонини лунала трембіта,
В горі на сопілці пастух вигравав,
Цвіли і рябіли у царині[79] квіти,
Гуцулці я квітку зірвав і подав.

Було то весною... і любо і гарно,
Гуцулочку милу із рук не пустив...
Та наше кохання цвіте вже намарно,
Бо я свою душу в чужих загубив.

1923/1952

Я ГУЛЯЮ ЗДОВЖ ПОТОКА

Я гуляю здовж потока,
він хрустально-чистий,
він спадає
і співає,
ще й сріблясто-бистрий.

І по цей бік,
І по той бік
беріжки зелені,
хочеш спрагу погасити -
пий води із жмені!

А попри потік веселий
шлях - дорога бита,
тут ще косять,
пластя носять,
там взялись до жита.

Над поляною голубка
З голубом літає,
а веселка
перепелка
у вівсі співає.

1923/1962

ВЕСЕЛИЙ ПОТІЧОК

З беріжка потік тече вдолину,
Залишає рідну полонину,
По камінню-плитах він стрибає,
Піниться сріблясто і співає,
Вириває з кореня смерічку
І впадає в плесо,в тиху річку.
Та стоїть береза над рікою
І похитує нам головою,
І міркує, думає-гадає,
Чом' потік у тихій річці
Весело вмирає.

1923/1963

ЗІВ'ЯЛІ ЛІЛЕЇ

Лілеї, лілеї, які ви сумні,
На вас подивитись так тяжко мені,
Знайомої руки зірвали з стебел,
На мойому бюрку були дотепер,
(Для вас це, напевно, прокляті часи),
Змарніли, зів'яли бо дармо чекали
Небесного сяйва, напою роси.

Росли для палати у бронз-алябастер,
В грядки мармурові належали ви,
Пречисті, мов янгол, невинні, як панна...
Та смерть препогану у мене знайшли
І я тепер каюсь, бо я вас убив:
До вази я навіть води не налив,
И посохли-померли лілеї мої,
На них подивитись так тяжко мені.

1923/1952

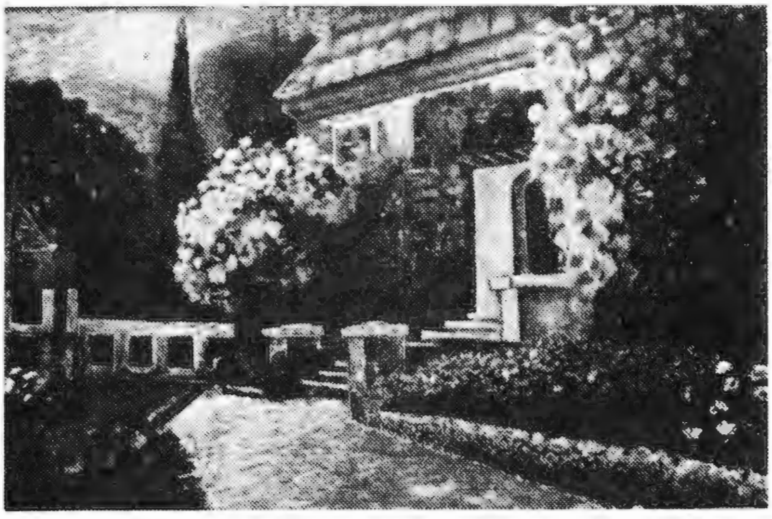

Було то весною (Власний малюнок.)

III

Ґренджа-Донський :

ШЛЯХОМ ТЕРНОВИМ

І.

* *
*

Грайте, грайте кровавії струни,
Чей вас хто почує
І заплаче, заридає
Слезами батьків,
Як почує у серденьку,
Невільничий спів.

Рвіться срібні з болю, із ридання,
Та не занімійте!
Й не ридайте, коли плачуть
Закуті раби,
Не ридайте, а взивайте
Рабів до борби.

* *
*

Хто сидить з думою, чи не я? - о, ні!
Вязень се неволі,
Йому в серцю болі,
Мов і пута дзвонять пісні, ті сумні.

Бачать очі поле посеред руїн,
Ах, самі могили!
Де шабельки вили,
Де стрілці бродили, в кровці до колін.

ПАМ'ЯТИ ДОБІ ВІДРОДЖЕННЯ

В р. 1918

* *
*

Коліть, стріляйте наші груди,
Паліть нам рани віч огнем, -
Хвилина прийде, вам страшенна,
Звалиться кріпкий мур тюрем,
Й країна рідна оживе.

Баґнетів ми не боїмося,
Жандарми ваші нам не страх,
За нашу волю, за край рідний,
Пірвем кайдани на руках,
Пірвем, щоб скути з них шаблі...

* *
*

Всі ріки можноб загатити
Кістками батьків,
Або сі гори завершити,
До самих богів,
Щоб тим гордим, небесним троном
Кинуть в море вод,
Нехайб Господь із близька бачив,
Як гине народ.

28. X. 1918

Вставай народе, зривай кайдани,
Виріж тиранів, катів убивай,
За наші сльози, за наші рани,
За наші муки, - згинуть тирани,
Раби до бою, за любимий край.

Родину бідну жальом морили,
З костей по полю булаби гора, -
Стріляли, били, кровцю розлили...
Країну рідну на хрест прибили...
Раби вставайте, вставайте, пора!

* *
*

Тюрем грубі брами розбийте,
Прапір синьо-жовтий розвийте,
Ось бачте: стотисяч стоїть вже на полю.
В ряди! Щоб здобути Україні волю.

І щастя і доля настане,
Погинуть, ті вічні тирани,
Ось чуйте: гармати у полю завили,
Мілйони зраділи, ті що сльози лили.

БІЙ ПІД СИГОТОМ

Дві сотні баґнетів в долині стояло,
Всі хлопці, як дуби, готові на бій,
Чекали, щоб сонце за гори запало,
Щоб город здобути країні своїй.

Плювали гармати Волохам у очі,
Святую землицю скоростріл изрив,

Вкинулись баґнети страшенної ночі,
Й до сходу зірниці вже труп трупа крив.

На полю широкім йде бійка завзято,
Тече кров рікою, спекла людська кров,
Долину прокляту кровцею зіллято...
В Сиготі чекали нашу хоругов...

Самими штиками до міста добились,
Зраділи невільні, на прихід своїх,
Вже досить грабунком, тирани ділились,
До неба ридає вопіючий гріх...

Не один з героїв впав трупом до дерна,
З Румунів що третий землю трупом крив,
Румунів пятьтисяч, вся збруя модерна,
А наших все меньше, набій виходив!

Повстанці ні сили, ні куль вже немали,
Обняла їх орда, більша дватцятькрат,
В полон їх зігнали, кайдани наклали,
А містом Гуцулів володіє кат!

Наш город в неволі! приймає страждання,
Зазнав він ніколи не думаних мук,
Невільні чекають святий День повстання,
Щоб пута, кайдани спали, з їхних рук.

* *
*

Великий твір ми будували
І кров давали з наших жил,
Фундамент йому мурували,
Й самі лігали до могил.

Думали, що його каміння
Ніяка сила не звалить,
Щоби тих славних, покоління,
Голову мало де склонить.

...І от стоять кругом народи,
Народа в землю погрібать
І кинуть трупом у незгоди
І серце йому розірвать.

* *
*

(Присв. чеському народу)

Хай заваляться кляті мури,
Обрискані мозком рабів,
Бо клич століття затрубів:
Най щезнуть пута і тортури.

Витаєм вас святі прапори!
Доптали, дерли вас колись...
Теперь ви встали й піднялись,
Співають щастєм сині гори.

Дорога наша ще кровава,
Куди водили нас кати,
Кати пропали, а брати
Братів підняли. Слава, Слава!

* *
*

Ударив з неба грім огнем,
Невільним стало ясно:
Нам без царя жить, без тюрем,
На волі в згоді, красно.

Недоле клята схаменись!
Ми в тобі й нині гинем,
Кайдани з рук нам не знялись,
Док їх самі не скинем.

* *
*

Люблю тебе мій рідний краю,
Верховино, ти моя,
З тобою плачу і ридаю,
Душею, серцем гину я.

Колись бувало й ми думали,
Що воля всміхнеться й нам,
Ніколи ми її не знали, -
Не дається вона рабам!

* *
*

Як у тебе сумно, мій ти рідний краю,
Літо вже минуло, пташка не співає,
А я ходжу, броджу по сумному гаю,
Аби хто не бачив, як серце ридає.

Летить чорний ворон, по-під тебе мраче,
Чому він так краче страшним ревом смерти? -
А може він краче, бо й то небо плаче,
Що нас присуджено з межи вільних стерти.

* *
*

В ночі по скелях блука душа моя,
На кровавих крилах, -
Всі Карпати облетіла,
Облетіла, й розпитала
Батьків у могилах.

Одних за волю повісили кати,
Щоб орли рознесли...
Тамтих били, тих стріляли...
Всі вони хрести тяжельні
На Голгофту несли.

У СИГОТІ...

У Сиготі, на болоті
У водиці, як у злоті,
Купалися качурики, купали...
Вони пера погубили -
Чужі коні воду пили...
А ті гори над Сиготом
Сумно позирали.

У Сиготі, на болоті,
Купалося сонце в злоті,
О, не в злоті, а у крові неволі...
Плавле перо одиноке,
А болото, - ой широке!
Наплакали його діти
Гіркої недолі.

* *
*

Цвіла краса, маїлись рожі,
Вони для мене висхли всі,
В мойому серцю ножі.

Розібю груди: сиру глину,
Душа там бідна марно бєсь
А серце в скелю кину.

* *
*

Десь дзвонять... гучать сумні ті дзвони
Розвалин і руїн.
Ридання се, не дзвін...
Прохання... плач... проклони.

Замовкло... покрилась ніч тугою...
Орел кровавих крил,
Облетів сто могил
У серці зі стрілою
. . . . . .
І впав на гострий камін...

* *
*

Жовкне листя сумної калини,
Бо літо минуло,
Мені здаєсь, що воно й не було.

Мені літо, то мені не літо,
Весна, не весною,
В мому серцю зима за зимною.

* *
*

Колишуть гори долину,
як малу дитину.
"Цить дитино, цить!"
А Жура не спить,
ні у ніч, ні в днину.

Розбиймо гори (в каміння),
тоді се терпіння
Лява замете
І там розцвіте
нове покоління.

* *
*

Байдуже? - ні! болить,
От доказ: сльози рясні,
Брілянтів огні ясні.

О, ллiться, лліть, з душі,
Засію вами гори,
Кістками криті бори.

І там, де вас пролив,
Зростуть шабель діброви, -
Невільним до трівоги.

* *
*

Вікном Хороба зазира',
У двері Голод стука, -
Отсі Карпати - то наш хрест,
Отсе життя - то мука.

А ще давить нас до землі,
Якась страшенна сила, -
Життя - терновий наш вінець,
А гори - то могила.

* *
*

Дивлюсь на повінь, що прийшла,
Дивлюсь на грізну воду;
Се плач і сльози і журба
І кров мого народу.

Там далі гори, береги,
Тут самі доли: ровінь,
По горах в путах ті раби,
Що наплакали повінь.

А повінь грозить, филі бють,
Коріння рвати бачу,
Ревуть, ридають і клянуть
Недолю, ту жебрачу.

* *
*

Гори білі, гори, блищучі брілянти,
Не сніг в вас білієсь, а сліз діяманти.

Скілько по вас гори крови покотилось!
Не одно серденько по горах розбилось,

Тут і там могила... одна за другою,
Труп і на дернині, труп і під водою...

Батьків сухі кости вкрили ваші бори...
Ними дебрі повні, ними повні звори...

СВЯТИЙ ВЕЧІР

На різдво боже кличуть дзвони,
Співає крилос "Народився"
Цілують землю, бють поклони,
Нема того, щоб не молився!

...Повиходили із святині,
Десь плач... немов із під землі,
Десь плач дитини у пустині,
На твердій груді, на змерзлій.

Плач захропів, в горлі дусився,
На скаргу в небо підносивсь...
На камени хтось там розбився...
Може той сам, що народився...

ГОЛОС СИНІВ УКРАЇНИ

Коли ти правдивий Боже - бач і плач!

А не смійсь над нами,
Не катуй катами
І не розпинай.

Спусти їм на доми,
Блискавки і громи,
Огнем їх пали.

Спусти синє море,
Хай валами з'оре
Ридання терпінь.

* *
*

Звідки той плач і те ридання,
Чи се прокляття, чи прохання?...
Се плач, страдання України,
Там кров залила всі руїни,
Гієни забенкетували,
Вірли очи пють...

Коли пожежі в скарб заграли, -
З дітей, копита, дух доптали,
Геройських трупів пси рознесли...
Батьки, о, де Ви, щоб воскресли
В сякий клятий час?!

ДВА БРАТЯ

Служили раз два братя в пана,
Який їх майна відобрав,
Бідували дуже в тирана,
Тиран ще д тому й катував!

Їх дорога - колюче терня,
Без куска хліба, без води,
Посіяли в морю сльоз Зерня,
Зерня святої Свободи...

Поки вони гоїли рани,
Вмивалися у морю слез,
Ті цвіти Зерна без пристани
Розвивались, щоб кат ищез.

Цвіт розвився, вони зірвали,
Один сушив, а другий товк,
Зільом рани позавивали,
Кайдани спали, кат замовк...

"Тепер ми собі брате рівні,
Батьківська слава нам в руках,
Славім Бога, як люди вірні,
Славім го в щирих молитвах!"

"Слава!" ревуть, як срібні дзвони,
Аж дім святині задрожав,
Один упав до ніг Мадонни,
Поклони Богу віддавав.

Другий підняв тимчасом пута,
Пута тяжкі, як та туга,
- "Свобода, воля іздобута,
Але пан я, ти мій слуга!"

*

...Знов біль і Нужда пробудилась,
Молодшого душа пекла,
Свята Икона прослезилась,
Але словечко не рекла...

ВИЇМОК З ПОЕМИ "НАЙДА"

- - - - - - - - - - - - - - - - - - - -

Чекав, молився, щоб згинуть хоч під плотом,
Тільки на волі, а не в тюрмі
І бачить він свій шлях, повен болотом
Людського мозку, в хвилі бурній
Розприсканого, з кровю разом.

І бачить він тюрми, повні рабами,
Огнем спалені села й міста,
І бачить він торгувати богами,
Й плакать обплюваного Христа,
На шибениці каменній.

І бачить він страшенно біді терпіти,
Дітей нещасних, безплодних гір,
За наказом постити, голодіти,
В користь богам своїм - тим малим
І класти шию під топір.

- -

О, доле нещасна!
Одним даєш двома руками,
Другі бідують з віка в вік,
Одних скотина ліпше маєсь,
Як та, що зветься Ч о л о в і к.

- - - - - - - - - - - - - - - - - - - -

Несе псика в пазусі пані,
Цілує, пестить, мов дитя,
Думає бідна сиротина:
"От, що варт бідного життя,
Коли в панів і пес дорощий,
Як я, що маю людську кров...

- - - - - - - - - - - - - - - - - - - -

Був я в життю нераз голодний,
Незнав що інше, як біду,
Не їв я вчора, ані нині,
Тай майже й завтра небуду...

- - - - - - - - - - - - - - - - - - - -

"Не бий мене, бо і я также
З такого тіла, та з керви,
Як ти, твій батько, а навіть
Сам цар на троні. Але ви
Непризнаєте наказ Бога,
Якому служить батько твій,
Куєте далі рабам пута,
На їх землиці, на святій.
Не бачите ви короткозорі,
Що море вже сяга по трон,

І прийде час, що ті невільні,
Від Попраду, аж поза Дон,
Всі заревуть, мов грім из неба
Одноголосно: - "смерть царям!"
І звалиться горді корони,
Під ноги рабам.

- - - - - - - - - - - - - - - - - - -

~ 104 ~

Ізнову надходить...

Ізнову надходить весна золота,
Звучатиме пісня природи устами,
Забудеться довга, зими тягота,
Носицями блисне краса берегинка.

Прилетять ізнову сюди солові,
Співці - щебетушки краси і свободи,
Щоб розвеселити Карпати свої,
Дуже пісні розбудити гірські води.

Перероблені поезії
збірки
ШЛЯХОМ ТЕРНОВИМ

ГРАЙТЕ

Грайте ж бо, криваві струни
Моєї бандури,
Розбивайте чорні хмари
І тюремні мури.
Може хто і вас почує,
Ваш протест і гнів
І заплаче, заридає
Сльозами батьків.

Рвіться, струни, із ридання,
Та не занімійте,
Сплячі ще не всі збудились,
Ви на варті стійте!...
Грайте, та не забувайте,
Що брати - раби,
Ви будіть і закликайте
Їх до боротьби!

1924/1952

БІЙ ПІД СИГОТОМ

Дві сотні баґнетів у лісі стояло,
Гуцули відважні, готові на бій,
Чекали, щоб сонце за гори запало,
Щоб місто здобути країні своїй.
Це ж місто гуцулів! Це ж рідний Сигіт,
Де голос ридання несеться у світ.

І вдарили зразу гірськії гармати,
Загавкав ізбоку тяжкий кулемет,
"Гей, хлопці-молодці, пора наступати,
Одні через яри, одні в очерет.
Край Тиси, зарінком до міста воріт
Ідіть, продирайтесь у рідний Сигіт!"

Добились гуцули до рідного міста,
Стріляли 'зза вуглів, стріляли з вікон,
Хоробро боролись, та їх тільки двісті,
А в місті ворожий цілий ґарнізон.
Паде серед крови Гуцульщини цвіт,
Ой, лишенько-лихо, не візьмуть Сигіт!

Як сонце підвечір ізнов западало,
То маком кривавим цвіли вулиці,
У самому місті їм куль не хватало,
Неначе зломався їм меч у руці.
Полягли гуцули за рідний Сигіт,
В Сиготі ридання, сваволя і гніт.

1924/1952

ВЕЛИКИЙ ТВІР МИ БУДУВАЛИ...

Великий твір ми будували,
і кров лили із наших жил,
його фундамент мурували
з кісток батьків, із їх могил,
з кісток героїв, що вмирали
на шибеницях і в тюрмах...
Карпати ждали сонця світ,
ішли ми волі на привіт.

Гадали, що граніт-каміння
стоятиме в продовж віків,
щоб над прийдешнім поколінням
недолі вихор не гудів;
щоб тут пани не панували,
земля щоб нашою була;
щоб і народ наш прочуняв,
батіг чужинців не зазнав.

Та от стоять лихі народи,
немов над жертвою вампір,
нас кинули в страшні незгоди,
валять наш мозолистий твір,
стоять із вовчим апетитом
поссати з нашого добра.
І як не збудимось на час,
то й кров смоктатимуть із нас!

1924/1961

ОСІНЬ

Як у тебе сумно, мій ти рідний краю,
Літо проминуло, пташка не співає,
Я броджу-блукаю по сумному гаю,
Щоб ніхто не бачив, як душа ридає.

Ліс рудіє жовкне, мов життя немає,
На холодну землю листя він скидає,
Ще і дощ пустився, небо наче плаче,
Сумом і журбою чорний ворон кряче.

Замісць соловейка швидко вовк завиє,
Приморозок віття інеєм покриє,
Зникнуть і потоки, стугнуть срібні води
І покаже зуби біла смерть природи.

1924/1952

У СИГОТІ

У Сиготі, на болоті,
В річці Тисі, як у злоті,
Там качурики купались,
Поганялись і гуляли,
Крила-пір'я полокали,
Умивали.

Зразу ударяли в крила,
Пера погубили,
Зо страхом повеслували
І пливли щосили.

І сховались у вербниччя,
Ген, подаль од броду,
Бо чужі, ворожі коні
Приходили пити воду,
Їхню воду...

1924/1952

ЦВІТЕ КРАСА...

Цвіте краса, маяться рожі,
Вони для мене висхли всі,
Бо серце наче крають ножі.

Назавжди спокій мій розплився,
Терпить страждальниця - душа,
Бо долі корабель розбився.

Нащо-навіщо я терплю?
Хіба ж я вине, що люблю?

Хіба ж я винен, що присняться
Рожеві устонька її,
Але, на жаль, хіба ж у сні.

Вже іншого вони цілують,
Співають іншому пісні
І жаль і боляче мені.

1924/1952

ПОКРИЛОСЬ НЕБО ХМАРАМИ-ЖУРБОЮ

Покрилось небо хмарами-журбою,
орел широких крил
облетів сто могил
в просторі сірою імлою.
Стрілець крило йому зломав...
Упав орел на гостру скелю,
на скелі і сконав.

Покрилось небо хмарами-імлою,
вода покрила на зарінку рінь,
і повінь бавилась з вербою.
Поволі ніч осіння надійшла,
мов ковдрою прикрилася вона,
і ні одної зірки вже нема.
Сховалися, чи розгубились
в простори, в безконечну даль,
чи килимами застелила
завіса олов'яних хмар.

1924/1962

ЖОВКНЕ ЛИСТЯ

Жовкне листя, яворове листя
Гарне літо швидко проминуло,
Спалахнуло та пошани не здобуло.

Літо-літо та мені не літо,
Ні весна мені вже не весною,
Серце збите та повите ще зимою.

Серце-серце, ти убоге серце,
Хто ж тебе пригорне, пожаліє,
Як нема душі, тебе що розуміє.

1924/1952

ОЦІ КАРПАТИ - НАШЕ ГОРЕ

Оці Карпати - наше горе,
Життя у горах - мука!
Вікном хороба зазирає,
У двері Голод стука'.

І темрява нам сліпить очі,
Здирає шкуру - пан,
А сонце, вільне, золоте
Заслонює туман.

Але завіє буревій
І рознесе тумани,
Заблисне сяйво всецілюще
Загоїть наші рани.

І щезне пан, як той туман,
Неправда пропаде,
Повстане радісне життя
І пісня загуде.

1924/1952

ПОВІНЬ

Дивлюсь на воду, що прийшла,
На величаву повінь,
Що й корінь дуба вирива'
І котиться на ровінь.

Ця сила береги мулить
І скелі підмиває,
Могутні стовбури валить,
Колоди забирає.

Так несподівано прийде,
Відразу, непомітно
І бурунами загуде
І грізно й неприв'ітно.

Така то повінь раз була,
Також в осінню днину,
З собою в прірву понесла
Сестричку, Василину...

І відтоді я не люблю
Прудкі, великі зливи,
Намулом занесуть ріллю,
Заберуть людські ниви.

Як тільки повіть зашумить,
Коріння рвати бачу,
У мені гнівом закипить
І терпеливість трачу.

Тоді обурено кляну,
Прокляту повінь лаю,
За смерть сестриччину вину
На неї я складаю.

1924/1952

ЩЕДРИЙ ВЕЧІР

До церкви дзвони закликали:
"Христос сьогодні народився",
Дяки молебень відспівали,
Народ додому вже ладився.

І недалечко на дорозі,
В снігу лежало немовля,
Віддало духа на морозі,
Чиє воно і звідкілля?

Нужденна дівa, чи повія
Поклала сина на мороз?
А може був новий Месія,
А може був новий Христос...

1924/1952

ДВА БРАТИ

Служили в пана два брати,
Зазнали горе, муки,
Пан окрадав і збиткував
І спутав їхні руки.

Та вирвались вони із пут,
Не стало більше пана,
Заблисла воля золота,
Велика, довгождана.

І думав менший брат, що вже
Подохли всі гадюки,
Та старший брат його схватив,
Кайдани дав на руки.

"Тепер пан я, ти мій слуга!"
Сказав браток лукавий...
Одного пана чорт узяв,
А другого поставив.

1924/1952

IV

ГРЕНДЖА-ДОНСЬКИЙ
ТЕРНОВІ КВІТИ ПОЛОНИН
ПОЕЗІЇ
ДЕРЖАВНЕ ВИДАВНИЦТВО УКРАЇНИ

НА ВЕРХОВИНІ

Ось тут ізнов стара любов,
Зелена Верховина:
"Мій рідний край, - сказав, - вітай,
Моя ти є дитина".

Товар іде, в ріці бреде,
Над річкою - колода.
Чудово тут. Ліси гудуть.
Тут спокій і свобода.

Пасе бича, а десь дівча
Співає так гарненько,
І спів заснув, з гори подув
Знайомий вітресенько.

Надійшов став, дараб свистав,
Понесла повінь цівку,
Вівчар стояв і дивно грав
В ціфровану сопівку.

ЩИРІ ПОЦІЛУНКИ ПОЛОНИН-КРАСУНЬ

Під полониною
Сам-один стою,
Тут забув за горе,
За журбу свою.

Щире привітання
Шле для мене ґрунь,
Щирі поцілунки
Полонин-красунь.

Граєсь у кольорах
Осінь золота...
Що тут за розкоші,
Що за красота!

Під полониною
Знову сам-а-сам,
Тут кінця немає
Золотим лісам.

Тут нема нікого,
Тільки я один,
Я є сином ліса,
Сином полонин.

Гей, високі гори,
Вам я дуже рад,
Полонини - сестри,
Буйний вітер - брат.

Ви моя колиска,
Мій діточий вік,
Я не раз дивився,
Як поточок тік.

Я люблю дивитись,
Як блищить роса...
Гей ви, полонини,
Ви моя краса.

Під полониною
Сам-один стою,
Тут забув за горе,
За журбу свою.

МАЄВИЙ СОН

Чудовий май!
У ліс, у гай,
В спокійную природу!
І ліс гуде,
І цвіт паде
В криницю, в тиху воду.

Килим ширився,
Цвіток опився
Холодною росою.
Маєвий сон
І небосклон
Чарується красою.

Попід оріх
Веселий сміх,
Здоровий, мов ядерце,
Я на дівча
Гукнув з корча:
"Добридень, моє серце!"

Перейшов гай.
" "Вітай, вітай" -
Сказала мні зозуля.
В траві лежить,
Тихенько спить
Русалка-Повітруля.

Яка краса
Русалка ця,
Прегарна, пречудова!
І птах затих -
Забувся, стих,
Мовчала вся діброва.

Русалку взяв,
Поцілував
Личко й біленьку руку,
Ліс зашумів -
Почався спів,
Зозуля - "куку-куку".

ПОВІЙ, ПОВІЙ, БУЙНИЙ ВІТРЕ...

Повій, повій, буйний вітре,
З гори у долину,
Розкажи мні, буйний вітре,
Та про Верховину.

Розкажи мні, буйний вітре,
Що туди нового?
Чи ти, вітре, не звалив ще
Явора старого?

А тополя кінець поля
Чи не похилилась,
А криниця під явором
Чи не завалилась?

В ясенині поточина,
Мабуть, не співає, -
Подивися, буйний вітре,
Чи не висихає.

А калина край долини
Росте, як бувало?...
Де ж літа моїї діточі,
Що було - пропало.

МИ НУЖДЕННИЙ ХЛІБЕЦЬ ЇЛИ...

Ми нужденний хлібець їли,
Чорний-чорний, як земля...
Раз і їли, раз не їли,
Не було - то голоділи.
І я бачив, як зідхала,
Як зідхала й заплакала
Матінка моя.
Посилала до сусіда,
В його сад, у його млин -
Чи то соли позичати,
Чи грушок там попрохати...
"Не піду я, серденятко,
В мене трохи гордий батько,
А я його син".

. . . . . .

Було, скорше голодав,
Але шию не схилив,
В панів ласки не просив.
Отаким став і пізніш:
Мою шию хоч відріж -
І не схилиться вона...
Отакий я іздавна!

НА МОГИЛУ БАТЬКА

...І свічка загасла на віки віков,
І кості спочили сухії,
Уста заніміли, застинула кров,
І очі заспали сумнії.

Ніколи на світі не бачити їх,
Заснули, навіки заспали,
Не знали ті очі за радість, за сміх,
Лиш болю і смутку зазнали.

Так тяжко та гірко дітей годував,
Ніч-день він трудився в роботі,
В житті він не раз не доїв, не доспав,
Бідив на морозі, на слоті...

Коли вечером повертав він домів
В кешені з дрібними дарами,
То тішився, пестив любимих синів,
Любов'ю дрижав над синами.

А як не ставало на дар, на калач,
Зі смутком вертав він додому,
В очах із'явився йому жаль і плач,
Біль серця не зрадив нікому.

...Хатинка, звичайно, простенька, стара,
Свердком-черваком розпочата,
Убога і темна, низенька, мала,
Мізерна, тісна, небагата.

І мимо печали ті стіни сумні,
Крім смутку, нічого немає...
На серці так сумно, так тяжко мені,
Душа моя плаче, ридає.

РУСИН

Ще й на світ він не зродився,
Ще його й не знали, -
А вже пута парували,
Окови кували.

Ще його та бідна мати
Під серцем носила, -
А вже руки пов'язала
Проклятая сила.

Тільки-тільки що зродився,
Ще і не оділи, -
Вже йому над головою
Кайдани дзвеніли...

РИДАННЯ СОПІВКИ

Ой, на горі пасуть вівці,
Хтось жаліє на сопівці,
Хтось жаліє, хтось ридає,
А сопівка грає, грає,
Не грає, а плаче:

"Будь проклята, полонино,
Де я народилась,
Я не мала ні хвилини,
Щоб я не журилась.

Кам'янисті полонини
Засувають хмари,
Стала тутки темна мряка,
Сталі тут примари.

Тут ніколи не подише
Теплотою сонця,
Тут недоля темнотою
Зазира в віконця.

Свідчать кров'ю і сльозами
Списані папері,
Що тут голод і розпука
Стукає у двері.

Хто то зна, як тут бідують
Нуждарі-селяне?
Нуждареві в'яжуть руки
Й хліба не дістане.

У потоках людські кості
Загатили воду...
Хто побачив, той заплакав
Над горем народу..."

. . . . . .

. . . . . .

Ой, на горі пасуть вівці,
Хтось жаліє на сопівці,
Далі кинув нею в скали,
В каменистії провали,
Щоб так не ридала...

БАЧИВ Я СЬОГОДНІ...

Бачив я сьогодні
Бідну удову,
Жовту, як стеблина,
Висхлу, як траву.

Босо йшла по ріща -
Надворі - мороз,
Із грудей їй дише
Смерть - туберкульоз...

В хаті зимно-зимно,
Мов серед двора,
В тій убогій хаті
Гола дітвора.

Бліда, недоросла,
Висохла, слаба,
Доля їх страшніша
Чорного раба.

І дівчатко хворе,
Й хлопець нездоров...
Тут нема ні солі,
Ні муки, ні дров.

З голодом, з бідою
Вічна боротьба,
Хліба в їх немає
Сьома вже доба.

У панів собакам
Ліпше ся жиє,
А народ мій гине,
Серденько моє...

Бачив я сьогодні
Вопіючий гріх...
Дві сльози скотились
Із очей моїх.

ЗИМА

В зимовий день "дзень,дзень,дзень,дзень"
Забренькає дзвінками,
Санки летять туди й назад,
З панянками й панами.

Футро, кожух, ще й шаль до вух,
Летять, немов скажені.
Це панський рід! Смачний обід
Жде в хаті натопленій.

І Миколай отворить рай,
З добром до них приходить,
У їх зима - це та пора,
Що весело проходить.

Хоч би й мороз - їм сам Христос
Принесе подарунки,
Бо лиш для їх щасливий сміх,
Щасливі поцілунки.

. . . . . .

Ото зима! Це не зима -
Панянка це пишна,
А придивіться до зими,
Яка ж вона страшна!

. . . . . .

"Мамо! Мамо, серденятко,
Ох, як холодно мені!
Вітер попри двері тягне,
Мерзнуть шиби на вікні".
Хата нетоплена,
Бо немає дров,
Бо садять за ґрати
За одну ожов.[80]

Бідний хлопчик босі ноги
Скорчив під ряднину,
Мати його загортає
В підрану свитину.[81]
Синочок трясеться
На голих дошках,
Матері з'явились
Сльози у очах...

Хоч чоло йому гаряче,
Дзвонить він у зуби,
Ноженята аж червоні,
Сині в його губи...

"Мамо, мамо, дайте їсти,
Бо я зголоднів,
Ні учора, ані нині
Нічого не їв."
"Спи, дитинко, спи,
Їсти не проси,
Будуть снитись тобі, синку,
Пречудові сни."

"Мамо, мамо, жмурю очі,
Та не можу спати,
Мамо, мамо, дайте хлібця,
Хоч покоштувати.

Вріжте з його хоч кусочок...
Мамо, я голоден,
Мамо, мамо, так голодним
Спати я не годен..."

Заридала бідна мати,
Голодна й сама:
"Дитинонько ж моя мила,
Хліба в нас нема!
Нема!..."
. . . . . .
Оце зима!

СВЯТИЙ ВЕЧІР

(Гуцульська дума)

На самоті, між горами
Та полонинами,
Ой, жила удівонька,
Бідная голівонька.
Та була у тієї удівоньки
Дитинонька мала.

На святий вечір,
На різдвяний вечір,
Заки іще свічок не палили,
Столів не накрили, -
Вмерла бідна удівонька,
Позабута сирітонька,
А синочок - немовлятко маленьке,
Гуцулятко золотеньке -
Так плакало,
Так ридало
При мамчиних,
Вже холодних,
Грудях.

Ссе дитинка, ссе, -
Молочко не йде...
Не пригорне мертва мати,
Синочкові не дасть ссати
Та й не поцілує...
Дармо будить її плачем,
- вона вже не чує,
Вже замкнула чорні очі
Навіки, навіки...

А люті вітри вікна розбивали,
Двері отвирали,
Нещасну сирітоньку снігом присипали...
Вже не треба колисати,
Вже не просить ссати...

На святий вечір, на різдвяний вечір,
Як вже маржину наситили,[82]
Як у церкві свічки запалили,
Тоді-то із голоду
І холоду
Помер на холодній руці неньки,
Немов голоднеє щеня серед доріженьки,
Маленький син
Гуцульських гір і полонин.

У церкві "Народився" співали,
По хатах бенкетували
І весело розмовляли,
А над пустинею удівоньки,
Нещасної сирітоньки,
Крізь вітер заплакав сам Христос...

НА БЕРЕЗІ ПУСТОМУ...

На березі пустому -
Ні жнив, ні сінокос,
На хресті кам'яному
Заплакав сам Христос.

Бо тут нема що їсти,
Нема, хоч пропадай!
Було кому присісти -
І так жебрачий край.

Там нижче й хліб і паша,
Врожайні то лани!
Була то земля наша -
Взяли її пани.

Пани та їх родина,
Одягнені у шовк,
А глянь на селянина -
Таж він з нужди пожовк!

Робітники голодні
І ходять, як та тінь,
А ще їм "благородні"
Деруть з хребта ремінь.

"Провідники" народу -
Статистами в панів,
Ідуть на всяку згоду
Проти робітників.

На березі пустому -
Ні жнив, ні сінокос,
На хресті кам'яному
Заплакав сам Христос.

ПОЛЯМИ-ЛІСАМИ

Ох, як тутки нудно,
Ох, як тутки сумно,
Вже на березині пташка не співа,
Тільки я блукаю
По сумному гаю
Слухаю, як чиєсь серденько рида.

Попід тебе, мраче,
Чорний ворон краче,
В широкому полю з їх ціла юрба...
З лісу залітають,
Ниви покривають,
І такії чорні, як наша журба.

Берег. Ліс і зруби.
Мерзнуть дроворуби,
Бо куди не глянеш - білий сніг, зима...
Верховинська хата
Чим була б багата?
І сірак порвався й ходаків нема...

Бідні дроворуби!
В їх аж сині губи
І напухлі очі, зморшки на чолі...
Без хліба, з водою,
Тягне він пилою,
На долоні лічить свої мозолі...

Ох, як тутки нудно,
Ох, як тутки сумно,
Ще й тії ворони - аж ціла юрба,
І такі жахливі,
І не полохливі,
І такії чорні, як наша журба.

НЕ РАЗ ЗАВИДУЮ ВОВКАМ...

Не раз завидую вовкам,
Хоч і страшна їх доля:
Їх мучить холод, голод, смерть,
Ще й куля жде від поля...

В проклятих горах кам'яних
З вовками голодуєм,
Але вовки бодай вільні,
А ми... тюрми будуєм...

ОТСІ НАШІ ГОРИ....

Отсі наші гори -
Мов якийсь котел,
Звідси не почути
Зойк нужденних сел.

Селянин голоден,
Із біди опух...
Та дармо ридати -
Цілий світ оглух.

Збили нас у гори,
Мов в якийсь котел,
Звідси не почути
Зойк нужденних сел.

НА ПОКРОВИ РАНО СТРІЛЯЛИ В НАРОД...

На Покрови рано
Прийшла повінь вод...
На Покрови рано
Стріляли в народ.
Кров мого народу
Стікала у воду...

На покрови рано
Стріляли в народ.
Кати катували
На приказ панів,
Убили на місці

П'ятьох бунтарів,
Десятьох зранили,
Решту ув'язнили...
На Покрови рано
Стріляли в народ.
А виростуть діти
Убитих людей,
Пригадають рани
Батьківських грудей.
Пірвуть всім тим в'язи,
Що дали прикази
Стріляти в народ.

ОЙ, ВИСОКІ ГОРИ...

Ой, високі гори, як під вами сумно!
Зірка тут не зійде, сонце тут не блисне,
Бо під нашим небом чорна хмара висне,
Чорна хмара висне і давить, і тисне,
Щоби розійшлася - дочекати трудно.

Хай з вас, полонини, загудуть вулкани,
Будьте нашим гробом, огнями кидайте,
Огнями кидайте, морем заливайте,
Наше страшне горе вітром замітайте,
Щоб не рвали серце незносимі рани.

Погноїлись гори нашими кістками,
Нас нужда
і голод
й пошесть десяткує,
А по наших трупах ворог бенкетує
З мечем у зубах...

Ох, плач і зойк страждання
Придушили гори,
Приглушили звори...
І ніхто не чує нашеє ридання.

Ми тут засадили береги хрестами,
Ми зазнали болі, гніт, страждання, муки,
Нашу срібну землю вкрили чорні круки...
Нам сліпочать очі, нам тут в'яжуть руки
І не дають жити...
Ох... що тут робити?...

. . . . . .

Та не плачте, гори,
Не сумуйте, звори,
Брати мої, уставайте,
Вили, коси напинайте,
Гей, вперед, вперед!...

ОЙ, КОЛИШУТЬ СИНІ ГОРИ...

Ой, колишуть сині гори стиснену долину
Як малу дитину:
"Цить, дитино. цить!"
А жура не спить,
Не зажмурить висхлі очі ні уніч, ні вднину.

Та розбиймо кляті гори і пусте каміння!
А тоді терпіння
Лява замете,
І там розцвіте
Нова сила, нове щастя, нове покоління.

ЯК РІЗНЯ ПОЧНЕТЬСЯ...

Як різня почнеться,
Як прийдесь іти, -
Знай, що є Вкраїна,
Знай, що є брати.
Будь проклят, хто здійме
Меч на свого брата!
Убивайте ката,
Ріжте ворогів!

А дістанеш зброю,
Зброю ту тримай
І нікому в світі
З рук її не дай.
Щоб нас, безборонних,
Скеля не давила...
На штиках є сила,
Право та закон.

Якщо маєм жити
Й надалі в ярмі,
То краще поляжем
В явній боротьбі.
Щоб хоч наші діти
Та зазнали долі
У щасті на волі,
На рідній землі.

Але твердо вірим,
Що прийде той час,
Що сонце засвітить
Колись і для нас.
Ми розвалим гори
І тюремні стіни, -
Сини України
Сядуть до стола...

Як побачиш сльози
І кров до колін, -
Ратуй, бо затоне
Народній загін.

. . . . . .

. . . . . .

Як хмара наступить,
Як прийдесь іти, -
Знай, що є Вкраїна,
Знай, що є брати.
Будь проклят, хто здійме
Меч на свого брата!
Убивайте ката,
Ріжте ворогів!

ІВАН БЕРЕЗА

Іван Береза як учув,
Що наш прапор піднявсь,
Пішком, тайком через кордон
У рідний край вертавсь.

Ще торби з плечей він не зняв,
Від пороху не вмивсь, -
Зайшов до сотні у табор,
В повстанці голосивсь.

Будучи сам він жебраком,
Нічого не приніс,
Нічого він і не просив, -
Лиш тільки добрий кріс.

І він готов пролити кров,
Віддати все життя,
Щоб край діждав, щоби зазнав
Свободи здобуття.

Гуляє в борах, у степах,
Воює ніч і день,
І топче вражий триколор
І кидає в огонь.

В страшнім дощі огневих куль
Йшла сотня наперед,
Хоробро - на життя, на смерть -
Береза вів перед.

Почався штурм, тривога, шум,
На ворога впав жах,
Береза - міцно у сідлі,
А шабля - у руках.

Тривога, напад, гомін, шум,
Почався дикий рев,
Повстанці кинулись разом,
Як той голодний лев.

Сурми нарешті загули,
Затих останній кріс,
Березі фана піднялась,
Побіду він поніс!
Гармати, коні, вражий труп...
Зелений лан покрився.
Іван Береза із коня
Вдоволено дивився...

На другий день ізнову бій,
Гармати б'ють з ґруня,
І впав борець, герой, орел
Із білого коня...

Повстанці вибрали одну
Із полонин-красунь,
Зложили героя в труну
І понесли на ґрунь.

І поховали на ґруні
Борця, що вмер за нас,
А білий кінь в полонині
Коло могили пас.

Прийшли голодній вовки, -
Не стало і коня...
Остались кості і сідло
І хрест серед ґруня...

У СИГОТІ [83]

У Сиготі, на болоті,
В нашій Тисі, як у злоті,
Плавають качурики білі
У воді.
Вражі коні надходили,
Із річеньки воду пили,
Качурики сполошились,
Біле пір'я, як папір'я,
Погубили.

Ой, чиї ж то сиві коні
У отаві на припоні?
Хто ж привів їх, хто ж пустив їх
На луги?
Ой, привів їх ворог лютий,
Який хоче край здобути
І заняти сині гори,
Бистрі ріки, сині води
И нас закути...

У Сиготі, на болоті,
В нашій Тисі, як у злоті,
Ворог коні напуває...
Горе нам!...
По долинах їх копита
Потоптали паше жито
І пшеницю столочили...
Рідну землю ми сльозами
Оросили...

СЕРЕД ДВОРА ТЮРМИ ТРУНА...

Вже більш кайдани не дзвенять
І не гризуть кісток!
Серед двора тюрми труна
З нетесаних дощок.

Дзвеніли пута на руках,
Холодній, як лід,
Ще вчора липла до них кров
Й чола гарячий піт.

Об'їли шкіру до ліктів,
Дзвонили день і ніч
І враз... затихли... Вже комусь
Погас огонь із віч.

О, хто лежить у тій труні?
О, хто в тюрмі помер?
В тюрмі помер герой, орел -
Революціонер.

На барикадах не поляг -
Удари відбивав,
А в темній, пліснявій тюрмі
Не видержав - упав...

Мечами ворог не зрубав,
Стрілами не скосив,
А клятий ланц, нужденний ланц
До гробу придусив...

Холодні лиця і чоло
Вже не горить, як грань,
Лиш біль лишився на устах
І борозни страждань...

Серед двора тюрми труна
З нетесаних дощок,
Нема ні одного вінка,
Немає там свічок!...

Ніхто в жалобі не стоїть,
Ніхто не заридав,
Ніхто не плакав, не тужив,
Ніхто не сумував.

Не прийде мати дорога
Прощатися з синком,
У брамі грубих ґратів сінь
Й дозорець зі штиком...

Не прийде дівчина сказать
Востаннє прощай,
В цвинтар ніхто не провожа -
Лиш піп і поліцай...

СЕРЕД ҐРУНЯ - ШОЛОМ І КРІС...

Над звором бір, над бором ліс,
Що тягнесь з-під ґруня,
Серед ґруня - шолом і кріс
І поводи з коня.

Могила повіда про щось,
Й набитий карабін...
О, хто лежить, в могилі спить?
Котрого батька син?

Шоломе ржавий, розкажи,
Чого ж серед ґруня,
А хто заніс тебе і кріс,
І поводи з коня?

Могило темна, розкажи,
А хто тебе копав?
Усе мовчить, тихенько спить,
Лиш вітер засвистав.

ОЙ, ХОДЖУ Я ПОНАД ТИСУ...

Ой, ходжу я понад Тису,
Та й собі думаю:
Як у тебе сумно-сумно,
Мій ти рідний краю.

Ой, глибока наша Тиса,
Як наш жаль, глибока...
Дві німі братські могили
Лежать край потока.

І глибока, і широка,
Та й немає броду, -
Чужі коні ворожечі
П'ють із Тиси воду...

Лежать кості у могилі,
Мов в кривавій льожі,
На руках-кістках - кайдани,
В ребрах - гострі ножі...

ЩИРЕ ПРИВІТАННЯ ШЛЮТЬ ҐРУНІ СТЕПАМ

Орле сизокрилий,
Розкажи вітрам:
Щире привітання
Шлють ґруні степам.

Стань на крила вітру,
Полети на схід, -
О, скажи, що гинем
Серед мук і бід.

Тут народ голодний,
Тут біда стара, -
Там нема нагайки,
Там нема царя.

Україна встала,
Давній лад заник,
Вирвались з неволі
І земля й мужик...

Україна встала
На життя нове,
Скільки ж не топтали,
А вона живе!

Ми чекаєм бурі,
Що летить на нас,
Ми розвалим мури,
Як настане час.

Ми пірвем умови,
Кинемо в огонь,
В нас живії м'язи,
В нас міцна долонь!

Орле сизокрилий,
Розкажи вітрам:
Щире привітання
Шлють ґруні степам.

Світанок на полонині.

З груня сіра мрака поволі щезає,
В імлі руманіє багровий світанок,
і голос ~~Вівчарська~~ трембіти ~~вже~~ будить, лунає,
вспівує дорі, вітаючи ранок.

Зза хвилю і сонце зза гір підійметься
І гляне на гори - 5 і 5 анти могучі
І тепло-привітно до них усміхнеться,
Вітаючи ріки сріблясто-текучі.

Вітатиме ~~роси~~ ~~звери~~ ~~квіти~~ трави, потоки спадисті,
Погладить тепленько гілки смерекові
І днов обцілує полани барвисті,
Уквітчані зруби, кущі малинові.-

— · —

Перероблені поезії
збірки
ТЕРНОВІ КВІТИ ПОЛОНИН

НА ВЕРХОВИНІ

Ось тут ізнов стара любов -
зелена Верховина,
вона мене вітає знов,
неначе мати сина.

Потік і грає і гуде,
не стихне, ані трішки,
потоком дівчина бреде,
рвучи собі горішки.

Не бійся, дівчино моя,
підходь на берег ближче,
там чути пісню солов'я
і в лісі вітер свище...

Люблю я гори і ліси,
безмежно їх кохаю,
і серця золоті часи
тепер переживаю.

1925/1963

ЩИРІ ПОЦІЛУНКИ ПОЛОНИН-КРАСУНЬ

Знов на полонині
сам-один стою,
тут забув я нині
за журбу свою.

Миле привітання
шле для мене ґрунь,
щире цілування
полонин-красунь.

Сяду-відпочину
і води напюсь,
звідси удолину
гляну-озирнусь.

У підніжжї-зворах
ліса красота,
а внизу у горах
осінь золота.

Тут я знову вільний,
тут я знову сам,
вітер тут свобідний,
свище він лісам.

Він мотиви пісні
пригадав мені,
про ліси розкішні
хвойно-запашні...

Торбу я завішу
на сучок один,
я є сином лісу,
сином полонин.

Полонини - сестри,
ліс - це рідний брат,
унизу вже пестрий,
мов у жовтні сад.

Гей, високі гори,
ґруні і поля,
вашії простори -
рідна це земля!

Ви моя колиска,
мій дитячий вік,
жолобинка "близька":
"Вовчий звір" - потік.

Від дитинства змалку
я сюди блукав,
а "Затінську" балку
над усе кохав.

Я щороку конче
навістив цей бір,
полонинське сонце
і повітря гір.

Спати положився
під смереку в тінь,
з ґруня я дивився
в шир, у далечінь.

Часом до світанку
любувався я,
як сходило зранку
сонце з-за "Верха".[84]

В квітах і билинах
як блищить роса...
Гей, ви, полонини,
ви моя краса!...

Знов на полонині
сам-один стою,
тут забув я нині
за журбу свою.

Волове/Затінь, 1924/1962

ГЕЙ, ПОВІЯВ БУЙНИЙ ВІТЕР

Гей, повіяв буйний вітер
із гори вдолину,
він тепер навідав знову
милу Верховину.

І село навідав рідне -
в нього легкі крила,
де мене моя матуся
на руках носила.

Буйний вітре, о, скажи ж бо,
що туди нового,
чи ти, вітре, не звалив ще
явора старого?

А тополя зкраю поля
чи не похилилась,
а на Косманцях криниця
чи не завалилась?

А потоки, як спадають,
чи ще все співають?
Подивися, буйний вітре,
чи не висихають...

Ой, літа-літа дитячі,
ви ж були безжурні,
я ж тоді не бачив хмари
темні і похмурні.

А на темнім небі бачив
тільки зорі ясні, -
ой, літа, літа дитячі
ви ж були прекрасні!

1925/1963

НА МОГИЛУ БАТЬКА[85]

Немов блискавиця із неба, якраз
Страшна вість журбою насіла,
Що десь один вогник доблимав-погас,
Що свічка життя догоріла.

Упала одна із мільйонів зірок
І хоч ні разок не світила,
Ця втрата зарилась до мізку-думок,
І серце в грудях придавила.

Мій Батько так важко дітей годував,
Постійно трудився в роботі,
Нераз недоїв, і нераз недостав,
В труді, на слоті й на морозі.

Було, вечорами вертався до нас,
В кишені з дрібними дарами,
То це був і щастя і радости час,
Любов'ю дрожав він над нами.

Але як зі смутком додому вертався,
Й до нас промовляв він замало, -
Ми знали, що в ньому журба завелась,
Що на гостинця не вистачало.

...І ось і скінчилось,кінець надійшов,
Недуга взяла без поліки,
Уста заніміли, застинула кров,
Закрилися очі навіки.

А ненька убога, брати ще дрібні,
Біда до вікна заглядає...
На серці так сумно, так важко мені,
Душа моя плаче, ридає.

1925/1970

РИДАННЯ СОПІЛКИ

На горі пасуться вівці,
скаржиться хтось на сопілці,
і жаліється й ридає,
а сопілка грає-грає,
ой, не грає - проклинає,
плаче, нарікає:

"Будь проклята, полонино,
де я народилась,
в мене не було хвилини,
щоб я не журилась.

В злиднях та серед недолі
нуждарі-селяни,
вівсика і бараболі
й до Різдва не стане.

Лісоруби без роботи,
праці скрізь шукають,
з понеділка до суботи,
а її немає...

Кам'янисті сині гори
вкрили чорні хмари,
братовбивчі тут роздори,
темрява і чвари.

Тут ніколи не подише
теплотою сонця,
горе тут біду колише
й загляда' в віконця.

Свідчать кров'ю та сльозами
списані папері,
що тут Голод вічно з нами,
стукає у двері.

Тиф, Сухоти косять живо,
убиває й Чарка...
Тутки має добре жниво
та страшна Косарка..."

- - - - - - - - - - - - - - -

На горі пасуться вівці,
хтось ридає на сопілці,
далі кинув нею в скали,
в кам'янистії провали,
щоб вона так не ридала,
сльози й біль не викликала.

1925/1962

БАЧИВ Я СЬОГОДНІ...

Бачив я сьогодні
Злидні і біду
І яку - здається -
Більше не знайду.

Це ж селяни в горах,
Це ж робітники,
Бідні лісоруби,
Слуги, візники,
Що без праці гинуть
Дуже довгий час,
В печінки їм лізе
Безробіття квас.

"Криза" - всюди "криза",
Говорить загал,
Дав нам подарунок
Чортів капітал...

Голі і голодні,
Хворі, немічні,
Виглядають, наче
Мухи в осені...

Як ніде, тут повно
жебраків, калік,

Наче доживають
свій останній вік.

Ходять, гейби тіні,
Парії, раби...
"Ой, коби вам хлібця,
ох, коби, коби!..."
- - - - - - - - - - -

Входжу до хатини -
Бідна удова,
Жовта, як стеблина,
Висхла, як трава.

Босо хмиз приносить -
На дворі мороз,
Із грудей їй дише
Смерть туберкульоз...

А дітей громада,
Качана їдять,
Постолів немає -
На печі сидять...

Хліб, мука - тут розкіш
Зрідка бачать сіль,
Тут безмежним паном
Голод, плач і біль.

Невимовне горе
Сіло на село,
Борознами оре
Злидаря чоло.

Тут не чути пісні
І не чути сміх...
Сльози покотились
Із очей моїх.

1926/1962

ПОЛЯМИ-ЛІСАМИ

Ох, як тутки нудно,
ох, як тутки сумно,
вже на березині і птах не співа',
лише я блукаю.
Ой, гаю мій, гаю,
чого ж бо у мене
душа так рида'.

Життя скрізь жебраче,
ще й ворон щось кряче,
закрякав-заплакав, полетів у даль.
З лісів залітають,
поля покривають,
такі ж вони чорні, як наша печаль...

Був нині у місті.
Робітників двісті,
самі лісоруби, стояли на суп...
Така "допомога" -
старцям із порога...
Панам з комітету на що дроворуб...

Стоять лісоруби,
цокотять у зуби,
прийшли напорожньо з державних лісів.
Обурені люди,
й картоплі не буде...
Нема сірячини, нема постолів...

Стоять лісоруби,
в них зсинілі губи,

і зморщки на шиї, біда на чолі,
бо самі турботи -
немає роботи,
лічитимуть тільки свої мозолі.

Це правда, не казка,
така панська "ласка"
обурить людину. Я з міста пішов
полями - лісами
з важкими думками,
спокою одначе в душі не знайшов.

1927/1962

НЕРАЗ ЗАВИДУЮ ВОВКАМ...

Нераз завидую вовкам,
Хоч і страшна їх доля:
Їх мучить голод по лісах,
Ще й куля жде від поля.

В проклятих горах кам'яних
З вовками голодуєм,
У сльозах топимо віки,
З кісток тюрми будуєм.

Вовків - голодних, як і ми -
В тюрми не замикають,
А нашу шкіру на руках
Кайдани розїдають.

Ми, наче пес на ланцюсі,
Раби, нещасні, бідні...
Нераз завидую вовкам,
Вони бодай свобідні...!

1925/1952

НАЧЕ У КІТЛІ МИ

Наче у кітлі ми -
гори звідусіль -
звідси не почути
зойк нужденних сіл.

Люд у безробітті
з голоду опух...
Дармо тут ридати -
цілий світ оглух.

В неврожайні гори
затиснули нас,
без землі, без праці
гинемо весь час.

Наче у кітлі ми -
гори звідусіль -
звідси не почути
зойк нужденних сіл.

1922/1961

НА ПРАЗНИК ПОКРОВИ...

На празник Покрови
була повінь вод...
На празник Покрови
стріляли в народ.
Кров мого народу
стікала у воду...
На празник Покрови
стріляли в народ.

На празник Покрови
село на ногах,
народ демонструє,
ступає на шлях.
Він землю від пана
ділити іде,
"земельну реформу"
сам переведе!

Жандарми спиняють...
Пішли за город
і звідти стріляють...
Стріляли в народ!
Кров мого народу
стікає у воду...
На празник Покрови
стріляли в народ...

І ранені, й трупи
в калюжі болот,
бо кулі жандармські
летіли в народ.
Штики заблищали
і кулі свистали...
На празник Покрови
стріляли в народ.
- - - - - - - - - -

А виростуть діти
убитих людей,
вони пригадають
і трупи, і рани
батьківських грудей.
І згинуть тирани,
земля буде наша,
і хліб, і вся паша...
Пірвемо тим в'язи,
що дали накази
стріляти в народ.

1925/1962

ЯК РІЗНЯ ПОЧНЕТЬСЯ...

Як різня почнеться -
будеш в ній і ти...
Знай, що є Вкраїна,
знай, що є брати!
Ви не витягайте
меч на свого брата!
Убивайте ката,
ріжте ворогів!

А дістанеш зброю,
зброю ту тримай,
і нікому в світі
з рук її не дай,
щоб нас, безборонних
скеля не давила...
На штиках є сила,
право та закон.

Жити-животіти
й далі у ярмі? -
Ні! Бо краще впасти
в явній боротьбі,
щоб хоч наші діти
та зазнали долі,
в щасті та на волі,
на своїй землі.

Віримо, одначе,
що прийде той час,
що зійде й засвітить
сонце і для нас.
Ми розвалим мури
і тюремні стіни,
з нашої країни
злидні щезнуть геть...

Як пани нас знову
на війну пошлють,
хай тоді гармати
"нашої гудуть".
Треба рятувати
рідний свій загін,
дбаймо, щоб присіли
до одного столу
кожна з Україн.

Як різня почнеться,
хай кипить наш гнів,
знай, що є Вкраїна,
знай, що є брати!
Ви не витягайте
меч на свого брата,
а вбивайте ката,
ріжте ворогів!

1927/1961

ІВАН БЕРЕЗА

Іван Береза як почув,
Що прапор люд підняв,
На панську службу він махнув,
Додому повертав.

Ще торбу з плечей він не зняв,
Від пороху не вмивсь,
А до повстанців поспішав,
До бою голосивсь.

Від батька "Білого" привів,
Харчів також приніс,
Він більш нічого не хотів,
Лиш шаблю й добрий кріс.

І він готов пролити кров,
Віддати і життя,
Щоб люд зазнав, щоби знайшов
Хоч вільного буття.

І віковічних ворогів
З Гуцульщини жене,-
Твердий кулак у бунтарів,
А серце кам'яне!

Ось, бій ізнов, він на чолі,
На ворога впав жах,
Береза міцно у сідлі,
З шаблюкою в руках.

І на долині, на малій,
Почався дикий рев,

Повстанці кинулись у бій,
Як той голодний лев.

Нарешті гомін, гук ізнявсь,
Сурмач трубить у ріг,
Розбитий воріг розлітавсь,
Береза переміг.

Ворожим трупом того дня
Терен борні укривсь,
Іван Береза із коня
Вдоволено дививсь.

І враз ворожий кулемет
Озвався ізза пня...
І впав Береза в очерет
Із білого коня.

Поляг борець, герой, орел,
Що збунтував район,
О, хто поведе відтепер
Гуцульський ескадрон?...

Повстанці вибрали одну
Із полонин-красунь
І віддали поклін йому
І понесли на ґрунь.

Спочинок свій знайшов Бунтар
Під скелею якраз...
А білий кінь топтав шувар,
Біля могили пас...

Прийшли голодніі вовки,
Не стало і коня...
Остались білії кістки
І хрест серед ґруня...

1925/1952

СЕРЕД ҐРУНЯ ШОЛОМ І КРІС

З гуцульських гір
Потоки вділ
Спадають і гучать,
Часи борні
На ґруні ці
Ударили печать.

Тут кожен лист
Дрожав під свист
Гармати як гули,
В горі онтій
Завзятий бій
Гуцули провели.

В траві ускіс
Розбитий кріс,
Й могила нижче пня,
А під хрестом
Лежить шолом
Й вуздечка із коня.

О, хто лежить,
В могилі спить,
Котрого батька син?
Чи їх скоріш
Лежить тут більш,
Чи тільки цей один?

Чия сурма
На бій гула,
Коли, котрого дня?
А хто заніс
Шолом і кріс
Й вуздечку із коня?

Смереки, пні,
Скажіть мені:
Могилу хто копав?...
Усе мовчить,
Тихенько спить,
Лиш вітер засвистав.

1925/1952

ОЙ, ХОДЖУ Я ПОНАД ТИСУ

Ой, ходжу я понад Тису
тай собі гадаю:
Як у тобі сумно-сумно
мій ти рідний краю!

Ой, глибока ж наша Тиса,
як наш жаль, глибока...
Дві німі братські могили
тут біля потока.

У могилах білі кості,
Наче в темній ложі,
На руках-кістках кайдани,
в ребрах гострі ножі...

Ой, ходжу я понад Тису,
сам себе питаю:
Чом' панує сум і горе
по цілому краю?

Чом' зробились галапасом,
сараною гості?...
Чом' господар виглядає,
мов жебрак на мості?...

Ой, тому землі господар
сирота без роду,
бо чужі, ворожі коні
п'ють із Тиси воду.

1925/1962

V

ПІСНІ

ЗЕЛЕНИХ ГІР

рр. 1922-1931

ЛЮБЛЮ ТЕБЕ, МІЙ РІДНИЙ КРАЮ

Люблю тебе, мій рідний краю,
З твоїми горами, з людьми,
Повітря запах я втягаю
До себе повними грудьми.

Твої поля, ґруні і гори,
Для мене - наче з неба дар,
Люблю твої глибокі звори,
Люблю солодкий твій нектар.

Люблю луги твої квітучі,
І колір квітів і билин,
І зруби і ліси пахучі,
Кадило, м'яту полонин.

Люблю барвінок і косиці,
Зелену папороть, шувар,
Люблю смереки і ялиці,
Люблю дзвінки твоїх отар.

Кохаю все, що любе, рідне,
Що насолоду роздає,
Нехай обшарпане і бідне,
Аби лиш рідне і своє.

Люблю тебе, мій рідний краю,
Мов до матусі я горнусь,
Ридаєш ти - і я ридаю,
Смієшся ти - і я сміюсь.

1924/1952

НАША МРІЯ

Не можна річку вгамувати,
Їй наказати: "Не пливи!"
Не всилі здержати ви думку,
Її скувати в ланцюги.

Бо думка вільна, як пташина
І пізнає свою мету,
Вона Карпати перелетить
І опиниться на степу.

Полетить там, куди захоче,
Не жде вона на ваш наказ...
Не здержите ви наші мрії
І не відвернете ви нас!

А наша мрія - Львів і Київ,
Постійна із давен-давна,
Бо наша мати - Україна,
А мати в нас лише одна!

1924/1952

СХОВАЛОСЬ СОНЦЕ

Сховалось сонце злотооке,
Бо в горах стелиться туман,
Кривавиться із сотні ран
Земля гірських, дзвінких потоків.

Дзвенять і брязкають кайдани
Рабам невільним на руках.
І враз відкриють бунту шлях
І вітер рознесе тумани.

І плісняві тюремні мури,
Що хмурно пнуться ув імлі,
З туманом щезнуть із землі,
І щезнуть пута і тортури.

Замають знов старі прапори,
Засяють рідною красою
І поведуть рабів до бою,
До щастя, волі, перемоги!

1924/1952

ПІЗНО ПРИ СТОЛІ

Хто сидить з думками
Пізно при столі?
Що розповідають
Зморщки на чолі,
Де страждання тисне,
Де зарився сум,
Де тривожна думка
Блисне через ум.

Не питайте, хто він,
Старець, чи юнак,
У думки глибокі
Що зарився так.
Не кує-мудрує
В пізному часі,
Тільки тяжко-важко
На його душі.

Ось, у рідних горах
Ще не зник туман,
Хоч і сієм зерно -
Та росте бур'ян,
Бо довкола хмари
Інтриг і незгод,
Можуть затопити
Ввесь його народ.

1924/1952

ПЛАЧ І РИДАННЯ

О, звідки плач, гірке ридання,
Сльозами проҳане благання,
Розпуки голос відкілля?
Це плаче Галицька Земля,
Ридає ніжна Буковина,
Рида' Загіря сирота:
О, нене, рідна Україно,
Вставай, приходь і визволяй,
Рятуй своїх діток убогих,
Не дай пропасти їм, не дай
У пазурах сусідів-хижаків,
Отих старих вовків зубатих,
Що нас давлять од вік-віків.
Або, принаймі, не дозволь
Кривавій тиранії цій шаліти
І вішати нащадків тих,
Що шаблею уміли володіти.

Оці роки для нас тяжкі, сумні,
Криваві бакханалії ведуться,
На нас їх батоги, нагайки рвуться,
З їх рук зазнали мук, огид,
Ланцюг трагедій і нещасть і кривд.
Коли цьому вже буде раз кінець?
Коли-коли? Бо рветься наш терпець,
Інакше ми не лишимо й сліду,
В неволі ми пропадем і загинем...

- - - - - - - - - - - - - - -

Отак ридає Галицька Земля,
А з нею і Загіря й Буковина.

1924/1952

СИЛЬНІШИЙ БРАТ [86]

Росився кров'ю рідний ґрунт,
Невільним стало ясно:
Або ми піднімемо бунт,
Або ми згинемо нещасно.

Спалили в трьох ми трон вогнем
Терпіти далі годі!
Ми три брати, ми заживем
На волі, в щасті, у злагоді.

Але наш хитрий старший брат
Про волю лиш співає,
А нам на руки, наче кат,
Окови знову накладає.

В устах йому преповно фраз
Про волю і братання...
Які добра приніс для нас?
Біду, тюрми, голодування!

1924/1962

ПУСКАЮТЬ КУЛІ НАМ У ГРУДИ...

Пускають кулі нам у груди,
Бо завидять, що ми живем,
Як мухи гинуть наші люди,
Палять і нищать нас вогнем,
Та ми вперед ідем,
Ідем!

Кайданів ми не боїмося,
Жандармські кулі не страшні,
Хоч би й загинуть довелося
В борні, у крові, у вогні,
Ми не попустимо,
О, ні!

Смоктали соки нам ті гади,
З нас піт давили тягарем,
Та вирвемось на барикади
Із ваших льохів і тюрем
І ми кайдани ті пірвем,
Пірвем!

1924/1952

ЧАС ТЮРЕМНІ ҐРАТИ РОЗБИВАТИ!

Час тюремні ґрати розбивати!
Час валити клятії тюрми,
Вільну пісню вільно заспівати,
Бути врешті вільними людьми!

Обіцянка мертва і забута,
Опинились знову у ярмі,
Нам із рук ніхто не зірве пута,
Їх порвати мусимо самі!

Не прийде ніхто нас визволяти,
А тим менш ця "братія" нова,
Тільки нам на барикади стати,
Якщо хочем волю і права!

Ми сини двадцятого століття,
Ми сини великої пори,
Ми повинні ренесансу віття
Устромить на рідні прапори.

1924/1952

МАЛЕНЬКИЙ ДЗВІН

Серед розвалин і руїн
Гуде маленький дзвін,
Забрали інших на війну,
Лишився тільки він.

Зробив їх військовий наказ
Гарматами до бою,
В дзвіниці цей маленький дзвін
Остався сиротою.

З гармати вистріл загудів
І вдарив він до стін,
В дзвіниці болем завивав,
Ридав маленький дзвін.

Він проклинав своїх братів -
Дурну гарматну крицю -
Що з'яничарилася так
І зрадила дзвіницю...

Гармати били із гори,
Вогонь село злизав,
Як вили в згарищах вовки -
Маленький дзвін ридав.

Розсипався сусідній мур
І кам'яний паркан,
На вулиці і по дворах
Жалива і бур'ян.

Але дзвініця ще стоїть,
Одна серед руїн,
В дощі-вітру, ще й без даху,
А в ній маленький дзвін.

Щоночі він озветься сам,
Як півні десь запіли,
То голос і прокльони тих,
Що у вогні згоріли.

1924/1952

МОЯ ДУША БЛУКАЄ

Вночі по цвинтарах-могилах
Моя душа блукала,
Дідів і прадідів у гробі
Будила і питала:
"О, як ви, як, скажіть мені,
Лягли до чорної землі?"

Оті замучились на смерть
На спеці і на слоті,
Мозолячи ціле життя
У пана на роботі.

А ось лежать святі борці,
Що правду боронили,
І в казаматах по тюрмах
У плісняві погнили.

Тамтим же голови колись
Сокирами зрубали
За те, що волю і права
Народу вимагали.

Оці пішли на другий світ
Із голоду й печалі,
Тамтих, за бунт проти панів
Прошили гострі палі.

А цих, на наших вже очах
У землю закопали,
Це жертви шибениць і куль,
Що в горах панували.

Це жертви тих, що мали власть,
Що мали повні столи,
Що про голодних бідняків
Не думали ніколи.

Це жертви деспотів, тиранів,
Що мали власть над нами...
Батьків могили - це ж самі
Трагедії і драми.

1924/1952

КРИВАВИЙ ПРАЗНИК С. АРДАНОВА

На празник Покрови
в селі загуло,
жандармів десятки
прибуло в село.

В Арданові страйки,
в Арданові бунт,
ті бідні на панському
розділюють ґрунт.

"Пани лиш насильством
взяли ці поля,
це наші городи,
це наша земля!"...

"Мерщій розійдіться,
стрілятиму вас!"...
Ніхто не послухав
майора наказ.

...і бухнула сальва,
тікають, кричать,
і ранені й мертві
у крові лежать...

Кривава поляна,
кривавий город...
На празник Покрови
стріляли в народ.

Жандарми сповнили
накази панів,
поранили, вбили
кількох бунтарів,

а з проводу решту
взяли до арешту...
Кривава поляна,
кривавий город...
На празник Покрови
стріляли в народ...
- - - - - - - - - -
А виростуть діти
убитих людей,
вони пригадають
панам день оцей,
пірвуть всім тим в'язи,
що дали накази
стріляти в народ.

1925/1966

МОГИЛА ПРОРОКА

А над Дніпром широким, тихим
Стоїть гора висока,
На тій горі лежить могила
Великого пророка.

Дрижав престол тюрми народів,
Тряслись московські стіни:
Царі боялися могили
Пророка України.

Народ ходив, горнувсь на скаргу
Щороку до могили,
Царі гармати наставляли -
Та не зломили сили!

Народ бродив колючим терном
У крові по коліна,
Пророк збудивсь, промовив стиха:
"Повстане Україна!"

1925

О, ЧОГО Ж Я ТУТ?

Розрослися квіти,
Мої не цвітуть,
Вітрик не повіє,
Сонце не загріє...
О, чого ж я тут?

Бідна хлопська хата,
Бідне тут життя!
За кавалок хліба
Брат зарізав брата
И плаче, мов дитя.

Цвіт худоба топче,
Повертає в блуд...
Мали дурні злото,
Кинули в болото...
О, чого я тут?

Запалив я вогник,
Вогник мій погас,
Хотів пробудити
Сплячі рабські душі.
Шкода, бо не час!

Гукнути хотів я,
Як зранений лев,
Щоб тряслися гори,
Щоб дрижало море...
Дармо плач і рев!

Хоч розбий громами,
Сплять і не встають!
Цвіт худоба спасла,
Поломінь погасла...
О, чого ж я тут?...

1925

НЕ ЗАПРОДАЙТЕ РІДНИЙ КРАЙ!

Ми волю вигризли з бідою,
Скажіть, будь ласка, де вона...?
Остались далі ми рабами,
Свободи справді ще нема!
Гей, гей, народе мій бездольний,
А доки спати-меш? Вставай!
Будучність зве, потомки кличуть:
"Не запродайте рідний край!"

Вставайте в бій за скарб народу,
Нам честь і правда дорога!
Святиню нашу розвалили
Варварські руки ворога.
Гей, гей, народе мій бездольний,
А доки спати-меш? Вставай!
Не бачиш, що прокляті душі
Запропастили рідний край!

Роздерли фану синьо-жовту,
В болото кинули прапор,
Сліпеє стадо пішло блудом,
Свободу повели на торг...
Та не знайшлися філософи,
Махнули і рекли, "нехай!"
Не ставте руки у кайдани!
Не запродайте рідний край!

1925

ВСТАВАЙ, ПРИГНОБЛЕНИЙ НАРОДЕ!

Вставай, пригноблений народе,
З летаргії вставай!
Пора велика вже приходить,
Воскресне Рідний Край.

Лишаймо ми тепер роботу,
У бій рушати час!
У пропасть поженем цю псоту,
Що й досі гнобить нас,

Що так знущається над нами,
А ми ще все німі,
Не досить мучились віками
У панському ярмі?

Бідуєм ми і голі й босі
Для лінюхів, п'яниць,
В брудних тюрмах годуєм вошi
І кормимо блощиць.

На них постійно працювали,
На них загал пітнів,
Нас вішали і нас стріляли
Й стрілють, наче псів.

Сиділи й сидимо в арешті,
Та вийдемо з тюрем!
Прокляту зграю цю нарешті
З лиця землі зметем!

1924/1952

ОЙ, ЧИЇ Ж ОЦЕ МОГИЛИ...

Ой, чиї ж оце могили
заросли у брості?
То борці там положили
молодечі кості.

Рвали рабства всі тенети,
йшли у бій завзято,
їх скосили кулемети,
вбили їх гранати,

Або з шибениці зняли,
в землю закопали.
У Карпатах наших рідних
убивали бідних...

Цих могил багато всюди,
а це ж наші люди,
у криваві завірюхи,
гинули, як мухи.

Гнала мрія величава:
Битись за свободу...
На вік віки честь і слава
всім борцям народу.

1925/1963

В МУКАЧІВСЬКІМ ЗАМКУ

Ходжу попід славний замок
Відшукати давнину,
Промовляйте, німі стіни,
Спогадайте старину.

Круті вежі, де подівся
Той колишній руський світ?
Все мовчить, сліди пропали,
Все покрило п'ятсот літ.

Всюди тихо, всюди сумно,
Мовчки плаче тишина,
Полишилась, позабулась
Наша славна давнина.

Опустіли славні мури,
Позабувся княжий двір,
Де та шабля, бита злотом?
Булава де? Де панцир?...

Шаблю кули на Поділлю,
Боронила й нас вона!
Гей, шоломе панцировий,
Гей, сорочко дротяна!...

Ходжу по руїнах слави,
Тихо, сумно, все мовчить...
О, скажіте, давні ярки,
Корятович де лежить?

Де лежить його могила,
Де лежить його труна?
Де поділась княжа зброя
І сорочка дротяна?

1926

У НЕВОЛІ

Років тисячу в неволі
жив отой народ,
і без щастя, і без долі,
серед бід, незгод.

Вороги ж бо збиткували,
задавали муки,
за нізащо катували
і в'язали руки...

Темрява тут панувала,
мов серед могил,
наша зірка десь пропала,
плаче небосхил.

Важко жити у неволі,
в путах вічно пріти,
майже босі, майже голі -
як так животіти?!

Хліб мізерний, хліб-ощипок,
чорний, як земля,
але влітку - мій ти світку -
вже й того нема!

Проклялись земля й каміння,
де ми народились,
та в найтяжчий час терпіння
ми зі сну збудились.

Живемо ми важко-гірко
та ждемо пори...
Як засвітить волі зірка,
Вгору прапори!

1925

ВОНА ЩЕ ЖИВЕ...

Пустила голубку
з неволі вона,
"Мій братіку, любку,
я все ще жива..."

Та голуб крилатий
путі не знайшов,
її визволяти
ніхто не прийшов...

Пустила на волю
чотири вірли,
що з нею самою
в неволі були.

Один без рятунку
в тернині осліп,
у вовчому шлунку
знайшов собі гріб.

У хмарі понурій
і другий зблудив,
і там серед бурі
він крила зломив.

А третій у горах,
у пітьмі пропав,
у голих просторах
на скелі сконав.

Четвертий від кулі
знайшов свій кінець,
його на кривулі
зістрілив ловець...
- - - - - - - - -
Вістей більш не пише -
не пустять ніде...
Та ще вона дише,
та все ще живе.

1926

РОЗДІЛИЛИ УКРАЇНУ ПОМІЖ ВОРОГІВ [87]

Гей, зеленії Карпати,
Чом' такі сумні?
Чи у горах, чи в тих зворах
Втратили пісні?
Ой, мовчать Карпати - тільки
Вітер відповів:
- Розділили Україну
Поміж ворогів!...

Розділили Україну
На дрібні шматки,
Погоріли тихі села,
Висохли садки...
Потекла по Україні
Морем кров борців...
Розділили Україну
Поміж ворогів.

У Карпатах тихо-тихо...
Тисне грудь печаль...
У Карпатах сумно-сумно...
У Карпатах жаль.
Їх баґнетами приперли
Із обох боків...
Розділили Україну
Поміж ворогів.

Під журбою-тяготою
Мовчки стогне ґрунь,
Не кланяє, не вітає
Полонин-красунь.
Док' не вчує пісню Волі -
Доти онімів...
Розділили Україну
Поміж ворогів.

У Карпатах тихо, тихо...
Мертва тишина,
Кожна зворина-долина,
Мов сама труна.
А так само і на горах
Сум од вік-віків, -
Розділили Україну
Поміж ворогів.

На Говерлі, на високій,
З болю хтось завмер,
А на галицьких долинах
Застогнав Дністер...
Гей, ви ниви буковинські,
Вас румун присів...
Розділили Україну
Поміж ворогів!

Надходили чорні хмари
Тих страшних думок:
- Земле рідна, де ж подієш
Ти своїх діток?
Бо грабіжники напали
Із усіх боків,
Розділили Україну
Поміж ворогів.

Вже зелену Буковину
Топчуть постолом,
А з обох боків Карпатів
Хтось з новим ярмом...
І за що, за що лилася
Стільки кров братів?
Україну розділили
Поміж ворогів!...

Геть думки, думки страшнії,
Не давіть мій ум!
У Карпатах тихо... тихо...
У Карпатах сум.
Тільки вітрик мені в ухо
Листям шелестів:
"Розділили Україну
Поміж ворогів!"

І нараз почав він дути,
Сосни рвав, ревів:
- Україну розділили
Поміж ворогів,
Але вона встане, встане,
Бо народ живе!
Вже не довгий час страждання
Й Воля оживе!"

1927

ТРАГЕДІЯ НАРОДУ

(Тим, що стояли за введення адміністраційної реформи на автономному Закарпатті)

Вже автономії кінець,
Бо ви йшли з ворогами!
І тим лавровий свій вінець
Стоптали ви ногами.

Бо дотепер хоч був папір,
Про що у світі знали,
А лицемір ввійшов в наш двір
І ви папір пірвали.

У кращу долю вітчини
Хоч мали ми надію...
В трагедії скінчили ви
Передостанню дію.

(Останню ми вже скінчимо,
Як сам народ покаже:
Або будем вільні, або
У боротьбі поляжем).

Борець, що вибрав собі шлях,
Не сміє похилитись,
А хто сидить на двох конях,
Той мусить повалитись.

Могло сміття на згоду йти,
Могло скакати в воду,
А ми повинні б стерегти
Права свого народу.

А як прийде пекельний час,
Ревізії... кайдани...
Тоді згадаєте і нас,
Наш плач і наші рани.

Вже раз за білого коня
Арпадам край продали,
А ті народом навмання
Як скотом торгували.[88]

Петрів Петровичів нема,[89]
Полягли серед поля,
В серцях рабів ще все зима,
Не знають, що це - воля.

Не можуть серця кам'яні
Огнями закипіти,
Вони глухі, вони німі,
Вони є рабські діти!

Із них будь-хто за песій гріш
Продасть і рідну маму,
І тим нам пхає в серце ніж,
Усім копає яму...

Отак вони пішли у блуд,
Піддались на сваволю,
І обманули бідний люд,
Украли в нього долю.

Коли велася боротьба,
Вони тоді стояли,
Тепер здобуті вже права
В могилі поховали.

Із наших паперових прав
Уже лиш попіл в урні,

Нам світ у вічі наплював,
Що ми останні дурні...

О, де той, де той трубадур,
Щоб вам співав пеани,
Коли ви оборони мур
Звалили в океани...

* *
*

Помили руки гробарі,
Сідають до гостини,
Чекан, лопата, рискалі
Ще свіжії від глини.

А я приперся під хрестом
І над мерцем ридаю,
На свіжу груду впав чолом:
- Прощай, нещасний краю!

Аж потряслась земля і хрест
Під вітром з хоругвами,
Говерла - рідний Монт Іврест
Обнялась із степами.

Дніпро з зворами гомонів
Через гірські пороги,
Серед гармат почувся спів
І пісня перемоги.

1927

ПРОРОКОВІ - ВЕЛИКОМУ КОБЗАРЕВІ [90]

В задумі ніч пройшла, вже день білів,
Воскова свічка догоряє,
Поет схилився над Кобзарем своїм,
Неначе з кріпаками розмовляє:

"Брати мої!
За що ви пропадаєте,
За що ви так страждаєте?
Брати мої!
Орли мої!

Вам руки пухнуть у чужій роботі,
На панській, хоч і на своїй землі,
Ви бідите на спеці та на слоті
І лічите запеклі мозолі,
З косою, з ралом у панів на полі
Ви орете, і сієте, й жнете, -
Самі обшарпані та голі,
Самі ви з голоду мрете...
Скропили землю кров'ю ви і потом,

Пани без праці в розкошах живуть,
Зате ви гинете, як пес під плотом,
Круки вам очі п'ють...

- Народе мій!
Пани-поміщики тобі свободи не дадуть,
Ні землю теж не віддадуть самі,
(бо хто тоді зістанесь їх рабами?)
А волю треба взяти нам самим,
До неї догризатися зубами
І вигрібати з-під землі,
Розрахуватися з панами,
Та не просити, не благати, -
А вдарити залізо гаряче
Та вирвать рідну землю з-під панів!...
Нехай Дніпром ворожа кров тече,
Як наші сльози протягом віків.

- Народе мій - селянська Україно!
Ти марно-марно пропадаєш,
Тебе царат під чобіт придавив,
У серце зраненую, вбогу у порох повалив.
Гнобителі гадюками на шиї, на грудях,
В мужицькій крові миються тирани...
І доки ти страждатимеш, нещасний краю мій,
І доки ще носитимеш кайдани?..."

І просльозився велетень-поет,
Співець великий кріпаків-селян,
І впали сльози на його Кобзар,
Немов роса у полі на бур'ян.
Згадав Ярему, хлопця-сироту,
І наймитів, і слуг, і Катерину він згадав,
Йому на серці стало важко,
А на душі так тяжко, тяжко,
Неначе хтось йому на груди
Млиновий камінь прикачав...

Із двору стогін, плач і зойк
Піднявсь у раннюю годину,
Ридання, галас, стогін, сміх -
Народ зганяли, як скотину,
На панське поле у ярмо...

Ще лиш світа' а вже рабів
Женуть до панської роботи,
Це так робилось з дня на день,
Від понеділка до суботи.
Над ними бич - із оловом нагайка,
І насміх ситих, глум і лайка,
Над ними пан, що мов чабан
Стоїть над скотом з батогом
І підганя' напівживих рабів,
І догляда', щоб хтось там не присів,
Щоб не було між ними змови...
Із їх чола крізь піт кровця тече шнурком
І капає на пута, на окови.

І запалали очі в Тараса́,
У серці гнівом закипіло,
І вибухли огненні словеса,
Взиваючи на превелике діло:

"...ВСТАВАЙТЕ,
КАЙДАНИ ПОРВІТЕ
І ВРАЖОЮ, ЗЛОЮ КРОВ'Ю
ВОЛЮ ОКРОПІТЕ..."

- - - - - - - - - - - - - - - - -
- - - - - - - - - - - - - - - - -

І враз прийшла сумна хвилина,
Що надпливла іще не в час,
Замкнув навіки свої очі
Пророк, великий наш Тарас...

Поет умер - Кобзар живе!
Кобзар наш житиме повіки,
І він зведе на правий шлях
Всі українські ріки.

Думки пророка рознеслись
И по нашій Україні,
І нам відваги надають
У боротьбі, в лихій годині.

І дармо ворог скреже в зуби
І хоче розлучити нас, -
Ми не підем до власної загуби,
Бо в нас Кобзар, у нас Тарас!

Його огненнії слова
Карпаття зрозуміло,
Він нас веде на спільний шлях,
А ми ступаймо сміло!

1927

СТЕПАМ-БРАТАМ

Великий твір ви збудували,
Не дармо з жил точилась ваша кров,
Народ піднявсь, потряс землею,
Царя, тиранів поборов.

Поставте пам'ятник могутній
Борцям, що рвали пута на руках,
Що падали на барикадах
Або конали по тюрмах...

Великий твір ви збудували,
З бетону фундамент дали йому,

За нього кожен і на смерть готовий,
Без запиту: "Для кого і чому"?

Його каміння із ґраніту
Не розіб'ють всі стріли ворогів,
Стоятиме на честь, на славу,
Стоятиме по вік віків.

1928

ГЕРОЇ, ЛИЦАРІ ПЕРА

(На могилі Чопея)

Украли наше сонце з неба,
Нам не світило більш воно,
Бо для сліпих рабів не треба,
Рабам нагайку і ярмо!

Дзвеніли на руках кайдани,
Давила темряви мара
І от прийшли на світ титани,
Герої, лицарі пера.

Карпатські гори озивались
Могутнім звуком рідних слів,
Закинені пісні згадались,
По-свому голос гомонів.

Облуди темряви щезали,
Що панували сотні літ,
Зелені гори привітали
Блакитне небо й сонця світ.

- - - - - - - - - - - - - - -

Довкола дорогі могили,
Застрягли в землю, стер їх час,
Мерці давно у них погнили,
Та все ж вони живі для нас!

А ось один... Як жив на світі,
То називався він Чопей,
Один із тих, що в лихолітті
Знімав сліпим більмо з очей.

Вже сходить сонце золотеє,
Колись заковане в імлі...
О, спіть, святі борці ідеї,
В могилах Срібної Землі.

Спалили ви гнилу колоду
І от прийшла нова пора...

О, спіть, святі борці народу,
Герої, лицарі пера!

1928

РОЗБУДИМО ЗАКАРПАТТЯ

(С. Черкасенкові)

Йдемо шляхами розуму, завзяття,
Залізним кроком ми вперед ідем,
Зі сну розбудим наше Закарпаття
І віковічні пута ми пірвем!

Ми для мети і для святого діла
Напружимо всі м'язи до зусиль,
З здорового, забрудженого тіла
Ми виріжемо струпи, всяку гниль!

Нехай в дощі, в болоті чи в морозі -
Вітати сонце правди ми йдемо,
А хто ще все стоїть нам на дорозі -
Того, немов гадюку, здавимо!

В гидкій війні, кривавій завірюсі
Нас освідомив революцій час,
Ми криця-сталь, ми бунтівничі душі,
Док' не здобудем волю і для нас.

Ми є сини великого народу,
Та плем'я це гірське - ще все раби,
І док' йому не принесем свободу -
Не зійдемо з дороги боротьби!

Йдемо шляхами розуму й завзяття,
Залізним кроком ми вперед ідем,
Зі сну розбудим наше Закарпаття
І віковічні пута ми пірвем!

1928

НОВИЙ ПАЛАЦ ПРОСВІТИ

Висвячуємо дім Просвіти,
Новий Народний Дім,
На площі прапори і квіти,
На втіху нам усім.

Трудились ми, збирали гроші
І жебрали в людей,

Росли нам поверхи хороші,
Народу скарб оцей.

Читальня, клюб, бібліотека,
Театер і кіно...
Культурі нашій це безпека,
Цілюще джерело.

Суспільство працю і уміння
В палац оцей кладе,
Грядуще наше покоління
Притулок тут знайде.

Ця ґенерація заслужить
Основників ім'я,
Палата ця зміцнить, потужить
І мову і знання.

А нашу мову в гори гнали
Потурчені міста,
Ганили, били, накладали
Колодку на уста.

Не сповнилися сни мадярські,
Бо ось вона в містах,
В нутра, у кволі, яничарські
Проб'є для себе шлях.

І мрії іншого народу
Закине швидко Час,
Не буде Праги з Ужгороду,
Він був і буде наш!

- - - - - - - - - - - - - - -

Сьогодні Ужгород радіє,
Святкує ввесь загал,
Нехай живе, нехай радіє
Культури арсенал.

1929

БІЛЯ РУЇН ХУСТСЬКОГО ЗАМКУ

Преславний замок... тільки стіни,
та й ті падуть... Зовуть мене,
лежать і шепчуть їх руїни,
що давня слава не мине!

Гордися, городе, гордись,
бо славні ці твої руїни,
твердиню взяв для України
князь Лев Данилович колись...

Богдан[91] за волю і культуру
татарські кості тут ламав,
Георгій Дожа[92] під ці мури
селян до бунту закликав...

Пишайся, городе, пишайсь,
стара твердине Закарпаття,
гуцули, бойки, милі браття,
врагам ніколи не дались!

Коли Ракоцій[93] за свободу
підніс повстання прапор свій,
то перші ми зі всіх народів
пішли із ним, пішли у бій.

Та мрії ті не здійснились,
не дав Ракоцій люду волю,
не захистив і власну долю.
Народ-герой і далі бився!

Він бореться і до сьогодні,
як бився тисячу він літ,
у вічній темряві безодній
він чудом-дивом не осліп.

Бо подих цих чудових гір
подарував відвагу, силу,
не викопав нам ту могилу
ні граф Апонь[94], ні інший звір.

Бо боротьба й онта халупа,
що на горі звиса' й тепер,
француз (а навіть інших купа)
він тут би з голоду помер!

А ми у гніздах цих живем,
знайшли собі в них існування,
як треба в бій - то без вагання -
і в воду і в огонь підем!

Самі собі ми тчем онучі,
самі пошиєм постоли,
нам сіраки пани могучі
із фабрик їхніх не дали!

Це праця наших здібних рук,
шага ми не дамо нікому!
Поставим фабрики потому,
як чорт візьме панів-гадюк.

Народ цей життєздатний, гідний,
гніт видержав за довгий час,
оборонив куточок рідний,
ніхто-ніхто не зломить нас!

Бо гори - замкнений це світ,
не боїмося ми загуби,

тут кожен воріг зломить зуби,
ще не дійшовши до воріт...

Життя у горах, наче кремінь,
тверде, мов той гірський граніт,
із лісу - хліб, з тварини - ремінь...
Тверді і ми, як моноліт!...

А вам, ви стіни, мій уклін!
Ось правнуки борців завзятих
приходять сили набирати
із слави давньої, з руїн.

1931/1962

МОГИЛА ПРОРОКА

Там, де реве Дніпро могучий,
Стоїть гора висока,
На тій горі свята могила
Великого пророка.

Дрижав престол тюрми народів
І петроградські стіни,
Вони боялися могили
Пророка України.

Але народ ходив з любов'ю
До святця з молитвами,
Хоч там стояли посіпаки
І гнали нагаями.

І приступав він на молитву,
На скаргу до могили:
"Святий, великий наш Тарасе,
Дай нам завзяття, сили,

Дай сили рани загоїти,
Забути кров, руїни,
Пошли з небес серцям байдужим
Любов до України.

О, поможи, святий Пророче,
Великий наш Тарасе,
Прогнати звідси чорні круки
І гайвороння ласе,

Налий із келиха надії
В серця холодні, кволі
І дай нам сильні, пружні м'язи
Добитися до волі."

Пророк збудився у могилі,
Могутнім вітром мовить:

- Хай кожен з вас буде готовий,
Розплати час надходить!

- Хочби і всі кати бродили
У крові до коліна,
Не стопчуть дух, що прагне волі,
Не зломлять України!

1925/1952

НЕ ДАМО!

Розлилося море крови,
Буря світом потрясла,
Поневоленим народам
Воскресіння принесла.
Нас давила і гнобила,
Руйнувала нас війна,
Але до життя збудила,
Ціль, мету дала вона.
Це гірке десятиліття
Нам тягар зняло з плечей,
Бо змело угорське сміття,
І зняло більмо з очей.
Не рішає вже свавільно
Пан журат, як то було,
Ми вже дихаємо вільно
І цю вільність не дамо,
Не дамо!

Нашу азбуку і свята
Проганяли з наших сел,
Голова вже гада стята,
В дубині й король-осел,
Що на злочин погодився,
Заборону підписав,
На кирилику ладився,
Свою шию він зломав.
Кулака ми тій голоті
Показали раз на все,
Їх накази у болоті,
А кирилика живе!
Не міняєм на латину,
Бо для нас не все одно!
Нашу азбуку-перлину
Ми нікому не дамо,
Не дамо!

Прапор наш блакитно-злотий
Рвали угри на шматки,
Та вже їхній попоротий
На онучі в ходаки.
Нашим ось вітрець колише...
Верховинець встав зі сну,

Вже історію він пише,
Переможню і свою!
Дух сердець у нас свобідний,
Ломим пута і ярмо,
А наш прапор любий, рідний,
Більш нікому не дамо,
Не дамо!

Наші вишивки чудові,
Цей бадьоро-пестрий цвіт,
Це душа мистців кольорів,
Їх завидить цілий світ!
Або наш танок проворний,
Наша пісня чарівна,
Це ж бо дійсно скарб народній,
В світі більш таких нема!
Свідчить про мистецьку душу
Підібрати фарбу, звук...
Капелюх знімати мушу
Перед цим умінням рук.
Всі оці добра народні
Із серцями нам зрослись,
Хоч нераз були й голодні,
А краси ми не зреклись!

На життя людське, свобідне,
Ми міцнієм, ростемо,
А красу-мистецтво рідне
Ми нікому не дамо,
Не дамо!

Вороги народу знову
З темних нетрів піднялись
І ганять наш рід і мову,
Як за Венгрії колись!
Каламутять чисту воду,
Та зводити не дамось!
Українського ми роду,
Українцями звемось,
А земля ця - Україна!
Досить із зневаг, погорд,
Не цигани шатрові ми,
Не народець - а народ!...
Гей, ви жонґлери кирині,
Пам'ятайте добре це:
Не дамо собі віднині
Наплювати у лице,
Бо це край - земля свободи,
Наш народ на ній живе!
В рідних горах рідні води,
Рідна пісня тут пливе,
Гомонить, гуде показно
Невіднині, а давно,
Нашу землю, нашу назву
Ми нікому не дамо,
Не дамо!

1931

НА ГОВЕРЛІ [95]

Говерля - рідний Монт Іврест...
Найвищий верх всієї України!
На тобі тут паду я на коліна,
складаючи прохання і протест.

Говерле рідна, ой, висока ти!
Серед цих гір-діток неначе мати,
від нас усіх ти привітай степи,
братам там нашим можеш закивати.

Поздорови ти і Галичину,
поздорови зелену Буковину...
Скажи мені: Завіщо і чому
не увійшла в Соборну, у Єдину?!

Навколішки складаю свій протест:
Чому на тобі ось аж три кордони?...
У Чернівцях в'язниця і арешт,
тюрма у Львові й католицькі дзвони[96]...

Говерлю я спитати не боюсь:
Чому ще в нас і злидні й безробіття?
Повились ви в тумани лихоліття -
і ти і "Піп Іван", і твій "Петрусь".[97]

Говерля, 1931

НОВА ЗІРКА НА НАШОМУ НЕБІ

(Поетесі Миколаї Божук)

Читав твої вірші чудові
Й душею я зрадів,
Зрадів тій милій, гарній мові
У римі-ритмі слів.

Панам вона "не сальонова",
Скажуть: "Писав мужик..."
А нам так мила рідна мова,
"Простацький" наш "язик".

Ти впала, душко, просто з неба,
Бо в школі те не вчать,
На теє народитись треба,
Щоб знати так писать.

І жаль, і біль, тут сміх, ридання,
Там пташки перелет...
Писати так, як ти, уміє
Лиш вроджений поет.

Прийшла і зразу зрозуміла,
Куди тобі іти.
Я вже не сам берусь до діла:
З'явилася і ти.

Твої слова загомоніли,
Як шум пливучих вод, -
Я вже не сам, а ми удвоє
Ридаєм за народ.

Слова твої на рідній мові,
Неначе пташки спів...
Читав твої вірші чудові
Й я так тобі зрадів!

Пиши, ти знаєш, що, для кого
Співа' душа твоя,
І не забудь народ, з котрого
Ми вийшли, ти і я...

1928

НЕНЕ, НЕНЕ, ЩО З ТОБОЮ?

Нене, нене, що з тобою?
О, чого ж ти засмутилась,
О, чого ж ти опинилась
Ув обіймах із журбою...
Нене, нене, що з тобою?
"Що зі мною? - не питайся,
Глянь і бач - опам'ятайся!
Ось, дочки мої розкішні,
Хоч багаті, хоч чудові -
Все ж нещасні, все ж убогі,
Пропадають безутішно.

Та, яка в свому садочку
Гожих квітів насадила,
Дуже-дуже нещаслива
Бо її сусідка рижа
Не бажа' добра нікому.
Наче та вовчиця хижа,
Вдерлась у її хатину,
А її - хазяйку дому
Вже служанкою зробила
Та для себе забирає
І останню окрушину
І останнюю свитину...

Днями і ночами тужить,
Що вона у неї служить,
Возить у візку каліку,
Безнадійного довіку...

А та друга, на горбочку,
У зеленому віночку,
Що в киптарику ходила,
Постолята що носила,
Що співала, танцювала,
В горю і вона пропала.
Руки-ноги пов'язали,
Ще й садять її за ґрати
А уста їй забажали
На колодку замикати.

А та третя, худорлява,
Гарна, ніжна, наче квітка,
Хоч і пишна, як та пава,
Все ж вона слаба сирітка, -
Ще й обшарпана і боса.
Другу мачуху дістала,
Що глядить на неї скоса,
Що лиш може все здирає
Та з її важкої праці
Сите пузо запускає
Не питавшися, що звідки,
Їй підкине - і то зрідка -
Голу кістку,мов собаці...
Як гудуть слова протесту
За волосся - й до арешту!

Ось, три сестри, рідні сестри,
Всі бездольні, всі нещасні,
Проливають сльози рясні!
Ждуть, недоля щоб минула,
Без кінця терпка, погана,
Ждуть на сонічка проміння,
Ждуть на свято воскресіння,
Ждуть новітнього Богдана.

1922/1961

РОЗЧАРУВАННЯ

Думав я - поїду,
Влітку я огляну
Верховину,
Як калину,
Гарну і рум'яну.

З містом розпрощався,
В гори я подався,
Не здибаю,
Що шукаю,
І розчарувався.

Сум, печаль і горе
Села придавило,
Всюди тихо,
Наче лихо
Гори навістило.

Я з людьми в розмові,
Тільки нарікають,
Хоч працюють -
Та бідують,
Ще й недоїдають.

"Влітку я у пана
За півдурно кошу,
Працю чисту,
Мозолисту
За податки ношу."

"З лісової праці
Годі хліба мати,
Кляту расу
Галапасів
Треба ж годувати!"

"Гоню я дараби -
В Тисі небезпека,
Щоб наївся
І одівся -
Пісня то далека!"

"Чи я ліс рубаю,
Або бруси тешу,
Леда-гріш тонкий,
Мізерний,
Мало й на кулешу!"

"Вчора по тернині
Ми ходили босі,
А сьогодні
Ще й голодні,
Як ніколи досі!"

Що ще буде завтра -
Чехів не обходить,
Хоч лягати
І вмирати,
Це панам не шкодить:

В темряві-недолі
Мій народ страждає,
Нарікання
І благання
Вже не помагає...

І назад тікаю,
В місто повертаю,
От, дожився,
Доробився,
Мій убогий краю!

1923/1962

НЕ БАЙДУЖЕ!

Мені то, друже, не байдуже,
Що Верховина так страждає
І так терпить... Мене болить,
У грудях лютий гнів палає.

Ненависть сіємо по горах,
Вона доспіє у свій час,
До тих, що нами володіють,
До тих, що б'ють і гноблять нас;

До тих, що кривлять наші душі,
Характери що нам ламають,
До тих постійно-ненаситних,
Що все самі лише з'їдають.

1924/1952

АЛЬКОГОЛЬ

Не ставало кусня хліба,
Не ставало соли,
Та горілки-алькоголу
Тут було доволі!

Алькоголем нас приспали,
Соки висисали,
Серед темряви і глуші
Убивали душі.

Алькоголем нас морили,
Морять нас і досі,
В шовк ми їх поодягали,
А самі ми босі.

В них футра, самі брокати,
Срібляні карети,
Нам на запічках зістались
Латані верети.

Не позбулись ми отруї
Навіть і сьогодні!
Їм палати збудували,
А самі голодні!

В нас нема шматочка хліба,
В нас немає соли,
Та горівки-алькоголу
Маємо доволі!

1923/1952

НАСПІВАВ БИ Я ПІСЕНЬ!

Через вечір, через день
Наспівав би я пісень,
Наспівав би я ізрання,
Про обійми, про кохання,
Про палку любов,
Гадина якби не ссала
І струмками не смоктала
З мого серця кров.

Як гудіти і радіти
І піснями гомоніти,
Як тут плач і горе,
Сліз коли тут ціле море,
Голод і недоля,
Мов билина серед поля
Обездолений народ.

Нам добробут обіцяли,
Замість того - обікрали,
Вкрали нашу Волю...
Ще й кайдани принесли,
Слуги ми, пани вони...
Пастухам - мовляв - не треба
Волі... Досить рай у небі,
Бо й навіщо дать свободу,
Мають там свячену воду...

Через вечір, через день
Наспівав би я пісень,
Так, що гикнеться панам,
То хоч тільки втіхи нам!
Трохи в інші рейки збочу,
Щоб пером їх прошивати,
Бо не вмію і не хочу
"Сальонової" співати.
Глянуть на рядки ці скосом,
Може і покрутять носом,
Може будуть і блювать,
Та нехай же, наплювать!

Гей, пани,
Шкіродери, товстуни,
Брехуни і жеруни,
Нас приборкати взялись!
Будете ще танцювати,
Так, як ми будем свистати!
І надійде швидко день,
Заспіваєм вам пісень
І до сміху вам не буде,
Пригадаєм вам колись!

Пригадаєм не одно...
Вам, щоправда, не зашкодить
Це їдке моє перо,
Вас хіба ж би ми за ребра
Підтягнули в димарі...
Злочини, нові й старі
Не жаліє, не направить
Жоден ваш "добродій",
Док' за горла не притиснем
І не скажем - годі!...

Через вечір, через день
Наспівав би я пісень,
Щоб у горах залунали
І до неба закричали,
Бунтували, голосили
І рабів зі сну будили...
Але ледве їх почуть,
Арфа цензора узріла
І замовкла, заніміла...
Замісць пісні, кров і сльози
Долі струнами течуть.

1923/1952

НАШІ ПРАВА

Четвертий рік уже минає,
Відколи маємо "права",
Але права ті виглядають,
Неначе висохла трава:
Бліді, нікчемні і діраві,
Немов мішки у жебраків
І кинені вже на поталу
Щурам і мишам у архів.

1923/1952

НОВІТНІ КРІПАКИ

Не пришенці свіжі
Ми в ґрунях отих,
Не із роздоріжжя
Забрили сюди, -
З діда-прадіда земля ця
Заселена нами,
Пересякла нашим потом,
Нашими сльозами,
Кров'ю ми її зросили,
І кістками погноїли,
Власними кістками.

Плем'я угрів кочових ще
В Азії блукало,
Як цю землю обробляли
Наш рискаль і рало...
Ще й на світ не народився
Ватажок Арпад,
Як в узбіччях ужгородських
Цвів наш виноград...

Це в адресу я сказав
І новим панам,
Що хазяїна права
Відмовляють нам.

Ось, прибули-зайняли
Землю колоністи,
Слинку ми ковтатимем
І каміння їсти!...

Гірше муриків у Конґо
Зневажають нас,
Кожен чорт тут володіє
Деспотом весь час,
Але наша "вища каста"
І глуха й німа...

Ох, неправда, що сьогодні
Кріпаків нема!

Наче втяли язика,
Хто ж тут обізветься?
Тільки вітер докоря',
Глумиться, сміється:
"Так тобі, Іване, треба,
Бо дурний, як віл,
Запустив ти пса до хати,
Лізе він на стіл..."

1923/1952

Т. Ґ. МАСАРИКОВІ

Цісаря престіл валився,
Світ якраз від крови мився,
Зброю відложив,
Як корона покотилась
І в болоті опинилась,
Наш народ ожив.

Спільно рвали ми кайдани
І гоїли спільно рани,
Дружньо обнялись,
Як тиранів ми позбулись,
Наші кривди позабулись,
Ми в одно сплились.

Горе нас було прибило,
Але сонце засвітило
І минувся гнів,
Поминули наші болі,
На цісарському престолі
Сам народ засів.

Чехів гучно ми вітали,
Хлібом-сіллю частували,
Медом і вином,
Передчасна наша втіха,
Брат приніс нам нове лихо
І нове ярмо.

Злишки чеського народу
Сунуть лиш до Ужгороду,
Кривду роблять нам,
Позлітались, наче круки
Та ізнов нам в'яжуть руки,
Як колишній пан.

Ніби демократи ззовні,
А в'язниці знову повні
І плюють на те,

Що зі серцем нам зрослося,
Що лишилось, не здалося,
Вікове, святе.

Задля назви ми своєї
Переходим одисеї,
Кажуть: "Ви - не ви!..."
А за нашу рідну мову
Вже Голготу тут готову
Роблять нам вони.

Хоч тут злидні, голод, біди,
Наш останній кусень хліба
Із стола беруть,
А хто скаже проти-слово,
Задзвенять йому окови
І в тюрму ведуть...

Панство п'є і бенкетує,
На селі жандарм панує,
В місті - бюрократ,
Скрізь і голод і недоля,
Де ж тоді права і воля,
Що "приніс" нам "брат"?

1923/1952

ОЙ, ЧОМУ Ж, ТИ, СТРИМБО РІДНА

Ой, чому ж ти, Стримбо рідна,
І сумна й прибита,
Сірим оловом покрита,
Мрякою повита?

Ой, чому гнівна, надута,
У туман закута?
"Щоб не бачила, не чула
Ваші нові пута.

Щоб не бачила, як бідні
Стогнуть і ридають
І недолю проклинають,
З голоду вмирають."

1923/1952

ЗЛИДАР

Хоч він оре-поре дерно,
А живе мізерно,
Хоч і молиться і постить,
А біду він гостить.

Не на себе,а на пана -
Доля то погана -
Мусить тяжко працювати,
Зграю годувати.

В злиднях гнуться його плечі,
Хоч і молодечі,
Правду дасть тому, хто бреше...
Власну труну теше...

1925

ВОВКИ І ЯСТРУБИ

Кинулись вовки на серня,
Хочуть розірвати,
Довелось лісочок рідний
Швидко покидати.
І на голуба накинувсь
Яструб-ненажера
І під ударом могутнім
Розгубив він пера.
І трясе і б'є повітрям
Регіт злий, лукавий,
Зажурився - похилився
Явір кучерявий.

І на мене напосілись
І вовки і круки,
І хотіли б, як не з'їсти,
То відгризти руки.
Може не обі, лиш праву,
Саме ту, що пише...
І підрізати горлянку,
Хай вогнем не дише...
Втяти язика шматочок,
Виколоти очі...
Ох, я знаю, це зробили б
Радісно, охоче.
Тільки знайте: я не голуб,
Вам не буду вірним,
А гуду я буревієм,
Бунтом непокірним,
Бо зі мною мільйони,
Гори, степ і море,

Як ті лавою постануть,
То вам стане горе!

1925/1952

ЗАДРІМАЛИ СКЕЛІ

Задрімали скелі,
Не встає туман
А над нами висне,
Серце, душу тисне,
Ох, погано нам!

Свій рожевий настрій
Чом' згубили ми?
Ми такі "багаті",
Самі "благодаті":
В'язниці, тюрми...

Ми веселу пісню
Втратили давно,
Бо стоять над нами,
Гонять батогами
У нове ярмо.

Під високим муром
Шибениці тінь,
Йдуть раби рядами,
Тихо, з молитвами,
Їм буде "амінь".

1925/1952

ЦІЛИЙ СВІТ ОГЛУХ!

Бачив Верховину,
Знов блукав туди,
Бідна ж вона, бідна,
Гірша сироти!

Гейвороння, круки
З мозолів жерУть,
А робочі руки
В'януть і падуть.

Прадідівську землю
Роздали панам
І ніщо, крім горя
Не зісталось нам.

Наш народ у злиднях,
З голоду опух...
Дармо говорити -
Цілий світ оглух!

1925/1952

НЕ НАМ ЖАТИ...

Хоч ми й посіяли на час,
То буде інший жати...
Земля ця родить не для нас,
Нам тільки працювати
і страждати!

Орали землю кам'яну,
Криваве наше рало,
Трудились літо на лану,
Але колосся все пропало,
десь пропало.

Колосся пан зібрав із піль,
Останню стебелинку,
Його трапеза - повен стіл,
А нам тягти ярмо, як віл
і лиш ковтати слинку.

1925/1952

* *
*

Заміняли ярмо а воно ще
Тісніше пристало до шиї,
Ой, чому то немає
Шляху з Ужгороду на Київ!

Заміняли ярмо а воно
Ще тісніше пристало і давить,
Лихі пани з над Дунаю були,
Лихі і з над Влтави.[98]

В горах голод такий, хоч гризи кулаки
І хіба що солому будеш їсти.
В нашій землі там де родить,
Панують колоністи.

1925

БАГАТА В НАС ЗЕМЛЯ

Багата в нас земля,
Багато в нас вина, -
Самі ми жебраки
Та й долі в нас нема.

Бо ми тут вже не ми,
Панують тут в о н и ,
Ми з голоду мремо,
Вино же п'ють пани...

В нас є свої ліси,
Ростуть, немов з роси,
Але за прут з верби
Садовлять нас в тюрми...

Пшениця золота
Уродиться і тут,
За нашу сіль і хліб
Нам жити не дають.

Багата в нас земля,
Багато в нас вина, -
Самі ми жебраки
Та й долі в нас нема.

...Вже чути дивний глас,
Вже каже нам гора:
Проклятеє ярмо
Пора зломить, пора!

1927

А МИ ОБДЕРТІ, БОСІ, БЕЗ КУТКА...

I.

Бенкет
і пир,
їда масна,
шампанське
тут кипить.
Пани
гуляють,
а народ
отой,
голодний,
мучиться,
терпить...

II.

Почувся
тост
і за народ.
Народе
бідний,
пам'ятай!
Плати,
працюй
і голодуй,
серед
роботи
і здихай.

1927

III.

Бенкети,
авта...
Лінюхи,
що лиш
робочі
дні крадуть.
А ті, що
в праці
день і ніч,
вони
із голоду
падуть...

IV.

Бенкети,
авта, блеск,
добро,
бо ситі
шахраї, -
А ми
обдерті,
босі,
без кутка,
прогнані
з власної
землі...

ГЕЙ, ПОКРИЛИ ЧОРНІ ХМАРИ...

Гей, покрили чорні хмари
Сині полонини, -
Та за що ми так страждаєм,
За чиї провини?

Ми панам вклонялись низько,
Цілували руки,
І за те нас придавили,
Наложили муки.

Відібрали рідну землю,
Садять нас за ґрати,
А тепер ще, на останок,
Виганяють з хати.

У ланці нас закували
І за що? - Не знаєм.
У ярмі ми породились,
В ньому і вмираєм.

1927

НАРОД НА ЦВИНТАРІ ПОРИВ ЦЮ ЗЕМЛЮ

Купаєтеся у добрах,
Бо вас народ годує,
Ану ж, загляньте по дебрях,
Як той народ бідує!

Той сам народ, що ніч і день
В морозі і на слоті,
Як висушений чорний пень
Здихає у роботі.

Той сам народ, що все терпів
Мечі над головою,
Молився, постив і не їв
І плакав над нуждою...

А паразитів все було,
Було що годувати,
Сліпе, нещаснеє село
Уміли грабувати!...

Кулі - китайський пролетар -
Хоч має жменю рижу,
А в нас все голод володар,
Що вкрався в нашу хижу.[99]

Ми вже зморені, ми слабі,
Всі бідні - небагаті,
Є хата, де неділі дві
Немає хліба в хаті.

Я бачив хату, що давно
Не має навіть солі,
І їх щоденне все добро
В нужденному росолі...

Тягар життя зморив, здавив,
І гине Підкарпаття!
Народ на цвинтарі порив
Цю землю - край прокляття.

Гей, Верховино ти моя,
Яка ж бо ти прекрасна,
А все ти тая, що й була:
Пригноблена, нещасна!

Спокій, чи бунт; війна, чи мир, -
Ти марно пропадаєш,
В сусідів сміх, бенкети, пир,
А ти мерців ховаєш...

1927

ПОЖДІТЬ, ПОЖДІТЬ...

Пождіть, пождіть, брати мої,
Прийде ще наше свято,
За ту нужду, за кривду, глум
Ми помстимось завзято.

Пождіть, пождіть, ще ми колись
Тут відіграєм ролю,
В останній бій ми станем всі,
Мечем здобудем волю.

Пождіть, пождіть... прийде той день,
Прийде свята хвилина,
Тиранів ми потрощимо,
Бо правда за плечима.

І щезнуть наші вороги,
Як станем серед поля...
Пождіть, пождіть, брати мої,
Вже недалеко воля!

1927

НІХТО НЕ БАЧИТЬ, ЯК СТРАЖДАЄМ...

Ніхто не бачить, як народ мій
Страждає, гине у ярмі...
Пролив цілеє море крові
У віковічній боротьбі.

І він несе свій хрест, несе,
В гірких сльозах його лице,
З чола тече кривавий піт,
"Розпніть його, розпніть!...

Ніхто не зарида' над горем,
Хіба ж ті скелі кам'яні...
Але ж прийде громова буря,
Мечі підіймем огняні.

Підем на тих, що нас давлять,
Що нас, слабких, в тюрму садять,
Й на тих, що все "розпніть" гудуть...
Безправні волі ждуть!

1927

ОЦЕ МІЙ РІДНИЙ КРАЙ![100]

Пани... Тюрма...
Печаль... Журба...
Кайдани... Поліцай...
Оце мій рідний край!

Земля дідів
В руках панів,
Дарма, що тут весна, -
У нас її нема!

А є журба
(Й нова тюрма),
Сумуєм кожний день,
Ми висохлі, як пень.

Він як і дасть,
У нього власть,
Яка же користь нам?
Врожай забере сам...

Бо сіль і хліб,
Розсіл та біб
Надармо ми ждемо,
Ми сам окрім п'ємо.

Ні сіль, ні біб,
Ні той окріп
Нема за що купить, -
Ох, тяжко-важко жить!

Трава. Роса.
І є коса
Косить зелений лан,
Як дасть в оренду пан.[101]

Пани... Тюрма...
Печаль... Журба...
Кайдани... Поліцай... -
Оце мій рідний край!

1928

НА МАЙДАНІ

У каменоломні,
У скелі-горі
Та застрайкували
Всі каменярі.

З них кожен покинув
Лопату, чекан,
Пішли всі у похід
Гуртом на майдан.

І що вони хочуть,
Чого там ідуть?
Нащо ті прапори
З собою несуть?

У каменоломні
Кривавий їх труд:
Від рана до ночі
Ту скелю січуть.

В квартирах-бараках
Ні ліжка, ні дров,
І замість подушки
Їх камінь колов...

І дармо трудящий
По тій горі бився,
Коби кусок хліба
Хоч трохи збільшився.

Даремне благання,
Пади хоч на хрест!...-
Ото і зібрались
Зробити протест.

І рушив той похід
Від каменярів;
Почулися співи
Пісні бунтарів...

Трубить чиєсь авто,
А в йому їх пан,
Щоб попередити
Юрбу на майдан.

Ідуть вулицями
Ті робітники,
І блисли до сонця
Шаблі і штики.

І ще розносився
У поході спів,
Як пішла атака
На робітників...

І бахнула сальва,
Скрізь дим із цівок,
І крик... і команда...
І зойкіт жінок...
- - - - - - - - - - -
На майдані чисто
І вже тихо знов...
На майдані спекла
Робітнича кров...

На майдані сумно,
На майдані жаль,
На майдані трупи,
І журба, й печаль...

На майдані тихо...
На майдані кров
На майдані впало
Двадцять п'ять голов...

1928

ПІСНЯ ПРО МАКОВИЦЮ

(За народньою)

Коли мурували оту Маковицю
Гонили на панське убогу вдовицю.
Одної неділі ґазду поховала,
А в другу неділю синка породила.
В три дні по породі до праці погнали,
На панське робити пани наказали.
Пішла на роботу і плаче, ридає,
Маленького сина у сльозах купає.
Одною рукою дитину тримала,
А другою тяжко каміння давала,
І плакала гірко, ридала, тужила,
І в озері сина із горя втопила.
"Ох, сину мій сину, єдина дитино,
Нащо ж ти вродився в прокляту годину,
Не знав ти ні батька й мене не зазнаєш...
За що мене, доле, і б'єш і караєш?
За що його вбила? Ох, сину, мій сину,
За що ж я втопила єдину дитину?...
Я кинула нею в холодну водицю...
Бодай Бог із неба скарав Маковицю."

СМЕРТЬ В'ЯЗНЯ

Ой, засумували в'язні у тюрмі,
Кожен тут заплакав, сльози утирає,
З них один дотерпів, з них один помер,
З них одного більше в мурах цих немає...

Заскрипів у дверях з давна ржавий ключ,
Що ні вух ні нервів не жалів ні трошки...
Мертвому дозорець пута зняв із рук,
Тіло положили між чотири дошки.

А поза тюрмою - там ніхто не знав,
Що свою свободу він здобув - у гробі...
За його труною йшов лиш поліцай
І одна старенька жінка у жалобі.

1927

А НА ГОРІ ГОРЯТЬ ВОГНІ...

А на горі горять вогні, -
Так тяжко, тяжко щось мені,
Болить душа, болить серденько,
Пісні не голосять уста...

Країно мила, рідна ненько,
Яка ж ти гола та пуста.

А на горі горять вогні, -
Забулись веселі пісні,
Пірвав я струни золотії
І замочив перо у кров...
Брати мої тужать, сумнії,
Кайдани бренькотять вже знов.

А на горі горять вогні, -
Ми все пригноблені, сумні,
На плоті всілись чорні круки,
Веселий край покрив туман,
З усіх боків стирчать гадюки
І кров тече із наших ран.

А на горі вогні горять, -
Ярмо скрипить, ланці дзвенять...
Горіть, вогні, горіть, палайте, -
Сумніш не стане вже мені, -
Горіть, пожаром заливайте
Прокляті гори кам'яні.

1928/1961

СОНЦЕ СХОДИТЬ

Гірке було у нас життя,
Нам ціпли в путах руки,
У поневоленні життя -
Це не життя а муки!

Із покоління в покоління
З нас пан і шкіру дер,
Нас тисли у гірське каміння
І тиснуть ще й тепер.

Міністри й ґраф Апоні з ними
Такий наказ дали,
Щоб ми і темними й сліпими
Лиш слугами були.

Книжки збирали і палили,
За "православний блуд",
Ще й азбуку заборонили,
А нас дали під суд.

Нам суджено, щоб свій тягар
До гробу донести,
Від голоду, від куль і кар
Множили ми хрести.

Війну, заразу, наглі суди
І плісняві тюрми
Пізнали добре наші люди,
Пізнали добре ми.

Коли посіпачня вела
Й дітей у кримінали,
То ще і верби край села
Хилилися, стогнали...

- - - - - - - - - - - - -

Царі і деспоти пропали,
Чорти взяли падлюк,
Із ніг кайдани ми зірвали,
Та не зірвали з рук!

Прийшов і брат нас "визволяти"
(собі - це ясна річ!
Слів не шкодує обіцяти,
Відтак плює до віч.

Братання це до нас вороже,
Нещире, повне зрад,
Історія помститись може,
Хай буде він і брат!

1929

ДО МАРКА БАРАБОЛІ [102]

Чи ти, Бараболю, чи ти, друже, здох,
Чому ти не пишеш?
Чи ти вже не дишеш,
Чи стружеш картоплі, чи лічиш горох?

А може б ти бухнув "Малий фейлетон"?
У нас-бо немає "їдкого пера",
А тут такі біди - всіляка мара,
Що треба б розчистить, дати інший тон.

Нема Бараболі, тяжке наше "ох",
Чи він грає в шахи,
Чи він ловить птахи,
Чи він залюбився, чи таки вже здох...?

1930

СМЕРТЬ ОРЛА

А над ґрунем літа' орел
І не махне крилом,
Пливе, мов човен без весла,
Мов тріска тим ставом.

І враз тривожно заплескав,
Летів з усіх він сил,
Але червона кров текла
Із його дужих крил.

Упав орел серед ґруня
І крила вже простер...
А хто ж буде понад той ґрунь
Гойдатись відтепер?...

Цього я птаха полонин
За сміліcть так любив!
Скажи, скажи: Чого ж стріляв?
Чого ж орла убив?...

1927

СМЕРТЬ ЛІСОРУБА

Не щебече соловейко,
Полетів у даль,
Не співає дівчинонька,
Бо на серці жаль.

Ой, нема-немає пісні,
Листям жовкне ліс,
Пішов милий в лісоруби,
Щоб грошей приніс.

Полетів у світ далекий
Милий соловій,
Не писав леґінь дівчині,
Любочці своїй.

Замість нього написали
Їй товариші:
"Лісоруб твій у могилі,
В гробі без душі."

1929

НАШЕ ЖИТО

Жито, жито, а ми жита женці,
свого жита ждали ми давно,
поорали землю ми чужинцям,
запрягли нас добре у ярмо!

Ми цю землю потом поливали,
погноїли костями батьків,
та не встигли - хоч обороняли,
вирвати з-під влади ворогів.

Оросили ми її сльозами
і за неї проливали кров,
нас із неї гнали батогами,
ми були і є в неволі знов.

Ми боролись і протестували,
але наша сила ще слаба,
ланцюгами наче пов'язали,
як колись галерного раба.

Не дають і думати про рідних,
не дають і думати про Схід,
і женуть нас від думок свобідних,
бо для нас лиш мозолі і піт...

Та жива ідея не вмирає,
і немає у катів тюрми,
ні таких кайданів в них немає,
закувати душу щоб могли.

Нам без діла дальше не сидіти,
хоч кайдани дзвонять на руках,
знаєм добре вже, чиї ми діти,
знаєм добре, де веде нас шлях.

Хоч притоптано і нас прибито,
хоч постійно доля в нас сумна,
та ми знаєм: нас і наше жито
звільнить революція одна.

І тоді вже наші ораниці
усміхнуться в весняній імлі,
не збиратимуть ті чорні птиці
наше зерно з нашої землі.

1927/1952

МИ УКРАЇНЦІ

Ми є ті, з яких сміються,
Бють, стріляють нас пани,
Ланцюги лиш нам куються,
Тільки нам дзвенять вони.

З нами вже й не рахувались,
Кинули ви нас на шлях,
В пута ми, раби, вдягались,
Горе мучило, аж жах!

Гей, пани, на чию воду,
Де, куди нас ведете?
Гей! Вже рветься гнів народу
І той гнів всіх вас змете!

Напрям ваш веде в могили,
Жменя нас то й пропаде,
Йдім разом й тримаймось сили,
Сила в щастя доведе.

Гей! Чи чуєте, прокляті,
Як дзвенить там наш загін?
Ці слова - такі багаті,
Що звучать, мов рідний дзвін!

Але ви пани та й годі!
Ваші панські і слова,
В вас хоч і кишені повні,
Та не повна голова.

Рвіть, топчіть, та сепаруйте,
Шлях наш повен вже колод,
Та хоч смійтесь і глузуйте,
Знайте, встане мій народ!

Хоч й пов'язані ми нині
Хоч рипить між нами клин, -
Ви крутіться, мов ті п'яні,
Ми свідомі як один.

Чим ми є, не ганьбимося,
Ось, чиї ми є сини:
Українці ми звемося!
Не "русняцькі русини"!

1927/1962

КРИВАВА КАЗКА

Криваву казку знаю я
і розкажу її,
вона колотить мозок мій
і грудь давить мені.

Та щоб - о, Боже борони! -
ніхто не думав з вас,
що це, що я говорю тут,
відноситься до нас. -

Ні, ні! Не думайте, бо тут
усе в порядку - рай,
а я вам, браття, оповім
оце про інший край.

То край, де воля вічно спить,
де ланцюги гремлять,
і де, за правду, брате мій,
в темницю посадять.

Там цензор, прокуратор, біс
і чорт, з ножем в руках,
почуєш зразу, що тобі
колодка на устах...

Країна мук, страждань... А сум
набитий там ущерть,
найбільшими панами там:
це Голод, Тиф і Смерть...

Закон там тільки на папері -
ти не числись з ніким,
а бий нагайкою, колом
і прутом дротяним,

бо то країна колотнеч,
хаосу і незгод,
атаки можна там робить,
стріляти у народ...

* *
*

Була країна, був народ
а Волі не було
(та й довго не було!)
І враз в один прекрасний день
вітрами загуло,

співали срібні ріки здовж
лунала пісня знов,
що всюди радість...спокій...сміх...
свобода...мир...любов,

що та земля і той народ
вже вільний і щаслив...
Свобода-воля ожила -
то й сам народ ожив...

Не довго тішився той народ
з піснями за столом -
зайшов напасник і здавив
свободу постолом.

Куди ногою він ступив -
вже не росте й трава...
Їх рідну землю відібрав,
стоптав усі права.

А тих, що згоди не дали,
або зняли протест -
стріляв і вішав... інших знов -
у пута і в арешт!

Гнітив, здавив, пограбував,
відтак він щез і сам,

а вслід за ним зайшли "брати",
які і зараз там.

Вони з штиками увійшли,
здавили той народ,
сумує знову, як колись,
країна срібних вод.

"Брат" - ворог, гуню рве з плечей
податки - геть повіз!
Бере що бачить: урожай,
вино, ще й сіль і ліс.

Дараби їхні поплавив,
загарбав все добро.
Їм - шкаралупу залиша',
собі - бере ядро.

Щось дав і він за ті добра:
привіз ліси штиків...
Народ, що жив на тій землі -
ізнов осиротів.

Була країна, був народ
й надія на життя,
а під штиками, по тюрмах,
гірке там пробуття.

Була країна пишних гір,
країна срібних вод,
та "визволителі" зайшли,
здавили той народ.

Та знаю, вірю, що колись
окови він порве,
на рідній, прадідній землі
свобідно заживе.

1927/1962

І НАСИЛУ ЇЇ ЗВІНЧАЛИ...

І руки-ноги пов'язали, -
а дехто п'яним голосив,
насилу з ним її звінчали,
ще й піп її благословив...

У неї серденько ридало,
вона ізроду вже така,
бо козакові присягала,
згадала свого козака.

Коли свати у тон гуділи,
її аж сльози облили,

лиш устонька їй шепотіли:
"Прощай, козаче, зза гори!"...

...І потягнули за волосся,
і покололи всі сурми,
пожали з нив її колосся,
її замкнули до тюрми...

Пани звінчали ту красуню
та ще і в найми віддали,
із неї здерли білу гуню,
від рота ложку одняли...

Хтось п'є її солодкі вина,
хтось їсть її пухкий калач,
мізерна тая окрушина,
яку гризе вона крізь плач.

Була з'орала рідне поле
та жито він собі пожне,
її нещасну, - ах, ти доле! -
із хати власної жене.

Її він зневажає дуже,
воно до того довело,
що над нещасним тим подружжям
ридає місто і село.

1928/1962

УКРАЛИ НАШЕ СОНЦЕ

Жили ми, як німі раби,
Носили пута без протесту,
Нас замикали до арешту
Над нашим цим гірким прожитком
Лиш верби плакали сумні.

У горах панував туман,
Було тут важко животіти,
У темряві зростали діти,
Обдерті, босі і голодні,
Таксамо, як і їх батьки.

Туман у горах не щезав,
Бо з неба наше сонце вкрали,
З грудей серця нам вирівали,
І виродки людей зродились,
Без сили волі, без хребта.

Пропала усмішка із уст
Та й неодному поколінню,
Хрести ростили по камінню,

В світзаочі тікали звідси
І рідшали із року в рік.

При злиднях, горі і біді
В роботі ціпли наші руки,
Грудьми плекали ми гадюки
І галапасів ми кормили
Мозолицею наших рук...

Гнобив народ тягар війни,
В країні панували всюди:
Зараза, голод, наглі суди,
На шибениці висів кожен,
Хто тільки висказав протест...

- - - - - - - - - - - - - - -

І враз в один осінний день,
Раби ці не пішли до бою,
А тільки обернули зброю
Проти гнобителів народу,
Проти мучителів своїх.

Почав щезати з гір туман,
Заблисло сонце понад гори
І освітило всі простори
І вільний вітер засвистав,
Заграли труби золоті:

"Народе закарпатських гір,
свобідний, вільний ти віднині.
Та бережи ти гори сині,
Сусіди можуть сонце вкрасти,
На сторожі, на варті стій!

"І зброю ти не кидай з рук,
Її як легковажно зложиш,
То сонце волі не всторожиш,
Кайдани, пута знову дзвонять,
Свободи не достойний ти."

Та не встеріг Карпаття люд,
В слова солодкі він повірив,
Брехливі люди, лицеміри
Уже десятка літ минає,
Що водять нас за ніс.

І ми ізнов зійшли на пси,
Не встерегли ми свого сонця,
Заглянула нужда в віконця,
Зубата смерть косою косить,
Ростуть у цвинтарах хрести.

1929/1970

ЛИСТ ІЗ РІО-ЖАНЕЙРО

Від друга з Жанейро одержав листа,
Де переживає всі муки Христа,
Пішов на роботу з Європи туди,
Обдертий, голоден, пожовк від біди.

У Ріо-Жанейро по всіх вулицях
Волочаться люди із жахом в очах,
Скитаються, бродять похмурі, сумні,
Від сльоз і від крови дороги брудні.

У Ріо-Жанейро завмерло життя,
Немає рятунку, нема пробуття!
Фабричні сирени мовчать, не гудуть,
А люди голодні, в безсиллі падуть,

Мов осінню мухи, бо сили нема,
Нема куска хліба, немає житла...
Оце мені пише земляк-еміґрант,
Від злиднів тікав він через океан.

А тимчасом дома, пришенці-пани
Пасуться і товснуть, як ті кабани...
Недоля погнала бідаку у світ,
Отак пропадає Гуцульщини цвіт!

1930

ҐРУНЬ ОПРИШКІВ

I.

А ось і велетень Маґора,
красуня пишних гір,
в дорогу рушив я ще вчора,
через гору Припір.

Тут довелося ночувати
в колибі при вогні,
на ліжниках і гунях спати
подобалось мені!

Сиджу на моріжку уранці,
туман долин іщез,
вівчар з вівцями на полянці,
при ньому вірний пес.

Ліси довкола колихались,
бо вітер повівав,
смереки рослі нагинались,
потік руслом тікав.

І лопухи вдолину гнулись,
кланялися землі,
джмелі на будяка горнулись,
що пнувся на стеблі.

Я до галявини подався,
криничка там була,
могутний ясень випинався,
мов сторож джерела.

Я подивляв гірську природу,
Глядів в далекий шлях,
і надійшов вівчар по воду
з корчагою в руках.

Тече із скелі ця криничка,
маленьке джерело,
а що це, друже, за водичка,
аж холодить чоло!

Сиджу отак біля криниці,
прийшов і дід-чабан,
щоби холодної водиці
набрати у казан.

Запрошую його сідати,
дав паклю тютюну,
просив його оповідати
щось про старовину.

Присів до мене на хвилину
і люльку закурив
та про Маґору-полонину
отак він говорив:

II.

Гуляв буйний вітер "Маґорою" ген,
гуляв і опришок вороним конем,
вертається в гори, додому в печеру,
несе своїм хлопцям вина на вечерю.

Під полониною, домівка своя,
пускав на поляну опришок коня,
"Іди ворон-коню до завтра на пашу,
а я поласую з ягниці ґуляшу."

Знимає із нього коштовне сідло,
розсідлано-вільним нагнав він його,
"Не бійся ти вовка, хоч ночі тут різні
йому покажи ти підкови залізні."

Відсунув він брилу, спустився уділ,
у хаті-печері сідає за стіл,
а хата богата, світлиця, як сон,
дверей тут немає, нема і вікон.

Світлиця дванадцять шабель ширини,
а десять, напевно, була довжини,
по стінах і ковдри й вовняні покрівці,
коштовні килими лежать на долівці.

Не забракувало й сріберних судин,
у них грішми повен казан неодин,
із золота-срібла кітлами дукати,
пляшки оковити свій жаль запивати.

В рядах на помості дванадцять ліжок,
на столах дванадцять мисок і ложок,
опришки вставали, вечерю чекали,
вночі багатія вони грабували.

А після вечері балачку вели,
у котрого пана в кріпацтві були,
і свої пригоди тут оповідали,
з якої причини опришками стали.

Один був у війську дванадцятий рік
та вже допікало і з війська утік,
бо років по двадцять у цісаря-пана
служити-вмирати, то річ препогана.

"Піввіку у війську ти воші годуй
і жди-дожидай же своєї загуби.
Якщо десь у ярку не лишиш ти зуби,
до самої смерти на пана працюй..."

А другий відмалку у пана служив
і пан без причини на кров його збив.
"А чорта ти будеш мене молотити,
я тяжко помщуся, не будеш ти жити!"...
І панський фільварок із димом пустив...

А третій хорошу служницю кохав,
у гарне майбутнє надію складав;
панич у садочку поповнив огидність,
насильством здобув він дівочу невинність.
Ревіла-кусала, не оборонилась,
з ганьби і досади у плесі втопилась.

Він пана-огиду ножем заколов,
у гори подався... в опришки пішов.
Три роки вже тому, постарівся, знидів,
панів-душогубів з душі зненавидів.

Четвертий... від пана утік із ланів,
не хотів робити на клятих панів...
А п'ятого дуже побили гайдуки,
аж пухли, набрякли і плечі і руки.

Одного з гайдуків самого спіткав,
зняв гостру сокиру і вмить зарубав,
до того, від пана погнав усі стрижки,
продав на ярмарку й пішов у опришки...

А шостий і сьомий і дальші вони,
це все панські слуги, раби, кріпаки,
а панська сваволя безмежно шаліла,
у серці народу ненависть кипіла.

Лишали недолю, лишали село,
у горах, у скелях панів не було,
там не бешкетують криваво, свавільно,
а гори привітні, хоч дихати вільно!

За утиск, за горе, за гніт кріпаків,
це месники люду, це бич на панів,
ніхто їм погроми, ні зла не бажає,
підчас небезпеки їх люд сповіщає...

- - - - - - - - - - - - - - - - - - -

- Давай уже їсти - сказав ватажок -
бо я вже голоден серед балачок. -
І кухар поставив на стіл паляницю
і ситну вечерю - варену ягницю.

III.

Воли при ватрі обертають
на дерев'яному рожні
і гострими ножами крають,
ковтають кусники смачні.

Та враз ударило у дзвони,
сиґнал дає їм паламар,
що на опришків ескадрони
пандурів посилає цар.

Не їсть, не п'є і не гуляє,
сидить, сумує ватажок
і до печери поспішає,
зсипає гроші до бочок.

Скінчилася гучна вечеря,
та до роботи зі всіх сил,
замурували вхід печери
і накачали скель і брил.

І подались у гори, далі,
куди не зводить битий шлях,
на Брустурах ліси запалі,
їх не знайдуть по тих лісах.

Населення своє довкола,
народ їм руку подавав,
як пан свиня - горить стодола,
або від кулі він сконав.

Від них тремтіли всі багаті
за кривди й посміхи із нас

їх били соколи завзяті
здобули славу повсякчас.

IV.

Не довго гуляли опришки на волі,
гонило їх військо, цілий ескадрон,
з опришків доволі лежало у полі,
ніхто не дістався у панський полон!

В попа на стодолі пандури ночують,
дзвонар замкнув двері, вогонь приладив
і вже на опришків вони не полюють,
дзвонар опівночі стодолу спалив...

Та цісар сердито нових посилає,
тріщать ними села, набиті, малі,
немов та собака звірюку ганяє,
гонило їх військо два роки цілі.

Багато невинних вмирало на палях,
селянської крови чимало текло...
І враз серед ранку, на саме Русалля[103]
вожака самого вели у село.

З опришків останній він... ранений важко.
До панського льоху його привели
і били досхочу і мучили тяжко,
вогненним залізом кололи, пекли.

Та він не прозрадив де місце печери,
язик відкусивши, зубами затис,
казились, шаліли кати, людожери
і врешті на груші опришок повис.

- - - - - - - - - - - - - - - - - -

До скарбів опришків, що в скелі зістали,
що липнуть до них і прокльони і кров,
ходили, копали, вертіли, шукали,
та досі ніхто ще сліду не знайшов.

* *
*

Отак казав правдиву казку
старий чабан із гір,
зірвав з "Маґори" давню маску,
а я дав на папір.

1930/1970

ЗНОВ ВАС БАЧУ...

Із утіхи плачу... Бачу
ґруні ті квітучі,
звіря скоки і потоки,
срібні і співучі.

Зелень, гори - все простори,
ліс і полонини,
всеньке літо буйним квітом
криються долини.

Сонце світить, очі сліпить,
та якось не гріє,
бо на горах і по зворах
зимний вітер віє.

1922/1961

ОСІНЬ

Здовж узгіря
Біле пір'я,
Білий сніг порошить,
Полонина,
Мов дитина
Білий чепчик носить.

Сонце діє
Та не гріє,
Тільки око дурить.
Шпиль на грані
У тумані,
Наче люльку курить.

Все марніє
І жовтіє,
Все бліде, старече,
Пташка пісню
Благовісну
Більше не щебече.

1922/1942

ВЕРХОВИНА

Верховина красна,
Верховина - рай,
Верховина - гори,
ой, чудовий край!

Соняшно-весела,
а туман - нудна -
та для верховинців
бідна і сумна.

В злиднях однакова
(бо убогий край),
"Їж пусте каміння,
з голоду вмирай!"

Нарід ніби вільний,
сльози все ж не стер,
у ярмі був вічно,
у ярмі й тепер.

Дармо він у крові
по фронтах бродив,
хтось його свавільно
знову придавив.

Ще і висміває,
ще й бере на глум,
знов журба панує,
гноблення і сум.

Не свистить сопілка,
позабувся спів,
не лунає пісня
співаків-лісів.

Верховина знову
гине у ярмі,
хто ж тоді заграє
на срібній сурмі?

Думали ми, ждали,
що біда мине,
а вона нас мучить,
в жебри пожене.

Ждали ми віками
клаптика землі,
але колоністам
роздали її.

Верховина красна,
Верховина - рай,
Верховина - злидні,
все панам давай!

Верховина повна
скарбами лісів,
а для верховинця -
тайстра жебраків.[104]

П'ють пани нектари
з виноградних лоз,
безробітних косить
тиф, туберкульоз...

Верховина мила,
Верховина - спів,
Верховина - горе,
зойк і плач лісів...

Добре придивився
й жалко так мені,
що на Верховині
дні такі сумні.

Мій народ страждає,
гірше ніж страждав,
тяжко я заплакав,
важко заридав!

Все ж я твердо вірю,
що прийде той час,
що крихітка сонця
буде і для нас.

Підіймем угору
свою хоругов
верховинська пісня
почується знов.

1922/1962

ДИКІ КВІТИ

Квіти, квіти, дикі квіти,
Малиновий цвіт...
Я любив на них глядіти
Ще з дитячих літ,
Їх, було, по малинниччю
За крисаню я натичу
І ромашки і волошки
І зі всього трошки.

А коли в зеленім полі
Маком зацвіло,
Перебрив Ріку,[105] подався
В поле за село,
В полі маків я нарвав,
Дівчині малій подав,

Прямо в рученята,
Що при броді доглядало
Білі каченята...

Рік за роком проминали,
Загули гармати,
В полі кров'ю розцвітали
Трохи інші маки...
Як загостив у село,
Вже дівчатко підросло,
Але квіти, дикі квіти,
Ті були однакі...

У війні я поледачив
І пішов у світ
І роки-роки не бачив
Малиновий цвіт.
Аж додому завітав,
Дику квітку не пізнав -
Хоч, було, до неї звик, -
З неї гарна молодиця,
З мене - мандрівник!

Квіти-квіти, дикі квіти,
Ох, люблю я вас!
Гожі рожі, панські рожі
Не люблю якраз,
Але у зеленім полі
Дикі квіти - так!
І волошки і ромашки
І червоний мак.

1923/1952

МИНАЄ ЛІТО

Минає літо, ох, минає,
Замовкли дрозди, солов'ї,
Пісень у лісі більш немає
І сумно на душі мені.

Вже ластівки не пролітають,
Зозулі сиві не кують,
Вітри осінні повівають,
Із дуба жолуді падуть.

Трава, що переждала спеку
Пожовкла, висхла на стеблі
Ще тиждень-два і в путь далеку
Збиратимуться й журавлі.

Сумна, обірвана діброва,
Закряче вороном на глум,

А бідна зелень смерекова
Дразнить і викликає сум.

Минуло літо, ох, минуло
І швидко надійде зима,
Вітрами буйними задуло,
А в бідних кожуха нема...

1923/1952

СМЕРТЬ ПОТОКА

Ген потік руслом гуляє,
Водопадом так і ллється
І до річки він спадає,
Гомонить, співає і сміється.

А смерека, ще й похмурно,
Стала потічка питати:
- Як ти можеш так безжурно
На устах із піснею вмирати?

1923/1952

ЧУЖІ КВІТИ

О, скажіть мені: чому
Квіти польові люблю?
І горошок у вівсі,
Й чорнобривчик у росі
І дзвіночок на облозі
І васильчик при дорозі...
А знайти кадило, м'ято -
Це ж для мене свято.

В чистім полі я блукав,
Із узбіччя та вдолину,
В полі квітів назбирав,
Одну візьму, другу кину,
Насплітаю у китки,
Наче джмелик, чи метелик
Я цілую пелюстки.

Зрання влітку, білу квітку
На цілунок я манив,
В тій хвилині на тернині
Я уста свої зранив.
У криниці, при ялиці,
У цілющій тій водиці
Доведеться лікувати.

Квіти більше я не буду
В чужім полі цілувати
Хоч їх на стеблі чужому
Подивляю і люблю...
Я вже у садку своїому
Гожу-рожу защеплю.

1923/1952

Я ПОЛИНУ...

Я полину
В полонину -
Де пасуться вівці,
Погуляю ніч і днину
З вівчарями,
При сопілці,
При медівці.

А скотарці
Гарній Марьці
Шепну я у вушко:
Поцілуй мене, пастушко,
Ти голубко,
Люба душко,
Щебетушко!

1923/1952

БІЛІ ГОРИ

Гори, білі гори, в вас уже сніги,
Хоч у долах сіють, орють ще плуги.

Айстри-хризантеми видно у садках,
Тільки ви повиті, наче у хустках.

Кожна з вас пишиться срібляним верхом,
Наче молодичка білим чепаком.

Гори, білі гори, ох, люблю я вас,
В вас я пробуваю кожен вільний час.

В вас я пробуваю, з вами я живу,
В вас находжу думку, ще й завжди нову.

Що то за примана, що завжди мане
Літом і зимою тягне так мене.

О, тому, бо ваші шпилі і ґруні
І зимою гарні, вічно чарівні.

1924/1952

РАНОК

Рано з раня зійде сонце,
Пустить лучі в потічок,
І загляне у віконце
На рожевий квіточок.

Дівчинонька цвіт збирає,
Миє ноги у росі.
Пташка солодко співає
Чи там в житі, чи в овсі.

Дзвонять дзвіночками в полю,
Тягнесь стадо на прокіс,
Перхнув пташок на тополю -
І полетів в густий ліс.

Там пастирять дівчиноньки,
Воду пити йде товар,
Напоїли коровоньки,
Поганяють у шувар...

1925

ЯК НА НЕБІ МІСЯЦЬ ЗІЙДЕ...

Як на небі місяць зійде,
Як освітить темну путь,
Жди на мене під віконцем
І на слово не забудь!

Зоря ясна, ніч прекрасна,
Буйний вітер повіва,
А річенька під горою
Дивну пісеньку співа.

Й ніч повилась тишиною,
Тільки листя шелестить,
Вже й річенька під горою
Оніміла, не гучить.

Вже і зорям надоїло,
Вже й загасла поодна, -
Дармо стратив цілу нічку,
Ти не вийшла до вікна.

1925

ЩИРІ ПОЦІЛУНКИ ПОЛОНИН-КРАСУНЬ

Я на полонині
сам-один стою,
тут забув я нині
за журбу свою.

На привіт - дарунки
шле для мене ґрунь:
щирі поцілунки
полонин-красунь.

Тут сплела Природа
з ґрунів гір вінець,
тільки тут свобода
й вільний вітерець!

Я по полонині
скрізь блукаю сам,
здайте, гори сині,
мій уклін лісам.

Десь пісні ізнову
чути з шалаша...
Гори пречудові,
ви моя душа!

Ви моя колиска,
мій дитячий вік,
ви - родина близька,
ви - на серце лік!...

Гарно тут ізранку,
як блищить роса,
наче та коханка
у альмазах вся...

З неба хмар завіса
звисла в мент один,
я є сином ліса,
сином полонин.

Не боюся бурі -
лісом хай трясе -
бо думки понурі
вітер рознесе...

Був я знов у горах,
їм я дуже рад,
бо у цих просторах
вітер - рідний брат.

Був на полонині,
був серед лісів
і забув я нині
за журбу і гнів.

1924/1952

ЗАГУДИ, ТРЕМБІТО, УВ ОСТАННІЙ РАЗ...

В Мирші-полонині
я давно не був
і тому я нині
знов сюди махнув.

Це старі стосунки,
ще з дитячих літ,
їхні подарунки
я поніс у світ.

Це любов до пісні
це любов до гір,
звуки благовісні
сопілок, трембіт.

Тут уже зів'яла
зелень-красота,
бо прийшла-настала
осінь золота.

Ще трембіта грає,
вівці ще пасуть,
холод ударяє,
приморозки йдуть.

Тут коротке літо,
тут короткий час,
загуди, трембіто,
ув останній раз.

Грайте на сопілці,
грайте звідтіля,
що зганяють вівці
з Мирші на поля.

Стрінуть наші очі
серед кошениць
усмішки дівочі,
пісню молодиць...

Полонинський світе,
вже розлуки час...
Загуди, трембіто,
ув останній раз!

1926/1970

СВІТАНОК НА ПОЛОНИНІ

Туман олов'яний із ґруня щезає,
в багряно-рум'яній імлі весь світанок,
а голос трембіти нас будить, лунає,
прощає Зірницю, оспівує ранок.

З-за "Шешула" сонце вгору підійметься
і гляне на гори - ґіґанти могучі,
і любо-привітно до них усміхнеться,
вітаючи води сріблясто-текучі.

Вітатиме Тису, потоки спадисті,
погладить промінням гілки смерекові,
і знов обцілує поляни барвисті,
уквітчані зруби, кущі малинові...

Люблю ночувати в вівчарській колибі,
де влітку шалашать овечі кошари...
Говерлі розкішній скажу я "спасибі"
за Сонце... Повітря... за гомін отари.

1925/1962

НА ТИСІ

Вітайте, срібні води Тиси!
Сиджу, колишусь у човні,
А верби, наші кипариси
Стоять журливі і сумні.

Танцює човен піді мною,
Від сонця сяйвом б'є вода,
А нижче: Тисою мілкою
Бреде гуцулка молода.

Бреде та ще собі співає,
Лунають голосно лази,
На мене ручкою киває,
І дзвінко кличе: "Повези!"

І раптом весла позмагались,
В камінню човен мій застряг,
Гуцулка вибрила й сміялась,
Я ледве човен в брід дотяг...

1926/1952

ПРОПАЛИ КВІТИ ІЗ ВІКОН

Зів'яли рожі у городці,
Пропали квіти із вікон,
Було - не вернеться ніколи,
Минулось, наче гарний сон.

Нема більш квітів у віконці,
Зварив листопада мороз
І витягнув з них соки-душу,
А жити без душі не мож.

Так пусто, порожньо і сумно
Без них і пташенят пісень,
У квітниках, садах, городцях
Сьогодні перший чорний день.

Сьогодні з вас болото, каша,
Сьогодні в гній ви ідете,
Але прийде весна тепленька
І ви ізнов оживете.

1926

ЩИРІ ПОЦІЛУНКИ ПОЛОНИН-КРАСУНЬ

Ти кохаєш осінь,
А моя весна,
Цвітом обдарена,
Рожами рясна.

Ліс гуде, співає,
Тут чудовий май,
Мов прегарна цвітка -
Мій миленький край.

Тут гора висока
Там широкий ґрунь.
Щиро я кохаю
Полонин красунь.

Тут пісні складає
Милий соловій
І потік співає
Рибочці своїй.

1926

ПРОСОННЯ ВЕСНИ

Ярий цвіт, зелені гори,
От краса оці простори!
Барви це весни.

Повернувся птах веселий,
В ліс широкий, в ліс зелений
І защебетав.

Річка в'ється і сміється,
Ліс піснями обізветься,
Це розмова їх.

Все довкола зеленіє,
Тішиться, гуде, радіє
Сонцю і росі.

Цвіт і зелень по долинах,
І в високих полонинах
Сніговий вінець.

1927/1962

* *
*

Стою, дивлюся на красу
В долинах і по горах:
Мільярди квітів крізь росу
Цвітуть у сто кольорах.

Немов зродився я на світ,
Забув за жаль і горе,
Усюди квіти, цвіт і цвіт,
Як безконечне море.

Вже кожна гіллячка рясна,
Вже все в красу одіто,
Співає ліс: "Весна, весна",
А за весною літо.

Почулась опера весни,
Сопраном тягне пташка,
Це дивні чари, дивні сни
І дивна кожна краска.

Природа кинула свій сон,
Іще похміллям п'яна,
Співає потічкові в тон
І слухає сопрана...

Я тут на мить переборов
Журу, біду, незгоди,
Я вільний тут, я тут ізнов
Свобідний син природи.

Я кинув хату затісну,
Тут вільно віддихаю,
Вітаю золоту весну,
Природі гимн складаю.

1927

ВЕСНА

Вже надійшла
Й сюди весна,
Збудила все зі сну,
Збудила цвіт
Веселий світ, -
Я так люблю весну!

Весна до нас!
І в той же час
Зробились чудеса:
І ліс гудів,
І зеленів,
Яка ж бо то краса!

А он долі
Хатки малі,
Уквітчане село,
У лузі плуг,
Там нива, луг,
Садок, як молоко.

А той простір
На шпилях гір
Під снігом ще лежить,
Мов уві сні
Все ж тає сніг
Потоком гомонить.

Та гамірня
Важкого дня
Не встигла ще прийти,
А тільки кіс
Збудив весь ліс
Щоб подругу знайти.

Ще тиждень - два
Була зима,
Іще тріщав мороз,
А глянь тепер -
Шувар припер
Стеблиноньку до лоз.

Сніги-кору,
Леди-кору,
Поточок замінив,
Журбу та сум
Бере на глум,
Бо пісню оживив.

За тиждень - два
Росте й трава,
І вівці йдуть на ґрунь,
У вівчарів
Почую спів
До полонин - красунь.

Нова весна,
Гучна, рясна, -
Я вже веселий знов,
Нові думки -
Нові рядки,
В душі нова любов.

Бо надійшла
Нова весна,
Збудила все зі сну:
І діл, і плай,
І ліс, і гай, -
Я так люблю весну!

- - - - - - - - - -

Ти зірвала квітку,
Я її підняв,
Прихилився до тебе,
І поцілував.

Перша квітка - цяця,
Хоч вона й пуста,
Але в тебе, мила,
Медяні уста.

І солодкі губи,
Що вогнем горять,
Чорні в тебе очі
І мене палять.

І я їх кохаю
І цілую знов,
У моєму серці
Розцвіла любов.

Запалало серце,
У ньому кипить, -
Як тебе не бачу,
То душа болить.

Вже в моєму серці
Не дріма' зима,
Бо його збудила
Золота весна.

То твоя усмішка
Розтопила лід,
На устах у тебе
Солоденький мід.

У моєму серці
Вже кипить любов,
А то чорні брови
Розпалили кров.

У твоїй натурі
Бачу сам себе,
Та хіба ж я винен,
Що люблю тебе?

А хіба ж я винен,
Що прийшла любов?
За твоє кохання
Я на все готов...

Зелень ця долина
І яка ж рясна!
У одному році
Лиш одна весна.

А надійде літо,
То весна мине, -
Весняним коханням
Поцілуй мене...

- - - - - - - - -

І ніби весело мені,
Але щось так давить,
У серці сум, гризота, жаль,
Душа моя болить.

Весна, весна, яка ж краса!
А тяжко щось мені.
Фальшиві ці рядки мої,
Фальшиві ці пісні.

Бо подивися: люди мов
В купині муравлі,
На ниви ждуть, на працю ждуть
Дорослі і малі.

Але ґраф Шенборн землю ту
В оренду дасть лишень
Ще й за злодійську... ти працюй
Голодний кожний день.

Весна... Село... Але в селян
Нема на те часу,
Щоби відкласти рискалі,
Дивитись на красу.

Дивись: прикрашені хатки,
Та сумно на селі,
За "третє" горбиться народ
У ґрафа на землі.

Не наші ниви, ні поля,
Не наші ці лани,
Цю землю силою від нас
Загарбали пани.

Орють і сіють на чужім
І праця їх жива,
Та пропаде важкий їх труд
І пропадуть жнива.

Пани візьмуть наш урожай
Із нашої землі.
І буде знову плач і сум
І голод на селі...

1927/1967

СІНОКОСИ

Сплю на оборозі,
скрізь поля і ліс,
це мої розкоші
наших сінокіс.

Пахне свіже сіно,
от, пахуча річ!
Це гірське повітря!
Ця прегарна ніч!

Ще й по небі місяць
в синяві бреде,
- Позирай, година[106]
завтра знов буде. -

Так говорить тато -
в гуморі були -
ізза втіхи, довго
балачки вели.

Я давно на сіні,
ой, давно не спав,
тільки що приїхав -
косу лаштував.

Тато лиш сміявся,
каже він мені,
- Не коси, ти сину,
будуть мозолі... -

А свердюк цвірінькав,
дивні співи вів,
тато ще балакав,
я уже хропів.

Пізно я збудився,
довго-довго спав,
батько наробився,
косу знов клепав.

Череда на паші -
скрізь ревло, гуло -
і мені самому
соромно було.

Тато усміхнувся
і мені сказав:
"Раз за рік приїхав
та й замало спав..."

Отакий був батько,
отакий був він,
накосив чимало
цих пахучих сін.

- - - - - - - - - - - - - - - -

Знов на оборозі
дрімлю без слівця,
вже немає батька,
жартуна, співця.

На оцьому полі
працював, співав,
от, любив він пісню,
голос добрий мав!

І мене навчав він:
"Сину мій, співай,
бо єдина пісня
нам розрада, знай!"

Батька я послухав,
сам не знаю, чом',
він співав устами,
я лише пером.

Затінь, 1927

МОЛОТЬБА

Цок-цок... Стодола, жито-хліб,
Позношена сівба,
А на помості там - цок-цок:
В стодолі молотьба.
Робота тут
Жива-жива,
Цок-цок, цок-цок
І раз, і два,
І раз, і два,
Танцює ціп,
Цок-цок - цок-цок,
Аж гнеться сніп.

Ось копа, дві
Вже цок-цок-цок...
Провій, просій,
Горни в мішок.

І знову ціп бери
Й гайда!
Цок-цок, цок-цок
І раз, і два,
І раз, і два.
І знов цок-цок...
Урвавсь одному
Мотузок,
Чи пак ремінчик
На ціпок,
Вже не цок-цок,
Лиш цок та цок.

Буковий ціп
Пошив, зв'язав
І поладнав.
Підкинув сніп.
Сіряк повісив
На клинок
І знову чути:
Цок-цок-цок.
- Слабі жнива,
Слаба сівба,
Не дасть багато
Молотьба,
А треба й те помолотить...
Цок-цок... Родина...
Треба жить...
Панове знову
Просять дань;
Старенька боса:
Змітки дрянь,
Коби хоч хліба для діток
З отого жита...
Цок-цок-цок...

- На Буковині оце сталось:
Зайшов сусідський пес
І покусав дитину мами,
Потолочив овес.
А я скажу,
Що вже пора
Собаку гнати
Із двора...
Цок-цок, цок-цок
І раз, і два,
Будуть іще
Жнива-жнива...
І раз, і два
Цок-цок, цок-цок, -
Тоді цок-цок
Горни в мішок.

1928

МИ ТВОРИМ ГОЛКОЮ КУЛЬТУРУ

Дика качка на ставку
миє гарну шийку,
чути пісню на лужку,
пісню-коломийку:

"Ой, гуцули молоденькі,
гуцули, гуцули,
вечір будуть вечірниці,
аби не забули!

Ой, дівчата-голубчата,
впускайте до хати,
вже заграли - б'ють цимбали,
ходіть танцювати!"

Коломийка, як вода -
і пливе й лунає,
а гуцулка молода
краску вишиває.

Вітер струшує росу,
смерічку колише,
а гуцулка всю красу
заполоччю пише.

- Чом, гуцулко, полотно
носиш на толочку?
"Обіцяла я давно
милому сорочку."

- - - - - - - - - - - -

Стою. На неї вся увага
і подив із очей моїх,
неграмотна вона, бідняга,
а пише, краще нас усіх.

Немов художник, комбінує
чудові барви, сяк і так,
розкішно все гармонізує,
симетрій всіх мистецький смак.

Нехай мені ніхто не скаже,
що це лише для мужика,
дивись, Європо, клята вража,
у нас культура, ще й яка!

Чуже, важке тисячоліття,
пригноблення проклятий час,
біда і голод лихоліття
і горе - не зломило нас!

Того Європа не докаже,
таке ще в світі не було:
Засипало нас сміття враже
та із землі нас не змело.

Хоч скромні ми та сильні духом,
хоч і мізерне тут буття,
були постійно під обухом,
загартувались до життя.

Народи - велич: гуни, скити
й молодші, із арен зійшли,
по них вже лиш гієрогліфи,
а ми живем як і жили.

В Солотвині ми сіль копали
уже в десятисотий год,
Панонію як угри брали,
ми в горах вже були - народ!

Карпатський люд талановитий,
яка мистецька це душа!
Культуру, мову боронити
він дефензивно вируша'.

Він творить голкою культуру
і "коломийки" він співець,
ножем-різцем свою скульптуру,
він архітектор і мистець.

Кептарик їхній - чесне слово -
оцей розкішний кожушок,
та ж це поезія готова,
краси чудесної зразок!

Свій спосіб і своє убрання,
і свійська вишивка й різьба -

це вічний бій за існування,
це за культуру боротьба.

Хвала тобі, народе милий,
за пишний цей барвистий квіт,
я завжди гордий і щасливий,
що ти мене зродив на світ,

Що гори ці - моя колиска,
а брат мені - зелений бір,
хай буря б'є, хай вітер виска',
я не зречуся рідних гір!

Бо на чоло, коли зродився,
ударили свою печать...
Я їхній! Де б не опинився -
про них лиш буду я співать.

1931/1952

"КВАС"

Сідаю біля цього джерела -
вітай, водичко, гордосте села,
що із глибинних надрів тут кипиш,
мандрівникові спрагу погасиш.
Смачний напій даєш будь-кому,
приносиш мінеральний лік.
В землі хай легко спиться тому,
хто вперш це джерело просік.

Кваси, 1931/1952

ВЕСНА - МОЯ ЛЮБОВ

І знов прийшла весна чудова,
Весна - моя любов.
Трава знялась, густа, шовкова,
Цвітуть і рожі знов.

І чорнобривчики й ромени,
Що на ґрунку росли,
Неначе хиляться до мене,
З цілунками весни.

На беріжечку конвалії,
В озерці комиші,
Наллють утіхи і надії
Людині до душі.

Озвався із старого дуба
І жовтодзьобий кіс,
Дзвенить-лунає пісня люба,
Гуде зелений ліс.

Цвіркун цвіріньокає охоче,
Цвіте червоний мак,
Метелик крилами тріпоче,
Танцює свій гопак.

Кує зозуля з ясенини,
Вона здоровить нас,
Трембіту чути з полонини,
Сьогодні перший раз!

Гойдаються кущі зелені,
Глядять на всю красу
І дякують Природі-нені
За сонце і росу...

Блакитне небо потемніло
І вечір надійшов,
А листя вітром шелестіло,
Шептало про любов.

Блукаю радо по діброві,
Хоч і в вечірний час,
Травневі вечори чудові,
Ой, не забуду вас!

1931

НА "МИРШІ" СЕРЕД ПАСТУХІВ

І.

Іду у полонину - в гори,
сходи ж бо, Сонце, не барись!
Вітай,таємний "Вовчий зворе",
ти завжди той, що був колись.

Твоя вода гуде-співає,
що не хвилина, що не крок,
твій спів і слабне і стихає,
нарешті з тебе лиш струмок.

І ось стою на полонині -
із міста на дозвілля втік, -
такий відсвіжений я нині,
такий бадьорий, як потік.

Яскраво-променистий ранок
цілує гори і глибінь,

з "Лопати" видно хустський замок
через блакить і далечінь.

І видно "гребінь" на "Боржаві",
там "Кук"... а ген-там "Попадя"...
Вітайте, гори величаві,
це я, ваш рідний син - це я!

Це ж ви мене кормили груддю,
на ваших персах я зростав,
вас я ніколи не забуду,
хоч би в чужих і пропадав!

І гори вітриком подули,
привітним вітром полонин,
мене, як видно, не забули,
приблуда - все ж їх рідний син.

Мені волосся вітер чеше,
обличчя гладить він мені,
і чути десь собака бреше,
бо ось отара на ґруні.

Дивлюсь на "Миршу", на "Лопату",
з одного, з другого кінця,
сюди колись ходив із татом,
мені знайомі ці місця.

II.

Скотарський хрест серед "Лопати"
пригода із десятиліть,
скотар став стадо захищати
і в бійці вбив його ведмідь.

У скотарів тепер гостюю,
наслухаюсь привітних слів,
я на салаші заночую,
в колибі друзів-вівчарів.

Блукав "Лопатою" цією
і бачив пастухів буття,
це люди з чистою душею,
їх не зіпсуло ще життя.

Це діти сонця і природи,
та ще й душевної краси,
сумління наче срібні води,
мов чиста цяпочка роси.

Хоч не були вони у школі,
не знають грамоти ніяк,
та в них і погляди здорові
у них і витончений смак.

Погляньте на різьбу трембіти,
на люльку... на держак ножа...
на вишивку... Лише радіти,
мистецькі руки і душа!

Народ такий талановитий,
чого ж він бідний, о,чого?
Якби він злиднями не битий,
то ви побачили б його!

Прийде і час і пощезають -
всі нероби і лінюхи,
і долі кращої зазнають
і скотарі і пастухи.

Волове, 1930

"СТУДЕНА ВОДА"

Привіт від мене, "Погаре" зелена,
"Припоре" рідний. Тут блукали ми
колись давно, як хлопці-пастухи...
Й тобі уклін, моя "Водо студена".

Чимало я сюдою наблукався,
а в "Косманцях" у той безжурний час
я босоніж стрибав, корови пас,
при цій криниці залюбки я грався.

І ось ізнов приходжу я сюди
дихнути рідним запахом ялиці
і пригорщами щоб тут із криниці
напитися студеної води.

Криниця ця з багатим джерелом,
"Студеною водою" вона зветься,
струмком униз стікає, мов сміється,
постійно лісу шепче свій псалом.

Немов хлоп'я, радий я без кінця,
що знов при тобі, ти водо розкішна,
блукаю, ходжу, радісно, утішно,
немов килим поляночка оця.

Мане до себе "Кам'янки" краса,
вона до мене наче промовляє,
неначе з далі бровами моргає,
сягаючи чолом у небеса.

- - - - - - - - - - - - - - - - -

Весь день сидів я тут і пив води,
ще й босаком бродив я по струмочку,

на сонці грівся, спав у холодочку,
не сподівався жодної біди.

Та ось на вечір важко захворів,
сумний для мене був той день, вівторок.
Гарячку змірив - ступенів до сорок,
морочився у ній багато днів.

Душився у своїй гнійній анґіні,
повітря ледве-ледве я втягав,
студену воду гнівно проклинав,
перекидаючися на простині.

А лікар - ворог мій, з села утік,
навмисно, щоб мене не лікувати...
Та ось аж ледве доблагали мати
і брат його до мене доволік.

Пробив микдалі... з рота блюзнув гній
і стало легше... їсти закортіло,
в печі із курки м'ясо вже кипіло...
Три літри супу лив я в шлунок свій...

Радів, сміявся з цієї пригоди,
міцне здоров'я знову я набув
і знов блукав... На неміч я забув,
не проклинав я більш студені води.

Волове, 1931

НА ТИСІ

Пішли купатись у Бичкові,
взяли на рибу хлопці сіть, -
де греблі Тиси цементові,
міст імпозантно там стоїть.

В човні по Тисі я гойдався,
вода сама мене несла,
в крутіж - у плесо як попався -
хапався нашвидку весла...

Біленький, гарний міст високий,
дивити в глиб - аж затрясе!
А плесо бистре і глибоке,
мов трісочку тебе несе!

Занадто весело в цю днину
гойдала нами та ріка,
і подивляли ми людину:
старого діда-козака.

Йому до дев'ятдесят років,
було, аж дивно нам усім:

Підходить у штанах до скоку
і з моста в воду!... Метрів сім...

Такі це люди тут у горах!
А що ж їм звір, хоч і вночі!...
Крисаня набакир по зворах,
сокира гостра на плечі...

Бичків, 1931

ЮНА ТИСА

Рахів... Тиса... Тисо наша рідна,
годувальнице дарабаша,
примхувата, бистра і свобідна,
як свобідна гуцула душа.

Чорна й Біла Тиси в тобі устять,
швидко вдовж кривулями пливеш,
як із греблі став тобою пустять,
то на спині цілий ліс несеш.

Річко Тисо, гордосте Карпаття,
ти - прекрасно-одчайдушний шлях!
На дараби та вдолину, браття!
В серці сміліть, керма у руках!...

В бесагах[107] гуцулки грузу повно,
хоч на броді чи перебреде?...
Дрозди, коси піснею любовно
розважають, річенько, тебе.

Річко Тисо, ти прекрасна річко,
над тобою скелі гомонять,
а смереки, рівні наче свічка,
вартою почесною стоять.

Над тобою олені пасуться,
кличуть у траву й своїх красунь,
серни мчать і орли піднесуться,
облітають і шалаш і ґрунь.

Молода ще тут і вередлива:
ти співаєш, стогнеш і ревеш,
в Хусті набереш ще більше сили,
звідти величаво попливеш.

Рахів, 1931

ТАЄМНИЦЯ РІЧКИ, СПІВУЧОЇ РІКИ

МАРІЧКА

I.

Пишались дикі квіти,
Росли по беріжках,
Почали все радіти,
Співав ізрання птах.

А річка, срібна річка,
Та має власний тон,
Співає, день чи нічка,
Їй непотрібен сон.

А хто її спитає,
Розкаже:"...так і так..."
Багато дещо знає
Безжурний той співак.

Зумієш розпитати -
Тоді розкаже все,
Почне оповідати,
Сміється і пливе.

Хіба-що зливи - повінь,
Тоді вона грізна,
Заллє луги, всю ровінь,
Коріння вирива'.

II.

Траву покрила зрання
Брилянтами роса,
Немов би на прощання,
Бо свище вже коса.

А леґінь косить-косить,
Високо вже...жара...
А мати їсти носить:
..."Стара я вже,стара..."

У межу тне, махає
Старий косар, Іван,
На долю нарікає,
Що вже косі не-пан.

А що то там за чічка
І гожа і струнка?
То дівчина, Марічка,
Іванова дочка.

Рожеві в неї лиця
Як молоко і кров,
Ой, буде ж молодиця
На працю, на любов.

Гучить срібляста річка,
А в ній шумить вода,
Край бистрого потічка
Марічка молода.

Там сіно загрібає,
Гребе його валом,
На хлопця поглядає,
Ой, добре знає, чом'.

Пішов старий над річку
І ліг і задрімав,
А парубок Марічку
Уперш поцілував.

І надійшло й весілля
Свати горівку п'ють,
Та раптом божевілля:
Гармати десь гудуть...

III.

Кипіла хуртовина...
В гусарі повели,
Тридневую дружину
Водою полили.

Тривожні, темні слухи
Живуть серед рідні,
Що падають, як мухи
Гусарі молоді.

На фронті у Карпатах
Косив страшний косар
І кулі і гармати...
І знов один гусар.

Гусара молодого
Нема. Поляг-упав,
Кінь вороний нового
Господаря дістав.

А вдома гарна жінка,
Гарячії уста...
І нивка здовж зарінка
Неорана, пуста.

Одного дня на руки
Одержала листа
І перенесла муки
Розп'того Христа.

Із полку сповістили:
"...Убили вороги..."
Ще й небо плаче - зливи
Вода по береги.

І скочила у воду
Дружина молода,
Красу і гарну вроду
Злизала в мить вода.

Втопилася Марічка,
Із повінню пішла,
Марічку бистра річка
З собою понесла.

1929/1962

ЗИМА НА ПОРОЗІ

Замовкли полонини,
Трембіти в них нема,
Мерчачку, хуртовини
Пошле й сюди зима.

Сопілки ніжний голос
Вже ось і занімів,
Вершин сріблястий кольос
Вітатиме вітрів.

Поля не зеленіють,
Обшарпані, як пень,
Ліси осиротіють
Без шелесту й пісень.

І річки став колоду
Руслом не пожене,
Мороз заціпить воду,
У панцер свій замкне.

А кригу не зломати,
Холодна і тверда...
Не буде вже співати
Гучна гірська вода.

1930

ВЕРТАЄТЬСЯ ІЗ ГІР ТУРИСТ

Вертається із гір турист...
Пройшов я рідною красою,
тягнула річка під горою,
тягнув мене пташини свист.

Прощайте, гори запашні,
прощай, прекрасна Верховино,

бо ти у світі лиш єдина
весь еліксир дала мені.

Я гори змалку полюбив,
і рідну лісову природу,
гірську, хрустально чисту воду
я завжди пригорщами пив.

Гармонізує в них усе,
нема контрасту в їх природі,
осика з вітром завжди в згоді
чутливим листячком трясе.

Пейзажу образи збирав,
на Тисі знав човни, повозку,
у голові, в архіві мозку
куточок кожен я сховав...

У мене бог - це гори, ліс,
фраґменти і дрібницю кожну
збираю в цілість ґрандіозну,
щоб їх з собою я поніс.

Я бачив знову рідний люд,
чув коломийку і трембіту,
(яку не дав би за пів світу,
бо це ж чудовий рідний звук!)

Міцна, ти, пісне, мов граніт,
прекрасна, рідна пісне мила,
яка ж ти всемогуща сила,
притягнеш серце, як магніт...

Гудіть,пісні мої, гудіть,
Із серця і душі моєї,
в дзвінкії ямби і трохеї
потоками пливіть,пливіть!

1931

ВЕСНА ТА ОСІНЬ

Цвіли акації пахучі
і ряд лілей білівся,
росли конвалії цвітучі,
барвінок зеленівся.
Мале село цвіло, гуло,
у зелені топилось над рікою,
так гарно-гарно тут було,
востаннє як ходив сюди весною.

Та ось постаріло, змінилось,
із квітів цвіт пообпадав,
на довгий сон усе ладилось

і пташку птах не провожав.
З косиць розкішних у садку
лишилось тільки билля,
а з айстрів - стебла у кутку,
пожовкле, висохле бадилля.

Все нидіє і все зникає
і старіє і пропадає.
І старітиме, як і досі
земля, рослина, людський рід...
Ось так з весни настане осінь,
а з юнака - старий і кволий дід...

Вільхівці, 1929/1952

НЕДУГА

"Мій друже, єдиний,
Ти хворий, устань!
Блідий, неможливий,
У дзеркало глянь!"

Я знаю, мій друже,
Блідий я, блідий,
Болить мене дуже,
На серце м'який!

Бідую-нудьгую,
У грудях кипить,
Я серце лікую,
А серце болить!

Бо ось серед спеки
Відвідав Кваси,
Ялиці, смереки,
Пахучі ліси.

В одному притулку
Куток полюбив,
Побачив гуцулку
І серце згубив.

Мов чую співати
Для мене пісень,
Не можу я спати
Вночі, ані в день.

Гуцулочко-любко,
Ягідко Квасів,
Цілуєш ти цупко,
А я так не вмів!

Гуцулочко-рибко,
Краплинко роси,
Тебе вже не видко,
Ні твої Кваси.

Кваси, 1925/1952

ЗІВ'ЯЛА РОЖА

Ходить понад Тису
Дівчина сумна,
І в глибоку воду
Скочила вона.

І чому втопила
Долю в забуття?
Чом' віддала филям
Молоде життя?

Бо кохала хлопця,
Й він її любив,
Але рідний батько
Не благословив...

Більше не пригорне
Любий той леґінь,
Вже її обняли
І намул і рінь.

Замкнулися очі,
Замовкли уста,
А Тиса глибока,
Таємна, пуста.

Вже до свого шлунку -
До плеса втягла,
А далі тримати
В піску не змогла.

Пливе труп мов човен
Без свого весла,
Бо Тиса з собою
В долину несла...

Пливуть риболови
Надійшли туди,
Затягли у човен
Її труп з води.

Відтак поховали
Дівчину в цвинтар,
Попи не співали,
Не дзвонив дзвонар.

Лишень над труною
Леґінь заридав,
Її він душею
І серцем кохав.

І плакав, тужив він
І ридав ізнов,
Бо прощав дівчину,
Бо прощав любов.

1928

В ПЛЕСІ ТИСИ

Ходить понад Тису дівчина сумна
і в глибоке плесо скочила вона.

Кинула мізерну долю в забуття,
і занапастила молоде життя.

Полюбила хлопця, й він її кохав,
рідний батько шлюб їх не благословляв.

Хоче він на зятя лиш багатиря
а вона любила бідного Петра.

В самоті блукала, мовчки, наче тінь,
док' не пригорнули і намул і рінь.

Біль душі і серця приховала гать,
вже не плачуть очі, устонька мовчать...

Раптом і рибалки припливли туди,
витягли вже мертву дівчину з води.

За відданицею дяк не заспівав,
й дзвін не дзенькав, тільки хлопець сумував.

Люди поховали подаль на горбок...
Хтось щоранку носить китицю квіток.

Хуст, 1928/1970

ПОЛЯНСЬКА КРАСУНЯ

Пасла дівка синьоока на ґруні ягнята,
заросила по поляні білі ноженята.
Тиждень ходжу я до неї погуляти трішки,
і пішли попід ліщани, лускали горішки.

Ой, солодкі прогулянки, мов оце ядерце,
а до неї щось так тягне, тягне щось за серце.
Бо дівчина, як малина, мов сама ягідка,
коси, наче в злоті в'ються, а в волоссі квітка.

Стан у неї як найкраща у гаю смерічка,
рум'янії в неї личка і бадьорі вічка.
А ті устонька у неї гордовито-пишні,
та ще спілий цвіт малини та ще колір вишні.

З уст таких прийняти любо медові цілунки,
це ж найкращі, наймиліші юности дарунки.
Усміх викликає в неї ямку на личенько...
- Де ж ти цю красу дістала,о, скажи, серденько?

- Ссу повітря Верховини, пахощі ялиці,
сонце й вітер поцілунки шлють мені на лиця.
На отаві я ночую, сплю під чатиною
і купаюся в любистку, миюся росою... -

Пташка-сойка пестре пір'я у кущі згубила
і дівчина за мою то крисаню встромила.
Підійшли ми до кринички, сіли на колоду,
з пригорщів пили студену полонинську воду.

І дівчина коломийку про любов співала:
"О, скажи - скажи, навіщо я тебе пізнала?!
Буде тяжко забувати, забувати мушу,
чи хоч раз мені напишеш, чи потішиш душу?..."

Синєвирська Поляна, 1931

НАРОДНА БАЛЯДА ПРО СВЕРБИНА[108]

Ходить Свербин по горбочку,
за ним дівка у віночку:
- Ой, коханий мій Свербине,
за тобою серце гине.

Ой, Свербине, Свербиночку,
ходжу - броджу у віночку,
у віночку із барвінку.
Ой, візьми мене за жінку. -

"Взяв би я тебе, небого,
Лиш боюся брата твого."
- Ой, не бійся мого брата,
Чарів знаю я багато. -

Під горою є криниця
та зчарена там водиця.
З джерела вода стікає,
там гадюка пробуває.

Наставляє конівоньку
під гадюки голівоньку
і отруї набирає,
свого брата угощає:

- Брате, пий студену воду,
ще не пив такої зроду. -
Брат напився, похилився,
і за серце ухопився.

Брат конає... Брат загине...
- Ой, візьми мене, Свербине,
ой, візьми мене за жінку,
я сплету вінки з барвінку. -

"Ти убила брата свого,
і мене вб'єш молодого.
Ти зробила божевілля,
і не буде в нас весілля..."

- Доле моя нещаслива,
ой, нащо я брата вбила?... -
Знов пішла по воду тую,
випила й сама отрую...

ПІСНІ І - ТИ

Я пісні кохаю,
А твої пісні -
То пташина гаю
В золотій весні.

Я пісні кохаю,
З ними я живу,
Ними я вбиваю
Всю нудьгу свою.

Як пісні почую -
Сльози загублю,
Я люблю їх щиро
І тебе люблю.

І цілую брови
І твої уста,
Бо в душі потіха,
Не нуда пуста.

Хай собаки лають -
Ти співай мені,
Зарізьблю в мраморі
Всі твої пісні.

Бо пісні дівчини
Мій веселий світ,
Зіллю їх у крицю,
У твердий ґраніт.

Хтось ще відчитає
Вславлене ім'я,
Бо я лиш перо дав,
А душа твоя...

Я пісні кохаю,
Бо твої пісні -
То пташина гаю
В золотій весні.

1928

КВІТКА

Прала дівка біля річки,
прала-полокала,
свого милого із лугу
звала-викликала.

Він зірвав у полі квітку,
кинув їй у воду.
Квітку дівка ізловила
зразу коло броду.

Обнімає, пригортає,
на цілунок тулить,
"Він послав до мене квітку,
значить: Любить!... Любить!

1928

ПРОЩАЙ!

Другий тиждень, що в узгір'я
З міста я утік,
Де росте ромену зілля,
Де гуде потік.

Розрослись ромени білі
В травах по землі,
Пробігають вітра хвилі,
Гнуть їх на стеблі.

Я зірву ромена квітку,
Кину її вдаль,
Бо дівчина, мов ягідка,
Спричинила жаль.

Вже по квітці, по коханню!
Все одно! Нехай!
З клинка взяв плаща, крисаню
І сказав: "Прощай!"

Ізки, 1931

ДИВИСЬ: ЯКА РОЗКІШНА НІЧ!

Дивись: яка розкішна ніч!
Тут пахне цвіт,
А з неба світ
Сріберить кожну річ.

Зірками повен небосклон,
Кохання, рай...
Кольори, май...
Ця ніч - чудовий сон!

А зараз місяць промине,
Ходи ж, ходи
Та обійми
І поцілуй мене!

А чуєш насміх солов'я,
Що по росі,
По цій красі
Бредеш і ти, і я.

Світити місяць перестав -
Старий богем
Ясним конем
За гору почвалав.

Вздовж неба видно білий шлях.
Зірки тремтять...
Огні горять
У молодих серцях.

В озерці лебідь злопотав,
А по корчах
Премилий птах
Нам пісню заспівав.

Цілуй, цілуй, кохай, кохай!
Ти вже моя,
Щасливий я.
Любов, кохання, май.

1927

ТОБІ, ДІВЧИНО...

Тобі, дівчино, гимн складаю
За ту розкішну, гарну ніч,
Лишень тебе одну кохаю,
Любуюсь зором твоїх віч.

Мені вже все одно,
Упав чи поборов, -
Нехай живе вино,
Нехай живе любов!
Кохай мене, кохай,
Так само, як і я,
До себе пригортай,
Скажи: "Я вся твоя!"

Тобі під ноги розкидаю
Найкращі квіти запашні,
Тобі на струнах ударяю,
Для тебе всі мої пісні.

І сон тут не бере -
Вино це не вода!
Вино старе, старе,
Дівчина молода.
Люблю тебе давно,
Цілуй мене ізнов, -
Нехай живе вино,
Нехай живе любов!

- - - - - - - - - - - -

Сама ти знаєш, як жию,
І знаєш, як страждаю,
Сказав про долю я свою,
Що щастя я не маю.

На світі тільки ти одна
Поета зрозуміла,
Бальзам для мене принесла
І серце загоїла.

Мені русалка полонин
У сні ночами снилась,
На тебе ждав я сам-один:
І врешті ти з'явилась.

Однакові у нас думки,
Однакова розмова,
Душа, і серце, і гадки,
І мила рідна мова.

Ти станеш музою мені,
Ти станеш без вагання,
Розбудиш у душі пісні
Правдивого кохання.

1928

СРІБНА РІЧКА

Срібна річка
Із потічком
Гучно розмовляє,
Там голубка
Свого любка
Летом доганяє.

Хоч воркує,
Не сумує,
Пера не погубить,
А спіймає,
То й сідає,
Ніжно приголубить.

Ох, яка
Яка весела
Та голубка сива,
Тільки в мене,
Моя нене,
Доля нещаслива.

Пропаду я,
Не піду я
Замуж за старого,
Добре знаю,
Що кохаю
Хлопця молодого.

Як темніє,
Вечоріє,
Як запало сонце,
Він озветься,
Усміхнеться,
Сядем під віконце.

На вечірці,
При кудівці,
Він не задрімає,
Пожартує,
Поцілує,
Пісню заспіває.

Але дідо
Сяде блідо,
Ще і набурмоче,
Я гуляла б,
Танцювала б -
Дідо спати хоче.

Ох, голубко,
Мила любко,
Ох, голубко сива,
Чом' я плачу,
Світ не бачу,
Чом' я нещаслива?

1922/1942

ОЙ, ПОВІЙ, ТИ, ВІТРЕ БУЙНИЙ

Ой, повій, ти, вітре буйний,
Понад гори сині,
Понеси туди на крилах
Мій привіт дівчині.

Тій дівчині, із якою
Я бродив росою,
Тій, що душу упоїла
Голосом, красою;

Тій, при мені що стояла,
Як у полі квітка,
Тій, що в неї червонілась
На устах ягідка;

Що нерадо подавала
Ручку на прощання...
Понеси їй, вітре буйний,
Все моє зітхання.

О, скажи їй, що без неї
В самоті нудьгую,
На устах її цілунок
Ще й сьогодні чую.

1923/1952

ЧОРНІ ОЧІ

Гей, дівчино з-під діброви,
В тебе гарний вид,
А ті брови, чорні брови,
Наче оксамит.

А ті очі, чорні очі
Хто б не подивляв?
Пишнії уста дівочі
Хто б не цілував?

Очі, очі, чорні очі,
Наче океан,
То Сагара серед ночі,
Згуба караван.

В тії очі, у кохані
Глянув і зблудив,
У глибокім океані
Серце я втопив.

1925/1952

* *
*

Я з тобою познайомивсь,
Мені було двадцять літ, -
В тебе очі - світ веселий,
Твоє серце - оксамит.

Ти була у мене перша,
Яку серцем покохав,
Бідне серце з грудей вирвав
І тобі подарував.

Брови в тебе були чорні,
В пам'ять заховав я їх,
Ой, не двічі я упився
Солодкістю уст твоїх.

А тепер, коли згадаю,
Сльози впадуть з моїх віч,
Появляться карі очі
І брови, як темна ніч.

1925

А НА ҐРУНІ ГОРЯТЬ ВОГНІ...

А на ґруні горять вогні, -
Так тяжко-важко щось мені.

Щось так болить душа моя,
Хмурний, сумний, досадний я.

Вогонь наклали скотарі,
Щоб не замерзли на горі.

Бо ніч холодна тут ізнов,
Як та невірниці любов,

Що зразу швидко промине,
Якраз і літо так мине.

Ще вчора гріло і пекло, -
Сьогодні скрилось і втекло...

Й її ще вчора цілував,
Сьогодні я листа дістав...

Пішла... та не звалиться світ,
Одна із плота - сто на пліт!

Сумна околиця, сумна,
Неначе в гробі тишина.

Нема тут радости, пісень,
Паскудний це осінній день.

Зів'яле листя шелестить,
А під ногами хмиз тріщить.

Завмер, загинув пташки спів,
І ліс замовк і занімів.

Перериває буйний ріст,
І він - здається - песиміст.

Ще й дощ пускається під ніч,
Паде, паде, мов сльози з віч.

А на ґруні горять вогні,
Так тяжко-важко щось мені.

Болить-болить душа моя,
Хмурний, сумний, досадний я.

1928/1942

ГАРНА ШИНКАРКА

Що я сьогодні знов сумний
та це ж не новина, -
налий, шинкарочко, налий
червоного вина.

Шинкарко гарна, обернись,
ти пожалій мене,
на мене глянь і усміхнись,
то може й сум мине.

Як ти мені наллєш його,
то сум зійде з чола,
сьогодні п'ю я лиш вино,
а воду геть з стола!

Волове, 1930/1952

РОЗБІЙНИК - ВІТЕР

В городці мав я гожу рожу,
її ростив і доглядав,
та вітер вдерся в огорожу
і гожу рожу поламав,
і гожу рожу поламав.

Ізрання в пелюстках блищався
роси блискучий діямант,
сьогодні з ними розпрощався,
нема у мене вже троянд,
нема у мене вже троянд.

Змиритися із тим не можу,
надію в серці я плекав,
я виростив прегожу рожу,
розбійник - вітер поламав,
розбійник - вітер поламав.

1930/1952

* *
*

З душі вже витер я тебе,
з стіни портрет зірвав,
якийсь короткий час пройде
і я забуду,
що тебе кохав.

Чого надії ти снуєш,
чого приходиш знов,
мене вже більше не знайдеш,
ані мене,
ані мою любов.

Ой, шкода що не п'ю вино,
а варто б трохи пить,
в вині втопив би я давно
свій сум, що в мені
каменем лежить.

1930

ПЕРЕЖИВАЮ Я ТЕПЕР

По стінах милі образи,
Нікого більш нема,
Боюсь, що серце враз уб'є
Ця тиша мовчазна.
Між образами в хаті сам,
Мене лишили всі...
Переживаю я тепер
Трагедію в душі.

Діточий гомін, любий крик
І радощі і сміх
Либонь назавжди з хати зник...
Який смертельний гріх!
З портрета погляди твої
На все мені чужі...
Переживаю я тепер
Трагедію в душі.

Ганебно, підло,без лиця
Ти зрадила мене,
Й тебе невірність ця твоя
У пропасть пожене.
Із клинка скину твій портрет,
Згорить він у печі...
Переживаю я тепер
Трагедію в душі.

1930

КРАПКА

Палав до тебе я любов'ю,
Тебе з душі любив,
Тепер назавжди за тобою
Я крапку положив.

Хоч я у горі і страждаю,
Важка журба моя,
Але зневаги не прощаю,
Занадто гордий я!

З тобою я зривати мушу,
Хоч жалко так мені!
Бо ти у мене серце й душу
Спалила на вогні.

І більш до мого серця шлях
Тобі не віднайти,
В моїй душі, в моїх очах
Уже померла ти.

Для тебе - я, вже більш не я,
Для тебе тільки "був"...
Бажаю, щоб твоє ім'я
Вже не згадав - забув.

1930

ЩОСЬ ТАК БОЛИТЬ ДУША...

Щось так болить мене душа,
Щось так перо дрижить, -
Нема за кого працювати,
Нема для кого жить!

Убила серце ти моє,
Ну, що зроблю тепер?
Чи отруїтись, чи виймати
З кишені револьвер?

Та ні! Негіднице чужа,
Пугар не піднесу
І не підтягну пістолет мій,
Бо рану я знесу!

Із серця вирву я тебе,
Воно болить - нехай!
Чого ж у Будапешті радше
Не скочило в Дунай!

Хай сльози капають із віч,
Хай тріскає чоло,
Чого ж ходило за тобою,
Додому привело...

Щось так болить мене душа,
Щось так перо дрижить, -
Нема за кого працювати,
Нема для кого жить!

1930

ВИНА МЕНІ!

Вина мені, хай забуваю,
щоб те вино столом текло,
ти, хлопче, грай, нехай співаю,
забути все те, що було,
усе те, що було!

Її прекрасне фото - знайте -
сьогодні вкинув я у піч...
Вина, вина мені давайте,
гуляти хочу цілу ніч,
гулятиму всю ніч!

А ти, мій цигане-смугляне,
сумної тільки вигравай,
смичок на струнах хай не стане,
до серця ними промовляй,
до серця промовляй!

1931/1962

СТОКРАТ ЗГАДАЄШ І ЗАПЛАЧЕШ КОЛИСЬ...

Стократ заплачеш і згадаєш колись,
як ми любились, потім враз розійшлись...
Як ми кохались, нам гудів увесь світ,
життя, здавалось, наче яблуні цвіт.

Гула нам річка, нам співав соловій,
тепер чужа ти і вже й я більш не твій.
Тепер затихли, не лунають пісні,
тобі чужий я і чужа ти мені.

Коли зустрілись, нам співала весна,
тепер нам зустріч неприємна, сумна.
Цвіла нам радість із обличчя, з очей,
тепер нам дише вся ненависть з грудей...

Колись заплачеш і згадаєш мене,
тільки вже дармо, жаль із серця мине,
вже буде пізно... ми чужі... розійшлись...
стократ згадаєш і заплачеш колись.

1931

Осінні сонати

Захмарилось і дощ паде,
На скрипці сумно хтось гуде.
Немає квітів у садку,
Заснула радість у кутку,
Дрімає ~~сонця~~ світлий сонця світ —
Ідіть, ідіть і розбудіть!

Замовк потік, забувся спів,
Ой сумно вже серед лісів.
Недавно ще по ним бродив,
Пісень акорди я ловив.
Тепер панує тишина,
Нічого втішного нема.

Мовчить гайок і вніч і вдень,
Німий, неначе мертвий пень.
Коли б він ріс а не завмер,
У ньому був би я тепер
І дроздів слухав би ізнов,
Мелодії яркі, розкішні
[illegible] Баревнотонні і утішні,
Бо птаха спів-моя любов.
Люблю я коса, соловя,
Бо як же не радіти,
Я чуни спів і бачиш квіти.
Природо, радосте моя!
Собі ти ліжко постелила,
Далася на солодкий сон,
Мене на самоті лишила,
Я підбігаю до вікон,
З нори неначе виглядаю,
Снігурочки я жду, чекаю.
А вже як прийдуть фіялки,
То швидко збудишся і ти
І перші ~~пупчики~~ [illegible] гаю
Я поцілунком привітаю

Ужгород 11/1932

VI

ВАСИЛЬ ҐРЕНДЖА-ДОНСЬКИЙ

ТОБІ, РІДНИЙ КРАЮ...

ПОЕЗІЇ

Друкарня „Вікторія", Ужгород

НА БОРЖАВІ

(Дорогій Нені)

I.

Дихнути тут повітрям волі,
Від рання в горах я блукав
І бачив жайворонка в полі,
Як підлітав і знов сідав.

Блищить трава, блищить росою,
Довкола піснею гуло
І небувалою красою
Широке поле зацвіло.

Зі сну Боржава пробудилась,
Покрила мрякою свій ґрунь,
Немов периною повилась,
Сховалася від гір-красунь.

Далеко з ранньої години,
Косар дві коси наклепав
І надійшла його дівчина,
Її цілунками вітав.

Легеньким ходом надходила,
Там, де найбільшая роса,
А в косара заговорила
Так гучно з каменем коса.

За хвилю-дві не стало згуку,
Бо косу дівчині подав
Та ведучи її за руку
І сам на плечі косу взяв.

Пішли вони... бо буде хвиля,[109]
В погоді дармувати гріх!
І зникла рідних гір ідиля
За беріжком з очей моїх.

II.

Утоптана стежка,
Дорога у "Плай"
Сама то мережка,
Уквітчаний гай.

І от я зібрався
В далекі поля,
Ніхто не питався:
"Куди, звідкіля?"

Берізонька біла
У ранньому сні,

Де пташка злетіла,
Співала пісні.

Понад кошениці
Нарвав ягідок,
А ось і криниця
А ось холодок!...

Тут птахи небесні
Летять понад лан, -
Там гори чудесні,
Боржава-титан.

На гори дивлюсь я,
В дорогу пора!
А там, а там "Гусля",
Чудова гора!

- - - - - - - - - - -

У лісі, у гаю
Понад береги,
Отут ще блукають
Митичні боги.

Опир сюди ходить,
Живе Осина
І з відьмою бродить
Мара північна.

Тут зворів кривулі
Ще криють Венер:
Отут повітрулі
Живуть і тепер.

III.

Ліс широкий і глибокий
І гуде він і шумить,
Розцвілися дикі трави,
Тирса шелестить.

Ліс гуде і цвіте,
Раннє сонце золоте,
Привітало, цілувало гори,
Там дзвінки: "дзень-дзелень",
Ох, багато тут пісень!
Аж лунали в лісові простори.

Тут пісні
І веселі і сумні:
У кущах
Вільний птах
Вільну пісню заспівав мені...

А з долин із села,
Та сумна, невесела,
Мов з темниці, пісня долітала...
Ще й сопілка вівчара
Голосила, плакала, ридала...

- - - - - - - - - - - - - - - - -

Соловейку, пташко мила,
Соловейку мій, співай!...
Вільну пісеньку співай!
Чом піднявся ти на крила,
Чом покинув гай!...

Соловейку, любий брате,
Чом у поле полетів? -
Щось спитати я хотів,
Щось питати, щось сказати.

- - - - - - - - - - - - - - - - -

Вільну пісню я послухати хотів,
А ти в поле полетів...

IV.

Зразу, аж ліси гучали,
Бо в трембіту трембітали,
Гей,
У трембіту трембітали.

Гей смереки, чи ви чули?
У трембіту там задули
На ґруні,
Чи ви чули, або ні?

Трембітали навмання,
Голос довго відбивався
І по зворах протягався
Із ґруня,
Із великого ґруня.

Верховини рідні діти,
Стали слухати, глядіти,
Гей,
Звідки чути звук трембіти.

На долині, на горі,
Поставали косарі,
В полонину заглядають,
Де в трембіту трембітають
Вівчарі.

А дівчата підгрібали,
Так і граблі покидали,

Гей,
"Чом ви руки поскладали?"

"Де ж нам граблі не кидати,
Де ж нам руки не складати,
Гей,
Як почуєм трембітати."

Ой, гуляти тут мені!
Там салаш біля криниці,
Гей, напюся я жентиці
На ґруні,
На зеленому ґруні.

На салаші, на горі,
Трембітали вівчарі,
Ще довгенько дули-дули,
Гей, смереки, чи ви чули?
Гей,
Щоб цей голос не забули!

- - - - - - - - - - - - -

Щоб трембіту не забули!

V.

На стежці камінь-великан,
Не котиться вдолину,
На йому неодин чабан
Посидів, відпочинув.

Столітнім мохом, він обріс
І встряг у перелозі.
- Скажи, о,хто тебе приніс,
Поставив на дорозі?

Чи Повітрулі, чи Нічник
До тебе припадають?
Чи дід-опир, чи Лісовик
Тут скарби закривають?

Своїм великим тягарем
Зарився ти глибоко,
Чого лежиш ти під ґрунем
Самітно, одиноко?

І камінь той слова знайшов,
Сердито промовляє:
"Чого поет сюди зайшов
І сон мені зриває?..."

VI.

Внизу косар
Косив шувар
Поцілував скотарку,
А понад ліс
Десь вітер ніс
Кудряву, білу хмарку.

А ми ґрунем
Ідем, ідем,
Ідемо вище й вище,
Поля отут
Вже не гудуть,
Лиш буйний вітер свище.

А там один
Рядок перлин
У соняшному ранці,
Повільно йде,
Траву скубе
У лісі на полянці.

Вінок красунь -
Чарівний ґрунь
Хилився вділ на склоні,
По нім воли
Волів боли[110]
І вільно пасли коні.

Немов килим
Цей мох, а ним
Ступати так вигідно
І є часу
На ту красу
Дивитися свобідно.

VII.

Підлітав орел на ґрунь із звору,
Підлітав все вище й вище вгору,
Хоч вітри з Бескида сильно дули,
В його крила рідко що махнули.

- Орле сизий, орле, мій коханий,
Вже лісник рушницю наставляє
І буде тобі кінець поганий,
Вже й собака зуби вишкіряє.

- О, лети, тікай собі, мій друже,
Бо помреш - жалітиму я дуже,
Бо тебе люблю, тебе одного,
Й соловейка, того голосного.

- Орле мій, рушниця вже набита,
Ой, буде собака зараз сита!

Ой, лети, тікай собі у гори,
Бо інакше буде тобі горе!

І почув орел, підносить крила,
То й покинув зразу полонину
І полетів скосом у долину,
Де рушниці цівка не грозила.

VIII.

Стою на самім вершку полонин.
Неначе вперше звідси розглядаю,
Чудові гори здоровлю, вітаю,
Як завжди вірний Верховинин син.

Якаж краса дивитись звідсіля!
Так добре тут, такий щасливий я:
Ні злоби людської отут немає,
Лишень знайомий вітрик повіває
І більш нікого тут нема.

Так гарно тут, широко-вільно тут,
Нові думки, ідеї тут снуються,
А там далеко срібні річки вються,
До них потоки з двох боків падуть.

Привіт, сріблясta річко керечанська,
Привіт і вам, неторкнені ліси,
Привіт, чудова "Гусле веречанська,
Що піднялась високо для краси.

В долині ліс - то буки там ростуть,
Немов лісам кінця ніде немає,
На тій полянці олені пасуть,
Серну маленьке серня здоганяє.

А гори звідсілля такі малі,
З отих "Стогів" купинами здаються,
В облаках гейби я. Думки мої
На крилах вітру піднесуться.

- - - - - - - - - - - - - - - - - -

На мить лишив Боржаву я свою,
Звязок відразу з прозою зірвався,
Забув, що на Карпатах я стою,
У горах олімпійських почувався.

І я отут з богами розмовляю,
На троні не Зевес, а наш Дажбог сидить,
До його я підходжу і питаю:
- За що ця Верховина так терпить?

- Чому у темряві вона страждає?
Від голоду чом пухне тут весь час...?

Хібаж для нас і сонця вже немає...?
Хіба вже хліб не родиться для нас...?

І я отак з богами посварився,
Сокирою розбив пресвітлий трон...
Дажбог мовчав, сердито лиш дивився,
Але Перун захмурив небосклон.

І загремів, дрожали аж ґруні...

- - - - - - - - - - - - - - - - - - -

Отак-то снилося мені.

- - - - - - - - - - - - - - - - - - -

І я збудився - блискало, греміло,
Та буйний вітер хмари ті порвав,
Дзвінками стадо знову задзвеніло
І ґрунь ізнову піснею лунав.

МОТТО:
Wer reitet so spaet durch Nacht
und Wind? Es ist der Vater mit
seinem Kind...
GOETHE

ОПИР-ВОДЯНИК

До річки по воду Марійка іде,
А річка, Теребля, спадає, гуде.
Спадає до плеса сріберний ручай,
Брилянтами світить, блищить водограй.
І крутиться плесо, неначе кипить,
А спад розмовляє, співає, шумить
І кличе до себе: "Марійко, ходи,
Не бійся Тереблі, не бійся води."

І сіла Марійка на край беріжка,
У плесо дивилась вона з моріжка,
А плесо трясеться і филями бє,
Колишеться дивно і дивно гуде.

І шуми заникли і гук той заник,
І виплив із плеса опир-водяник:
- "Не бійся, дитинко, у плесі на дні,
Дивися, там люди, старі й молоді.
Не бійся, Марійко, ходи подивись,
Там гарні дівчата за руки сплелись.
Як зради кохання біль серце колов,
Знайшли вони в плесі свій лік на любов.
Втонула тут жінка... втонув дарабаш...
Хто в крутіль попаде, то він уже наш!

Там наша держава... - Марійко, ходи,
Не бійся Тереблі, не бійся води..."

Стояла Марійка, стискав її жах,
Немов остовпіла, дрожала в ногах...
Тікала додому,розбила пивник...
- "Ох, мамочко, мамко... опир-водяник...
З зеленого плеса він филі жене
І кличе до себе... він кличе мене."

Не бійся, Марійко, ходиж бо сюди!
То ондечки скелі гучать від води,
То пень смерековий у воду заник...
Тобі лиш здається, що то водяник,
Такого, дитино, немає ніде!
То річка, Теребля, спадає, гуде,
То спад розмовляє, співає, шумить
І крутиться плесо, неначе кипить.

- - - - - - - - - - - - - - - - - -

До річки по воду Марійка іде,
А річка, Теребля, спадає, гуде.
І кличе до себе: "Марійко, ходи,
Не бійся Тереблі, не бійся води..."
З страхом вона ставить по воду пивник:
- "Щоб тільки не вийшов опир-водяник..."
І плюснули филі від самого дна
І трупом звалилась у плесо вона...

ПРИСЯГА ІРЛЯНДКИ

"Мій рідний край зі всім добром,
Просяк він медом, молоком.
Голодна, виснажена я,
Земля моя - та не моя!

Шаліє, біситься тиран
І насадив він ліс штиків...
Тече невинна кров братів
Мільйонами болючих ран.

І всюди кров і тільки кров...
Скрипить невільниче ярмо,
Скрипить воно як і давно...
Ізнов раби, ізнов...

- - - - - - - - - - - - - - - - -

Зроджу - кленуся - трох синів
І вигодую всіх
В палких серцях розбуджу гнів
До ворогів моїх.

До ворогів, що завели
Брутальний пир, незгоду,
Що стільки крові розлили
Невинного народу.

Одного я пошлю на схід,
На білому коні,
Хай він помститься за свій рід
У полі, у борні.

На захід другого пошлю,
Зі шаблею при боці,
Купатися за кривду всю
В кривавому потоці.

На південь третій син піде,
Візьме топір у руки
І порубає, посіче
Всі змії і гадюки."

ТОБІ, РІДНИЙ КРАЮ...

Тобі, рідний краю, і честь і любов,
Хай вітер гуде пісню волі,
За тисячу років і сльози і кров
Пролив твій народ у неволі.

Криваво стояв у тяжкій боротьбі
За волю, за рідну державу,
Був вірним до смерти, країно тобі,
За правду, за честь і за славу.

За волю народу, що з мертвих воскрес
Життя ми готові віддати,
Щоб сонце свободи світило з небес
На наші зелені Карпати.

ГУЦУЛКА

Там гуцул співає,
Полонина аж гуде,
"Близницю" лишає;[111]
До дівчини,
До рибчини він іде.

А вітер могучий
На хвилину занімів,
Як голос співучий
Здовж горою,
Красотою гомонів.

І пісня замовкла,
Що дзвеніла, що гула,
На свято забомкло
У всі тони,
У всі дзвони із села.

Та ґрунь промовляє:
"Гей, леґіню, памятай,
Коли зазоряє,
Знов у "Плай"[112]
Ти до стада повертай!"

І гуцул охоче
Понад ранком повертав...
Кохання дівоче
Через літо
На трембіту проміняв.

Або на трембіту,
Або в лісі на топір,
На густий, зелений бір...
Гуцульського цвіту
Хібаж мало в склонню гір?

Він час не марнує -
Як трембіту передав,
Дарабу готує,[113]
Долі Тисою кермує,
Як згори надійде став.

А прийде субота,
Вільна пісня задзвенить,
Скінчилась робота -
До дівчини,
До рибчини він біжить.

Летить до Марічки,
Чорна Тиса де пливе,
А там біля річки,
Немов рожа, мила, гожа
Його дівчина живе.

Її він кохає,
На відвідини іде,
А Тиса гуляє
І здоровить і вітає
І співає і гуде...

II.

- Не піду я, мамко, в поле,
Кошениця ноги коле;
Не піду трави нажати,
Ні на Тису білля прати;
Не піду я ід маржині,
Не піду нікуди нині -
Буду хату прибірати,
Крізь віконце виглядати.

- Моя нене, моя доле,
Не піду я нині в поле,
А піду я беріжками
Та й за тими косичками,
Назбіраю по цвітині,
Бо прийде мій милий нині.

Як поверне з полонини -
Хату він не промине,
А посидить з-дві години,
Бо кохає він мене.
Поговорить, пожартує
І в обіймах поцілує.

"Моя доню стережись,
В чорні очі не дивись.
Буде лихо з цілування,
Бо вівчар і дарабаш[114] -
Страх погані на кохання,
На любов,
На біду тебе привести
Він готов..."

* * *

Стало заходити сонце,
Малювать мале віконце,
Як дівчина червоніло,
Червоніло, румяніло,
Малювало, як косицю,
Заходило за "Близницю".

Зайшло сонце, вечоріло,
Срібна Тиса гомоніла,
Щебетали солов'ї...
А гуцулка у вікні
Свого хлопця виглядала:
"Чи загостить він, чи ні...?"
Виглядала, дожидала,
Соловейка запитала:

- Соловейку, любий брате,
Чи будеш мені співати,
Як буду горі межою,
Шириною, тишиною
Свого хлопця провожати?...

І почулась його пісня,
Загудів зелений гай,
А вона така щаслива,
"Любий хлопче мій, вітай!"
А зза Шешула-Надії
Блідий місяць показався
Та вдолину заглядав,
В срібній Тисі іскупався
І закоханим світив...
Гуцул дівчину обняв
І любовно голосив:
- Я тебе з душі кохаю
І без тебе пропадаю,
Любочко моя.

І голубить, пригортає
І цілує він її,
Срібна Тиса гомоніла,
Щебетали солов'ї.

- - - - - - - - - - - - - -

Та прийшла одна субота,
Така довга та сумна...
Вже скінчилася робота,
А його нема й нема!

Дармо ждала, виглядала,
Та нема дарабаша!
Ой, болить гуцулку серце,
Ой, болить її душа.

Не щебечуть солов'ї,
Тільки з вітром лист шепоче:

"Він сюди прийти не хоче,
Вже не любить він її."

III.

В гуцульських горах гомонів,
Від ранніх зір предивний спів:
Дзвінки, сокири і пісні...
Гуцульські ранки голосні,
Чудовий день,
Усюди повно тут пісень!
Удар сапін, удар сокир...
- Готов? - Готов! Пускай на вир!
Дараба врешті на воді,
Дарабаші -
Гуцули дужі, молоді.

Пустили став і филі бють,
Шумлять, гудуть,
Пливуть дараби, ой пливуть,
А филі бють.

При опачині молодець,
Його розчісує вітрець,
Жене дарабу він, жене,
Село він зразу промине.

А край села біля куща,
Гуцулка жде дарабаша
І вже побачила його,
Пливе у радости душа.

- Добридень хлопче молодий,
Мій любку файний, дорогий!
Коли повернеш у Кваси,
Мені дарунки принеси...
Сорочку вишию тобі,
А може й дві, а може й дві...
Іди, іди у добру путь
Та на дарунки не забудь!...
Ходи здоров, ходи здоров!...
Чому в суботу не прийшов?
Куди ходив і де ти був?
А я тебе з любовю ждала...

З очей дараба поплила,
За нею друга надійшла,
Четверта... пята, в одну мить,
А филі бють, гуде, скрипить...

- - - - - - - - - - - - - - - - -

Гуцул грошей як заробив,
Дарунків повно накупив,
Та за Марійку він забув,
До неї більш не повернув,

А через поле, через ліс
Дарунки іншій він поніс...

IV.

Я така нещасна,
Тяжко, важко жити.
Довелось завчасно
Плакати, тужити.
Я його кохала,
Від душі любила,
Горе я зазнала,
Долю я втопила.

Мати, моя мати,
Правду ти казала,
Правду, що не варто
Леґіня любить,
А його кохати
Серденьком бажала,
Жартом парубоцьким
Далась одурить.

Ох, мати, мати,
Тяжко забувати
Хлопця молодого,
Ще й дарабаша,
Ох, мати, мати,
Ох, колиб ти знала,
Як страждає серце,
Як болить душа.

V.

До баби-ворожки дівчина ходила,
"Бабусенько-душко, так серце болить,
Продай мені чари бабусенько мила,
Без любого хлопця не зможу я жить.

Коли не поверне - себе я задушу,
Себе самодругу убю, задавлю...
Бабуню, голубко, рятуй мою душу,
Гарячим коханням його я люблю...

"Іще сумувати нема тут чого -
Я чарами, зіллям, приверну його.

"Я так поворожу, що буде любить,
Над биструю Тису до тебе ходить.

"Він скоро до тебе поверне ізнов,
Вогнем запалає велика любов..."

- - - - - - - - - - - - - - - - - -

До баби-ворожки ходила вона -
Але привернути його не змогла.

VI.

Пускали дараби, бо став надійшов,
Гуцулка стояла,
Когось проклинала,
За страчене щастя, за щиру любов.

Тримала повиту маленьку дитину,
Маленького сина гуцульських ґрунів,

- Бодай би твій батько від кулі загинув,
За що на ганьбу він дівчину привів.

- Вже я ні дівчина, ані молодиця,
З ганьби мене мати із хати прогнала...
Бодай його в зрубі здавила ялиця,
Бодай його в лісі сокира зрубала...

Пускали дараби - велика вода,
А покритка бідна з своєю журбою -
З малим гуцулятком - стоїть над водою,
Така вона гарна, така молода!

Пускали дараби, бо гать надійшла
І покритка бідна над Тисою плаче,
А гуцул невірний дарабу жене,
Її не здоровить, немов і не бачить,
Заледви чекає, коли промине.

Ридає гуцулка і серденько вяне,
А він із дараби туди і не гляне...

І вдарили сльози в обличчя прегоже,
А серце, неначе ножем розколов,
- "Леґіню, леґіню, побий тебе Боже,
За щире кохання, за вірну любов..."

Їй серденько вяне з великого болю.
- "Ох, сину мій, сину, єдина дитино,
Тебе я зродила в нещасну годину,
Нема в тебе батька, нема в тебе долі.
Пращай же на віки, дитятко моє..."

І скочила в Тису прекрасна гуцулка,
Взяла зі собою й дитину малу,
Пішла попід воду шукати притулку,
Шукати кохання і долю свою.

ПОНАД ГОРИ...

Понад гори, понад темні гори,
З висоти спадали метеори.

Кожна зірка крізь огні блищала,
Лиш одна із неба десь пропала.

Я по небі поглядами броджу,
Але зірку більше не знаходжу.

Потонула зіронька кохана
В глибині далеких океанів.

ЛЮБЛЮ ТЕБЕ...

Люблю тебе, без тебе жить не можу,
Люблю тебе, як той метелик цвіт,
Як та роса весною квітку гожу,
Щасливий я, кохаю цілий світ.

Люблю тебе, як рибка чисту воду,
Мов ярий дуб проміння золоте,
Люблю тебе, як вільний птах свободу,
Над все життя кохаю я тебе.

МОЛОДІЙ ҐЕНЕРАЦІЇ

Піднявся рідний стяг ізнов,
Карпатський вітер ним колише,
А сяйво сонця із-за хмар
На йому літерами пише:
Вперед, вперед!...

Свій соняшно-блакитний стяг,
Ви сильно в двох руках держіте,
А прийде вихор звідкіля -
Прапор ви кріпко бережіте,
Щоб не звалився.

Щоб буйний вихор не зірвав,
З болотом бурі не змішали,
Щоби незваній без нас
Про нашу долю не рішали,
А ми самі.

А Срібну Землю - Рідний Край
Не зрадьте, не продайте!
І не забудьте за народ,
На Рідне Слово памятайте!
Вперед, вперед!...

А працю вмійте шанувать,
Всесвітню, величаву,
Все лиш з народом за народ,
За волю, честь і славу,
Вперед, вперед!

ПОЛОНИНСЬКИЙ ПАСТУХ

I.

Колиба все мені на світі,
На-що мені цінних палат?
Мені полянка - рідна мати,
Гора сестрою, вітер брат.

Так мило тут гуляти в тобі, -
Солодкий, милий боре мій!
Гуде потік, дзвенить полянка,
Співає пісню соловій.

Прийде медвідь, чи вовк неситий,
Вівцю од мене украде? -
Овець і кіз тут чередою,
Махну рукою: "хай іде"...

Громам, як стануть гучно бити,
Дивлюся в вічі, не боюсь,
Нехай про мене бісом виють,
Я на сопілці обізвусь.

Як ляже сумерк на курінь мій
І зійде місяць зза ґруня, -
Підкручу вуси, приберуся,
Сідлаю бистрого коня.

Дівчина жде вже під віконцем,
А місяць світить із небес,
Дівчину милу поцілую,
Коня нажену я в овес...

Я ще ізроду не журився,
Немає сліз у пастуха...
Я все веселий, мов природа,
Я все сміюся: ха-ха-ха.

II.

Краса Гуцульщини - високі гори:
Близниця, Шешул, Піп Іван,
Наш рідний Монт-Іврест: Говерля,
Корона гір, красуня і титан.

Блискуче сонце в крові заходило,
А шпилі гір палали ув огні, -
Якіж божественно-чудові
Гуцульські полонини і ґруні!

З Менчола чути ще сопілку,
Пастух дрібну-дрібоньку голосив,
Широких гір свобідний вітер
Ялиці запах приносив.

Сходив пастух вдолину з полонини,
В ліску іще сопранив пташки спів, -
Любив пастух дівчину молодую,
Прекрасну доню ліса і ґрунів.

Любив пастух Марійку чорноброву,
Її душею, серцем покохав,
Про чорні очи, чорні брови
Під свистом вітру він пісні складав.

Волосся мала вона чорне,
Розпущене в забаву для вітрів,
А щочки - в молоці неначе рожі,
Гуцульський носик орлиці лісів.

Булаж вона веселою, як річка,
Як та співучая вода,
Була, немов над Тисою смерічка,
Прекрасна, мила, гарна, молода...

Менчіл немов периною покрився,
На Шешулі біліється туман, -
Давно-давно в стайнях лежить маржина,
Давно спочив, заснув старий чабан!

Давно запало сонце за Близницю,
І ось простерся сумерк із низин.
Дрімає беріжок, дрімає ґрунь, полянка,
Мовчать - заснули шпилі полонин.

Зійшов пастух конем над Тису
В село, бадьоро із ґруня,
Запутав та нагнав у ніч на пашу
Малого, білогривого коня,

А сам побіг під дівчине віконце,
Застукав двічі: "Золотко, впускай,
Свого миленького з дороги
Цілунком щирим привітай!"

Не відзивається ніхто із хати...
І стукнув ще, бо рветься вже терпець,
Та замісць дівчини старенька ненька
Відсунула маленький визірець.

- "Дочка моя лягла й заснула,
Будь тихо, щоб не розбудити... ша!
Скажу тобі і те, що серцем покохала
Найкращого дарабаша."

Засунулась зненацька шиба
Маленького, гуцульського вікна,
Пастух крізь темну ніч пішов нещасним,
Бо раз любила, далі зрадила вона...

III.

Готує дарабаш над Тисою дарабу, -
Згори рікою завтра пустять гать -
І надійшла Марійка чорнобрива,
Цілунками дарабаша вітать.

Пішли вони полями понад річку
І посідали на зеленім моріжку,
Премила пташка щебетала
Свою кохану пісню у лужку.

В дарабаша стрункого чорні брови,
А очі, мов дощева темна ніч,
Вулканом вибухав огонь любови
З його палких і молодечих віч.

В дарабаша вовняні, білі капці,
Нові - новенькі, жовті постоли...
В дарабаша лиш любощі на гадці:
"Скажи, коли прийдеш іще, коли?"

Ніхто так ціпко не пригорне,
Ніхто так не притисне до грудей,
Ніхто так буйно не цілує,
Хочби і на очах людей.

Рука в руці сиділи, щебетали,
А мряка оловом стелилася, густа,
Сплелися руки, далі і зчепились
На любий поцілунок їх уста.

Та раптом там пастух зявився -
Марійка добре знала, чом -
- "За те, що ти відбив мою дівчину,
Тебе зрубаю топором."

Підняв страшний топір угору,
Спрямований у голову саму,
Але гуцулка скочила до хлопця
І обняла голівоньку йому.

- Як ти його убєш, кого я так кохаю,
Тоді й мене убий, благаю я тебе,
А не убєш - то я у Тису скочу
І більше не побачиш ти мене.

Спустив пастух топір, спустив і руки,
Побачив, що забаву він програв
І над руїнами любови - свого щастя,
Розважно, сумно, мовчки там стояв.

Тепер пастух переконався,
Що він програв її любов,
Хвилин ще кілька він постояв,
А далі сумно відійшов...

* * *

У пастуха немає долі,
Немає скарбів, ні палат,
У його ґрунь - і батько й мати,
Гора - сестра, а вітер брат.

Не грає пісні веселої
Миленькій дівчині своїй,
Вже не гуде потік ялицям
І не співає соловій.

Ніхто вже більше не потішить
На полонині пастуха,
Вже не співає по ґруневі,
Вже не сміється: ха-ха-ха...

Ясіня, 1933

ПОВІТРУЛЯ

Дивлюся на гори - яка то краса:
Висока Магора сяга в небеса,
А низ ґруня праліс вінком обплітає,
А птах - соловейко й сюди долітає.

Отут під горою я став і дивився,
Де явір широкий в полянці валився,
Мов дід престарезний над гробом стояв
Пращався зі світом, конав, доживав.

Галуззя вже сохло, а корені гнили,
А люде далеко його обходили,
За тую провину прокляв його вік:
На ньому повісивсь один чоловік.

Чудова сопілка заграла ізнов,
Тягла, щебетала,
І все розказала,
Про тую нещасну вівчарську любов:

Була повітруля, красуня лісів,
Вівчар закохався, її дожидає,
Любив її вічі, любив її спів
І всюди по скелях її провожає.

Як тільки настане нічна тишина,
То вже на полянці співає вона,
Прийде, приголубить
І каже, що любить,
А справді лиш дурить - не любить вона!

Мій братику-вітре, мовчи, не гуди,
Хай голос сопілки почую сюди,
Що раз: то веселий, а далі: рида...
"Була Повітруля, була молода..."

Мовчить уже вітер, не віє ніде,
Мімозо, голубко, сопілка гуде,
Раз ніби весело, а далі рида:
"Була Повітруля, була молода..."

* * *

Три літа вівчарив вівчар молоденький
І стадо пускав він на пашу раненько.

Співав соловейко, кувала зозуля,
По скелях гуляла лісів Повітруля.

Пок' сонце на небі свій ліс не кидала,
Блукала по скелях і пісню співала.

При місячних ночах ввійде на полянку,
Співає, танцює, гуляє до ранку.

Прегарного хлопця з дужими плечима,
Вона чарувала своїми очима.

Сама білолица і ясноволоса,
Ой, щож то за брови, ой, щож то за коси!

На ніжній голівці вінок із барвінку,
Заплетений вогник, кадило і дзвінка.

Вівчар пропадає і прагне цілунку
І все обіцяє, що прийде на думку.

"Чого, Повітруле, мій мозок колотиш?
За тебе віддав би, що тільки попросиш."

Вона лиш сміється, плечима стискає,
Пригноблює душу і серце вбиває.

А ляже він спати, вона його будить,
На свою забаву ізнов його лудить.

Піде він за нею, травою-росою,
Впиватись похміллям, русалки красою.

Почне сопілкати в чудову пищалку,
Навколішки просить прегарну русалку.

"Чудова красуне, я знов тебе прошу,
За твій поцілунок всі муки я зношу."

Вона лиш сміється, плечима стискає,
Розпалює вогні та не погашає.

Прекраснії очи, прекраснеє тіло,
Куди вона ступить - піснями гуділо.

Щоночі приходить, на гру в поготові
І брешуть і дурять уста малинові...

Зловив її ціпко - слабі його руки!
Здавалось, неначе сичали гадюки.

Вона сміючися полетіла в скали,
Куди лиш крилаті чорти залітали...

І ось понад ранком вертав він росою,
На серденьку горе за тою красою.

"Коли Повітрулю не можна любити,
Навіщо страждати, нащож мені жити?"

III.

Отак розсудив він, отак і сказав.
Пішов на полянку, де явір стояв,
Повис на здоровій гиляці одній,
"Бувай здоров світку, немилий мені..."

- - - - - - - - - - - - - - - - -

Мій братику-вітре, мовчи не гуди,
Най голос сопілки почую сюди,
Що раз то веселий, а далі рида,
"Була Повітруля, була молода..."

Замовкла сопілка, не чути ніде,
І явір широкий валиться, паде,
Притисла жалоба, присіла нуда...
"Була Повітруля, була молода..."

А НА ҐРУНІ ГОРЯТЬ ОГНІ ...

А на ґруні горять огні, -
Так тяжко-важко щось мені.

Сумна околиця, сумна,
Неначе в гробі - тишина.

Зівяле листя вже паде,
Пісень немає тут ніде.

Затихли птахи солов'ї,
Замовкли в полі всі пісні.

Лиш на ґруні горять огні
І сумно, сумно щось мені.

Простерла крила темна ніч,
Мені сльоза упала з віч.

ЦВІЛИ АКАЦІЇ

Цвіли акації пахучі
І ряд лілей білівся,
Росли конвалії цвітучі,
Барвінок зеленівся.

Мале село цвіло, гуло,
Так гарно-гарно тут було,
Коли сюди я мандрував весною.

Тепер вже пташка не співає,
Нема тут пісні, ох, нема!
Пожовкле листячко спадає,
А з гір чигає ось зима.

З прегарних квітів у садках -
Сухії стебла у кутках
І вітер побратався вже з зимою.

СМЕРТЬ ІВАНА ПОПЕНКА[115]

О, хтож то Попенко?
Попенко, звичайний Гуцульщини син,
Попенко із крові повстанець один!
Він сином народу, що муки зазнав,
В ярмі, у неволі віками страждав.

О, хто то Попенко?...
Кругом небезпека,кругом вороги,
Мадярська держава і... земні боги.
Попенко ночами в околиці бродить,
Так віддано щиро за справою ходить!...
Попенко відважний, Попенко герой!

І сіє він Слово і гасло нове,
Що подихом волі розбурхало світ:
- "Вставай, мій народе, бо воля зове!
Вставайте до бою, порвіте кайдани,
У вільнії руки ви зброю беріть!
І вільнеє сонце засвітить над нами!

- Ох, гори камінні, промовте, скажіть:
Чиж ми не страждали за тисячу літ?
Нас вішали, били, без суду стріляли,
Знущались над нами, в тюрми замикали.
Історія наша - то муки терпіння,

Багато говорять криваві листи...
Нам висохли очі в журбі по камінню,
Ми сіяли сльози, садили хрести.

- Гей, хлопці, молодці!
Не кидайте зброї, рушниць, ні набоїв,
Що з фронту чужого принесли домів!
Вона нам потрібна - Гуцульщину рідну
Захопимо нею із рук ворогів.
І стане наш нарід великий і славний,
Щасливим і вільним притоптаний край...
За рідную волю, за щастя народу,
Вставай мій народе, до бою вставай!"

І нарід послухав, підняв боротьбу,
Криваву, завзяту, велику, святу.
На рідному фронті Гуцульщини цвіт
Ще досі такеє ніде і не чули:
"Шляхотних" мадярів побили гуцули...
Боролися хлопці, здобули Сигіт.

І дармо рубали - та змія живе!
І зрадою, підло сильніших зове.
Жорстокі румуни одного дня вранці,
В нерівному бою розбили повстанців...
Закапані кровю стежки і дороги...
Немає рятунку, нема допомоги,
Багато із них полягло за народ!

Ще тільки Попенко тримає село,
Свої поважають і люблять його,
І старостування йому доручили.
Мадяри, ципцери його не любили,
За волі бажання, за світлі думки.

О, що за відвага! О, що за герой!
Тривогу повстанців у дзвони голосить,
Печатка в кишені, в руках карабін,
Ворожі загони він кулями косить,
Стоїть у болоті, в снігу до колін.

По лицарськи сміло воює, як лев!
У вуличних боях боронить село,
А мадяр надкрався і кулю сталеву
Послав з револьвера в гуцульське чоло.
Звалився повстанець на рідний загін
І випав у нього із рук карабін.

УРИВКИ З ЕПОСУ "ЗА ВОЛЮ СРІБНОЇ ЗЕМЛІ"

(З повстанецьких часів 1918/1919)

- - - - - - - - - - - - - - - - - -

Сабадюк:

"...військо тільки доти військом,
док має зброю у руках.
Закон і право висить на штиках,
це треба знать, стрілецькая громадо,
як тільки зброя випаде із рук,
то військо - вже не військо, тільки стадо,
на його вистарчить і бук.
А добрий воїн, він проллє і кров,
життя своє віддати він готов,
він скорше серед поля згине,
аніж рушницю він покине.
Закине хліб, покровець,[116] плащ,
але рушницю він тримає,
бо він прекрасно теє знає,
що це у боротьбі товариш,
якого варто шанувати,
коли приходиться рішати
про смерть і про життя...

- - - - - - - - - - - - - - - - -

- Брати мої, кохані хлопці,
я завжди був із вами.
Чотири роки ми страждали
і марно, за чужії цілі,
чотири роки воювали,
але для свойого народу
ми нічогісько не здобули...

- За щож тоді пролили кров
лемки, бойки, гуцули?
За щож тоді народ терпів?
За те, щоб люті вороги
стріляли, вішали батьків?
Хібаж за те, щоб матері
ронили сльози по могилах?
- Брати мої! Народня сила,
народня гордість
нічо не варта без рушниць
і через те несім додому
і не віддаймо їх нікому,
бо наш народ ще все страждає
в мадярських, пліснявих тюрмах...
Зруйнуємо тюрми ворожі,
терпець урвався! Вже доволі!
І "русин" є людиною
і хоче людськії права,
вже досить гинув у неволі!

- - - - - - - - - - - - - - - - - -

Пацифіст:

"Нащож нам битись, воювати
і жертвувать наш юний цвіт?
Ми пацифісти, демократи
і правду нам уділить світ,
Великий Вільсон світ рятує,
останній дурень, хто воює..."

Не витримав Микола Сабадюк,
а зразу перебив він демократа,
від гомону немов дрожала хата:
" не слухайте
його руїнницькі слова...
Колись і я був демократом,
а згодом я переконався,
що демократія, лібералізм -
це привілей великих хижаків,
щоби тим слабших розкладати
та їх народню силу руйнувати.

Нам воду проповідують,
Самі же пють вино.
Говорять нам одно,
а роблять друге,
мовляв: "ми всі брати, всі други" -
при тому нас рабують, топчуть,
наш піт, мозолицю тяжку,
всі соки з нас смокчуть...
Мовляв: "настали іншії часи,
ми волю дати вам готові..."
але й найменшу нашую прояву
до вільного, свобідного, життя
вони здавлять у крові...

- О, де той дурень, ідіот,
щоб у братерство це повірив,
колиж ми стільки тут терпіли!
коли ще тіні шибениць
гуцули не забули.
Хібаж ви вірите, що вовк
з ягнятами буде у згоді?...
- Їх шовінізм, лібералізмом
поборювать ніяк не зможем,
це те, що голими руками
іти проти шабель ворожих.
Коли вони запеклі шовіністи,
то ми ще більшими,
ще гіршими повинні бути,
а не кланятися низенько
і доземлі хребет не гнути
бо шовінізм лиш шовінізмом,
війну війною ми перемагаєм...

- - - - - - - - - - - - - - - - -

Клочурак (до Зомборія):

"...гадаєте, що ми забули,
як у Бичкові, в Требушанах
на вербах висіли гуцули?...
як у Ясінні, в Воловому,
в Ужку, у Торуні, в Поляні
без розсуду, мадяри пяні
стріляли, вішали людей?...

Брящайко (до Зомборія):

- Вже не раби стоять ось перед вами,
вже не юрба благає свого пана,
але стоїть народ
і хоче волі!
На рідній, прадідній землі
ми слугами були доволі.
Го-го, мій пане, вже минув той час,
коли нагайку русин цілував,
за те, що його била...
Подув свобідний вітер вже і внас
і ось оця народня сила
змете все сміття із землі
і змиє струпи з свого тіла...
Народ покинув рабський стан,
бо вдарила остання година.
Ми хочем бути вільними людьми
і жити як людина...
Го-го, тепер, мій пане, інший час,
окрасти ще раз - ми вже не дамось,
як то за Деака бувало...
Погроз ми ваших вже не боїмось.
Спізнились, любий пане
кайдани накладати.
Тюрем у вас не стане,
Щоб нас усіх арестувати,
бо мусілиб сімсот громад,
від Зиміру - аж за Попрад
в тюрми позамикати,
але на те вже ви слабі...

Поезії з рр. 1932-1939

З ЦИКЛЮ "ЗНОВ У ГОРИ!"

Прощай, Ужгороде!

Ужгород... Преславний Ужгороде,
наша ти столиця УЖГОРОД,
будь здоров', о, будь здоров', народе,
ми - народу квіт - ідем в народ!

Ужгородський замок - славний город,
він стеріг віками пробуття,
знає він і про біду й про голод,
та він діжде кращого життя!

Будь здоров', наш Ужгороде славний,
як вернем - доспіє виноград,
закивай у путь нам, замку давній,
так, як листям закивав нам сад.

Нас здоровлять верби і тополі,
шлях угору, в беріжки веде,
нам співають жайворонки в полі,
річка Уж нам пісеньку гуде.

На полонині "Рівна"

Ліс.
Ліс,
в ньому дрозд і кіс,
нам співають -
розважають
з молодих беріз.

Свист.
Свист.
Вітер має хист,
ніжно віє
і радіє,
шелестить у лист.

Гук.
Гук -
ось валиться бук.
Це тут зруби...
Лісоруби,
а це їхній труд.

"Кра..."
"Кра..."
Що це за мара?
Це сорока
білобока
інших сповіща'.

Дід.
Дід,
бачив горя й бід.
В полонині
дикі свині,
пан не дасть на пліт.

Лан.
Лан,
може тут кабан...
Їсть у полю
бараболю
й не застрелить пан.

"Гав..."
"Гав..."
пес десь забрехав,
це тут вівці...
На сопілці
пастушок заграв.

В підніжжі "Боржави"

Зранку веречанськими горбами
ми проходили - була роса,
бачимо відразу перед нами:
ох, яка краса! Яка краса!

Це Воловець... річенька співуча,
а у "Стіг" туристів караван,
наче мур, немов стіна могуча,
справді кольос, велетень-титан.

Тут бере початок вся "Боржава"...
і стояли й любувались ми.
Імпозантна, горда, величава,
кілометрів сорок довжини.

А худоба в "Стозі" чередою,
табунами коні там пасуть,
ясне сонце світить над горою,
білі хмароньки вітри несуть...

Синьовирське озеро

Зелень, трави, смерічки, ялиці,
а внизу поточина тече,
ще й проміння нам цілує лиця,
сонце хоч і гріє - не пече.

Ми в дорозі... Он, гора "Озірня"
і висока! Велетнем стирчить,

а під нею, наче водозбірня,
Синьовирське озеро лежить.

Нас зустріли гайворонння чвари,
може заздрять озера красу,
цю красу, якій немає пари,
я в душі з собою понесу.

Пісню я про озеро складаю,
хай ця пісня в горах залуна',
на ґітарі я її заграю,
голосно нехай бренить вона.

Синьовирське озеро розкішне,
над тобою небо голубе,
за твоє узбіччя це утішне
піснею прославлю я тебе.

Над горою сяє сонце ясне,
висушить росу із стебелин...
Синьовирське озеро прекрасне,
діаманте рідних полонин!

Забреніли струни на ґітарі,
залунала пісня про красу,
цю красу, якій немає пари,
я в душі з собою понесу.

1932

НА МИНЧОЛІ

Минчола ґрунь... шувар, шувар...
Отари... звук пісень,
А небо соняшне, без хмар,
Чудовий літній день!

На паші коней табуни,
Самі, без пастухів,
Та не злякаються вони
Ведмедів і вовків!

А прийде вовк і заполює
Ізза кущів і плит,
Хай спробує! Він закоштує
Залізних їх копит!

Ось, чорнобриві скотарки -
Я мов серед рідні...
Мережучи вишиваним,
виспівують пісні.

Я поважаю гуцулок
Цей скотарок загал,
А ввечір з ними на танок,
Як загуде цимбал.

І стало сонце западати,
Цимбал уже гуде,
"Ходи, гуцулко, танцювати,
бо "коломийка" йде..."

Полонина Минчіл, 1932/1962

ОСІННІ СОНАТИ

Захмарилось і дощ паде,
на скрипці сумно хтось гуде.
Немає квітів у садку,
заснула радість у кутку,
дрімає світлий сонця світ -
ідіть, ідіть і розбудіть!

Замовк потік, забувся спів,
ой, сумно вже серед лісів!
Недавно ще по них бродив,
пісень акорди я ловив.
Тепер паном тишина,
утіхи жодної нема.

Мовчить лісок і вніч і вдень,
німий, мов обгорілий пень.
Коли б він ріс і не завмер,
гуляв би в ньому я тепер,
і дроздів слухав би ізнов,
мелодії яркі, розкішні,
барвисті, гомінкі, утішні,
бо пташки спів - моя любов.
Люблю я дрозда, солов'я,
бо як же не радіти,
як чуєш спів і бачиш квіти.

Природо, радосте моя,
собі ти ліжко постелила,
далася на солодкий сон,
мене на самоті лишила.
Я підбігаю до вікон,
з нори неначе виглядаю,
снігурочки я жду-чекаю.
Коли прийдуть вже і фіялки,
то швидко збудишся і ти,
і перші бруньки серед гаю
я поцілунком привітаю.

1932

Елегія ~~жовтня~~ осені

Пташки спів занімів, не луна', не гуде,
Гине свист, жовкне лист, бір колір проміняв...
Я на струнах заграв і в душі заридав,
Спів лісів, соловя не знаходжу ніде.

Ой, сумні-сумні квіти у садочку,
Бо лихий мороз смертю заглядає,
Наче білий пес іней на горбочку,
Вже й остання квітка умирає.

Як оглух світлий світ, рвався Дух під зеніт,
Небеса він запитав і сварився і гукав:
— Хто мороза, мов розбійника послав,
Що цвіт рясний придавив ~~і всі квіти поварив~~?
квіти—

Та озвався Той, що життям керує,
Що одних ростить а других душить:
„Мій закон ніхто не перемудрує:
Хто зродився, раз померти мусить...

(Ужгород 4/1932)

ЗИМОВИЙ ДЕНЬ

Каже ґрунь
в день один
до красунь -
полонин:
"Де ваш усміх до краси,
чом' ви задрімали?"

- Бо нема
вже роси,
ані дзенькання
коси,
білі рожі
білих лоз,
білий іней
і мороз
нас поцілували.

А сніжок
уже зранку
сиплеться він
на полянку,
на лужок,
наче білий порошок,
там, де густо -
дуже густо,
а зокрема на шувар,
сиплеться цей білий дар.

Вже від ранньої години
сіється він, мов з перини,
полонину,
мов дівчину,
в білий плащик
він прибрав,
щочки їй напудрував...
Хоч немає тут пісень -
гарний і зимовий день!

1932/1967

НА "СТОЗІ" ПЕРШИЙ СНІГ

Лишили ми "моторку" нашу,
ідемо з лижами на "Стіг",
де влітку йде худоба в пашу,
тепер там біла ковдра - сніг...

Дивись, кущі! Дивись, ліщани!
На це, голубко, ти дивись!
Неначе гарні білі панни,
всі інеєм тут повились.

І сонце світить серед ґруня,
внизу як море - все туман,
а "Стіг" оцей, гора-красуня,
дає прекрасний вигляд нам.

В тумані все, не видно звора,
неначе в хмарах справді ми...
Яка чудова ця "Маґора",
все біле з сірими людьми.

Підносяться тумани здолу,
неначе птахи легких крил
у кучеряві хмарки вгору
і заслонять весь небосхил.

Застелять ясне світло сонця,
та тільки на короткий час,
у небі "дірк", мов віконця,
надійно дивляться на нас.

Мов порозтрушуване руно,
лежать на певній висоті,
відтак кублом і жмутком суне,
застелять сяйва золоті.

Вони прощають ковдру білу
іще поглянувши на мить,
підносяться до небосхилу
та й розплилися у блакить...

Здається, наче ти у хмарах,
і тільки ґруні з них стирчать,
немов з локомотиви пара
у небеса тумани мчать.

Така краса і не приснiться!
Сьогодні пощастило нам!
"Маґора", "Стіг" і "Мідяниця" -
спасибі, любі гори, вам!

Спасибі вам за сонце ясне,
за юні голоси пісень,

за прогулянку цю прекрасну,
за цей чудово-гарний день.

Воловець, 1932

ІЗНОВУ НАДХОДИТЬ...

Ізнову надходить весна золота,
Звучатиме пісня природи устами,
Забудеться довга зими тягота,
Косицями блисне краса беріжками.

Прилетять ізнову сюди солов'ї,
Співці-щебетушки краси і свободи,
Щоб розвеселити Карпати свої,
До пісні збудити гірські срібні води.

Щоби оспівати красу і любов,
Хвалити чудесне природи уміння,
Що зродило листя - дерев хоругов,
Що плодить-годує пташин покоління.

Радіє пташина весні золотій,
В рожевому цвіту утішно співає,
І нені-Природі, великій, святій,
Своїм щебетанням пошану складає.

1933

СПОГАДИ

Цвітуть поля, рясніють квіти,
В блакитті сонечко бреде,
Тут зелень-зелень - сонця діти,
Радіє, стелиться, гуде.

Чистеньке небо без хмаринки
Всміхається униз на нас,
В траві ще все роси краплинки
Блищать цятками, мов альмаз.

І враз почав із сходу дути
Легенький, теплий вітерець,
І ось за тим сопілку чути
Із полонини від овець.

Осики листям затремтіли
Під ясним сонцем у гаю,
Шовкові трави шелестіли,
Співали пісеньку свою.

Пустився теплий дощ із хмари
На яре жито, на овес,
Його утішно привітали,
Як поцілунок із небес...

Так гарно тут прожить весною,
Далеко з міста від людей,
Блукати по траві росою,
Повітря ссати до грудей.

Сюди блукав колись я з татом,
Прожив дитячії часи,
Мені куток цей дав багато,
Любов до волі, до краси.

Тут я пізнав природу, квіти,
Бо всеньке літо тут провів,
Любив сміятись і радіти
І слухати пташини спів.

Сюди так радо повертаю
На кілька днів, хоч раз за рік,
Дитячий вік собі згадаю,
Щасливий, безтурботний вік.

Затінь, 1934

АКАЦІЇ

Пригріло сонце на полянку,
співає ніжно кіс,
а я іду на прогулянку
ув акацовий ліс.

Мов гарна молоденька панна
акація цвіте,
бо потім вітер нездоланно
всі пелюстки змете.

Нектар солодкий бджілка носить,
аж чути аромат,
проміння сонця жде і просить
зелений виноград.

Аж любо вийти на повітря,
чистеньке, запашне,
акації біленьке віття
приваблює-мане.

Люблю акацію квітучу,
грудьми повітря ссу,
люблю природу всемогучу,
люблю її красу.

1934

СОНЕЧКО ВЕСНЯНЕ

Сонечко весняне, сонечко кохане,
о, зійди зза хмари, засвіти, загрій,
бо слаба фіялка на морозі в'яне,
і помре-загине в грядці, у чужій.

У руках не грають струни золотії
бо мороз ударив у весняний день,
і зів'яла квітка, впала без надії,
і замовкли птахи, і нема пісень.

Сонечко прекрасне, тепло-світле, ясне,
розтопи цю кригу, білу, льодову,
сонця ясний світку, оживи ти квітку,
прожени ти звідси бурю снігову.

1935/1962

ЗЕЛЕНИЙ ЛІС

Шумить лісок, шумить,
співає соловій,
а перепел сидить
на вільсі, на старій.

Старий, кремезний клен
панує над ліском,
орел літає ген
і не махне крилом.

Співає чорний кіс,
кому співа', кому?
Зозуля від беріз
озвалася йому.

Травичку пас сернюк
і поскакав горбком,
а дятел "стук" і "стук",
неначе долотом.

Відпурхнув з бука дрізд,
злякав білки руді,
злітають ловко з гнізд
пташата молоді.

В дуплі павук-жерун
свої сітки пряде...
В ліску сто різних струн
шумить, бренить, гуде.

Шумить лісок, шумить,
росте, кипить буття,
тут дійсністю звучить
сифонія життя.

Люблю зелений ліс,
куди блукаю сам,
для мене він приніс
нераз душі бальзам.

1937

ТРЕМБІТА

Де трембіта трембітає,
Де сопілка грає,
Там мій леґінь молоденький
Вівці дозирає.

Там гуляє, там співає,
Там по росах бродить,
По зелених бережечках
За вівцями ходить.

- - - - - - - - - - - - -

У пастуха на світі все -
Топірчик і трембіта,
Трембіту він тобі не дасть,
Не дасть і за півсвіта.

Росла вона тут на ґруні,
У тирсі, серед цвіту,
Аж у село почути з гір
Цю голосну трембіту.

В далекі села чуть її,
Утретє, учетверте,
Дівоче серце задрижить,
Хоч би яке уперте.

Дівоче серце задрижить,
Тріпоче і радіє,
Згадає свого вівчаря:
"Ба що мій милий діє?"

1936/1952

ПОВІТРУЛЯ

I.

Казкові ці гори, казкова краса,
казкова природа і всі чудеса.
Казкар тут усюди - старий, молодий,
а ти тільки слухай, коли не глухий,
не вийдеш із дива із цих таємниць,
коли казкарем ти - бери олівець!
Говорять це гори веселі й сумні...
Фантазіє рідна, ти мила мені!

- - - - - - - - - - - - - - - - - -

Стою біля балки, стою і дивлюсь,
де ясень валиться, мов кволий дідусь.
Старий, порохнявий, під вітром скрипить,
подує сильніше - у балку звалить.

Гілки йому сохли і корені гнили,
а люди далеко його обходили,
бо має провину, прокляв його вік:
на ньому повісивсь один чоловік.

Пастуша сопілка на салаші зрання
мені вигравала

і все розказала,
про теє нещасне вівчарське кохання.

Чи чули ви, люди, за ті Повітрулі? -
Це діви прегарні, красуні лісів,
красою що зводять, дразнять серця чулі,
а потім замучать на смерть вівчарів...

Онтам у проваллі, де скелі руді,
живуть Повітрулі, палкі, молоді,
таких дівок гарних ніхто не видав,
побачиш - полюбиш і вже ти пропав!

Як місяць засвітить, улітку, вночі,
співають любовно у плесо йдучи.
Купаються голі у плесі-воді,
такі ж вони гарні, такі молоді!

II.

Вівчарив самітно вівчар молоденький,
отару пускає на пашу раненько.

А люди казали, старі і дебелі:
- Попасуй ти вівці, не йди лиш у скелі.

Бо скелі в проваллі, то скелі закляті,
а там Повітрулі - чортиці крилаті. -

Хоч попереджали ще в лісі зозулі
"не йди у провалля, бо там Повітрулі!"

Та він не послухав, пішов раз у скелі
і бачить - дівчата, і гарні й веселі.

Одна біля нього постійно крутилась,
до неї влюбився й вона залюбилась.

А потім щоночі барліг покидала,
блукала по скелях і пісню співала.

Ой, що то за голос, ой, що за співуха!
Приваблива пісня солодка для вуха.

При місячній ночі ввійде на полянку,
співає, танцює, гуляє до ранку.

Прегарного хлопця з дужими плечима
манила цілунком, манила очима.

Сама білолиця і ясноволоса,
вітрам на забаву до пояса коси.

А ще й на голівці вінок із барвінку,
туди вплела вогник, кадило і дзвінку.

Вівчар залюбився і прагне цілунку,
приваблює, мовить, що впаде на думку.

"Чого, Повітруле, мій розум колотиш,
за тебе віддав би, що тільки запросиш!"

Вона лиш сміється, плечима стискає,
розпалює серце, а душу вбиває.

Сміятись уміє розкішна моргуха,
що він закохався до неї по вуха.

Він ходить за нею травою-росою,
впиватись похміллям русалки красою.

Почне сопілкати в пастушу пищалку,
навколішки просить прегарну русалку.

"Красуню-русалко, я знов тебе прошу,
моєю будь зовсім, то муки я зношу!"

Русальчині очі, русальчине тіло,
палило, дразнило, смертельно кортіло.

Щоночі приходить, на гру в поготові
і брешуть і дурять уста малинові.

А ляже він спати, вона його будить,
на гру, на забаву ізнов його лудить.

Зажмурить він очі, вже й не обізветься,
то знов його будить, цілує, сміється.

Насипле цілунків палкими устами,
вівчар тільки блідне, не спить він ночами.

І мучила хлопця, ходила до нього,
цілунків давала,а більше нічого.

Однієї ночі зловив її руки,
у неї із пальців сичали гадюки.

Промовив сердито години тієї:
"Не жити із нею - не жити й без неї!"

III.

Отак розсудив він, отак і сказав,
і вийшов на поле, де ясень стояв,
та витягнув ремінь і зуби затис,
і там на здоровій гиляці повис.

- - - - - - - - - - - - - - - - - -

Мій братіку-вітре, мовчи, не гуди,
хай голос сопілки почую сюди,
що раз то веселий, а далі рида':
"...це все Повітруля, палка, молода..."

Замовкла сопілка, а вітер гуде,
і ясень старезний валиться, паде,
навіщо вже жити, присіла нуда...
Це все Повітруля, палка, молода...

1932/1954

ЕЛЕҐІЯ ОСЕНІ

Пташки спів занімів, не луна', не гуде,
Гине свист, жовкне лист, бір колір проміняв...
Я на струнах заграв і в душі заридав,
Спів лісів, солов'я не знаходжу ніде...

Ой, сумні-сумні квіти у садочку,
Бо лихий мороз смертю заглядає,
Наче білий пес іней на горбочку,
Вже й остання квітка умирає.

Як оглух світлий світ, рвався Дух під зеніт,
Небеса він запитав і сварився і гукав:
Хто мороза, мов розбійника послав,
Що всі квіти придавив, наче у кітлі зварив?

Та озвався Той, що життям керує,
Що одних ростить,а других душить:
"Мій закон ніхто не перемудрує:
Хто зродився, раз померти мусить..."

1932

КОЛИ У МЕНЕ В СЕРЦІ ПОВНО ЖАЛЮ...

Коли у мене в серці повно жалю -
тікаю в гори, у ліси мерщій,
Природу-неню завжди відшукаю,
вона ж бо лікар і дорадник мій.
В ній не розчарувався ще ніяк,
на плечах в мене лижі і рюкзак.

Мене потішить кущ і деревце,
мене утішать скелі і каміння,
не налякає вовче скавуління,
для мене тут цікаве навіть це.
Мене вітає запашна ялиця,
цілує вітер у чоло, у лиця.

Падуть сніжинки на карпатські ґруні,
запанував у горах білий світ,
ці пелюстки-сніжинки, ці красуні -
далеких океанів це привіт.
Замерз потік, на ньому криги льоду,
затис у пазурі сріблясту воду.

1932

РОСТЕ НАД РІЧКОЮ ВЕРБА...

Росте над річкою верба,
коріння в землю запустила,
сумна, як ця моя журба,
що серце-душу навістила.

Верба схилилася на гать,
вода коріння підмиває,
хвилини тієї не знає,
коли прийдеться погибать.

Коли зірветься бурі вихор,
камінням повінь понесе,
здається, що пропало все,
загостить неминуче лихо.

Знялося гавкання собаче,
зловісно вітрячи на даль,
над нею гайвороння кряче,
погане, чорне, як печаль.

1936

МОЄ ПЕРО

Чи біль на серці, чи наруга,
або давить жура,
я завжди звернуся до друга,
до мойого пера.

Всі звуки струн воно запише,
веселі і сумні,
мене потішить, приколише,
дорадником мені!

Жене журбу, як назбиралась:
"Та цур тобі, маро!"
На все життя ми побратались,
мій друг - моє перо.

Воно наслухається досить,
спочатку до кінця,
в руках трясеться і запросить
чорнила й папірця.

Його іржа не роз'їдає,
Їдке його жало,
Ні пил на нього не сідає...
Перо, моє перо!

1932

ВЕСНЯНА НІЧ...

Весна, весна, ізнов весна,
Розкішна і прекрасна,
З весною й ти мені прийшла,
Утіху, радість принесла,
Моя ти зоре ясна.

Весняна ніч, розкішна ніч,
Акації пахучі,
З твоїх чудових синіх віч
Палають вогні, дивна річ,
Такі палкі й могучі.

Могутні вогні синіх віч
Спалили серце й душу,
Весняна ніч, розкішна ніч,
Моя любов - велика річ,
Тебе кохати мушу.

1932

ЛЮБЛЮ ТЕБЕ...

Люблю тебе, без тебе жить не можу,
Люблю тебе, як той метелик цвіт,
Як та роса весною квітку гожу,
Щасливий я, кохаю цілий світ.

Люблю тебе, як рибка чисту воду,
Мов листячко проміння золоте,
Люблю тебе, як вільний птах свободу,
Над все життя кохаю я тебе.

Приходь, я жду, на тебе я чекаю,
Ми вдвох підем гуляти, як колись,
Любовію до тебе я палаю,
Приходь, приходь, на мене подивись.

Я за тобою і в вогонь і в воду,
Твоє обличчя усміх твій мане,
В твоїх устах знайшов я насолоду,
Приходь, потіш і поцілуй мене.

1932/1962

ФАРБА НЕЗАБУДЬКИ

(О.)

Так приємно біля тебе тутки,
закохався... це не дивна річ:
в тебе наче очі фарби незабудьки,
в тебе брова, наче темна ніч.

В тебе стан і небувала врода,
наче свіжа квітка з-під роси,
зразу видно, що тобі природа
аж багато сипнула краси.

Любо глянути в прекрасні очі,
я такі ще досі не видав,
як найкращі зорі серед ночі,
наче майстер їх намалював.

Любо висказать чуття любові,
не сказавши жодного слівця,
цілувати устонька медові,
притулити личко до лиця.

Любо шепонути в біле вушко,
гладити волосся запашне,
о, скажи мені, голубко-душко,
чи насправді любиш ти мене?

1932

* *
*

(О.)

Ох, яка ти гарна, пишна,
хоч на заздрість Афродиті!...
Устонька, неначе вишня
і солодкі й соковиті.
Очі мов глибоке море,
наче та блакить утішна,
гарна квітко, ясна зоре,
ох, яка це ніч розкішна!

І природа зажартує -
одній мало, другій надто
із щедрот краси дарує,
а тобі дала багато.
То блакитна Верховина
дарувала сині вічка,
бо красуня ти єдина!
Ох, солодка ж бо ця нічка!

Полюбив твою уроду,
ті прекрасні сині очі,
ще такі не бачив зроду...
Я згорю цієї ночі,
за тобою пропадаю.
Піснею пливе розмова,
бо коханням я палаю.
Ох, яка ж ця ніч чудова!

Взяв на руки мов дитину,
пещу, по кімнаті ношу,
обнімаю. За хвилину
знов цілунків хочу-прошу.
Божевільний я сьогодні,
це з любови, зоре ясна,
бо уста ці уст голодні.
Ох, яка ж це ніч прекрасна!

Пригортаю і колишу,
брови я твої цілую,
їх ніколи я не лишу,
бо при них я не знудьгую.
Серце б'ється, мов шалене,
усмішка твоя солодка,
ще і ще раз глянь на мене!
Ох, яка ж ця ніч коротка!

Гладжу я тебе усюди,
у моєму серці зміна,
я цілую гарні груди
і біленькії коліна.
Сам диявол я сьогодні,
дай цілунків, чорноброва,
бо уста ці уст голодні.
Ох, яка ж це ніч чудова!

- - - - - - - - - - - - -

Палаєш ти, палаю я,
це молодість кипить,
а ось, голубонько моя,
весна летить-летить.

Два вогні міцно обнялись,
кипить гаряча кров,
та враз... розсіялась кудись
твоя палка любов.

Неначе казка, наче сон,
пробіг найкращий час,
занадто сильний твій вогонь
на осінь і погас.

1932

"ЗУСТРІЧ"

Відказала: "Буду в парку
Вечір о девятій..."
Я побрився, приладився
Милу зустрічати.

Серед парку на тополі
Соловій співає,
Місяць сходить... та що з того,
Як її немає.

І зірок на небі повно,
Тільки розглядатись!
Та що з того, як нема з ким
Тим полюбуватись.

Жду-чекаю, виглядаю
Сидя' серед парку,
Викурив я з пересердя
П'яту вже цигарку.

Жду годину... Вже й десята
Мабуть і відбила,
Видно, що тебе, козаче,
Баба обдурила...

1932

ЦВІЛИ АКАЦІЇ...

Цвіли акації пахучі,
і ряд лілей білівся,
росли конвалії квітучі,
барвінок зеленівся,
мале село цвіло-гуло,
на замку гарно тут було,
коли сюди із нею мандрував,
її за ручку проводжав...
Минулося,
та не забулося!

З прегарних квітів у садках
стирчить саме бадилля, -
так і з любові нашої
ой, не було весілля!...
Так гарно тут було весною,
тепленько віяв вітерець,
та ось повіяло зимою,
любові й радощам кінець!...
Минулося,
та не забулося!

1933/1970

СКАЖИ, МІЙ СПІВУНЕ...

Скажи, мій соловейку, мій співуне,
таємний свій секрет прозрадь мені:
чи і на тебе хмара жалю суне,
коли співаєш ти свої пісні?

Чи серце в тебе рветься до сутінку,
як гимн любови стелиться туди,
чи може наче рибка на зарінку,
на суші пропадає без води?

Та не болить так серце у тварини,
інстинкт гальмує біль і почуття,
але болить психічно у людини
цей дивовижний інструмент життя.

1936

ОЙ, ЧОМУ БІЛІЄ БІЛА ПОЛОНИНА...

Ой, чому біліє біла полонина,
чом' морозить очі світло-білий день,
чом' зима нудьгою серце придавила,
ой, чого ж так важко, чом' нема пісень?

Вже мені не грають золотії струни,
я спалив неначе арфу у вогні,
на душі так важко, а у серці сумно,
вітре, що зі мною? О, скажи мені!

"Що з тобою, друже - сам ти добре знаєш,
що серця ридають - чуєш добре й сам,
і вона кохає, й ти її кохаєш,
та не вільно навіть бачитися вам..."

Під "Рівною", 1932

М.

Неначе ти скела
Давив мене жаль,
У серці пустеля,
Журба і печаль.

Хоч путь і горнисто,
Себе віднайшов.
Весна промениста
Збудила людів.

Всі квіти у полі
Дали мене цвітуть
У струни ідиову
Бренять і гудуть.

— , —

(Ужгород, 1933)

ЗАХМАРИЛОСЬ...

Захмарилось і дощ паде,
на скрипці сумно хтось гуде.
Немає квітів у садку,
заснула радість у кутку.
Одну квітину мав я у вікні,
та й та вже висохла мені...

Природо, радосте моя,
собі ти ліжко постелила,
далася на солодкий сон,
прогнала геть ти солов'я,
мене на самоті лишила,
морозом б'єш ти до вікон.

Замовк потік, забувся спів,
так сумно тут серед лісів.
Недавно ще по них бродив,
кохану я сюди водив,
тепер ходжу сюдою сам,
поскаржитися цим лісам.
Природо, радосте моя,
нащо прогнала солов'я,
нащо прогнала дрозда, коса,
ридає тут недоля боса
на Ужі серед комиша,
ридає тут моя душа.

Якби вітрами не гуло,
коли б улітку це було,
я дроздів слухав би ізнов,
мелодії яркі, утішні,
барвисті, гомінкі, розкішні,
так як була моя любов,
яка дала строфи пісень,
та вже... як обгорілий пень,
у неї крила обгоріли,
на лірі струни заніміли...
Ридає хтось із комиша,
ридає це моя душа.

1932/1962

М.

Неначе та скеля
Давив мене жаль,
У серці пустеля,
Журба і печаль.

Хоч путь і терниста,
Себе віднайшов,
Весна промениста
Збудила любов.

Всі квіти у полі
Для мене цвітуть
І струни ізнову
Бренять і гудуть.

1933

ЛИСТ ДО ПОЕТЕСИ МИКОЛАЇ БОЖУК

До тебе, люба Миколайо,
Листа отого посилаю,
Та не любовний він, о, ні!
Листи любовнії писати
і їх дівчатам посилати -
вже заборонено мені.

Прибула вістка і до мене,
що ти, голубко, наречена,
позволь тобі добра бажати,
на віддаль ручку цілувати,
сказати кілька щирих слів:
Утяла, мила душко, штуку,
взяла для себе попід руку
найкращого із юнаків.

Багато щастя вам бажаю!
Його поети зрідка мають.
Поет про щастя тільки мріє,
хоч денно стораз пророче,
його здобути він не вміє,
воно із рук йому втече.

Але і виїмки бувають.
Щасливий виїмок бажаю
тобі, товаришко пера,
Гуцульщини ти ясна зоре,
не знай за лихо і за горе,
не знай, що зрада, що жура.

Тепер, позволь тебе спитати,
нового що в Бичкові,
чи ходите іще на гать,
під мостом чи іще стоять
пілєри цементові?
Чи плесо ще несе людину,
мов трісочку гірська ріка,
чи ще видати в парну днину
того старого козака,
який, було, на диво всім
скакав із моста метрів сім...

А може вже за міст забув
і сивий волос спочиває
своїм блаженним сном

під бичківським дерном...
Запалює у небі люльку,
бо років мав до девяносто...
А може ще все скаче з моста
до плеса просто...
от козак!
Спортсмен, бродяга і... жебрак!

А ще нового що в Бичкові?
Чи "діти" всі здорові?
Чи ще цвіте бичківський цвіт,
то ж передай їм мій привіт.

Ужгород, 14.IX.1932

ЛИСТ ДО ПОЕТА В РИМ

(Зореславові)

Дозволь мені, товаришу пера,
тобі, нарешті, відповісти.
Я віршем напишу листа,
подам тобі із Ужгороду вісті.
Хоч неодна вона й пуста,
на пошту вкину, хай іде,
співець співцеві пише то листа,
до арфи хай бандура загуде.

Навіщо віршем тут робити шум?
На те, щоб мав веселий день,
це звуки рідні з рідних струн,
відламки це гірських пісень,
акорди Закарпаття,
про радість і прокляття.
В ареннім місті ґлядіяторів
тобі цікавий буде звук трембіти,
не голос це панів ораторів,
щоб авдиторією володіти,
а так собі - простенькії слова,
зате одначе щирі - як бува'
в людей мистецької натури,
а ще коли вони є - трубадури...

Пишу листа до тебе, друже мій,
бо знаю - будеш ти радіти,
і вилию, що на душі моїй,
стараючись у ямби все одіти.
Охота є і настрій непоганий,
бо двоє нас волочить тяготу:
взяв дівчину, - на щочках цвіт рум'яний
і вигнав я із хати самоту...

З самітністю я вже зірвав стосунки,
у жіночки солодкії уста,

у жіночки солодкі поцілунки,
ну, як про це не написать листа?!
На струнах мрій кресав я і кресав,
і вийшли срібні тони із заліза...
Леон Да Вінчі тільки фарбу дав,
душа його картин - це Мона Ліза...

* *
*

Пишу багато, друже мій, тепер,
та хоч думки летять у світ на волю,
нема де містити - жерун пожер:
ця криза-бестія, не дасть спокою.
А Голод - гість наш, часто під вікном,
в робітників нема роботи,
книжки-журнали - сплять блаженним сном,
їх не купують "патріоти".

* *
*

Стара в Карпатах, друже, новина,
народ бідака мучиться, страждає,
картопельки, ані вівса нема,
і бідна Верховина голодає.
Зате товстіють наші бюрократи,
народ у злиднях на землі своїй
і доведеться з голоду вмирати...
Отак живе Карпаття, друже мій!
За Голодом найбільшим паном Тиф,
повився край печаллю і журбою,
в іржі сокира і сапіна й гриф,
плоти-дараби не пливуть рікою,
а їсти треба, діти просять хліба...
Коли вже цей проклятий час мине?
Позичити - ні в брата, ні в сусіда,
бо клята криза в жебри всіх жене...
До того ще жере нас ряд незгод, -
Ох, бідний-бідний наш народ!

Та все ж одним ми чванитися можем:
Це "славний" "язиковий" наш "вопрос",
- Танцюй, як пан велів, небоже,
мішай і плутай та роби хаос!"
Улюблений це коник багатьох,
він гомінкий і при виборчій урні,
його годують добре, щоб не здох...
"Діли й пануй! Рутени - це ж бо дурні!"

Та мамелюки все робили так,
і обережно і дипломатично.
Йдемо постійно взад, неначе рак,
і все життя, культурне, політичне
вертить і точить цей хробак.

Спалив був божевільний Неро Рим,
ще й оспівав свій злочин на утіху.
І наші палії ідуть слідом за ним,
палять, руйнують, нищать рідну стріху,
у порох топчуть наш народний скарб,
ганять прегарну, милу, рідну мову,
перед деспотами навколішки як раб,
не зерно сіють, а саму полову...
А хтось сидить при повному столі,
де "шампуси" й токайські вина п'ються,
скидає кості, крихітки малі:
"Нехай собаки на кістках жеруться!..."

Отак живе бездольне Закарпаття,
серед незгод і злиднів і прокляття.

1933

ВСЮДИ ХМАРИ, ЧОРНІ ХМАРИ...

Вітер буйно віє-віє,
в димарі і вікна свище,
з неба дрібно дощик сіє,
а зима все ближче, й ближче.
Зими бідним - це удари,
хмари злиднів, чорні хмари.

Ось дівча іде до школи,
постолів не має - боса.
Ждала дари на "Миколи",
дід дивився на неї скосом.
Лиш багатим носить дари...
Всюди хмари, чорні хмари.

Досить постолів на ринку,
та купити не в спромозі,
батько безробітний взимку,
лихо - Голод на порозі!
А озвешся - панські кари!...
Всюди хмари, чорні хмари!

1932

ДЕ ПРИЧИНА БІД?

Батько безробітний - це вже просто жах!
Тягнеться додому з сльозами в очах,
жебрає роботи - це вже просто сміх!
З чим піде додому між дітей своїх?

Він і сам голоден, лахами трясе,
вдома злидні, голод, що їм принесе?
В хаті мерзнуть руки, на дворі зима,
діти просять хлібця, а його нема!...

"Може завтра...завтра...Жінко, годі! Цить!"
Вже сім'я заспала, але він не спить.
Думає-міркує: Де причина бід?
Хліба всюди повно та сказився світ!

Ой, пора прогнати Голод від дверей,
ой, пора навчити розуму людей,
щоб вони позбулись злиднів, горя, мук,
щоб цінилась праця мозолистих рук.

1933

СМЕРТЬ ЖЕБРАКА

Скрипить морозом, аж тріщить,
кущі у білім квітті,
а серед снігу хтось лежить
у бідному лахмітті.

Це дід старенький, сивий дід
у дранті-сірачині,
він жебрав серед злиднів-бід,
ось, хлібчик у тайстрині!

Ще вчора руку наставляв
у дверях на порозі,
втомився, сів і задрімав
на лютому морозі.

З пенька звалився, бідний дід,
вже до життя безсилий,
покинув цей поганий світ,
такий несправедливий.

1935

ЧУЖЕ СМІТТЯ

За Рідний Край, за Рідне Слово
Підем до бою в кожний час,
Нам не потрібна панська мова,
В сусідів зичена для нас.

Нам рідне слово - оборона,
Воно для нас значить: життя,
З своєї хати, з свого дому
Ми викинем чуже сміття!

Нам не потрібні їх романси,
Нам рідне слово дороге!
Ми з "коломийкою" до танцю,
Як рідна скрипка загуде!

Чужинцям не б'ємо поклони,
Що нас давили зза незгод,
Нас є вже сорок мільйонів,
Ми не народець, а народ!

А хто за гроші, за вигоди
Продався нашим ворогам
То він є зрадником народу,
На заник засудився сам.

Живе Народ живе і Слово,
Велике, рідне і святе,
Воно огидну панську мову
Із нашої землі змете!

Бо ми підем за Рідне Слово
До боротьби в хочкотрий час,
Нам не потрібна панська мова,
В сусідів зичена для нас!

1934

РЕНЕҐАТИ

Раз він мій воріг, ренеґат -
назавжди втратив він пошану,
хай буде він і рідний брат,
а я на слово з ним не стану!

Хай пропадає шайка та,
полонофіли, мадярони,
їм на устах сидить брехня,
за гроші й чорту б'ють поклони.

Вони є гірші ворогів,
бо чести ренеґат не має,

він продає своїх братів
і рідну матір розпинає

і смокче кров з її грудей,
з тих самих, що його кормили...
І ви запроданих людей
до свого столу запросили?!

Тенети зграя ця снує
і наші сили розкладає,
і знову пута нам кує,
і знов нам шибениць бажає!

Ми сіємо зерно золоте,
вони лише пусту полову...
Як ви могли зробити те,
щоб стати з ними на розмову?!...

Хай буде він і рідний брат,
у мене втратив він пошану,
раз він мій воріг, ренеґат,
то я на слово з ним не стану.

1935

З'ЇЗД МОЛОДІ В МУКАЧОВІ

Нарешті ми здобули цитаделю,
останню цю твердиню ворогів,
тріюмфу голос скрізь загомонів,
вулкан давно гучав у підземеллю.

Постала зразу всенародня сила
і склала тут великий маніфест,
проти сваволі гострий свій протест
а зрадникам загибіль присудила.

Вже їм на світі більше не поможе,
ані стара брехня, ані нова,
що українців тут нема...
Бо вічна правда завжди переможе.

У таборі противників тривога,
розбіглись, як в пожежі ті щурі,
а ми серця і голови горі!
Бо де є молодь - там і перемога!

Цей цвіт народу - сила величава,
ідуть у поході ряди грізні,
далеко чути бойові пісні,
грімке, могутнє: "Слава! Слава! Слава!"

Вітець тут наші прапори колише
і скрізь лунає наш бадьорий спів,
капітулює Мекка ворогів,
історик їх на смітнику запише...

Нарешті ми здобули цитаделю,
шаблі однак до піхви не кладім,
але зі смолоскипами ходім,
щоб ятрити вогні у підземеллю!

Мукачів, 1937

3. XI. 1938.

Цей день для нас гіркий, нещасний,
Хвилина ця важка, сумна.
Неначе грім із неба ясний
Наспіла вістка-новина:

Зійшлись міністри в місті Відні,
Юрба диктаторів-нікчем,
Кати-арбітри божевільні,
Нас перекраяли ножем.

Пропав наш Ужгород, Мукачів,
Пішло й Берегово від нас,
Душа ридає, серце плаче
У цей сумний, проклятий час.

Тужать журбою рідні села,
В устах ридання голосне,
Бо їх прийдешнє невеселе,
Бо їх положення страшне!

Потонуть в морі, у чужому,
Зазнають лиха і тортур,
Бо мадярня поздовж кордону
Поставить знов китайський мур.

Не буде рідної свободи,
Не буде там своїх пісень...
Цей день в історії народу
Страшний, трагічний, чорний день.

Прощай, мій милий Ужгороде,
Прощай, прощай моя любов...
За тебе, рідний мій народе,
Я будьколи на смерть готов.

1938

МЕНІ В НАРУЧЧІ УМІРАВ

Мені в наруччі умірав
Юнак, напів дитина,
Слова останні він сказав:
"Моя ти Україно!"

Ще він уповні не доріс:
Хлоп'я слабе, тоненьке,
А вже тримав він міцно кріс
За Україну-неньку.

Боротись сам бажав, хотів
Криваву цю пригоду
І все зробив, як то велів
Святий наказ народу.

Неначе усміх на лиці,
А личко мов дівоче...
"За край, за люд, за гори ці,
Вмираю я охоче..."

І видав з себе духа він...
Кінець січовикові...
І впав на землю карабін
У цілі зливи крови...

1939

МЕНІ В НАРУЧЧІ УМІРАВ

Мені в наруччі умирав
юнак - напів дитина,
слова останні він сказав:
"Нехай живе Карпатська Україна!"...

Ще не дозрів уповні він,
та в серці чув досаду,
схвативши в руки карабін,
із школи прямо біг на барикаду.

Гонвейдів кулями вітав,
у лоби посилавши крицю,
і відбивав і не пускав
навалу у мізерну цю столицю.

Він героїчний бій провів
у обороні броду,
і все зробив, як то велів
святий наказ хороброго народу.

В ТЮРМІ

1939 р.

Неначе усміх на лиці,
а личко мов дівоче...
"За волелюбні гори ці
своє життя я жертвую охоче..."

І видав з себе духа він,
кінець це юнакові,
і впав на землю карабін
в калюжу зливи молодої крови...

Брід повен полчищами вщерть,
не здержали навалу...
Та принесла геройська смерть
цим юнакам безсмертну славу.

1939/1962

В СВІТ ЗА ОЧІ

Ридають хустські мури, шани гідні,
по вулицях вже видно стежі банд...
Прощай, мій краю, і прощайте рідні!
Примушує до втечі окупант...

В світ за очі йду... Куди - не знаю,
топлюся і ловлюся за стебло,
та серце, краю мій, тобі лишаю,
з собою лиш беру своє перо.

Твій плач і зойк сумління не зворушить,
ридань твоїх ні інший варіянт,
мене десь еміґрація задушить,
тебе здавить брутальний окупант.

Та вічно тут не буде володіти,
ми ще розвалимо його тюрми!
Коли не ми, тоді хоч наші діти
здобудуть те, за що боролись ми...

Прощай, мій краю, любий і єдиний!...
Вже видно стежі гортіївських банд...
Тікаю геть сумний і нещасливий,
бо вже в п'ятах брутальний окупант.

Березень, 1939

VII

ВІСТКА З ТЮРМИ

Віє вітер із гори вдолину,
потішає бідну Верховину,
хоч у полі буря кулі сіє,
ще колись і в наших горах
сонечко загріє.

Вітре буйний, відшукай ти рідних,
пожалій же у скорботі бідних,
відшукай їх, загрими в віконця
і скажи: "В тюрму попався
і не бачить сонця..."

Загуди ж бо із гори вдолину
і відвідай доню і дружину,
де я? - Ой, не зна' родина мила,
може думає, що в полі
гостра куля вбила...

Понеси хоч ту скупеньку вістку,
поцілуй дружину і Аліску...
О, скажи: "Попався у тенети,
де недоля і неволя,
де чужі баґнети..."

Вітре буйний, я тебе благаю,
дай їм вістку, їх люблю, кохаю,
ох, потіш ти їх у горюванні,
ці рядки неси на крилах,
може вже останні...

Тячів-тюрма, 20.III.1939

ДУМКИ ЗА ҐРАТАМИ

Ви дома в злиднях, у журбі,
а я свій хрест несу,
люблю вас, дорогі мої,
як любить цвіт росу.

Той час, що з вами я пробув,
був, наче гарний сон,
та ось мене тиран замкнув
в тюрму, у свій полон.

Коли наспіє вістка та,
що я вже не живу, -
візьми стрій, доню золота
і шапку військову.

Мою могилу відшукай
і на хресті прибий,

за справу згинув, доню, знай,
за мною сліз не лий.

Коли могили не знайти -
спали все те в вогні,
і попіл той, для нас святий
до Тиси вкинь мені...

Тячів-тюрма, 21.III.1939

МОЇЙ ДОНЕЧЦІ

До тебе, Зірко, рідная дитино,
можливо, що оті мої слова,
це буде тая пісня лебедини,
що в день один востанньє залуна'...

Але не буду перший, ні останній,
бо ось від рук заклятих ворогів
загинуло в масакрі небувалій
багато друзів і товаришів.

Коли б і я на цьому роздоріжжю
зложив життя - не плач і не ридай,
згадай, як козаки на Запоріжжю
складали голови... ото згадай,
за волю як боролись з ворогами.
Було, не раз їх збито, мов снопи,
а потім хто зустрівся з їх шаблями -
покрив кістьми широкії степи.

Згадай ти Байду, Байду-козака,
що за ребро повис, але не зрадив...
Згадай ти Гонту і Залізняка...
І скільки байд дала нам боротьба,
і жодного з них воріг не привабив,
ні муками, ні золотом своїм.

Оце ж бо ті,
що світом двигають,
не божевільні - а святі.
Усім грядучим поколінням
світилами дорогу показали,
від занику і від погибелі
їх на сторіччя врятували.
Коли ж би не вони,
сусіди ж бо, як ті звірюки дикі
були б давно нас рознесли.
Їх почини, діла великі
ми добре зрозуміли,
слідами їх пішли.

Ми можемо померти,
але народ повинен жити,

док' сонце світить на землі.
Не боїмося жертви,
хоч би то коштувала і життя,
не страшно вмерти і мені.
Для нас і муки не страшні,
нам все одно,
чи нас повісять за ребро,
чи нас спалять в вогні,
проколють нас залізом,
чи в колесі загинем, -
ми свій народ, свій рідний люд
любити не покинем!

Ми знаємо, що люди ми смертельні
і нам також колись прийдуть на зміну,
ми є лишень короткі епізоди
всієї вічности, а вічність та -
це наш народ і наша Україна,
навіки-вічна і свята...

Оце згадай собі, дитино,
ти люба донечко моя!
Ти ж до гімназії ходила
і я тебе навчав
любити рідну Україну,
любить її робочий люд
і ти його любила,
так само, як і я.
Тоді ти батька зрозумієш,
за що він згинув у тюрмі.

Будь гордою, мов погляд тигра,
та ж ти либонь дочка моя!
Не злодій я і не розбійник,
хоч може бути і таке:
на шибениці згину я.
Та знай, що згинув за ідею,
стою без плями і ганьби
у вирі боротьби.

А голову ти високо носи,
традиції народу ти шануй,
над все кохай свободу.
Від варварів цих ласки не проси,
бо це ж кати твого народу
і твого батька.

А зродиш ти дочок, синів,
вщепи до них ще від колиски
ненависть до цих деспотів, тиранів,
сто раз проклятих ворогів.
Про Хуст ти їм оповідай,
оповідай про "Красне поле"...
Навчай любити Рідний Край,
ту мозолисту Україну,
життя за неї положити,
за неї битись до загину, -

то легшим стане гріб мені,
в могилі легше я спочину,
як знатиму, що внуки
не з'яничарилися, ні!

Я вірю, свято вірю,
що Зірка зіркою остане,
була б ганьба, великий сором,
коли б упала метеором...
Я прутик дуба посадив
і він - я вірю - не зів'яне,
а широко він розростеться,
вітрам і бурям протистане.

- - - - - - - - - - - - - - - -

В тюрмі нас мучать і... замучать,
мені аж кров із серця п'ють,
душевна сила в нас могуча,
цю силу в мені не уб'ють...
А прийде вість про смерть мою -
не плач і не ридай,
шепни: "Мій батько в боротьбі
поляг за Рідний Край..."

Тячів-тюрма, 22.III.1939

ЮНАЦЬКІ МОГИЛИ

I.

Свіжі ще могили,
порозкидані по полю,
ох, у них спочили
білі кості юнаків,
що лягли за волю,
що цю землю боронили,
кровю оросили...

Хлопці, милі хлопці,
чом' я не між вами,
не між вами, козаками?
Чом' я в порох не звалився?
Під мадярськими штиками
чом' я опинився?

Чом' я не між вами
в Тисі серед плеса,
чом' ворожі коні
і гармат колеса
не стоптали моє тіло
за велике діло.

Чом' ґранатом не скосили,
кулею не вбили?
Радше був би я загинув,
ніж попастися в їх руки,
їм на глум, на муки.

II.

Іще тільки тиждень тому,
були сили спільні,
були ми на світі цьому
щасливі і вільні.

Було свято - ох, ти доле -
було величаве,
прийшло швидко "Красне поле",
занадто криваве.

На замку, на мурах давніх,
наш стяг колихався,
полягли борці преславні
і прапор зламався.

Пливуть трупи вних водою
і риби в ній ситі,
стоять верби над рікою,
журбою повиті.

Немов жалібнії жони,
стоять і сумують,
собаки й гидкі ворони
із трупів ласують...

Оті кістки ізберіте
у спільну могилу,
як святощі, хороніте,
як пам'ятку милу.

Збирайте з могил героїв
свободи світанку,
лежатимуть спільно вої
у Хусті під замком.

У битві були хоробрі,
пішли з цього світу,
поставте їм, люди добрі,
могилу з ґраніту.

Неначе маяк над ними
преславні руїни,
сліди слави Верховини,
сліди України.

III.

В тюрмі як і я загину,
то ось,люди, знайте,
у той пам'ятник-могилу
мене поховайте.

Накрийте же, хлопці милі,
мене стягом рідним,
з ним принаймні у могилі
хай буду свобідним.

Мене, хлопці, поховайте
із товаришами,
і всіх нас ви попрощайте
гучними піснями.

Любіть рідну Україну
так, як ми любили,
гоїте оцю руїну,
гуртуйте всі сили.

Ніколи ви не женіте
в чужі млини воду,
один одного любіте,
з одного ви роду!

Тячів-тюрма, 21.III.1939

ОЙ, ПОХМУРЕ НЕБО...

Ой, похмуре синє небо
і не видно сонця,
ой, загрій же, ясне сонце,
у оці віконця.

Скрізь так сумно і так тихо,
лиш десь ворон кряче...
Ой, загрій же, ясне сонце,
та не грій на Тячів...

Тячів-тюрма, 22.III.1939

ХОДИТЬ СТАРА НЕНЬКА

Ходить стара ненька
звечора й раненько,
бідна, під тюрмою ходить,
в склі і в терню бродить.

Руку прикладає,
в вікна заглядає,
в світі, наче та билина,
ось, шукає сина...

- Покажися, синку,
хоч лиш на хвилинку,
хай тебе хоч раз побачу,
хай отут не плачу...

- Твого сина, ненько,
вивезли раненько,
руки-ноги пов'язали,
потім розстріляли...

Тячів-тюрма, 24.III.1939

ЩЕ Б'ЮТЬСЯ ХЛОПЦІ...

Ще все гучать гармати на горі,
ще все співають наші кулемети,
ще все стоять завзято у борні,
лиш ми отут попались у тенети.

Ще б'ються хлопці, скільки стане сил,
хоч і стоять в безвиглядному бою,
не здав ще зброю лісовий наш тил,
стріляють до останнього набою.

Хай бачить окупант, хай бачить світ,
що добровільно ми не піддамося,
ми не "м'які рутени", а ґраніт
і гордо українцями звемося!

Ще б'ються хлопці у гірській імлі,
по снігу сіють ще криваві квіти,
боронять клаптик рідної землі,
а нам без діла в камерах сидіти!

Так хочеться до них - у гори, в бій...
Розбити ґрати сили в нас немає!
Там гук гармат, а тут я, мов не свій,
душа моя і плаче і ридає.

Тячів-тюрма, 25.III.1939

І ДОКИ ЩЕ?...

І доки ще будуть нас тут катувати,
в безсонні ці ночі й жахливії дні,
бодай заломились оці казамати,
обписані кров'ю, холодні, страшні.
В кривавих романах таке не читати,
яке довелося тут людям зазнати.

...Ізнов одна група на розстріл в дорозі,
хвилин через кілька світ їхній погас,
а Смерть у шоломі стоїть на порозі,
досхочу, проклята, регочеться з нас.
В кривавих романах таке не читати,
яке тут проводять мадярські солдати.

Чого ж не спалили зарання ми Тячів,
чого це гніздо не зрубали у-пень?!
Тепер ось цей Тячів - таке світ не бачив, -
бреде в нашій крові дванадцятий день.
В кривавих романах таке не читати,
таке не чувати, таке не видати!

Донощики, гицлі - це все в нас гостює,
мов на перегони нас буками б'ють,
хто тільки захоче, приходить - збиткує,
гонвейди сміються, ще й кия дадуть.[117]
В кривавих романах таке не читати,
щоб з вулиць цивілів в тюрму закликати.

Здається, ввесь Тячів у злості шаліє,
з побоїв, знущання зробив собі спорт,
прийде і молотить, аж док' не спітніє,
і горе,як підеш на скаргу-рапорт.
В кривавих романах таке не читати,
що вулиця в'язнів іде катувати...

Шалійте, катуйте, скажені собаки
і злість виливайте в проклятий цей час,
брутальні садисти, кати, посіпаки,
знущанням, терором не зломите нас!
За тисячу років були ми під вами,
в історії час той - криваві романи...

- - - - - - - - - - - - - - - - - -

Одні з нас на розстріл, а другі на муки,
а край у неволі, народ у ярмі...
Коли б не ці ґрати - нам зброю у руки,
щоб ми не вмирали без діла в тюрмі.

Коли ж помирати - то не в казаматах,
катам на утіху,а людям на жах,
але там у полі, де свищуть гармати,
серед куль і вітру, з штиком у руках.

Нехай я загину не тут, у темниці,
а там, де гармати ревуть і гучать,
де сиплють громами гарячої криці,
де кулями косять, шаблями дзвенять,

де пута ламають, де родиться воля,
де клич на атаку дзвенить у сурмі,
нехай я загину десь там серед поля,
а не в руках ката, в неволі, в тюрмі.

Тячів-тюрма, 28.III.1939

КРИВАВІ КВІТИ

Ой, зростали квіти
у маленькому садочку,
серед барвіночку.

А ми тії квіти
любо, ніжно доглядали,
потом поливали.

Та бур'ян завівся,
бідні квіти в безголов'ю
зацвіли нам кров'ю.

Тячів-тюрма, 28.III.1939

СМЕРТИ НЕ БОЮСЯ!

Якби хто мене спитав:
Чи боюся смерти?
Я на теє обізвуся:
Смерти не боюся!

Ох, але боюся
у тюрмі страждати,
в камері проклятій
гнити, пропадати,
в'янути, мов квітка
без роси на полі...
Так не хочу жити
у тюрмі, в неволі!
Радше я загину,
радше сам уб'юся...
Не боюся смерти,
а тюрми - боюся!

Бо тюрма похмура
і холодні мури,
серцю це отруя,
а душі тортури.
Слухати постійно
лайку їх ворожу,
їхнє глузування? -

Ні, я так не можу!
І подібній думці
я не піддаюся!
Не боюся смерти -
а тюрми - боюся!

І защо, завіщо
у тюрмі погнити?
Та хіба ж не можна
свій народ любити?!
Я любив цю землю
серцем і душею
і співав про неї,
жив я тільки нею...
А тепер крізь ґрати
я на світ дивлюся...
Не боюся смерти,
а тюрми - боюся!

Тячів-тюрма, 1.IV.1939

ЛИШ СМЕРТЬ ВИРВЕ З РУК МІЙ ОЛІВЕЦЬ

Якби у мене не дружина,
помер би з голоду отут,
а ось і хліб і солонина,
харчі ці сили додають.

Ізнов пакунок на порозі,
два дні не їв - голодував...
Один, що-правда, по дорозі,
аж дивно - "ноги він дістав"...

І з цього теж до половини...
Та чорт бери їх під кінець!
До чаю рому - ні краплини!
Та все ж блокнот і олівець...

Впекла їх жінка в паляничку
в контакті з нашим пекарем...
Або у термос... у скляничку,
бо звикли краяти ножем.

Про це поводження шалене
писатиму і серед мук,
папір та олівець від мене
лиш Смерть зубата вирве з рук.

Тячів-тюрма, 1.IV.1939

ВЕЛИКА П'ЯТНИЦЯ В ТЮРМІ

Перетерпів Він великі муки
і надлюдські болі переніс,
міцно пов'язали вільні руки,
Він без слова все терпів,
хіба ж уста затис.

Він зазнав побоїв, катування,
лицемірів насмішки зносив,
і зазнав Він горе і страждання,
босо на шляху ступав,
по терню Він ходив.

І Йому в обличчя наплювали,
ось, плетуть із терня і вінець,
і здирають з Нього, що лиш має,
та Він знає, що й цьому
колись прийде кінець...

Так і з нас глузують, б'ють, катують,
метод їхній - це терор, арешт,
все, що нам святе - валять, руйнують,
а країну розп'яли
оці кати на хрест.

Хай плює в обличчя, хай катує,
хай шаліє ворог - хуліган, -
наш народ це все собі нотує,
наш народ - не лиш Карпати,
наш народ - титан!

Ще мадярам все це пригадаєм
і тюрми наповнимо ущерть,
нашу вільну пісню заспіваєм,
повними грудьми гукнемо:
Гортієві смерть!

Тячів-тюрма, 7.IV.1939

"ХРИСТОС ВОСКРЕС..."

Вночі "Христос воскрес" співали,
велично дзвони загули,
а нас жандарми катували,
а нас на допити вели.

А зранку, як паски святили,
щоб не забули ми цей день,
ще все сюди-туди водили,
для глузувань і теревень.

Всю ніч до восьмої години
людьми роївся коридор.
Катюги наші всі "провини"
записували в протокол.

Великдень цей - страждання хмара,
таке не бачив коридор,
це гортіївська панська кара,
знущання, посміх і терор.

Хоч Горті біситься проклято,
неначе той скажений пес,
та все ж прийде і наше свято,
та все ж прийде і наш "воскрес!"

Тячів-тюрма, квітень 1939

ДАЙТЕ, ДРУЗІ, ПАПІРЦІ В ОНУЧІ...

Милі друзі, Петре і Васильку,
ви оце митарство перейшли,
дайте папірці оці в підшивку,
щоб у вас жандарми не знайшли!

Дайте, друзі, папірці в онучі,
ви свобідні - швидко на двірець!
Обережно, бо це гицлі сучі,
як знайдуть у вас - мені кінець!

Тячів-тюрма, IO.IV.1939

ПРОЩАЙ, "ІВАНЕ ПОПЕ!"

На горах сніг, а тут трава росте,
весна прийшла, і тішимось, як діти,
прегарно гріє сонце золоте,
та нам хіба ж крізь ґрати це глядіти.

Ще в сріблі сяє пишний "Піп Іван",
а тут сади рожевий цвіт пустили,
мені у серці, наче сотня ран,
тут нидіти нема вже в мене сили.

"Коли заблисне воля, о, коли?!"
Повторюєм постійно запитання,
Її, святу, на хресті розп'яли,
на волю нам - даремне сподівання.

"Іване Попе", ох, той погляд твій!
Так холодно ти дивишся вдолину!
Коли б ти міг послати буревій,
розбив би Тячів хоч і в цю хвилину!

Не так давно я шуваром блукав,
вітав тебе, вітав твої простори,
свобідний вітер пісню нам співав,
пресвітле сонце цілувало гори.

Я мріяв ще Говерлю і тебе
відвідати, знов навістити влітку,
не думав я, що воля промине
замкнуть мене, неначе птаха в клітку...

Прощай, горо, хоч поглядом, прощай,
цілунок шлю на шпиль-чоло білене,
а ти, мій вітре, вільної співай,
співай, голубчику, ту пісню і за мене.

Тячів-тюрма, 13.IV.1939

ЩЕ ТАКІ ДВА ТИЖНІ...

Крива... здовж уквітчана лука,
вже й природа гарна, безтурботна,
але зараз катова рука
пригнітила і тепер скорботна.

Крива... ось казарма тут була,
зараз - табір це концентраційний,
Верховина опором гула,
слово "проти" - вже ти "ненадійний".

Понад Тису заспівало птацтво,
все ж тут сум, бо горе у селі,
на луці, у таборі - митарство,
навіть більше - пекло на землі!

Кров на стелі, кров і на порозі,
кров по стінах... всюди людська кров...
Нас катують, навіть і в дорозі,
перестануть, далі б'ють ізнов...

Ще такі два тижні тут у Криві
і тоді вже не чекайте нас!
Ох, були вони страшні, жахливі,
наче справді божевільний час.

Нас ведуть у путах, це не сон!
А зімлів - з відра на тебе воду!
Багатьох волочать у вагон,
мов здохлину, мов гнилу колоду.

Катування, голод і страждання
витягають і останній сік!
Ці побої, муки і знущання -
чорна пляма на двадцятий вік!

Крива, конц.табор, квітень 1939

ОСТАННЯ КУЛЯ

(Василь Вайда)

I.

Василь Вайда - це ґімназист,
свого народу син,
палкий, меткий, як кулі свист,
як вітер полонин.

Коли гармати він почув,
що ось вони гудуть,
із школи, з книгами вернувсь
і кинув ними в кут.

"Я більш до школи не піду
в такий великий час,
нам ворог виповів війну,
країна кличе нас!"

Що скаже, він і зробить так,
у нього здібність, хист,
бо послідовний він юнак,
як справжній ґімназист!

Іде на фронт, - кипить війна -
іде борців загал,
але рушниць у них нема,
бо скромний арсенал.

Є тільки кулемет старий,
що порохом припав,
від "світової" він німий,
на стрісі десь лежав.

Вайда наш кулака затис:
"У бій піде й "Максим"!
Але не вміє ґімназист
орудувати ним.

Живе в оселі ветеран,
сивоголовий дід,
він ще з війни, з поганих ран
безногий інвалід.

Медалів повно і хрестів,
їх, певно, заслужив,
за те, що в полі ворогів
"машінґвером" косив.

Вайда сказав йому секрет:
"Дідусю, о, ходіть,
у рух пустити кулемет
навчіть мене, навчіть!"

І ґімназиста накінець
на штуку ту навчав;
"Василю, добрий ти стрілець
"Максим" на тебе ждав."

II.

Від Королева по Севлюш
в огні, у перегоні,
не більше сорок сотень душ
стояло в обороні.

Відбили мадярню якраз,
відбили їх атаку,
на "Краснім Полі" вісім раз
погнали їх у млаку.

Найбільше на залізний міст
напасник налягає,
та виє машиновий кріс,
залізом замітає.

Навпроти мосту кулемет
сталеві кулі сіє,
і ні рушниця, ні баґнет,
ніщо йому не вдіє!

О, хто то, що за феномен
при машиновім крісі?
Два дні тримає під вогнем
веряцький міст на Тисі.

"То наш Василь, наш ґімназист,
найкращий із "рекрутів", -
від його куль покрився міст,
лежить багато трупів.

III.

Та хоч "Максим" два дні гудів,
гонвейдів суне хмара,
в його смертельних ворогів
стократна перевага.

Покрились трупами лани,
копанська вся долина,
і ось добились вороги
і до гнізда "Максима".

В полон повстанців не беруть,
на місці убивають,
глузують, шкіру з них деруть
і очі випікають...

"Не з мене глузувати вам,
ви горлорізи, знайте:
собі кінець зроблю я сам,
але ще - зачекайте!"

І з пістолета вбив ще двох
сховавшись за кривулю,
відтак у свій юнацький лоб
пустив останню кулю.

10.V.1939

* *
*

Биття, тяжкі побої, муки
Витримують мої брати,
Не люди це, але гадюки,
Кати, проклятії кати.

Того й звірі не доказали,
Що тут прийшлось зажити нам,
Хіба ж гієни і шакали
Дорівнюють оцим катам...

Стоять з бичами наші "гості"
І б'ють від голови до п'ят,
На голім і твердім помості
Рядом потовчені лежать.

А прийдуть іншії на зміну,
То відпочатку б'ють ізнов...
І на підлозі і по стінах
Розприскана, розлита кров...

Катують, б'ють, ще й розпинають
На "тріянонському хресті",[118]
Побиті зойкають, ридають
Та всі їх голоси пусті...

Варюлапош, Мадярщина
конц. табор, 24.V.1939

БИТТЯ, ТЯЖКІ ПОБОЇ, МУКИ [119]

(шифром)

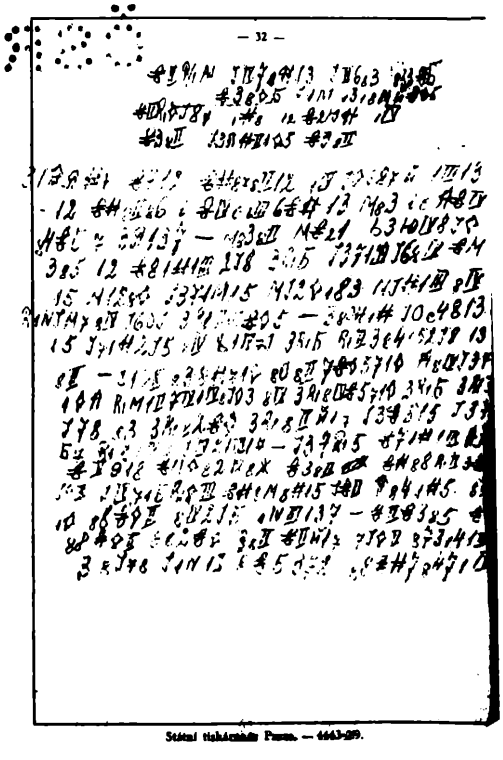

РІДНИЙ ВІТРЕ

Ой, відвідай, вітре, ці долини,
Принеси нам вістку з Верховини,
О, скажи, що Верховина діє,
Чи нудьгує, чи сумує,
Як там животіє?

Чи цвіли там цього року цвіти?
Чи звучать ще потічки і ріки?
Соловейки в лісі чи співають?
Чи ще дзвони в срібні тони
Сумно ударяють?

Ой, повій, ти вітре у долину,
Принеси нам запах Верховини
І цілуй нас поцілунком рідним,
Хоч потіху, хоч надію
Дай же в'язням бідним.

21.VI.1939

У ПРОКУРАТОРА

Прокурор у таборі ізнову...
Як позве, то кара не мине!
Добре знаєм ми таку розмову...
Він на "рапорт" кличе і мене.

Звик я "струнко" перед ним стояти,
він тобі і в вічі наплює,
а тепер... запрошує сідати
і мені цигарку подає.

"Слухай, в'язню - каже прокуратор -
помагай у цей знаменний час,
ти поет, письменник і оратор,
і добробут жде тебе у нас.

- Пане Репай, син я Верховини,
не для мене золотий прибор,
не для мене, вільної людини,
ваші методи і ваш терор.

- Вчора петлю просите на шию,
а сьогодні ласки повен рот...
Ні, мій пане, радше тут погину,
ніж я маю зрадити народ!

- Злочини і кривди не забуду,
з вами по дорозі нам не йти!
Мадяром ніколи я не буду,
радше хай мене беруть чорти!

"Будь чим хоч', лиш бий у наші дзвони,
ти собі угро-рутеном будь,
бардом свят-степанської корони,
до кар'єри маєш вільну путь."

- Наплювать мені на ту корону,
з вами ще прийде розплати час!
Звідси я доб'юся до кордону,
бо моя бандура не для вас!

Варюлапош,
конц. табор, липень 1939

БАЛЯДА ПРО ДІВЧИНУ З БАҐНЕТОМ У ГРУДЯХ

Молодого хлопця
дівчина любила,
та його мадярська куля
в Тячові скосила.

Свіжі квіти носить
на його могилу,
та її жандарми звідти
потягли насилу.

Як тягли у табір
однієї ночі,
шпурила окріп - одному
випарила очі.

"На тобі, падлюко!
Ви звірі, не люди!..."
Зразу другий їй баґнетом
прошиває груди...

Вже їй перестало
личко рум'яніти,
спочиває біля того,
де носила квіти.

Варюлапош
конц. табор, 1939

Грендзка-Донський:
Варйулапош

Рідний вітре.

Ой, відвідай вітре ці долини,
Принеси нам вістку з Верховини,
О скажи, що Верховина діє,
Чи нудьгує, чи сумує,
Як там животіє?

Чи цвіли там цього року цвіти?
Чи звучать ще потічки і ріки?
Соловейки в лісі чи співають?
Чи ще дзвони в срібні тони
Сумно ударяють?

Ой, повій, ти вітре у долину,
Принеси нам запах Верховини
І цілуй нас поцілунком рідним,
Хоч потіху, хоч надію
Дай же вязням бідним.

21. VI. 39
Табір інтернованих.
Варйулапош

Грендзка Донський

VIII

Т У Г А

pp. 1940-1974

ПРОЩАЙ, РІДНИЙ КРАЮ...

І ось і я покинув Рідний Край,
недобиток великої руїни,
прощай же, Срібна Земле, о, прощай,
найкраща ти перлинко України.

Несу в хустині грудочку землі,
орошену і кров'ю і сльозами,
нехай потішить душу в чужині,
пригноблену тривожними думками.

Несу один калини лист сухий,
з могили тих, що впали серед бою...
О, краю рідний, любий, дорогий,
скажи: чого ж так тужно за тобою?

Скажи: чому блищить слізьми в очах
і серце рве, коли тебе згадаю...
Тобі важкі кайдани на руках,
а я в чужих душею пропадаю.

Братіслава,
Серпень 1939

* *
*

Вже рік минув, що в "Краснім Полі"
кат Горті наших потрощив...
Це рік терору і сваволі
населення приголомшив.

Втопив у крові ворог клятий
наш закарпатський юний цвіт,
з руїн країну не підняти
ані за дві десятки літ!

Тюрми, в'язниці наскрізь повні,
а люди цих прекрасних гір
нещасні, бідні, ще й голодні,
володар тут - мадярський звір.

Людей в концтабори відводять,
на Край насів постійний страх,
і про трагедії говорять
криваві стіни по тюрмах...

Бо "свят-степанської" корони
вернулися лихі часи:
прийшли ізнов ґрафи, барони,
взяли і землю і ліси.

Усюди тільки сльози, горе,
в руїнах все, що нам святе,
у смутку-жалі рідні гори,
не світить сонце золоте.

Братіслава, 1940

МОЯ КАРПАТСЬКА УКРАЇНО...

Моя Карпатська Україно,
найкраща квітко на землі,
лежиш тепер уся в руїнах,
після погрому мадярні.

О, краю смутку, горювання,
о, земле рідна, дорога,
завмерла ти від мук, страждання,
від ланцюгів і батога.

Юнацьку кров з грудей точили
ворожі, Гортія штики,
і кості в тобі положили
твої найкращії сини.

А ми розбіглись, розтеклися
із того пекла в дальший світ,
а в тебе рани розрослися,
зазнала ти сваволю, гніт.

Ще тіні щибениць не зникли,
в тюрмах ще плісніють брати,
тому твої пісні затихли,
страждальна Мученице ти!

Тебе, слабу, здавить, придушить
терор, сваволя мадярні,
а ми свої кістки і душі
розгубимо на чужині...

Карпатська Україно, рідна,
найкраща квітко ти моя,
я вірю: будеш ти свобідна
і будем разом - ти і я.

Мені без тебе жити годі,
я лиш тобі одній співав,
живу думками у народі,
якому серце я віддав.

Братіслава, 1940

ОХ, ГОРИ РІДНІ, ОХ, ЛЮБЛЮ Я ВАС...

І тут є гори - берег, ліс і бір,
крізь далеч і словацькі гори сині,
але нема на світі більше гір
таких, як в Закарпатській Україні!

О, гори рідні, ох, люблю я вас,
так боляче до інших тут звикати,
ще хоч раз, хоч на короткий час
хотів би в вас пожити, погуляти;

смоктати з вас повітря полонин,
на шпилях гір годинами сидіти,
з вітрами розмовляти сам-один
і слухати знайомий звук трембіти;

блукати між робочими людьми,
знайти напій цілющої криниці,
втягати в себе повними грудьми
розкішний запах рідної ялиці...

О, гори рідні, вас покрив туман,
між мною й вами вже нема розмови,
хіба що революцій ураган
зірве із вас накладені окови.

Братіслава, 1940

Я ЗНАВ ОДНУ ПІСНЮ...

Я знав одну чудову пісню,
була потіхою мені,
зазнав я долю горезвісну,
її забув на чужині.

Була весела і бадьора,
мов навесні співучий ліс,
але душа у мене квола,
завіяв вітер і розніс.

Була неначе ніжна квітка,
мов подих запашних ялин,
як запах кошениці влітку,
як вранці аромат билин.

Була, мов пташка-щебетушка,
мов соловій зелених гір,
співав я дівчині до вушка,
коли ішли гуляти в бір.

Співав її, було, уранці,
як добрий настрій в мене був,

співав її на прогулянці,
та ось тепер її забув.

Була, як голосна трембіта,
як звук сопілки на горі,
та ось тепер зійшла зі світу,
її забув на чужині.

Братіслава,1940/1962

НЕМА, НЕМА НАД ВЕРХОВИНУ

I.

Словацькі гори, краєвиди,
Голиця, Прашіва, Дюмбір -
це наче рідній Бескиди,
це наче смуга рідних гір.

Немов гуцульські полонини,
немов бойківські шалаші,
чудовий образ Верховини
вони дають моїй душі.

По них мандрую я, блукаю,
про спокій мрію свій - дарма!
Даремно спокій той шукаю,
в моїй душі його нема.

Шукаю, наче серце, душу,
шукаю, наче сам себе,
але ці скелі не зворушу,
ні раннє небо голубе.

Ходжу я в промінях купатись.
Який чудовий літній день!
Але не варто прислухатись,
не вчуєш гуцула пісень,

не чути гуцула трембіти,
не виграва' вона удаль,
нема чому душі радіти,
стискає серце давній жаль.

Та все ж сюди блукати мушу
бо туга в гори пожене.
Шукаю, наче серце, душу,
шукаю, наче сам себе.

II.

Нема, нема над Верховину
на світі кращої землі,
туди думками вічно лину,
всім серцем я люблю її.

Гудуть стрімкі потоки-звори,
отам тепер, улітку, рай!
О, що то за розкішні гори,
о, що то за чудовий край!

Ох, ти Гуцульщино кохана,
без тебе в світі гину я,
не вийти на Попа Івана,
Говерла - мрія лиш моя.

О, Верховино, рідний краю,
ох, як потрібна ти мені,
твого я сонечка бажаю,
та не знаходжу в чужині.

Низькі Татри, 1942

Я ВИРВУ СПОГАДИ З ДУШІ...

Я вирву спогади свої,
що вічно прилітають
і жалю завдають мені
і серце роз'їдають.

Тікаю із очей людей,
знайти куток і тишу,
свій жаль я виберу з грудей,
морозом приколишу.

Лісок тут інеєм цвіте,
вітайте, білі квіти!
Спокою серце не знайде,
нема чому радіти!

1942

ОЙ, ЛЮБЛЮ Я ПОЛОНИНУ...

Ой, люблю я полонину,
ой, люблю трембіту,
і ті гори,
і ті звори,
що течуть з ґраніту.

Ой, люблю зелені ґруні,
де пасуть отари,
вітер віє,
шевеліє,
аж гудуть шувари.

І тумани розганяє,
завжди свіжо дише,
а ялину,
мов дитину
гладить і колише.

Ой, люблю потік сріблястий,
що униз спадає,
що худобу
біля броду
ситу напуває.

Ой, люблю лужок зелений,
в лісі, під горою,
де колись я
набродився
босоніж росою.

Ой, люблю я рідний праліс,
озера і води,
де смерічка,
наче свічка
вироста' з колоди.

Ой, люблю, люблю... та годі!...
Чи того дожитись,
щоб долинам -
полонинам
раз хоч уклонитись!

Їм припасти до підніжжя,
землю цілувати,
де зродила,
де водила
бідолашка-мати.

1948

ВЕСНА НА ЧУЖИНІ

Ізнов весна, цвітуть сади,
в одному з них і наша хата,
черешень, яблунь, груш ряди,
неначе прибрані дівчата.

Нове життя гуде, кипить,
блищать на сонці ранні роси,

у лісі піснею дзвенить,
співають солов'ї і коси.

Весняні квіти запашні
обновлять вічністю природу,
аж радісно пройти мені,
душі знайду в них насолоду.

Як бачу яблуневий цвіт
і чую пісню солов'їну,
згадаю з жалістю мій рід
і Закарпатську Україну.

Ох, як там гарно у садках!
Усе гуде, цвіте, зростає,
лунає пісня у лісах,
але мене вже там немає...

Отак пливуть роки-часи,
багато весен проминуло,
що ось від рідної краси
життя на чужину штовхнуло.

Братіслава, 1953

НЕМА-НЕМАЄ КРАЩОЇ ЗЕМЛІ...

Нема-немає кращої землі,
як той убогий клаптик України,
що у Карпати стиснений... мені
здається, що найкращий він у світі.
Подивишся зимою або вліті
на гори ті, що пнуться в небеса,
що зеленню покрились на ґраніті,
який прегарний погляд і краса!

То не пустелі Альп, що шкірять зуби
і холодом скрегочуть звідтіля,
але ліси і зелень - трави, зруби,
трембіти розмовляють на здаля.
З сопілкою сокира розмовляє,
пливуть потоки з вершків навздогін,
в жаркій годині вітрик повіває,
трава-шувар зростає до колін.

У полонинах череди пасуться,
там повно пастухів і скотарок,
пісні вітрами-горами несуться,
коломийки веселих гуцулок.
- Дівчата, гей, продайте трохи сиру! -
"Якщо умієш грати у цимбал,
то й без грошей дамо тобі вечерю,
щоб танцював скотарський наш загал."

Це так на полонині... а внизу:
По берегах траву гуцули косять,
док' та коса ще мацає росу,
вони в кісьбі, обіду, ні, не просять!
Потік сріберний пісню їм гуде,
спадаючи в пінисту Білу Тису,
мале дівчатко беріжком іде,
збирає ягоди в різьблену мису.

Керманичі, дужі і молоді,
женуть дарабу Тисою-рікою,
злякались гусенята на воді
і попливли до берега водою.
А лісоруби - леґіні лісів,
ті не очернять лісорубську славу,
в неділю - то до Рахова, Квасів,
обов'язково в танці, на забаву.
Дівчата так і горнуться до них,
в танок дістати хлопця-лісоруба,
солодкі ж бо цілунки молодих,
"ходи ж, ходи, моя дівчино люба!"

Отак воно бувало і буває,
прегарні люди пречудових гір.
На жаль, мене тепер туди немає
все бачити і дати на папір.
Душею тільки я тудою броджу,
бо серце вічно тягне до своїх,
де щирі люди - тут їх не знаходжу -
де щирий плач, сердечно-щирий сміх.

Туди завжди думками я блукаю,
і все знаходжу стежечку нову,
прегарні, милі спогади шукаю
і тільки ними дихаю-живу...
Нема-немає кращої землі,
чи восени, весною або вліті,
завжди розкішно-гарна. І мені
здається, що вона найкраща в світі.

Братіслава, 1953

ОЙ, ВАЖКО ЖИТИ НА ЧУЖИНІ...

Ой, важко жити на чужині,
людину тут і тріска б'є,
немов у наймах сиротині
гадюка кров із серця п'є.

А сумнів душу роз'їдає,
чи то ще варта в світі жить,
гора думок пера бажає,
але воно в іржі лежить.

Воно нікому непотрібне,
немов ганчірка на смітті,
на клинку висить арфа срібна,
порвались струни золоті...

Братіслава, 1953

ЧИ ЩЕ ПОБАЧУ ВАС КОЛИСЬ...

Ой, вабить щось мене у даль,
ой, вабить щось додому,
лиш тугу я свою і жаль
не висловлю ніде, нікому.

І док' блукати так мені,
мов сироті без роду?
Ой, тяжко жити в чужині,
далеко від свого народу.

Ще раз хотів би, ще хоч раз
піти у гори сині,
щоби увесь свій вільний час
пробути знов у полонині.

Ще погляд кинути разом
на гори-ґруні лисі,
піти в зарінок, на лужок,
хоч раз скупатися у Тисі.

Побути, де лісок росте,
стинаються колоди,
і де крізь гілля, крізь густе
співають гучно срібні води...

Чи з вами ще мені зійтись,
струмки, потоки, звори?
Чи ще побачу вас колись,
розкішні, пречудові гори?!

Братіслава, 1953

І ОСЬ ІЗНОВ ВЕСНА

Тепер удома, мабуть, гарно,
ізнов прилетіла весна,
розкішна, тепла і рясна,
а я тут пропадаю марно
і бездарно.

В чужих так довго жити трудно
без рідних гір і без пісень,
сумний тут вечір, ніч і день,
бо на душі і в серці нудно
і так тужно!

Цвітуть удома винні лози,
цвіте розкішний виноград,
все Закарпаття наче сад...
Невже ж мені в очах і сльози?...
Так! Це сльози...

1954

НА МОРАВІЇ

Надійшов дозвілля час,
відпочинку слава!
І тепер чекають нас
гори і Морава.

Скрізь це гори і ліси,
запашні смереки,
в травах броджу ще з роси,
тут немає спеки!

Гори "Прадід" - череван,
мов діток колише,
справді, наче дідуган,
холодом він дише

і до себе він мане,
близькістю нас дурить,
як туман ним промине,
наче люльку курить...

Гладжу квітку, що зірвав,
гладжу шуварину,
тут відчув і пригадав
рідну Верховину.

Смерекові, запашні
лісові простори,
пригадали ви мені
наші рідні гори.

Все як дома: все гучить
і потік і річка,
вітер свище, гомонить,
аж дрижить смерічка.

Все як дома - й лобода,
й незабудьки сині,
а повітря і вода,
мов на Верховині.

Все як дома... все гуде,
ще й ті самі квіти,
та не чути тут ніде
голосу трембіти...

Ще й водичка у ставок
голосно спадає,
тільки пісня гуцулок
тут не залунає.

І не видно салаші,
стада не пасуться,
гори, наче без душі,
так мені здаються.

Гори, гори... та дарма!
Всюди гарні вліті,
Верховини - все ж нема
другої на світі!

Гори, гори, до душі
ви мені припали,
Верховину, салаші
ви мені згадали...

В цій красі, серед думок,
днюю я й ночую,
коломийку скотарок
наче справді чую.

По траві серед билин
спогади плекаю
і повітря полонин
в легені втягаю.

Тут проміння золоте
діючи цілує
і обличчя на гніде
швидко розмалює.

Але "Прадід" - дідуган
люльку далі курить,
не злюбив моїх доган,
щось він очі хмурить.

Зразу грім... гора гула,
у росі полянка...
Надто гарною була
наша прогулянка...

Гори-гори запашні,
лісові простори,
пригадали ви мені
наші рідні гори...

Ловчна, липень 1954

В МОРАВСЬКИХ ГОРАХ

Хижа "Десно", срібні в тебе води,
з тебе тут уже лише потік,
вгору ним іду для насолоди,
це відсвіження, утіха, лік.

Гори, гори, ви чудові гори,
вас душею, серцем я люблю,
клопоти і сум і жаль і горе
тільки в вас єдиних утоплю.

Гори, гори, ви моє кохання,
тільки в вас утіху я знайшов,
сам-один по вас блукаю зрання,
ви моя і радість і любов.

- - - - - - - - - - - - - - - - -

Мене вітає "Прадід" і "Барбора"[120],
проміння золоте і сонця чар,
та сумно тут, сьогодні як і вчора,
в моїй душі столочений шувар.

О, гори, гори, справжня ви поліка,
єдина вірна ви моя любов,
вас бачити - душі велика втіха,
коли болить - до вас приходжу знов.

Притулку ви не відрекли ніколи,
за вами туга завжди пожене,
о, гори, гори, чарівнії гори,
єдині ви не зрадили мене...

Не рідні ви мені, та що робити,
за рідними так жалко щось мені,
без них і без народу важко жити,
поплісніти не хочу в чужині.

О, рідні гори, ви мені скажіте,
чи приймете мене, щоб бачив вас?

Щоб вам новою піснею гудіти
і оспівати воскресіння час.

Говерле рідна, й ти "Іване Попе",
чи приймете мене, скажіть мені!
Нехай загину я під рідним плотом,
а не отут, без вас, на чужині...

1954

БРАТЕ ВІТРЕ...

Буйний вітер на схід сонця віє,
гомонить до мене, бо жаліє,
бачить він, що я з печалі гину...
- Що відказуєш на Верховину?

- Брате-вітре, в тебе дужа сила,
хоч цю пісню ти візьми на крила,
шелестом промов із шуварами:
"У думках він ще постійно з вами..."

- І погладь за мене полонини,
погойдай любовно цвіт калини,
здоров від мене Тису-річку,
поцілуй найменшую смерічку.

1955

ХТО-ЗНА

Хто-зна, чи я ще у житті поверну
до тебе, любий, рідний краю мій,
чи я побачу Тису і Говерлю,
чи залишуся в чужині на гній...
Ох, важко на душі моїй.

На серці мов лежить тверде каміння
і п'є із нього соки галапас,
у вухах дзвонить вовче скавуління,
вогонь надії й пориву погас...
Ішов та не дійшов я у Парнас...

А сам я кликав і грозу і бурі,
ув урагані з вітром я ішов,
вони порвали струни на бандурі
і потекла із них із серця кров,
з моєго серця кров.

Летіла пісня в гори і оселі,
але її в дорозі вихор спер
та зніс униз... ударилась об скелі
і впала, мов підстрілений орел,
в аґонії,що крила розпростер.

У чужині розгубить пір'я й кості,
згниє серед жаливи, лободи
і до Говерлі не прийде у гості,
і з Тиси не нап'ється більш води,
бо замкнена для нього путь туди.

Братіслава, 1955

В ГАРЯЧЦІ

І ніби сплю і ніби ні,
і ніби сниться це мені:
Помер я тут, на чужині,
для мене вже й труну купили,
і чую, як гвіздки забили
і як в могилу запустили...
І я кричу: - В чужій землі
Не хочу я лежати, ні!
Бо сумно тут мені самому,
нехай лежу серед своїх.
Везіть мене мерщій додому! -
"Ха-ха... додому?!" - чути сміх,
"Сто інших - так! Тебе - то ні!
Живим нас бив ти у борні
і битимеш нас і з могили...
Від тебе путь відгородили..."

Лежу сто років... Вже й акацій
нема, що тут колись росли...
Тому вже кілька ґенерацій,
що ворогів чорти взяли,
що наші виграли свій бій,
а я ще все в землі чужій!...

І враз за років кількасот
якось собі й мене згадали
і викопали й запитали,
зібравши кості у мішок:
"Скажи нам: де лежати хочеш,
тепер хоч вибирати можеш!..."

- У горах!... Ви мене спаліть,
ці білі кості не жалійте,
додому порох понесіть
та з літака його розсійте
по любих горах Закарпаття,
а на Говерлю, милі браття,

подвійно сипте, бо вона
мені до серця приросла...
Із того пороху щоб стало
на Миршу, Кам'янку, Боржаву...
Вони - це ж мій дитячий вік... -

Отак на запит я пророк.

Братіслава, 1957

ВЕРБА НАД РІКОЮ

Пливе ріка камінням, рінню
в свою далеку путь,
сріблясті хвилі по камінню
свої пісні гудуть.

Стара верба гілки схиляє,
похила і сумна,
вода коріння підмиває,
не вдержиться вона!

Хоч громи били та стояла,
вела з вітрами бунт,
аж доки повінь не забрала
зпід неї рідний ґрунт.

Той ґрунт, що соками матусі
плекав і годував
і виростив у рідним лузі,
той ґрунт тепер пропав...

Не втішить сонечко добряче,
ні теплий вітерець,
над нею чорний ворон кряче,
віщує їй кінець.

Братіслава, 1957

СОН

О, Ужгороде мій прекрасний,
ти снився мені і твій район,
коли збудився, був нещасний,
що це ізнову тільки сон.

У сні я бачив панораму:
Старинний замок - древній град,
ті дві помпезні башти храму,
липово-каштановий сад.

А річка Уж, розкішна річка
хрустально-чистою була,
неначе та срібляста стрічка,
дзеркалилась і здовж плила.

Акації, мов білі панни,
в святкові шати одяглись,
вітрець гудів слова осанни,
летіли голуби кудись.

Ряди тополь на побережжі
чесав весняний вітерець,
струнκі і бароккові вежі
сплелись палацам у вінець.

Невицький ліс синівся в далі
і здалека мене жалів,
що я прикований до палі,
до Ужгороду йти не смів.

Стояв прикований до скелі,
мов бідолаха Прометей,
а я ж вогонь в міста, в оселі
всім роздавав з своїх грудей;

а я ж вогонь патріотизму
усім-усюди розсівав,
за Батьківщину, за дідизну
на срібних струнах вигравав...

У зелень виноград повився
і гомоніли вулиці,
я на горі стояв, дивився,
сльоза котилась на лиці.

Братіслава, 1957

629

Сон

О Ужгороде мій прекрасний,
Ти снивсь мені і твій район,
Коли збудився, був нещасний,
Що це ізнову тільки сон.

У сні я бачив панораму:
старинний замок - древній град,
Ті дві помпезні башти храму,
липово-каштановий сад.

А річка Уж, розкішна річка
хрустально-чистого була,
Неначе та срібляста стрічка,
дзеркалилась і здовж плила.

Акації, мов білі панни,
в святкові шати одяглись,
вітрець гудів слова осанни,
летіли голуби кудись.

Ради топіль на побережі
чесав весняний вітерець,
стрункі і бароккові вежі
сплелись палацам у вінець.

./.

1.

Невицький ліс синівся в далі
і здалеку мене жалів,
що я прикований до палі,
до Ужгороду йти не смів.

Стояв прикований до ~~палі~~ скелі
мов бідолаха Прометей,
а я ж вогонь в міста, в оселі
всім роздавав з своїх грудей;

а я ж вогонь патріотизму
усім-усюди розсівав,
за Батьківщину, за дідизну
на срібних струнах вигравав...

У зелень виноград повився
і гомоніли вулиці,
а на горі стояв, дивився,
сльоза котилась на лиці.

— , —

(Братіслава, 1957.)

АРОМАТ АКАЦІЙ

У білі квіти одяглись
акації пахучі
і білим гіллям обнялись
на беріжку і в кручі.

Я п'ю солодкий аромат,
грудьми його втягаю,
лунає черешневий сад,
бо солов'ї співають.

І повіває вітерець,
тріпоче лист осика,
розмові їх ще не кінець,
бо там любов велика!

Трава у полі шелестить
метелики літають,
ягнячі хмароньки в блакить
летять і там зникають.

Летить в думках душа моя
у східнії простори,
це сива Тиса, мов змія
вертиться попід гори.

Де ясень з кленем розмовля',
з осикою жартують,
і хоч мене вже там нема,
я їх розмову чую.

Братіслава,
червень 1958

* *
*

Віє вітер, повіває,
на схід сонця віє,
хто в чужині пробуває,
в землю сльози сіє.

В полі вітер гне колосся,
пісеньку шепоче,
та почути не вдалося,
що від нього хоче.

Він не скаржиться нікому
тільки жаль у нього,
лиш думки він шле додому
та нема для кого.

1964

О, УЖГОРОДЕ!...

О, Ужгороде, мій коханий,
далеко човен мій поплив,
колись від щастя був я п'яний,
коли по тобі ще ходив.

В полях твоїх знайшов розраду,
у квітах бачив сонця дар,
і пив із твого винограду
солодкий, запашний нектар.

Блукав по тобі скрізь-усюди,
в садах я слухав пташий спів,
повітря ссав на повні груди
і аромат твоїх садів.

Дивився на Уж, на срібну воду,
а місто радісно гуло,
тепленьке сонце Ужгороду
цілунки слало на чоло...

І понесли вітри мій човен,
попався в вир і потонув,
а я в намулі, горя повен,
та Ужгород свій не забув...

Сиджу тут, наче у барлозі
лиш стогін чуть з моїх грудей,
але вернутися не можу,
прикутий, наче Прометей...

О, Ужгороде, місто любе,
хто в тобі раз лише бував,
тебе ніколи не забуде,
тебе назавжди покохав.

Хто раз при вулиці "Берчені"
сидів увечір при вогні,
ждучи шматок "циган-печені",
що випікалась на рожні,

хто барвінковою горою
пройшов хоч раз понад ріку,
де ясень розмовля' з вербою,
де пахне бо̧з по беріжку,

де соловій відповідає
дроздам на їх флейтовий свист,
де вітерець лісок гойдає,
тріпоче осиковий лист,

хто в тобі раз купався в Ужі,
ходив у радванецький ліс,
і вигрівавсь на сонці в лузі -
то гарний спомин він поніс.

О, Ужгороде, давня славо,
тебе шанує мій народ.
Що там Париж і що там Прага,
для мене тільки - Ужгород!

1969

МІЙ ПРИВІТ ГОВЕРЛІ

Говерле рідна, й ти "Іване Попе",
вас лиш на карті бачити мені,
до вас піти - була б охота,
без вас так важко в чужині.

Але про вас я ще співаю,
забути вас - мені не слід!
На крилах вітру посилаю
туди на Схід цей мій привіт.

Ще не гуду тут пісню лебедину,
ще епопею я не дописав,
ще гимн не склав природі Верховини,
псалом про гори ще не доспівав...

Ще лебідь плаває в озерці,
глядить на квіти, на росу,
ще залунає пісня в серці
про велич гір, про їх красу.

Ще скромні ямби і трохеї
опишуть Землю Срібних Вод
і попливуть з душі моєї
за рідні гори, за народ.

Братіслава 1970

IX

НА ЕМІҐРАЦІЇ

р. 1940-1974

ВТЕЧА З ГОРТІЇВСЬКОЇ ТЮРМИ

Ось, Словаччина!... Границя!... Слава!
Втеча з гортіївської тюрми!...
Буря нас годин чотири прала,
в росах мокрі рятувались ми.

Ніч і буря робить з нами жарти,
падали в болото, в водомий,
але компас і військові карти
помогли... я воїн фронтовий!...

- Чесні люди, ми втекли від ката,
вам відомі панські нагаї,
пригорніте слов'янина-брата,
ми сусіди добрі і свої. -

- Нас одними нагаями били,
повне тисячліття - довгий час,
і в одного пана ми служили,
рідній брати - прийміте нас! -

"Браво! Браво! Вітаме вас пекнє,
непітаме: пречо, начо, кам...
О Словакох злего нік нерієкнє,
кедь то можу, то поможу вам..."

А тепер, ось, на стодолу сміло,
брат-словак нас радо привітав...
Зрання сонечко на нас загріло,
з листопада вперше добре спав.

Михайлівці, 7.VIII.1939

НІМЕЦЬКА БЕСТІЯ

Війна шаліє, ллється людська кров,
тріщать під панцерами людські кості...
А Муза спить, порвала хоругов,
до мене не показується в гості.

Вставай! Не спи сліпою біля плоту,
тобі давно більмо з очей зірвав,
он, бач: ведуть на каторжну роботу
моїх братів... а може і в Дахав...

Ридає бідна мати за дітьми,
ридає у обіймах батько з сином,
заплакали й кривавії степи,
квітучі села розплилися з димом...

Картина ця мене приголомшила,
тремтить душа, а в серці сотні мук,

ще більший гнів, ненависть розпалила
до паліїв, до їх злочинних рук.

На вістку цю - в руках перо тремтить,
ох, ненажерна націє проклята!
І в Закарпаття ти впустила ката,
плюндрує все, мордує і палить.

Ох, бестіє німецька - клятий гаде,
вже в другий раз ти нас вогнем палиш,
та мій народ навколішки не впаде,
ти велетня у порох не звалиш!

Братіслава, 1941

КАПЛЯ В МОРІ

Тернина дряпнула мене...
І хоч це швидко промине,
а я вже з того хворий
(бо трохи болю я боюсь),
це самолюбство, признаюсь!
А он мільйони люду гине
і зойк і плач до неба лине,
у крові рідної простори,
а трупів... трупів - цілі гори!

Між ними скільки там своїх!
У крові спеченій лежать,
мільйони жертв, ще й неповинних,
слабих, старих і молодих,
жінок, а навіть немовлят.
Скосили бомби і мечі,
убила їх страшна потуга
і кулі ворога й наруга
нас "визволяти" ідучи.

О, скільки сльоз і скільки горя
зазнав наш брат... Гей, гей,
сумна, безрадна наша доля.
Бездольна нене - Україно,
лежиш німою у руїнах.
Дві ґенерації не зможуть
направить лихо те страшне,
підняти з пороху тебе...

Ясир, татари і холєра
і каторжні колись ґалєри -
це ані сота часть страждань
сьогоднішніх твоїх терпінь.
А ті - живі - це наче тіні,
бо голод, холод і жахіття
зробили з них ґримасів людських
серед недолі лихоліття.

Пшеницю рідну топчуть повзи,
гармат колеса і копита.
Німецьке гайвороння сите
добром і скарбом України,
а їй - залишились руїни
і голі стовбурі вишень
та чорні комини лишень.

Картини дійсности сумної
страшні, понурі, невеселі,
самі розвалини, пустелі,
а з "Лаври" лиш останки стін...
В болоті, в крові до колін
стоїть зубата, чорна Смерть
і грається з кістками,
регочеться вона скажено
з трагедій... Лихо, горе нам!

О, як історик цю руїну
назве? Великою? Страшною?
Велика вже була колись,
а ось ми зараз дожились
руїни руїни, де життя
не то якоїсь сироти,
але народів збірноти
не варто люльки тютюну...

О, що ж тоді нікчемний біль
одного серця? - Капля в морі,
коли у нас загальне горе,
коли ж мільйони марно гинуть
під батогом свавілля,
коли ж танцює на експлозах
ґлобальне божевілля.

Братіслава, 1942

В КАЙДАНАХ

Ще в вісімнадцятому році,
коли Габсбурґів чорт узяв,
народ, що жив "на цьому боці"
одного тільки забажав:
Щоб міг з братами вільно жити,
з'єднатись-злитися з ядром,
і на віки щоб подружити
прекрасну Тису із Дніпром...

Здійснити віковічну мрію
бажав Карпаття кожен син,
але зірвала Польща дію,
між нас ударила свій клин.
На всі боки Карпаття билось,
щоб не вернувся давній пан

і добровільно уключилось
в нову державу, до слов'ян.

В державі нам ґварантували
конституційніï права.
Що з того! Чехи знехтували,
зламали дані нам слова.
Взялися правити тюрмами,
взяли добра і нашу сіль,
папери з нашими правами
в архіві роз'їдала міль.

У плісні повних двадцять років
наш договір із Сан-Жермен,
розколи з ними в нас глибокі
і бунт за бунтом там і ген.
В Арданові, Снині, Габурі,
в Чертижному у ті роки
селянський плач, селянські бурі
здушили кулі ї штики.

Отак вони в нас панували,
і враз... Надія блисла з гір,
здобути волю ми гадали,
з архіву витягли папір...
Гадали в соціяльній волі
в майбутньому ми заживем,
та угри нас на "Краснім Полі"
розбили кулями й вогнем.

Нас перед напастю старою
брат слов'янин не боронив,
самі стояли серед бою,
док' нас кат Горті не розбив.
Тепер пан Горті в нас панує,
нові тюрми будує скрізь,
стріляє, вішає, катує,
ніхто не бачить наших сліз!

1943

ТРАГЕДІЯ ІВАНА РОГАЧА

Ой, палкий-відважний
цей трибун народу,
шкода тільки, що від німця
він чека' свободу.

Б'є йому поклони,
оббива' пороги,
сина бідняка гадюка
зводить із дороги.

Їде він у Київ,
видає газету,
та з болота витягає
Гітлера карету.

Він слуга поганий,
бачить сміття враже,
він не вміє так плювати,
як намісник каже.

Есесман приходить,
забирає з хати,
і везуть його в машині
звіт панам складати.

Посадили знову
із його сестрою,
і вивозять геть із міста,
ще й не знать кудою...

І з тієї днини
всі сліди пропали,
німці десь Івана вбили,
в землю закопали...

1943

КІНЬ І ГОРОБЕЦЬ

На голому, циганському зарінку,
де паші і за ціле літо
не накосив би ані жмінку,
стоїть старий конище на припоні,
та не як інші "людські" коні,
але як копа самого нещастя,
що описать не дасться.

А горобець, лишив сварливу купу,
присів на півровалену халупу,
коня він сухореброго уздрів
і розкричався, аж упрів:
- Гей, коню, ти здурів?
Тебе паскудні мухи роз'їдають,
на тебе зграями сідають,
у ніздря лізуть, очі п'ють,
а ти хочби хвостом махнув,
неначе б і в живих не був!...
Із глузду з'їхав, старий дурню?

"Горобчику, померти хочу,
нікчемне це життя вкорочу!
Іди приклич ти вовка,
нехай мене із'їсть,
бо серце роз'їдає злість!"
- Чого ж ти плачеш, небораче?

"Ну, як не плакати мені,
старому, у біді,
коли життя таке жебраче.
Ти тільки уяви собі:
Господар мій - собака-пес,
нехай до нього громом лусне,
нехай його сам чорт у пропасть стусне:
Ціле життя йому служив,
напрацювався я до біса!
Дітей носив, його носив,
ще й дров йому возив із ліса,

а він мене - собачий син -
за працю й клопоти такії
із рідної моєї стайні вивів
й продав нікчемній циганії.
Старим, недужим опинився
я при оцій циганській палі,
не хочеться отак надалі.
Кінчу, горобчику, свій шлях,
іди, голубчику, за вовком,
хай я помру в його зубах!"

1943

ЗАЛІЗНІ ШУЛІКИ

Загула тривога
у сирени різні,
що шуліки у повітрі
і грізні й залізні.

Смерть везуть на крилах
і страшну й зубату,
знов відвідає й сьогодні
неодную хату...

Ой, гучать шалено
кляті бомбовози,
що приносять бідним людям
горе, кров і сльози...

Матері тривожно
немовлят розбудять
і дітей своїх маленьких
у безпеку лудять.

В прихапці, і босі,
і в одній сорочці,
у підвалах люди, наче
оселедці в бочці.

Сипалися бомби,
смерть стоїть готовно,
всюди дим, вогонь, руїни,
всюди трупів повно.

Санітари мертвих
з бункерів виймають,
і п'ятьсот могил відразу
гробарі копають...

Братіслава,
червень 1944

НАШІ ПАРТИЗАНИ

Терор... кривава хуртовина,
шаліють скрізь тирани,
та героїчна Верховина
пішла боротись в партизани.

Тягли на каторжну роботу,
робити на тиранів,
і б'ють і угрів і німоту
загони наших партизанів.

Ми і в мадярському свавіллю
на віроломство чулі,
не привітали хлібом-сіллю,
їх привітали наші кулі.

Народ іде у бій готово,
діди, дівки ще й жони,
мед-молоко лиш тимчасово
збирає ворог у бідони.

Вже есесманів погань буру
женуть, як бубен голу,
і Гортія кривава буря
змете у пропасть із престолу.

Підійметься народ закутий
за честь і за свободу,
не буде більше ворог лютий
із Тиси пити нашу воду.

Братіслава, 1944

БУДАПЕШТ У ВОГНІ

Неначе Нерон божевільний
радію я, що ти в вогні,
і солодко тепер мені,
що дохнеш у пекельній глуші.

Що пишнії палати королівські
нагарбані майна злодійські
зорали "Роти" і "Катюші".
Ха-ха, ха-ха!
Гордий і пишний Будапешт
нарешті там, де я бажав:
Щоб у руїнах він лежав,
щоб він у боязні тремтів,
як та собака під бичем,
щоб він звивався, каженів,
щоб за відплату Закарпаття
гармати в ньому загули
а ті руїни щоб йому
навіки цвинтарем були!

Не піроманіка душа
кипить солодким задовіллям,
але утішно, що гориш,
що всетаки й від нас тремтиш,
мадярський пишний Будапеште,
бо це відплата за свавілля,
за кров, за муки, за тюрми!...

1945

ВОДИ, ВОДИЧКИ!...

Виють міни і важкі гранати,
та найгірш в останні три доби,
нас багато у підваллі хати,
кілька днів ні світла, ні води.

Дим... будинки бачимо горіти,
майже вже без стріх цілий райо
в переляку і жінки і діти,
шиби в нас дзеленьчать із вік

Врешті і торпеда повітряні
потрясли будинком, загули,
всі ми щулимось і наче п'яні,
стріху з хати і у нас змели.

Та найгірше дошкуляє спрага...
Хто у льох водички принесе?
Джерело далеко - в тому справа,
кожен головою потрясе.

І рішився я до цього кроку,
хоч за мене весь підвал дрожить,
та іду, у вулицю Глибоку,
де водичка трубкою дзюрчить.

Повно трупів... їх переступаю,
а один на трубку так і впав,
я його від трубки відтягаю,
у відерце щоб води набрав...

Стисле місце - це страшна могила,
зі сідлом лежить і здохлий кінь...
На Великдень Смерть отут косила,
всюди наче бачу смерти тінь...

Я німоту кляту проклинаю,
що Європі спричинила жах...
Близько знов гранати вибухають
і дрожить мені відро в руках...

Братіслава,
квітень 1945

КРИВАВІ ФІЯЛКИ

- Мамочко, голубко,
близько, край полянки,
я торік фіялки рвала,
клала їх до склянки.

О, пусти в лісочок,
він отут близенько,
я фіялок назбираю
і вернусь швиденько.

- Не ходи в лісочок,
донечко ти люба,
там були німецькі міни,
там і смерть, і згуба.

Все ж таки побігла
просто понад кручі,
назбирала у лісочку
квіточок пахучих.

І біжить додому,
пролізає плотик,
ніжкою мале дівчатко
зачепило дротик.

Зразу вибухає
щось страшне, страшенне,
вигаса' життя дитини,
молоде, нужденне.

Вибігають люди,
вибігає ненька,
в ручці з квітами убита
дівчинка маленька.

1946

ДУКЛЯ

Могутній пам'ятник стоїть з ґраніту
на вічну славу тим, що тут лежать,
і Закарпаття молодому цвіту
тут довелось зів'яти, погибать.

Важкі бої велися знов і знов,
на кожну п'ядь землі, на кожну груду
лилася просмиком священна кров
на смерть засудженого люду.

Змагались тут великих армій сили,
і тисячі вмирали на сиґнал,
і трупами простори застелили
і люди, і тварини, і метал.

Гігантські тут могили вдовж і вшир,
було до чого трупів наскидати!
Земля їх обняла, мов рідна мати,
дала їм спокій, тишину і мир.

Довкола них малих могил тут повно,
лежать і офіцери, й ґенерали,
неначебто накази роздавали
своїм бійцям іти у бій готовно...

"Юрко Білей" - могила перша вправо...
Так ось, мій друже, де тебе знайшов!
У рукопашній штик тебе сколов
і нашого Юрка не стало...

На невеличкім просторі землі
і кров, і кості, змішані в калюжі,
сто тисяч полягло їх у борні,
батьки, сини, брати - здорові, дужі.

Скажений вік і божевільний час,
як видно, лиш самі гієни плодить,
що стільки горя принесли для нас,
змели з лиця землі цілі народи...

Лежать полки в могилах під горою,
як пам'ятка кривавих завірюх.
Ти, мандрівниче, як пройдеш сюдою,
віддай їм честь - здійми свій капелюх.

Дукля, 1951

ЯСЕНЬ

Ріс високий ясень сотню років,
всю околицю опанував,
стовбуром і кроною широкий,
наче справжній велетень, стояв.

Він - оздоба і села, й долини,
не боявся громів, ні вітрів,
і на нього весело щоднини
прилітала пара голубів.

А під ясенем - колода-лавка,
плив нераз тут у цілунках час,
там сиділа з парубком білявка,
пряла вовну, він - корови пас.

Але в горах загули гармати
і кривавий буревій шалів,
потягли і парубка із хати,
ясень опустів-осиротів.

Голуб теж свою утратив любку,
сумно-одиноко пролітав,
куля сліпо вбила і голубку,
він на ясень більше не сідав.

Насідали лиш самії круки,
галасливі, чорні і сумні,
дівчина заломлювала руки,
хлопця десь убили на війні.

Зблизька цілої нема тут хати,
тільки ясень видно із руїн,
але стовбур обтовкли гармати,
і поволі висихає й він.

Свидник, 1951

МЕНЕ НЕ ЗЛОМИШ, КЛЯТА ДОЛЕ...

Мене не зломиш, клята доле,
у порох не звалиш, о, ні!
Не є я ніжна стебелинка,
не є я квітка у вікні,
якій зашкодить подих вітру,
від приморозку спаде з ніг...
Мене не зломиш, доле, ні!

Мов дуб стою я непохитно,
на спротив бурі і вітрам,
я надто сильний, надто гордий,
униз чоло хилить не дам!

Мене лише зломити можна,
погнути спину - це вже ні!
З природи я вже надто гордий,
хоч і в пониженні, в біді.

Ще і в найбільшому нещасті
у мене шапка набакир
і не пропаду я у вир
і ласки, милості не прошу,
навколішки я не паду
і звисока чоло я ношу
і не молюся - а кляну!

Недолі в вічі подивлюся,
об землю шапкою шпурну,
нераз зазнав я буревії,
та й цей якось переживу!

Братіслава, 1942

ПО НАКАЗУ ГРАТИ Я НЕ ВМІЮ...

Вирізав я із верби сопілку,
граю, та господар причвалав,
обіцяє гроші і горілку,
щоб його я пісню вигравав.

На замовлення не можу грати,
не на продаж пісенька моя...
"Ти, сопільнику, повинен знати,
я тут паном, ти лише слуга!"

- По наказу грати я не вмію,
і не буду знати, знайте всі!
Звуки в гори прямо з серця сію,
граю тільки, що пливе з душі.

Граю те, що хочу і що знаю,
а не те, що скажуть і велять,
радше я сопілку порубаю,
хай пісні із неї не дзвенять.

Братіслава, 1942

МАТУСЯ

Прощався з нею... "Іди здоров!...
Ой, бо-зна чи тебе я ще побачу..."
і випустивши з віч сльозу гарячу,
перехрестила поганина... Я пішов

і бився скільки міг, пером і ротом,
аж опинився за колючим дротом...

"Пустіть мене! Іду хочби і пішки
у Варюлапош - будь він проклятий!
І подивлюсь, чи ще живе мій син..."
Але зревав на неї пан товстий:
"Не підеш, бабо, там буде повік,
на це аж досить має він причин!..."
І не пустили, ще і погрозили.

Одначе я із того пекла втік.
На жаль, мені уже не довелося
відвідати страждальницю пречисту,
поцілувати руку мозолисту
моєї рідної матусі.
(Чи раз я пригортавсь до них!)...

А ось і лист... нема її в живих!

Братіслава, 1942

МОЯ КРАСУНЮ!

Моя красуню пребагата
та преубога, мов жебрак,
у тебе доля та проклята,
веде тебе і сяк і так,
сюди-туди тобою смиче,
то відштовхне, то знову кличе.

Зазнала лиха від сусідів,
від ненажерів-сватачів,
годуєш їхніх дармоїдів,
сама ти вже й без постолів.
Стягли, не тільки петечину,
але й убогу сірачину.

Твої лісисті гори - шуті!
По них ізнов імла густа,
ти боса, а вони - обуті,
в твоїй стаєнці - ні хвоста!
І от ти знову доробилась,
над пропастю ти опинилась!

Голодна й бита без провини,
а захисту нема ніде,
трембіти звук із полонини
вже не потішить більш тебе.
Моя красуню гордовита,
і боса, й бита, і несита...

Братіслава, 1943

НАШ ЛІС ВИВОЖУЮТЬ...

Жили із лісу верховинці -
і лісоруб і дарабаш,
та ось вернулися чужинці,
священний ліс уже не наш!

За бабку, нашими руками
вирубують і молодняк...
Дві ґенерації за нами
не зможуть вижити ніяк!

Закинуть пили і сокири,
сапіну, ґриф поїсть іржа,
в лісах, які собі зростили,
грабіжить наволоч чужа.

А нам лиш палиця жебрача,
за ліс наш - панські нагаї,
у нас недоля знов собача
на рідній, прадідній землі.

1943

БУДЕ ТЯЖКЕ ПРОЩАННЯ...

Прийде важке прощання,
тяжкий розлуки час,
палка любов, кохання
колись в'язало нас.

І так на роздоріжжі
хтось заридає: ох!
Постануть рани свіжі
в одному серці з двох.

1943

ЗАБУВАТИ

Тебе віднині забувати мушу,
хоч і любов до тебе ще кипить,
хоч жаль-печаль і роз'їдає душу
і серце в мені тріскає, болить.

Та доки сніг розтопиться у полі
і заки гожа квітка розцвіте,
минуть думки, пригноблюючі, кволі,
назавжди вже забуду я тебе.

1943

СТОПТАНА КВІТКА

(Пам'яті брата Олекси)

Росла у полі квітка серед трав,
ще і не розцвіла і не доспіла,
коли пожар зловісно запалав
і ніжна квітка у вогні згоріла.

Росла калина гордо край води,
гілки рясне суцвіття розпускали,
та супостати вдерлися туди,
калиноньку сокирою зрубали.

Покинуло гніздечко дрозденя,
зі всіх сторін на нього смерть чигала
і заманили в джунґлі пташеня,
а там його шуліка заклювала.

В зеленім лузі цвів червоний мак,
куди бджілки й метелики літали,
та чоботи шалених посіпак
в болото бідну квітку затоптали.

Зростав у лісі молодий сернюк
і заблудив він у чужії зруби,
попав в тевтонськії тенети тих падлюк,
а звідти прямо вовкові у зуби.

1943

ХТО ТИ, ДІВЧИНО НЕЩАСНА?

(Правдива історія)

Пізня ніч... У постелі читаю,
недалеко постріл чую я,
та на це уваги не звертаю,
пострілів таких бува' щодня.

Встав раніше як звичайно, зранку,
у ліску щебече соловій,
вирушив на ранню прогулянку,
зупинивсь на стежечці малій.

Нижче стежки в лісі брила-плита,
пострибала білочка руда,
і лежить там, наче Афродита,
гола жінка, гарна, молода.

Протираю очі - я в просонні?
Але ні!... До неї підійшов,

куля, бідній, влетіла до скроні
і шнурочками засохла кров.

Загоріла і прекрасна в тілі,
створена і на життя й на світ,
тільки голінки не загорілі,
видно, що взувалась до чобіт.

Личко в неї, наче алабастер,
мов у скульптора з-під долота,
наче влив у білий мармур майстер,
і грудиста, росла і стрункa.

Ох, яка ж вона, яка прекрасна!
Хоч війна щадила цю красу,
все ж від кулі, дівчина нещасна,
згинула, упала на росу.

Голова моя думками повна,
ця картина мною потрясла,
мабуть це трагедія любовна,
що її зі світу понесла.

Вбив тебе він та не для грабунку,
по лісочку як тебе водив,
може навіть і серед цілунку
кулю в голову тобі пустив.

Може заздрість... може і прощання...
може бути іншу він кохав...
Виринає ще одно питання:
Чом' убивця шати приховав?

Може дав під камінюку-плиту,
або на вогні палить тепер,
щоб загладити цю дію скриту,
за собою щоб сліди затер...

Хто ти, хто ти? - докучає гадка,
де рідня, твоя країна де?
Після всього - мабуть ти солдатка,
жалко, дівчино, мені тебе.

А тим часом може батько й мати
і брати і сестри дома ждуть,
будеш у чужій землі лежати,
і твою могилу не знайдуть...

Братіслава, 1945

СИНОВІ

Так,ось, прийшов на світ і ти, моя дитино!
Щасливий я, що й я вже маю сина,
збереже рід, як синові годиться.
Хто-зна, яка у нього буде доля,
чи хоч тоді засяє рідна Воля,
чи може й він блукати буде чужиною,
як батько - пропадати самотою
і битися на всі боки з вітрами,
із ворогами та з "друзями",
то раз на возі, то під возом,
кривавивши устами, носом
і падаючи у багно...
Ніхто того не знає, о, ніхто!

Рости, мій сину, бийся, так як я
і смисл твого життя хай буде боротьба
і за народ і за свої права.
Яку ти зброю застосуєш - все одно,
реторику, чи шаблю, чи перо,
чи ноти музики... або хочби й кулак,
бо знай, мій сину, ти козак!
Нам битись доведеться з цілим світом
в заклятій боротьбі, зимою, літом,
бо в нас чимало ворогів.
Тобі дадуть - і ти даси.
Іди все прямо, ласки не проси
ні від чортів, ні від богів.

Хоч будеш і скитатись чужиною,
та не забудь, мій сину, хто ти є,
і рідна мова хай живе з тобою,
будь українцем все життя своє.
І рідна пісня хай тобі лунає
серед утіх або й серед турбот, -
на всьому світі кращої немає,
її творив віками наш народ.

Рости, мій сину, дужай і кріпись,
засвоюй змалку добрі поведінки,
бадьорим будь, на лихо не дивись,
життя бери з приємної сторінки.

Учись, працюй, щонебудь докажи
і користайся праці плодом,
держись "низин", не пхайся "у пани",
будь завжди із своїм народом.

Лиш українку приведи до хати
і не бери чужинку за дружину,
на українців виховай малята,
хай люблять батьківщину-Україну.

Я все що можу, принесу для тебе,
і дам тобі, як дав тобі ім'я,
в дитинстві щоб не відчував потреби.
Рости, мій сину, радосте моя!

Братіслава, 1945

В ТАТРАХ

Вітай, поляночко барвиста,
водо хрустально-чиста,
лісиста зворино глибока
спадистого потока.

Торік був я при вас в останнє,
сходило сонце раннє,
в росі ходив я беріжками
за білими грибами.

І ось тоді росою вранці,
якраз на цій полянці,
прегарний олень пас травичку
і попивав водичку.

Татранські серни у проваллі
скакали вгору далі,
а під Криванем сніг білівся,
куди туман насівся.

Люблю я гори смерекові,
ці велетні чудові,
люблю я пахощі чатини,
солодкий сік малини.

Вітайте, потічки студені
і моріжки зелені,
тепер я з сином тут гуляю,
яфин йому збираю.[121]

В човні його вожу-веслую,
на туру все готую,
"З життям ти, сину, бийсь завзято,
так, як боровся тато."

Штрбське плесо, 1949

ДВОЮРІДНОМУ БРАТОВІ

Під Дуклею гули, ревли канони,
під Дуклею Іван завзято бився,
на грудях за відвагу медальйони,
і в офіцери наш Іван пошився.

Із німцями хоробро бився в бою,
земля просякла кровію довкола,
звалили і коня вогненною косою,
а другого ґраната проколола.

Та він узяв і третього в погоні,
вів сотню, щоб зломити гніт сваволі,
через розбитії вози, гармати, коні,
бо все лежало трупом тут на полі.

Бо тут Зубата тижнями косила,
було то пекло в стогоні, в горячці,
сто тисяч люду тут кістки зложило,
між ними десять тисяч закарпатців.

Та німців чорт узяв - вони пропали
але дали іванам всім догану,
комусь республіку вони побудували,
та з армії прогнали і Івана!

Дали у руки молот і лопату
і запрягли у чорную роботу,
та серце, що пройшло війну прокляту,
не витримало.. . впав він біля плоту.

Там і сконав... і поховали люди
покинув молот осені цієї...
Чужа земля все мачухою буде,
хоч би своє ти серце дав за неї.

Брно, 13.IX.1952

ЗАПІЗНО

(1942)

Десять років, що лиха-погана
доля двом серцям поклала край.
Як живеш? Скажи мені,кохана...
"Як живу? - ти радше не питай!"

Знаю... чув я... в мене теж... та годі!
Рішення твоє карає нас,
даймо серцю волю у пригоді,
мій вогонь любови не погас.

Що було б, якби ми... - "Ні, мій любий,
вже на тебе й так смертельний гнів,
хай невірний, хай він буде грубий,
он, синок, хай має він батьків."

- - - - - - - - - - - - - - - - - -

(1952)

"Двадцять років, що той час поганий
розлучив і в пропасть кинув нас...
Як живеш? Скажи мені, коханий,
твій вогонь, здається, не погас.

Чи забув ти, що було між нами?
Я була для тебе лиш одна,
обожав і оспівав піснями...
Жду тебе... тепер я вже сама!"...

Про твою любов, моя ти мила,
я роками мріяв і терпів.
Вже запізно...Пізно ти рішила...
Он, синок, хай має він батьків...

Братіслава, 1952

СУМНА ВЕРБА

Росла над річкою верба,
коріння в землю запустила,
сумна, як ця моя журба
що серце, душу навістила.

Верба схилилася на гать,
вода коріння підмиває,
хвилини тієї не знає,
коли прийдеться погибать,

коли зірветься бурі вихор,
камінням повінь понесе,
здається, що пропало все,
загостить неминуче лихо.

Знялося гавкання собаче,
зловісно вітрячи на даль,
над нею гайвороння кряче,
погане,чорне, як печаль.

Братіслава, 1952

ЮВІЛЕЙ

А ось поволі й це прийшло...
Тридцятий надійшов,
що я поперш узяв перо
і намочив у кров.

За справу волі я писав,
вглиблявся до краси,
на рідній варті я стояв,
та ось зійшов на пси...

Ой, скромна, жалісно-сумна
річниця ця моя,
нікого тут у нас нема,
лиш жінка, син і я...

Братіслава, 1953

ЗЛОМАНЕ ПЕРО

Коли поетові перо зломали,
дали колодку на його думки,
це так, немов би язика утяли,
це мов скрипаль
без правої руки.

Це так, немов підстрілений птах-лебідь,
він там хоч ще і дихає й живе,
та може серце тріснути де-небудь
на озері він більш
не попливе.

А навіть тую пісню лебедину,
хоч виплює з грудей і загуде,
в жаливу впаде десь вона під тином,
її ніхто не вчує,
не знайде.

Думки поета то думки крилаті,
вони летіти рвуться з усіх сил,
та як орлові до висот літати,
коли в неволі він
та ще й без крил...

Його народ кривавиться в неволі
і за свободу меч підносить свій
а він узяв перо й серед сваволі
пішов у боротьбу,
в священний бій!

Перо гостріше шаблі - а це знають
усі тирани, де б лиш не були,
й тому на руки пута накладають,
на тії руки,
пера що взяли.

1953/1960

* *
*

Є у мене друг цікавий,
він мені співає,
він порадить і побавить,
серце розважає.

Всіми мовами на світі
розмовляє-чеше,
інколи він скаже правду,
інколи набреше.

Деяких підносить, інших -
у провалля трутить,
але пісню-щебетушку
він не перекрутить.

Часто він приносить радість
між чотири стіни,
як задзвонить, залунає
пісня з України.

Як та пісня люба, рідна
ефіром пролине -
це бальзам на бідне серце,
що в чужині гине.

1953

СТАРИЙ КАШТАН

Стоїть старий каштан високий,
могутній велетень-титан,
в садочку цьому одинокий
старий каштан, старий каштан.

Під ним багато їх сиділо,
чи то на довше, чи на мить,
але йому яке там діло?
Про це старий каштан мовчить.

Пішли і ми у той садочок,
по зелені, попід паркан,
і нам уділить холодочок
старий каштан, старий каштан.

В думках і мовчки ми сиділи,
в очах я сльози бачу знов,
листки таємно шелестіли
про наше горе, про любов.

Мовчать уста, говорять очі,
а в них страждання океан.
Важкії дні, безсонні ночі,
це знає все старий каштан.

Колишнє я переживаю, -
мов смокче з серця кров вампір.
Із серця все повибираю
і все те виллю на папір.

Мене напевно розуміє
оцей зелений ветеран,
киває листям, нас жаліє
старий каштан, старий каштан.

Але в біді він не поможе,
хіба що скине нам листок,
погладить вітром личко гоже,
потішить, мов своїх діток.

Про нещасливеє кохання
багато чув цей дідуган,
киває листям на прощання
старий каштан, старий каштан.

1954

ЗОРЯНА НІЧ

Як сон мені зірветься,
я часто вийду в сад,
злий настрій поминеться
без гніву і досад.

Люблю вночі блукати,
йти з досвітку в росу,
на небо заглядати,
на велич і красу.

Безмежні то простори,
їх велич не збагнеш,
заблиснуть метеори
й погаснуть - не знайдеш!

Хмарки, неначе хвилі,
за місяцем пливуть,
зірки на небосхилі
альмазами цвітуть.

Мигоче і моргає
чудовий Оріон,
планети так вітає,
що йдуть у свій район.

Ось видно і полярку,
ось там "Великий Віз",
що дишлем по-за хмарку
показує навскіс.

Планети - Сонця челядь,
супутники-дітки,
довкола світло стелять,
щоб краще в путь іти...

О, як все те існує?
Ця думка постає,
о, хто всім тим керує
і напрямок дає?

Давно рішив питання
астрономічних кіл
цей доказ: обертання
усіх небесних тіл.

Галактики всієї
шляхи знайшли давно,
Коперник, Ґалілей
і мученик Бруно...

Сіріє... гаснуть зорі,
і сонечко встає,
на своєму просторі
проміння роздає.

Ще зірка там, мов свічка,
та гасне і вона...
Пройшла, минула нічка
прекрасна, зоряна.

1954

НАПЕРЕДОДНІ ВЕСНИ

Відчинене мале віконце,
зникає снігу світ,
ясне зігріє землю сонце
і зродить брунька квіт.

Прозора зелень запанує,
бо вже іщез мороз,
весна природу розмалює,
в садку запахне боз.

Одягнеться в нове убрання
горіх серед двора,
заграє, защебече зрання
пташня і дітвора.

Тепло щоднини прибуває,
степлів вітрець-пустун,

вже ось і чорний кіс співає,
горлан,весни вістун.

Дівча із лялькою знялося
у радісний танець
і грається з її волоссям
весняний вітерець.

Зима сувора і бездарна
пройшла - іде весна,
весела, тепла і прегарна,
співуча, голосна.

Братіслава, 1954

ОБОЖАЮ ГОРИ

Гори, гори, верховинські гори,
я колись вас лаяв, проклинав,
проклинав я кам'яні простори,
де народ мій ноги оббивав.

Все ж, коли в минуле заглядаю,
от і вийде виправдання час
і тепер вас, гори, обожаю,
ви єдині врятували нас.

Нас давили здовж тисячоріччя,
гніт, сваволю зазнавав загал
і тікав у гори, у узбіччя,
подаль всіх ворожих тих навал.

Шибениця, кара як чекала,
у опришки наш кріпак махнув,
в пана дім, стодола запалала,
ліс його, мов сина, пригорнув.

Турки і татари плюндрували,
але в гори зрідка запливли,
гори нас віками захищали,
в боротьбі щитами нам були.

І мадяризації загони
відпір гір відсік, відгородив,
хоч Апоні видавав закони,
то культуру нашу він не вбив.

В наших горах він збирав полову,
чорт узяв апоніїв - нехай!
Гори захистили нашу мову
і традицію і наш звичай.

І тому я гори обожаю,
гори врятували мій народ,
оспівав і ще їх оспіваю,
ту прегарну землю срібних вод.

Братіслава, 1954

ЦИФРИ І СТРУНИ

Цифри, цифри, до колон закуті,
дуже придалися ви мені,
працю ви дали мені у скруті
для шматка до уст на чужині.

Вас залишу і... біжу до хати,
вже в мені не рахівник іде!
Поспішаю Музу привітати,
що на мене від учора жде.

І пишу я... будь-яка пригода,
дам я зміст події і рядкам,
це мені самому насолода,
для мого це серця, мов бальзам.

Насолоди більшої не знаю,
це мій світ - куплети і рядки,
я душею в них відпочиваю,
то мої окрилені думки.

Чи їх хто читатиме? - Не знати,
хай на строфи насідає пил,
це байдуже, лиш аби писати,
це ж бо кров з моїх гарячих жил.

Строф колони - це неначе вої,
і в когорті з ними я іду,
в мене друзі - це мої герої,
тільки з ними балачки веду!

Я клянуся Музі бути вірним,
в мене батько був також співун.
Лийся, пісне, лийся дзвоном срібним
і стелися, і брини із струн.

Я клянусь! - писати не покину,
це моє любиме ремесло,
ще й тоді, коли умру, загину,
у руці стирчатиме перо...

Цифри, цифри... ви душі тортура,
але тіло хлібчика бажа'...
Срібні струни, золота бандура -
це мої і серце і душа.

1954

ОЧІ, БІДНІ ОЧІ...

П'ять діоптрій...очі, бідні, очі!...
Скільки буде їх за років п'ять?...
Над писанням я сиджу щоночі,
писанини зір мені туплять.

А колись я - вийду в полонину,
ген далеко бачу, мов орел...
П'ять діоптрій на лиху годину!
Скільки їх прибуде відтепер?

Мізки героїв постійно творять
в напрямі культури взагалі
і до нас - малих людей - говорять,
твори їх у мене на столі.

Як я буду твори їх читати?!
Зажурився станом цим лихим.
Як мені в майбутньому писати?!
Ох, не хочу бути я сліпим!

Братіслава, 1954

ЖАРТИ ЛЮДСЬКОЇ ДОЛІ [122]

І Доля інколи жартує,
у дурні заведе загал:
То раз - від смерти урятує,
то - кине в прірву, у провал...

З нас двох вона зробила жарти
мішаючи брудніі карти...

Кати стояли наді мною,
готує прокурор пролог,
а біля радіо з журбою
поет писав мій некролог:

Za Grendžom Donským,

Len ticho, tíško, zdobná sopile,
a vrtkú pieseň bujnej báriny
zameň zas za baladu o víle,
čo nesie hrdinovi vavríny.

Zem bájí drvili hôrd kopitá,
keď k lýre pribral na obranu meč —
meč zlomený je, lýra rozbitá
a zem sa norí do pohrebných sviec.

Nie perly rosy horám zpod obŕv,
nie krôpky zrelých brusníc Polonín,
to tečie krv, to tečie krv,
krv zabitého spevca Polonín.

Odchádza básnik s guľky trofejom
ku svojim Verchovincom v zásvetí,
Nikola Šuhaj s Ilkom Lepejom
idú mu v čele húfu naroti.

Oj, ticho, tíško, nežná trembita,
kým smrť flór s grúňov Karpát nesvinie,
je v ťažkom smútku hordou zem zbitá,
lež národ hrdinov nezhynie.

Та Доля козир витягає
і прокуратор гру програв...
Живим свій некролог читає
той, що під розстрілом стояв...

- - - - - - - - - - - - - - - -

Аж ось, з нас двох химерна Доля
Тобі лаштує епілог...
Без шапки на морозі стоя'
вже я пишу твій некролог:

Прощай, мій друже, Франьо Краль!

Співець недолі, горя - Франьо Краль!...
Співець-борець народнього терпіння,
страждання, боротьби і воскресіння.
Пішов від нас уже в безсмертну Даль.

Пішов від нас робочих трубадур,
не б'ється в ньому серце те гаряче...
Та він іще на власні очі бачив,
як до висот іде народ з тортур.

За ним в очах робочих сум і жаль,
та рівно й гордість у серцях народу,
бо він передбачав свободу, сонце сходу,
великий син словаків - Франьо Краль!

Він бо ж протоптував тернистий шлях
і віддаляв каміння і колоди,
народ дійшов до щастя, до свободи,
бо він світив йому, мов той маяк...

Прощай! Ідеш від нас в безсмертну Даль,
робочий люд твій голови схиляє...
Тебе, поете, й мій народ прощає:
Прощай, великий барде, Франьо Краль!

Братіслава, 1955

ВІВЧАРСЬКА

Подоїли вівчарі отару
і погнали вівці за кошару.
Заспівали, сидя' на полянці,
ватаг не прийшов до них уранці.
А прийшла до них лиш молодиця,
ватага чекає кошениця.

- Ой, вівчарю, я з села прибула,
я трембіту зблизька ще не чула.

"Молодице, гарно усміхнися
і мені у вічі подивися,
на трембіті я тобі заграю,
всі пісні, які я тільки знаю."

- Ой, вівчарю, ти повинен знати,
в вічі вже тобі не заглядати,
не була б то гарна поведінка,
вийшла заміж... вінчана я жінка.
Але завтра я прийду з сестрою,
хай вона тут бавиться з тобою.
Ти чекай її біля кошари
і побачиш,що тобі до пари...

І прийшла сестричка до худоби,
та вона йому не до вподоби.
Хоч і грає дівці пісню любу,
але з нею не піде до шлюбу.

- Ой, вівчарю, ти чудово граєш,
та дівчат ти лиш дурити знаєш...

"Дівчино, женитись ще не хочу,
молодий я, хай попарубочу,
в мене жінка - це моя трембіта,
повівчарю ще чотири літа."

Братіслава, 1955

КОНЮХИ НА ВЕЧЕРНИЦЯХ

Конюхарять парубки у лузі,
та серця їх за дівками в тузі.
І нагнали коні у отаву,
йдуть на вечерниці, на забаву.

Недалечко удолині хата,
та зійшлися лиш самі дівчата.
Вечерниці... Зразу хата повна,
у одних повісмо, в других - вовна.

Та сумні дівчата, невеселі,
поглядають нудно на куделі,
не одна зажурена, сердита,
не взяли ще в руки веретена.

"Стук" у вікна... глипнула вся хата...
- Добрий вечір, любії дівчата!...
Ще й не встала удова, Олена,
а вже обертають веретена.

Відімкнула... увійшли до хати -
" Бачимо, напряли ви багато...
Веретена крутяться в погоні...
"Чом' прийшли ви? Де лишили коні?"

Посідали біля них на лаву,
- Ми пустили коні у отаву,
їм отава - це найкраща паша,
все одно, нехай вона і ваша!

Часто впаде веретено дівки,
хлопець підійме його з долівки,
не віддасть їй, лиш за подарунок,
подарунок це... один цілунок.

Викуп веретен - процес короткий,
але "викуп" той, як мед, солодкий,
а при тому ще й пісні лунали,
не багато тут дівки напряли.

Мусять завтра, в днину, доганяти,
щоб не знала й не сварила мати...
З конюхами провели забаву,
за цілунки чорт бери отаву!...

1955

ЗУСТРІЧ ПО ТРИДЦЯТИ РОКАХ

Колись удвох з тобою ми сиділи,
безжурно думали ми на одно,
за руки ми трималися, мов діти ми раділи,
уста любовію кипіли...
Минуло все, було це так давно,
давно!

Та щастя наше довго не тривало,
його розвіяв дикий буревій,
рожевий сон минув і квіття нам зів'яло,
ти не моя і я вже був не твій,
не твій!

Кощиці, 1955

ПЕЛЮСТКИ ТРОЯНДИ

Росла троянда на стеблі,
чудовим кольором кипуча,
смоктала соки із землі,
була прекрасна і пахуча.

Як сутеніти почало -
пила росу, зірок дарунок,
а сонце зранку як зійшло,
послало перше їй цілунок.

Та враз вітрами загуло,
закрила сонце чорна хмара,
зломив їй буревій стебло,
троянда у болото впала.

Як поминула хмара тьми,
то вийшли люди із веранди
і затоптали чобітьми
прекрасні пелюстки троянди.

Братіслава, 1955

У ТЕМНУ НІЧ

Пишу... вже північ... та не йде!
Невдалий вірш - у піч!
У голові шумить-гуде,
надворі темна ніч.

На небі зіроньки нема,
і жалко так мені,
ця ніч така нудна-сумна,
як світ на чужині...

Піяно-моль приносить даль,
ридає десь клярнет,
ніхто не знає, чом' той жаль
все має свій секрет.

1955

ЗІВ'ЯЛА КВІТКА[123]

(На свіжу могилу Маруськи Шереґій)

Велика ти, Косарко-Смерте!
Та без очей і без сумління,
у тебе серце - це каміння,
лиш зуби вишкіриш уперто.
Ти безпощадна і холодна,
лукавством, злобою окута,
на жертви завжди ти голодна,
сувора й неймовірно люта.
Ти іноді і вередлива,
й тепер далеко ти зайшла,
сухе бадилля обійшла,
а ніжну квітоньку скосила...

Найкраща брунька гарних рож
на гілці ніжно розцвітала,
Косарка з-поміж диких лоз
її із пагону зірвала,
й вона упала і зів'яла...
Проміння сонечка й росу
Природа-неня не щадила,
та ось і юність і красу
взяла холодная могила.

- - - - - - - - - - - -

Спить Маруська в білому віночку,
на дівочих персах жмут лілей,
гарна, наче квітка у садочку,
та не встане більш на світ оцей!

Не здійснились мрії і хотіння,
ні прекрасні ті дівочі сни,
не діждалось ніжнеє створіння
ані двадцять-третьої весни...

Спить Маруська, вічка зажмурила,
а під нею срібная труна,
покидає всіх, яких любила
і вже більш не збудиться вона!...

Братіслава, 1956

ЛІРНИК І ЦАР

Була країна непогана,
а в ній був цар - деспот,
того володаря-тирана
прокляв увесь народ.

Міністрів, погані та дурнів
багато там було,
лакеї, шахраї, дежурні,
в палаті аж гуло!

Царя вихвалює та шайка,
навколішки падуть,
він бог... він сонце... він всезнайко,
йому поклони б'ють.

Та жив там і лірник-співака,
хоч бідолашним був,
але перед грізним сатрапом
хребта він не зігнув.

Сидів цар на бенкеті злісно,
не йшов ані в танок,
сказав: Співай про мене пісню,
дукатів дам мішок.

Узяв співак у руки ліру,
і хоч тремтів увесь,
співав - ганив царя він сміло,
"наш цар - гієна, пес..."

І заревів сатрап поганий,
упав на нього дур,
"Мій кате, дай його в кайдани
і замуруй у мур!"

На ката кинув цей кирею,
док' той його схватив
цареві лірою своєю
він голову розбив.

1955

МІЙ ПЕГАС

Летить по скелях мій Пегас
на нього овади насіли,
боги і півбоги весь час
пускають в нього гострі стріли,
свої брудні, отруйні стріли.

Над ним - пелена чорних хмар
і галасливі чорні круки,
під ним - їдкий, пекольний жар,
провалля, погань і гадюки,
куслива погань і гадюки.

Подався на тернистий шлях,
на ньому впав, не раз, не двічі,
розбив копита на ногах,
розбив і ніздрі на узбіччї
та ще й плюють йому у вічі!...

Летить по брилах мій Пегас
його вже опускають сили,
і не дійшов він на Парнас,
боги туди не допустили,
бо шлях йому загородили...

Летів Пегас... та ось кінець:
В ту непокірну буйну гриву
ударив грім із блискавиць,
в огні згорів і впав на ниву,
впав попелом на рідну ниву...

1956

МІСЯЧНА НІЧ

Покрила ніч окраїну столиці,
увесь район обняв глибокий сон,
згасивши люстру у своїй світлиці,
дивлюсь на ясні зорі із вікон.

Думки мені у голові снуються
і родиться поезія зірок.
Прекрасна ніч! Малі зірки сміються,
що блідий Місяць зводить русалок.

В ніч отаку він звів і Афродиту,
намовивши її на перший гріх,
і Клеопатру, цезаром підбиту
показувать красу принад своїх.

В ніч отаку, десь там на оборозі
русалка обнімає чабана,

і дівчина прощає на порозі
того, якого вибрала вона.

В ніч отаку божественній Гелені
красун Парис уста поцілував...
Шляхи коханців завжди рожами стелені,
Шопен лиш їм свої пісні складав.

Зірки лиш їм моргають і радіють
та й солов'ї в ліску ще все не сплять.
Нехай ті півні хоч і втретє піють,
вони сидять, цілуються й мовчать.

Братіслава, 1956

В МОЇЙ ДУШІ САМІ КОНФЛІКТИ

В моїй душі самі конфлікти
і сам себе не пізнаю,
прийшли вони, не знати звідки
і в душу вкралися мою.

Ще вчора думав я інакше,
сьогодні – все вчорашнє геть!
Пішло минуле у пропаще,
отруї чаша повна вщерть.

Думки приходять, та що з того,
перо у мене їсть іржа,
співати вже нема для кого,
з бандури пісня їм чужа.

Ходжу з важкою головою,
із песимізмом, як несвій,
нема в моїй душі спокою,
нема у мене більш надій!

Шукаю щось, що не знаходжу...
Хоч першим був та... не добіг!
Лягла собака на рогожу
і не пуска' через поріг...

Братіслава, 1956

БЛИЩИТЬ АЛМАЗАМИ РОСА...

Блищить альмазами роса,
пташини полем пролітають,
дівчата пісеньку співають.

Ожив під лісом виноград,
черешні у саду доспілі,
червоні, жовті, чорні, білі.

На полі квіти розцвілись,
поволі вже й весну прощають
і тепле літо привітають.

А сонце щедро їм дає
у ці тепленькі дні прекрасні
всі благодаті світло-ясні.

Цілує квітку, ще й осет,
дихне на них яскраво світло
і усміхається привітно.

Нектарами їх напува'
і зеленню ситить рослини,
і зміст життя дає до глини.

Не дармо в древнії часи
за бога Сонце уважали,
його, мов бога, шанували.

Ніхто нам стільки не дає,
як Сонця промені яскраві,
привітні, щедрі і ласкаві.

Братіслава, 1957

СПОГАДИ НА БРАТА ГРОМА [124]

(П'ятидесятирічному Ю. А. Шереґієві)

I.

Ну, як забути Солочин?![125]-
Лужок зелений, ліс і річка...
Зустрілась з дубом в день один
з гуцульських гір струнка смерічка.

Гуцулів, бойків пишний квіт
ішов на зустріч за Сваляву,
мов руки подали собі
понад "Близницю" і "Боржаву".

Мов білу ручку простягла
красуня "Рівна" до "Попа Івана"...
Природо рідна, дорога,
яка ж ти нам усім кохана!...

- - - - - - - - - - - - -

Як луг, так гори запашні
й мене у табір заманили,
при ватрі у Солочині
його ми "Громом" охрестили.

II.

І з того часу "Грім" зумів
повеслувать на чисті води
і нашу молодь він повів,
щоб бачила красу Природи...

Ось табір юних серед гір,
"Апшиця" - річка протікає,
наметів різних повний збір,
шатер щоднини прибуває.

Весь табір юнаків стояв
на "струнко" в полі край "Апшиці",
липневий вітрик повівав
і пахло сіно з кошениці.

Лунає гимн, спустився стяг,
"брат Грім" стоїть, наказ читає,
дав "вільно" і в портфель посяг
і свіжий "Таборит" виймає.[126]

У ньому вісті з того дня,
всі таборові, наші,
що "Бульбі" впали у горня[127]
два муравлі до каші.

"Лінивий був їх витягати,
до того не говів,
взяв ложку і давай мішати!
І з кашею їх з'їв..."

Або: "..."Приблуда" у Апшиці[127]
прав білля і заснув
та виплив рак і ногавиці
під камінь затягнув..."

Як різні оповідачі
фантазію пустили вільно,
сміялись юні читачі
над тим з редакторами спільно.

Аж тут вечеря... чуть сиґнал,
то ж геть тепер із "Таборитом",

бо до вечері весь загал
пустився з вовчим апетитом.

Відтак серед каміння, пнів
вечірня ватра запалала,
зібрав "Горішок" співаків
і рідна пісня залунала.

Акторів режисер веде,
і не включались у забаву,
бо завтра все село їх жде,
в Бичкові теж дадуть виставу...

III.

І в нас валився хід подій...
Державна сцена у Столиці...
Але для мене, друже мій,
Найкращий спогад з-над "Апшиці".

А далі... Ну, й пішло!... Дивись!...
Стежки тернисті ми топтали,
уже й забули, що колись
долоні рідні нам плескали...

Братіслава, 1957

ТРИ КВІТКИ

Тут, при сусідньому столі
сидять дівчата - три красуні,
три квітки... гарні, молоді,
мов три смерічки десь на ґруні.

Котра з них краща? - Не питай,
тобі я не скажу це двічі -
а біля мене ти сідай,
любуйсь - дивися їм у вічі.

Ти гарний, молодий, і... "свій",
надія в тебе не пропаща,
котру полюбиш,друже мій,
для тебе буде та найкраща.

Курорт Гамр н/Озером, 1957

Аромат акацій

У білі квіти одяглись
акації пахучі
і білим гіллям обнялись
на беріжку і в кручі.

Я п'ю солодкий аромат,
грудьми його втягаю,
лунає черешневий сад,
бо солов'ї співають.

І повіває вітерець,
тріпоче лист осика,
розмові їх ще не кінець,
бо там любов велика!

Трава у полі шелестить
мешлики літають,
ягнячі хмароньки в блакить
летять і там зникають.

~~Отак~~ летять в думка ~~моя~~ ол. душа
у східнії простори,
це сива Тиса, мов змія
вертиться попід гори.

Де ясень з кленем розмовля,
з осикою жартують,
і хоч мене вже там нема,
я їх розмову чую.

— · —

Братіслава VII/1958.

ЕЛЕҐІЯ ОСЕНІ

І знову осінь надійшла,
прекрасна, золота, багата,
солодкі плоди принесла,
та все ж для мене кострубата.

Але спасибі і за те,
це вистачить для існування,
бо серце в мене молоде
для праці й радости з кохання.

Я ще кохаю, всім на злість
своє оце перо вогнисте,
його ще все іржа не їсть,
у бруд не намочив - ще чисте!

Та хоч і світить лисина
на скронях волоси сріблясті,
в думках ще сумніву нема,
бо не живу на панській ласці...

Пройшла весна надій та мрій,
пройшло і літо кучеряве,
пройшов і гнів в душі моїй,
забув погане і лукаве.

На світські клевети і бруд
дивлюсь очима філософа,
колись вони мене знайдуть!
Колись мине і ця Голгота!

І буде соромно для тих,
(нехай вони вже і померли,)
на мене що взяли патик,
що в мене чобіт свій обтерли.

1958

ОСІНЬ

Так мало вже тепла від сонця!
Відходить сонце золоте.
Прекрасні квіти по городцях,
не довго, бідні, живете!

Не гріє сонце, хоч і світить,
і не цілує гожих рож,
вітчимом став холодний вітер
і лютим ворогом мороз.

І дощ холодні сльози ронить
і замерзає він і сам,
вас шутий клен не оборонить,
ані оголений каштан.

Голівоньки у вас пов'яли,
за вами в мене в серці жаль...
На пліт ворони посідали,
сумні і чорні, як печаль.

1958

ПІЗНО-ОСІННІЙ НАСТРІЙ

На тополі чорний ворон кряче,
гострий вітер чеше голий ліс,
темна осінь і сумує й плаче,
спів і радість час кудись поніс.

Кучерявий явір знову шутий,
жовте листя гниє на землі,
пень колоди трупехлий, забутий,
ще стоїть зі гниллю у дуплі.

І береза проливає сльози,
білий стовбур мокрий в неї скрізь,
до землі нагнулись верболози,
дужий бук, також він не без сліз.

Гожий ясень в висоті дрімає,
і кошлата липа у нуді,
вільху рве потік і підмиває,
мерзне у калюжі, у воді.

Тільки сосна робить з ліса кпини,
з неї вітер не зірве кожух,
стовбур дуба, з кореня, з долини,
наче зморщки на лиці старух...

Ліс у жаль сонливий западає,
й на людину переносить жаль.
Що до лісу в грудні заблукає,
де лунав весною спів у даль?

Я до лісу радо завітаю,
ліс - утіха і любов моя,
з ним і долю я переживаю,
він веселий, то радію й я.

Та сьогодні в ньому голо, хмурно,
гайвороння робить з нього глум,
з ліса я тепер вернуся журно
і на серці запанує сум.

Але вгору з лижами йдуть діти,
на горі біленька вже зима,
з молодими й я почав радіти,
бо де молодь - суму там нема.

1958

В ЛІСІ ПРИ ДУНАЇ

Стоїть дівча на моріжку,
в волоссю вітерець пустує,
а верби гнуться на лужку,
Дунай могутній вередує.

А білий корабель пливе,
матрос на палубі співає,
в його руках відро нове,
він палубу судна вмиває.

Дівча киває на "Прощай!",
хустинку взявши в білу руку...
Та залунав зелений гай:
Зозуля закувала "ку-ку"...

Матрос піднявсь, відро пустив,
мабуть хотів він щось сказати,
та корабель вдолину плив,
устиг лише він шапку зняти.

1958

ПУСТИЙ ЛІС

Вже дрозди пісню відспівали,
лиш я свою не відспівав,
і тепле літо попрощали,
а я його ще не прощав.

Ще в повних барвах ніжні квіти,
в садку троянди ще цвітуть,
росою бродять босі діти,
в траві пустуючи мабуть.

Ну, як прощатися із літом,
ну, як же кидати свій спів,
коли ще дружба з теплим світом,
як виноград ще не доспів...

О, солов'ї, о, дрозди милі,
чи вітер вам пісні розніс?
Либонь ви бачити не всилі,
що опустів без пісні ліс.

1958

САД ВИНОГРАД

Люблю у виноград-садок
зайти і поблукати,
гроно солодких ягідок
зірвати й ласувати.

Солодкий виноград мені
дорожчий земних дарів,
він - дар і сонця і землі,
краплина рос-нектарів.

1958

АННИЧЦІ НА 50-ТИ РІЧНІ УРОДИНИ [126]

В Солочині я перший раз побачив
гуцулку чорнооку при вогні,
і не одно то серденько гаряче
здригнулося... Розмови і пісні
пішли при ватрі. Й я оповідав,
крадькома на чорнявку заглядав:
"Ця дівчина, немов ягідка,
мов під росою спіла квітка."
На личку мала ямку, усміхалася,
до брата Грома присувалася...
Потік вечірню пісеньку гудів,
у листя теплий вітрик шелестів,
а десь на ґрунику сопілка вигравала
і про любов оповідала.

Сопілка мала правду, бо кохання
так розрослось, мов яблуневий цвіт.
В Бичкові ми вже танцювали зрання
у Грома на весіллі... Був привіт,
стискання рук, вино, танець,
було гучне: "Многая літ!"
Пішли і в коломийку під кінець...

Роки у радости гуділи,
жили-цвіли Карпати юні,
мов сині очка у Олюні...
Цвіли і ми, росли й раділи...

Свою Гуцульщину кохану
і срібну Тису гомінку,
і Бойківщину дерев'яну,
й пахучі трави на ґруньку,

Ялиці запах, дикі квіти,
і польовий червоний мак
ми всі обожували... Так!
І тішилися, наче діти.

Гудіння гір, малина спіла
тягла у рідні гори нас,
де булькотів "боркут" і "квас",
і де трембіта гомоніла.

Ох, не забути Верховини,
що виплекала нас грудьми,
неначе мати до дитини
була до нас... і ми були
там між своїми рідними людьми...
А тут... і усмішка гірка
і важко на душі людині,
ані весна тут не така,
як на Гуцульщині бувало,
на скронях іней на чужині
обсипав нас... пісень не стало...

Ну, що ж, судилось не ходити
в Бичкові на тисянський пляж,
під мостом по ріці бродити -
це вже минулося для нас!

Нам тільки спогади лишились
про Ужгород, Бичків і Хуст,
бо на чужині опинились,
гіркі слова виходять з наших уст.

Та все ж я вірю, що колись
і Рідний Край нас привітає,
в оцій холодній чужині
тоді ми скажем: "Прощавайте!"
І зійдемося при вині
і скажемо музикам: "Грайте!"

Хоч поглядом на молодих
при танцях будем і в Бичкові
і порадіємо із них,
аби були живі й здорові!

Братіслава, 17. І. 1959

ВЕЛИКИЙ НАШ ТАРАС

(До 150-річчя з дня народження)

Коли би я змінився на пташину,
я б полетів, де народився Тарас...
Я б за малюнком пригадав хатину,
а з описів - часи, страшні для нас.
"Ось тут - гукнув би - геній світ уздрів
якого так шанують наші люди..."
В Кирилівку би звідти шлях повів,
де заглянув би в кожний кут, усюди,
де він блукав, де він ягнята пас,
Великий наш Тарас.

Обцілував би скрізь я землю ту,
що генія для нас усіх зростила,
якого у борні за Волю за святу
не подолала жодна темна сила.
Летів би тихий по його слідах
я від народження по домовину,
пройшов би я важкий, тернистий шлях,
яким будив він сплячу Україну.
Епоха! Епоха ціла він для нас,
Великий наш Тарас!

1964

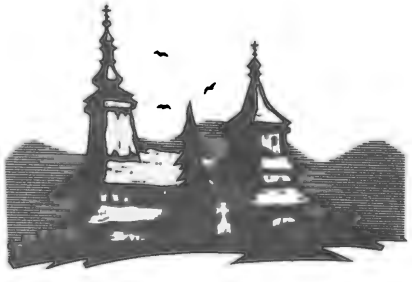

ПОЯСНЕННЯ
ДО НЕВІДОМИХ СЛІВ ТА ВИСЛОВІВ

1 з ся - з себе

2 з ушиткої - зі всієї

3 ид гайдукам /також: д гайдукам/ - до гайдуків

4 позирати - дивитися

5 паровали - готували

6 "одпосьому" - відтепер

7 яли розходитись - стали розходитись

8 виджу - бачу

9 Украину - друкарська помилка. Має бути: Украіно

10 зазвідати, також: позвідати - запитати

11 моравець - чех з Морави

12 я йду вон - я відходжу, виходжу

13 Брат до брата - цим віршем поет звертається до чехів, як до братів-слов'ян

14 як тобі дяка - коли твоя воля

15 не вбаляй - не вали

16 доста-м - досить я

17 сночи - вчора вечір

18 сіркачі - сірники

19 ачей баба вину пустить - та хіба ж баба провину вибачить

20 Друкарська помилка. Має бути: "дівчинонько"

21 ногавиці - штани

22 лічили - рахували

23 звідовали - розпитували

24 грав би козар на свирілі - грав би музикант на сопілці

25 Липша і Сойми - два сусідні села недалеко Волового /тепер Міжгір'я/, рідного села поета

26 скот сокотить - худобу доглядає

27 межи ні сердито - поміж них сердито

28 виділа - бачила

29 вбімає - обнімає

30 ми - мені

31 мня - мене

32 не меш знати - не будеш знати

33 душа убалена - душа розбита

34 Ще й дотепер вірують, що дух мертвого, кого любимо, в півночі приходить. Ґ-Д

35 Кичера - невисока гора біля села Волового. Ґ-Д

36 Після переказів старих, кожна громада мала провідника-дідича. Ґ-Д

37 Друкарська помилка. Має бути: "біленький"

38 Биржава, або Боржава - Велика гора над Волівцем, коло Мукачова. Ґ-Д

39 хорвати - В той час білими хорватами звалися. Ґ-Д

40 парує - готує

41 баранячки - шапки з баранячої шкіри

42 жупан - провідник жупи або губернії. Закарпаття колись поділялось на три жупи.

43 леґінь - парубок

44 звідаються - питаються

45 видав тутки - відай, мабуть тут

46 ї - її

47 багєгом - друкарська помилка; має бути: батогом

48 підранець - бідний чоловік у подертій одежі

49 визирає - виглядає, дивиться

50 ид вівцям наявся - до овець нанявся

51 кісці - косарі

52 вівка' - викрикує

53 изохтіла - зітхнула

54 изібрались - друкарська помилка; має бути: изібрались

55 пошіпався поза вуха, Таліяну смішно - почухався поза вуха, італійцеві стало смішно

56 у луфті - в повітрі

57 Данило - король Галичини. Ґ-Д

58 відпудить - відлякає

59 терьх - тягар, великий пакунок

60 немно - вільно

61 ю - її

62 Видав тебе через красу година побила! - Мабуть тебе ізза краси доля побила!

63 му - йому

64 кляняє - вітає

65 бандури, козиці - стародавні музичні інструменти. Ґ-Д

66 косиці - квіти

67 изгаили - спорожнили, випили

68 половінь - полум'я

69 реверенда - ряса

70 имили поета - зловили поета

71 мелода - друкарська помилка; має бути: молода

72 бидлина - билина

73 придайте - друкарська помилка; має бути: продайте

74 чей, також: ачей - хіба, мабуть

75 пластя - множина від слова "пласт" - мала копиця сіна. Під цей пласт підсувають дві палки і два чоловіки несуть його по одному на обране місце і кладуть з них копицю сіна.

76 рівному з горою - гордий, як гора. Ґ-Д

77 задар - даремно

78 цуря - шмати, лахміття

79 царина - частина поля призначена для вирощування трави на сіно. Худобі тут пасти було заборонено. Худобу випасували тільки на толоці.

80 ожов - прутик

81 підрану свитину - подерту свитину

82 маржину наситили - худобу нагодувати .

83 У Сиготі - Марморошський Сигіт, центр Закарпатської Гуцульщини; побивши повстанців 1919 року, заняли румунські окупанти. Ґ-Д

84 "Верх" - Чорний Верх, 1491 м.н.м. Ґ-Д

85 Степан Ґренджа - 21.IV.1872 - 25.VIII.1925

86 Сильніший брат - поет має на увазі чехів

87 Розділили Україну поміж ворогів - за цей вірш засудили чехи поета на три місяці тюрми.

88 Поруч із мадярським вже опрацьованим переказом є і в нас переказ трохи змінений, що хитрий ватаг дикої орди купив від наших панів за білого коня жменю глини з нашої землі і тим правом зайняв країну. Ґ-Д

89 Петро Петрович Петенько, жупан земплінський, підняв повстання на Підкарпатті р. 1315. Його побив мадярський король Карол Роберт в Невицькому замку р. 1321. Ґ-Д

90 Прочитання цього вірша на Шевченківському святі в 1928 році поліція заборонила.

91 Богдан - Каштелян фортеці на початку XIV ст. Ґ-Д

92 Георгій Довжа - Великий повідник першого революційного збройного повстання Семигороду в XVI ст. Ґ-Д

93 Раковцій - Угорський маґнат, що підняв повстання проти Ґабсбурґів на початку XVIII ст.Ґ-Д

94 Ґраф Апоні, угорський міністер культу - гробокопатель українського шкільництва /"Лекс Апоні"/ на початку XX ст. Ґ-Д

95 Говерля - 2082 м.н.м. Ґ-Д

96 Натяк на католизацію і полонізацію українського населення.

97 Сусідські шпилі біля Говерлі

98 Влтава - ріка в Празі. Тут натяк на мадярів /"пани знад Дунаю"/ та на чехів /"знад Влтави"/.

99 хижа - хата

100 Цей вірш був сконфіскований чеською цензурою. Крім нього були сконфісковані ще три інші поезії: "Розділили Україну поміж ворогів"та два вірші, яких назви під цю пору нам невідомі.

101 оренда - найом

102 Марко Бараболя - псевдонім письменника Івана Рознійчука. Був єдиним на Закарпатті українським сатириком, гумористом і їдким критиком. Поет написав до нього цей вірш під псевдонімом "Довбня". Інші псевдоніми поета: ВҐДОН, Ґедеон, Олекса Березенко,Мороз Морозович, Осип Рокосівський, Гринь Данилко Васюта Міжгірський, Верховинський, Дядя Вася /для дітей/.

103 Русалля - Зелені свята

104 тайстра - торба

105 Ріка - ріка Ріка, яка перепливає через село Волове.

106 позирай, година - подивись, погода

107 бесаги - спеціяльні подвійні мішки, які перекидаються через плече, або спину коней. В них носять харчі пастухам на полонини і зносять звідти ними молоко та сир у село.

108 Народна баляда про Свербина - Хлопчиною чув від матери. Ґ-Д

109 буде хвиля - буде добра погода

110 боли - значіння цього слова нам невідоме

111 Близниця - вершина в Карпатах

112 Плай - вершина в Карпатах

113 Дараба - зрубані дерева зчеплені докупи для легшого сплаву по ріці.

114 Дарабаш - людина, яка кермує дарабою при сплаві.

115 Іван Попенко - староста Рахова, що в році 1919 підчас встання у вуличній боротьбі згинув від кулі рахівського мадяра. Ґ-Д

116 покровець - коц, накривало

117 гонвейди - мадярське військо; в дослівному перекладі: "оборонці батьківщини".

118 тріянонський хрест - спосіб мучення: в'язня прив'язували до двох лавок, які були зчеплені у формі хреста.

119 Биття, тяжкі побої, муки - Цей вірш був одним із кількох віршів написаних шифром у концентраційному таборі Варюлапош в глибині Мадярщини. Крім поета шифр міг відчитати тільки один спів-в'язень Є.Ш. Шифр читається зправа наліво.

120 Прадід і Барбора - Прадід - найвища гора Моравії, 1490 м.н.м.; Барбора - вершина в Моравських горах. Ґ-Д

121 яфини - чорниці

122 Жарти людської долі - Вірш написаний з приводу смерти словацького поета Франя Краля в 1955 році. В 1939 році, коли через ряд закордонних радіо-станцій поширилася вістка, що В. Ґренджа-Донський був мадярами замордований, Франьо Краль написав вірш-некролог п.н. "За Ґренджом-Донським". Цей вірш було опубліковано в словацькому журналі "Словенске погляди", ч.3, ст.135. Після війни в 1954 р. був поміщений в першому томі творів Ф.Краля під назвою "За падлим басніком". Ґренджа - Донський особисто прочитав свій вірш-некролог на похороні Ф. Краля, одержавши на цей виступ дозвіл від Союзу словацьких письменників та від Комісії для улаштування державного похорону. Оба поети поховані в тому самому цвинтарі на яких 10 метрів від себе.

123 Маруся Шереґій - дочка найближчого друга поета Августина Ю. Шереґія.

124 Брат Грім - пластове ім'я Августина Ю. Шереґія команданта пластових таборів Закарпаття та директора і режисера українських театрів на Закарпатті.

125 Солочин - одна з місцевостей, де відбувалися пластові табори на Закарпатті.

126 Таборит - пластова таборова газета під редакцією поета.

127 "Бульба", "Приблуда" - пластові імена. Всі пластуни в таборах були при ватрі з церемонією "хрещені" і отримували імена, які вживались протягом цілого їхнього пластового життя.

128 Анничка Шереґій - дружина друга поета, Августина Ю. Шереґія. В 1929 році були вони всі разом у пластовому таборі в Солочині. Поет був дружбою на весіллі "Брата Грома" та Аничкі. В 1932 році, після свого власного шлюбу, поет разом з своєю дружиною навідався до Шереґіїв у Хусті, де вперше побачив їхню донечку, синьооку Олю.

ПОАЗБУЧНИЙ СПИСОК ПОЕЗІЙ

Пояснення до скорочень:

КТ - Квіти з терньом, Ужгород 1923
ЗК - Золоті ключі, Ужгород 1923
ШТ-24 - Шляхом терновим, Ужгород 1924
КК - Китиця квіток, Ужгород 1925
ТКП - Тернові квіти полони, Харків 1928
ТРК - Тобі, рідний краю, Ужгород 1936
НЗ - Наша земля, журнал, Ужгород 1927, 1928
ЛП - Ластівка з Пряшівщини, Київ 1960
ШТ-64 - Шляхом терновим, Пряшів 1964
МҐ - Місячні ґруні, Пряшів 1969
ШТ-72 - Шляхом терновим, Київ 1972
ДВ - Дружно вперед, журнал, Пряшів
Д - Дукля, журнал, Пряшів
П - Пчілка, журнал, Ужгород

ПРИМІТКА: Поезії, які не мають означення місця друку, у більшості ще не були друковані. Частина з них могла появитися друком, бо відомим є, що багато поезій поета друкувалось по різних часописах, журналах, альманахах, календарях та шкільних читанках. Брак доступу до всіх цих джерел не дав нам можливости перевірити, які з цих поезій є першодруками.

А

А ми обдерті, босі, без кутка - НЗ, 1928, 6, 6; ШТ-64, 109 206
А на горі горять вогні - ШТ-64, 125; ШТ-72, 70 211
А на ґруні горять вогні 262
А на ґруні горять вогні - НЗ 1928, 3, 10; ТРК, 40; ШТ-64, 165; МҐ, 148 293
Акації 309
Алькоголь 198
Анничці на 50-ти річні уродини 427
Арестованя А. Духновича - ЗК, 21 72
Арестованння Духновича - Д, 1/1962, 38 96
Аромат акацій 378
Аромат акацій, рукопис 423

Б

Багата в нас земля - НЗ, 1928, 1, 9; ШТ-64, 123; Поети Закарпаття, 1965 Пряшів, 371; ДВ, 4/1967; ШТ-72, 67 205
* * * Байдуже? - ШТ-24, 21; ШТ-64, 82 117
Баляда про дівчину з баґнетом у грудях 355
Бачив я сьогодні - ТКП, 31; ШТ-64, 150; ШТ-72, 90 . . . 139
Бачив я сьогодні 158
Бездольна мати - КТ, 14; ШТ-64, 57; МҐ, 41 7
Бийтесь гори... - ЗК, 44 80
* * * Биття, тяжкі побої, муки 352
* * * Биття, тяжкі побої, муки, шифром 353
Бій під Сиготом - ШТ-24, 9 112
Бій під Сиготом 125
Білі гори 230
Біль серця - ЗК, 39; ШТ-64, 74 79
Біль серця 101
Біля руїн хустського замку 189
Блищить алмазами роса 420
Блудні сини 45

Стор.

Блудному синкови - КТ, 23; ШТ-64, 59; ДВ, 4/1967; МҐ,47 . 11
Брат до брата - КТ, 30; ШТ-64, 61 14
Брат до брата 48
Брате вітре... - ШТ-64, 189; МҐ, 176; Літ. Україна, Київ, 78, 1969; Радянська Верховина, 96, Міжгір'я,1970; ШТ-72, 115 372
Будапешт - КТ, 35 15
Будапешт 49
Будапешт у вогні 392
Буде тяжке прощання... 398
Було то весною - ЗК, 48; ШТ-64, 76 82
Було то весною... 104
Буревій душі 38

В

В гарячці 373
В кайданах 387
В лісі при Дунаї 426
В моїй душі самі конфлікти 419
В моравських горах 371
В мукачівськім замку - ШТ-64, 100; ШТ-72, 44 179
* * * В ночі по скелях - ШТ-24, 15; ШТ-64, 81; ШТ-72, 33. 115
В підніжжі "Боржави", з циклю "Знов у гори!" 302
В плесі Тиси 254
В світ за очі - Лемківські вісті, XI/1977, 8, Торонто;Бюлетень УЗХ, Рочестер, НЙ, 1979, 9, 7 332
В Татрах 402
Вбитий герой - ЗК, 29; ШТ-64, 70; МҐ, 64 75
Вбитий герой 98
Велика П'ятниця в тюрмі 347
Великий наш Тарас - Розмова сторіч, Пряшів 1965, 240 . . 429
* * * Великий твір ми будували - ШТ-24, 10 113
Великий твір ми будували 126
Верба над рікою 374
Вертається із гір турист - ДВ, 18, I/1975 251
Верховина 56
Верховина 226
Верховинець - ЛП, 19 45
Верховинка - КТ, 59 23
Веселий потічок 105
Весна 237
Весна - моя любов 244
Весна на чужині - ШТ-64, 182; МҐ, 173; Радянська Верховина, Міжгір'я 1970, 96; ШТ-72, 111; Бюлетень Церкви св.Михаїла, Міннеаполіс, 10.IV.1977 366
Весна та осінь 252
Весняна ніч... 316
* * * Вже рік минув 361
Ви лиш пийте... - ЗК, 37; ШТ-64, 72 77
Вина мені! 266
Вихор душі - КТ, 12; ШТ-64, 56; ШТ-72, 21 6
Вівчарська 413
* * * Віє вітер, повіває 378
* * * Вікном Хороба зазира' - ШТ-24, 22; ШТ-64,83; ШТ-72, 34 117
Вістка з тюрми - ЛП, 26; ШТ-64, 167; МҐ, 153; ШТ-72, 101. 337
Вовки і яструби 203
Води, водички!... 392
Вона ще живе... 180
* * * Всі ріки можно б загатити - ШТ-24, 6; ШТ-64, 79 . . 112
Вставай, пригноблений народе! 177
Всюди хмари, чорні хмари... 326
Втеча з гортіївської тюрми 385

Г Стор.

Гарна шинкарка 263
Гей, повіяв буйний вітер 156
Гей, покрили чорні хмари - НЗ, 1928, 7, 17; ШТ-64, 114; Поети Закарпаття, Пряшів 1965, 375 206
Герої, лицарі пера 187
Голос синів України - ШТ-24, 26; ШТ-64, 84; 118
* * * Гори, білі гори - ШТ-24, 24; ШТ-64, 83; МҐ, 77; ШТ-72, 34 117
* * * Грайте, грайте... - ШТ-24, 3; ШТ-64, 3; МҐ, 71; ШТ-72, 32 111
Грайте! - ЛП, 20 125
Гуцулка - ТРК, 18 281

Ґ

Ґрунь опришків 221

Д

Дайте, друзі, папірці в опучі... 348
Два брати 130
Два братя - ШТ-24, 28 119
28.X.1918 - ШТ-24, 7; ШТ-64, 79; МҐ, 73; Радянська Верховина, Міжгір'я, 1970, 96; ШТ-72, 32 112
Двоюрідному братові 403
Де причина бід? 326
* * * Десь дзвонять - ШТ-24, 18; ШТ-64, 81 116
Дивись, яка розкішна ніч! - ШТ-64, 140; ШТ-72, 81 258
* * * Дивлюсь на повінь - ШТ-24, 23; ШТ-64, 83; ШТ-72, 34 117
Дикі квіти 227
Дідусь - КТ, 50 20
Дідусь 55
До Марка Бараболі - П, 1930, 1; Тутешняцька губернія,Пряшів 1970, 84 213
До пана Президента Републики Т. Ґ. Масарика з жалобою свого народа - ЗК, 22 73
Дукля - ШТ-64, 180; ШТ-72, 108 394
Думки за ґратами 337

Е

Елеґія осені 314
Елеґія осені, рукопис 305
Елеґія осені 424

Є

* * * Є у мене друг цікавий - ШТ-64, 183 406

Ж

Жарти людської долі - ДВ, 4/1977, 22 411
Жебрак - ЗК, 32 76
Жебрак 100
* * * Жовкне листя - ШТ-24, 19; ШТ-64, 82; ШТ-72, 32 . . 116
Жовкне листя 128

З

* * * З душі вже витер я тебе 264
З циклю "Знов у гори!" 301
За волю Срібної Землі, уривки з епосу - ТРК, 44 296
Забувати 398
Загуди, трембіто, ув останній раз 233

Стор.

Задрімали скелі 204
Закарпатче! - Д, 1962, 2 47
Залізні шуліки 391
* * * Заміняли ярмо - Свобода, Ужгород 1925, 38, 2 . . . 205
Запізно 404
Засвітило сонце ясне - КТ, 54; ШТ-64, 67; МҐ, 54; ШТ-72, 25 21
Засвіти ми... - КТ, 46; ШТ-64, 65; ШТ-72, 23 19
Захмарилось... - Слово, 8, Едмонтон 1980, 23 322
* * * Звідки той плач і ридання - ШТ-24, 27 118
Звідси гора... - КТ, 40; КК, 36; Календар Альманах, Ужгород 1928; ШТ-64, 63 16
Звідси гори, звідти гори 51
Зелений ліс 310
Зима - НЗ 1927, 11, 9; ТКП, 33; ШТ-64, 121 140
Зима на порозі 251
Зимовий день - Д, 2/1967 306
Зів'яла квітка 416
Зів'яла рожа - П 1930, 5-6, 140 254
Зівялим косицям - ЗК, 52 83
Зів'ялі лілеї 105
З'їзд молоді в Мукачові 329
? Зійшовся я из моравцьом - КТ, 29 13
Злидар 203
Зломане перо - Слово 1980, 8, 24, Едмонтон 405
Знов вас бачу... 226
Золоті ключі - ЗК, 5; ШТ-64, 68; Радянська Верховина,Міжгір'я 1970, 96; МҐ, 59; ШТ-72, 25 63
Зоряна ніч - Д, 2/1967 408
"Зустріч" 319
Зустріч по тридцяти роках 415

І

І доки ще? - уривок друком в ЛП, 30; ШТ-64, 169; МҐ, 158; ШТ-72, 103; 344
І насилу її звінчали... 218
І ось ізнов весна 369
Іван Береза - НЗ 1927, 2, 5; ТКП, 54 147
Іван Береза 162
Ізнову надходить 308
Ізнову надходить, рукопис 122

К

Капля в морі 386
"Квас" 244
Квітка 257
Кінь і горобець 390
Князівня Гуцулії - ЗК, 7 64
Князь Лаборець - КТ, 70 28
Коли у мене в серці повно жалю 314
* * * Колишуть гори долину - ШТ-24, 20; ШТ-64, 82; 116
Коло млина - КТ, 52; ШТ-64, 66 21
Конюхи на вечірницях 414
Крапка 265
Кривава казка 216
Кривавий празник с. Арданова 175
Криваві квіти 345
Криваві фіялки - ЛП, 34; ШТ-64, 178 393

Л

Лає мати сина, лає 54
Лист до поета в Рим 324
Лист до поетеси Миколаї Божук 323

Стор.

Лист із Ріо-Жанейро 221
Лиш смерть вирве з рук мій олівець 346
Лірник і цар 417
Ллiться слези - КТ, 27 13
Люби рідну мову - КТ, 21; ШТ-64, 58; МҐ, 44; ШТ-72, 23; Нове Життя, Пряшів 1977, 16, 5; 10
Люби рідну мову - Бюлетень УЗХ, Рочестер НЙ, 1978, 7, 4 . 44
Люблю тебе... " ТРК, 28 287
Люблю тебе... 316
* * * Люблю тебе, мій рідний краю - ШТ-24, 13; Календар Альманах, Ужгород 1928; ШТ-64, 80; ШТ-72, 33 . . 114
Люблю тебе, мій рідний краю - Слово 1980, Едмонтон, 8, 22 169

М

М. 322
М., рукопис 321
Маєвий сон - КК, 17; ТКП, 20; ШТ-64, 90; ШТ-72, 39 . . . 136
Маленький дзвін 173
Мати 39
Матуся 396
Медея Верховини - ЗК, 56 84
Мене не зломиш, клята доле... 395
Мені в наруччі умирав - Пробоєм, Прага 1939, 16, 162 . . 331
Мені в наруччі умирав 331
Ми нужденний хлібець їли - КК, 12; ТКП, 24; ШТ-64, 147;ШТ-72, 87 137
Ми творим голкою культуру 242
Ми українці - НЗ 1927, I, 3; ШТ-64, 102 215
Микола Шугай 40
Минає літо 228
Мир і згода 53
Мій Пегас 418
Мій привіт Говерлі - Д, 4/1970 380
Місячна ніч - Д, 2/1971, 6 418
Могила дівчини 103
Могила пророка - НЗ 1927, 2, 4; ШТ-64, 136; ШТ-72, 80;Бюлетень Церкви св.Михаїла, Міннеаполіс, 26.XII.76 176
Могила пророка 191
Модерні звірі - КТ, 45 18
Моє перо 315
Моїй донечці - ЛП, 27 у скороченні; Укр. Козацтво I-III, Чікаго, 1978, 1-2, 44, у скороченні; 338
Молодій ґенерації - Літ. листок ч.3, 1, додаток до тижневика "Свобода", Ужгород 1929; ТРК, 29 287
Молотьба - НЗ 1928, 12, 12; ШТ-64, 141; ШТ-72, 82 241
Моя душа блукає 174
Моя Карпатська Україно - ШТ-64, 172; Голос Лемківщини,Йонкерс 1977, 3; Новий Шлях, Вінніпеґ 1977,березень 1; Бюлетень УЗХ, Рочестер НЙ, 1979, 9 362
Моя красуню! 397
Моя пісня - КТ, 7; ШТ-64, 55; МҐ, 37 5
Моя пісня 37

Н

На березі пустому - НЗ 1927, 7, 2; ТКП, 40; Календар Українського Робітничого Союзу, 1936, 102; ШТ-64,125; ШТ-72, 69 143
На Боржаві - ТРК, 3; ШТ-64, 154, уривок; ШТ-72, 93,уривок 273
На братиславській площі - ЗК, 39; ШТ-64, 73; МҐ, 66;ШТ-72 30; ДВ, 9/1977, 22; 79
На Верховині - КК, 16; ТКП, 17; ШТ-64, 89; ШТ-72, 38 . . 135
На Верховині 155
На Говерлі 194
На майдані - НЗ 1928, 4, 11; ШТ-64, 127; Поети Закарпаття Пряшів 1965, 376; ШТ-72, 71 210

Стор.
На Минчолі 303
На "Мирші" серед пастухів 245
На могилу батька - ТКП, 26; ШТ-64, 148; МҐ, 123;ШТ-72, 87 137
На могилу батька 157
На Моравії - Д, 2/1967 370
На Покрови рано стріляли в народ - ТКП, 46; ШТ-64, 151; МҐ, 128, ШТ-72, 90 144
На полонині "Рівна", з циклю "Знов у гори!" 301
На празник Покрови 161
На "Стозі" перший сніг 307
На Тисі 234
На Тисі 248
На шпилю Карпатів - ЗК, 24 74
Над рікою Бодроґ - КТ, 36; ШТ-64, 62; ШТ-72, 23 15
Над рікою Бодроґ 49
Найда, виїмок з поеми - ШТ-24, 29; ШТ-64, 84 120
Напередодні весни - ШТ-64, 187; ШТ-72, 114 408
Народ на цвинтарі порив цю землю - НЗ 1927, 5, 6; Карпатська Правда, Ужгород, 3.VII.1927; ШТ-64, 108;Поети Закарпаття, Пряшів 1965, 369; ШТ-72, 54. . . 207
Народна баляда про Свербина 256
Наспівав би я пісень! 198
Наука - ЗК, 46; ШТ-64, 75 81
Наука 103
Наче у кітлі ми 160
Наш ліс вивожують - Слово 1980, Едмонтон, 8, 24 398
Наш пан нотар 47
Наша мрія 169
Наше жито - ЛП, 24 214
Наші партизани 391
Наші пластуни - ЗК, 29 75
Наші пластуни 99
Наші права 200
Не байдуже! 197
Не дамо! - Українське Слово, Ужгород 1932 192
Не запродайте рідний край! - Свобода, Ужгород 1925, 38, 2 177
Не нам жати... 204
Не раз завидую вовкам - НЗ 1927, 1, 2; ТКП, 44, Д, 3/1963, 46; ШТ-64, 106; МҐ, 7; ШТ-72, 52 144
Неборак 101
Невжеж тебе... - ЗК, 40 79
Недуга 253
Нема, нема над Верховину - ШТ-64, 175 364
Нема-немає кращої землі - Альманах УНС, січень 1980,Н.Дж. 367
Нене, нене, що з тобою? 195
Нераз завидую вовкам 160
Німецька бестія 385
Ніхто не бачить, як страждаєм - НЗ 1928, 8, 13; ШТ-64,106; Поети Закарпаття, Пряшів 1965, 384; МҐ, 92 . . . 208
Нова зірка на нашому небі - НЗ 1928, 10, 18; ШТ-64, 139 . 194
Новий палац Просвіти 188
Новітні кріпаки 200

О

О, Ужгороде! - Д, 4/1969, 19; Вільне Слово, Торонто 1970; Свобода,Джерзи Сіті,VI.1970; Свобода,Джерзи Сіті I., 1975, 4 379
О, чого ж я тут? - ШТ-64, 99 176
Ой, важко жити на чужині 368
Ой, високі гори - ТКП, 48; ШТ-64, 152; ШТ-72, 92 145
Ой, гори - КТ, 11; ШТ-64, 56; МҐ, 40; ШТ-72, 21 6
Ой, засвіти, місяченьку - ЗК, 43; ШТ-64, 74; ШТ-72, 29 . 80
Ой, колишуть сині гори... - ТКП, 50; ШТ-64, 153; ШТ-72, 93; МҐ, 130 146
Ой, люблю я полонину 365
Ой, на горі... - ЗК, 47; ШТ-64, 76 81
Ой, нераз... - ЗК, 30; ШТ-64, 70 75

Стор.

Ой, нераз! 99
Ой, повій, ти, вітре буйний 261
Ой, похмуре небо 342
Ой, світи-же, місяченьку 54
Ой, ходжу я понад Тису - Альманах Трембіта, Ужгород 1926 15; ТКП, 63; ШТ-64, 153; МҐ, 131 150
Ой, ходжу я понад Тису 164
Ой, чиї ж оце могили... 178
Ой, чому біліє біла полонина... 320
Ой, чому ж, ти, Стримбо рідна 202
Обожаю гори 409
Опир-водяник - ТРК, 14; ШТ-64, 156 279
Осінні сонати, рукопис 268
Осінні сонати 304
Осінь 126
Осінь 226
Осінь 424
Остання куля /Василь Вайда/ - Д, 4/1970 350
Ось вам и... - ЗК, 55; ШТ-64, 77; ШТ-72, 30 83
Отсі наші гори... - ТКП, 45; МҐ, 126; ШТ-64, 151 144
Ох, гори рідні, ох, люблю я вас - ШТ-64, 173 363
* * * Ох, яка ти гарна 317
Оце мій рідний край! - НЗ 1928, 4, 16; Д, 2/1962, 26; ШТ-64, 101; Поети Закарпаття, 1965 Пряшів, 378; МҐ, 89; ШТ-72, 47 209
Оці Карпати - наше горе 128
Очі, бідні очі... 411

П

Памяти добі відродження - ШТ-24, 5; ШТ-64, 79; ШТ-72, 31. 111
Пелюстки троянди 415
Переживаю я тепер 264
Пізно-осінній настрій - Д, 2/1971, 6; Д, 1/1962, 95 . . . 425
Пізно при столі 170
Пісні і ти - НЗ 1928, 3, 11; ШТ-64, 143; МҐ, 114; ШТ-72, 84 257
Пісня мадярского магната - ЗК, 45; ШТ-64, 75 80
Пісня мадярського маґната 102
Пісня про Маковицю 211
Плавле кача - КТ, 47; ШТ-64, 65 19
Плач і ридання 171
Повій... - ЗК, 6; МҐ, 62 63
Повій, повій, буйний вітре - ТКП, 22 136
Повінь 129
Повітруля - ТРК, 36; ШТ-64, 163 291
Повітруля 311
Пождіть, пождіть! - НЗ 1928, 7, 18; ШТ-64, 126; Поети Закарпаття, Пряшів 1965, 375; ШТ-72, 71 208
Покрилось небо хмарами-журбою 128
Полонинська, вівчарська - КТ, 55 22
Полонинський пастух - Альманах Трембіта, Ужгород 1926, 17 уривок; ТРК, 30; ШТ-64, 159; МҐ, 136; ШТ-72, 95. 288
Полями-лісами - НЗ 1928, 2, 14; ТКП, 42; ШТ-64, 124; МҐ, 102; ШТ-72, 68 143
Полями-лісами 159
Полянська красуня 255
Понад гори - ТРК, 28; ШТ-64, 158; МҐ, 135 286
По наказу грати я не вмію - ШТ-64, 174; ШТ-72, 106 . . . 396
Попід гору... - КТ, 43; ШТ-64, 64 17
Попід гори 52
Посадила'м - КТ, 48; ШТ-64, 65; ШТ-72, 48 19
Поточок - ЗК, 51; КК, 30; П 1924, 2, 1, 12; ШТ-64, 77; ШТ-72, 31 82
Присяга Ірляндки - ТРК, 16; ШТ-64, 157 280
Пропали квіти із вікон 235
Пророкові - Великому Кобзареві - НЗ 1928, 3,1-2;ШТ-64,137 184

Стор.

Просоння весни 236
Прощай! 257
Прощай, "Іване Попе!" 348
Прощай, Рідний Краю... - ШТ-64, 171; МҐ, 162; ШТ-72, 105; Вільне Слово, Торонто 1979, березень, 4 361
Прощай, Ужгороде! З циклю "Знов у гори!" 301
Пускають кулі нам у груди - ЛП, 21; Укр. Голос, Вінніпеґ, 4.VI.1969 172
Пустий ліс 426
Пусті гори - КТ, 37; ШТ-64, 62 15
Пусті гори 50
Путьом життя - ЗК, 34 77
Пяниця - КТ, 38 16

Р

Ранок - Календар Альманах, Ужгород 1928 231
Ренеґати 328
Ридання сопівки - ТКП, 29; ШТ-64, 149; ШТ-72, 88 138
Ридання сопілки 157
Рідний вітре!, рукопис 356
Рідний вітре! 354
Розбійник - вітер 263
Розбудимо Закарпаття - Бюлетень Церкви св. Михаїла, Міннеаполіс, 5.XII.1976 188
Розділили Україну поміж ворогів - НЗ 1928, 11, 6; ШТ-64, 130; Поети Закарпаття, Пряшів 1965, 387; МҐ,107; ШТ-72, 76 181
Розчарування 196
Росте над річкою верба 315
Русин - КТ, 22; ШТ-64, 59; ДВ, 4/1967; МҐ, 45 10
Русин - ТКП, 28; ШТ-64, 148 138
Русине! - КТ, 26 12

С

Сабля і кайдани - ЗК, 24; ШТ-64, 69; ШТ-72, 26 73
Сад виноград 427
Світанок на полонині 234
Світанок на полонині, рукопис 152
Святий вечір - ШТ-24, 25; ШТ-64, 84; ШТ-72, 52 118
Святий вечір - НЗ 1927, 11,11; ТКП, 37; ШТ-64, 107 . . . 142
Серед ґруня - шолом і кріс - КК, 24; ТКП, 62; ШТ-64, 91; МҐ,81; ШТ-72, 41; Бюлетень Церкви св. Михаїла, Міннеаполіс, 26.XII.1976 150
Серед ґруня шолом і кріс 163
Серед двора тюрми труна - НЗ 1927, 9, 4; ТКП, 59; ШТ-64, 128; ШТ-72, 73 149
Сильніший брат 172
Синові 401
Синьовирське озеро, з циклю "Знов у гори!" - Нове Життя, Пряшів 1971 302
Сінокоси 239
Скажи, мій співуне 320
Скільки - ЗК, 38; ШТ-64, 72; ШТ-72, 28 78
Славою заблиснеш, Україно 44
Смерти не боюся! 345
Смерть в'язня 211
Смерть жебрака 327
Смерть Івана Попенка - ТРК, 41 294
Смерть лісоруба 214
Смерть орла - НЗ 1928, 5, 8; ШТ-64, 130; МҐ, 105;ШТ-72,75 214
Смерть потока 229
Сон 375
Сон, рукопис 376
Сонечко весняне 310

Стор.

Сонце сходить 212
Співав би я... - ЗК, 31; ШТ-64, 71 76
Спогади 57
Спогади 308
Спогади на Брата Грома 420
Срібна річка 260
Старий каштан - ЛП, 38; ШТ-64, 185; ШТ-72, 113; 407
Степам - братам - НЗ 1928, 2, 14; ШТ-64, 135; Поети Закарпаття, Пряшів 1965, 372 186
Стократ згадаєш і заплачеш колись... 267
Стоптана квітка 399
* * * Стою, дивлюся на красу - НЗ 1927, 3, 2; ШТ-64, 116; ШТ-72, 61 236
"Студена вода" 247
Сумна верба 404
Сховалось сонце 170

Т

Т. Ґ. Масарикові 201
Таємниця річки, співучої Ріки - Літ. Листок 1,додаток до "Свободи", Ужгород, липень 1929 250
Ти у гробі, ненько - КТ, 20 10
Тобі, дівчино - НЗ 1928, 1, 7; ШТ-64, 144; 259
Тобі, рідний краю... - ТРК, 17; Нова Сцена, Ужгород 1939, 1, 1, 3; ШТ-64, 158; ШТ-72, 95; Нове Життя, Пряшів, 16, 5, 22.IV.1977; Календар "Слово", Торонто, 1977, 126; Українська Думка, Лондон,березень 1979, 2 281
Трагедія Івана Рогача 389
Трагедія народу - НЗ 1927, 8, 8; ШТ-64, 111; ШТ-72, 55. . 182
Трембіта - Календар Укр. Робітничого Союзу, 1936, 29; ШТ-64, 97; ШТ-72, 43 310
3. XI. 1938 330
Три квітки 422
* * * Тюрем грубі брами розбийте - ШТ-24, 8 112

У

У зеленім гаю - КТ, 41; ШТ-64, 63 17
У зеленім гаю 51
У неволі 179
У прокуратора 354
У Сиготі - ШТ-24, 16; ШТ-64, 81; МҐ, 75 115
У Сиготі 127
У Сиготі - ТКП, 57; НЗ 1928, 2, 18; ШТ-64, 134; ШТ-72,78; Поети Закарпаття, Пряшів, 1965, 373 148
У темну ніч - ШТ-64, 189 416
* * * Ударив з неба грім огнем - ШТ-24, 12; ШТ-64, 80; ШТ-72, 31 114
Ужгород - ЗК, 26; ШТ-64, 69; ДВ, 4/1967; ШТ-72, 27; Д, 1, 1975 74
Ужгород 97
Украли наше сонце 219

Ф

Фарба незабудьки 317

Х

* * * Хай заваляться кляті мури - ШТ-24, 11; ШТ-64, 79. . 114
Ходить стара ненька - Д, 2/1962, 25; ШТ-64, 169; МҐ, 160. 342
"Христос воскрес..." - ШТ-64, 170, в скороченні; ШТ-72, 104, в скороченні 347

Стор.

Хто-зна 372
* * * Хто сидить з думою - ШТ-24, 4 111
Хто ти, дівчино нещасна? 399

Ц

* * * Цвіла краса - ШТ-24, 17 116
Цвіли акації - ТРК, 40 294
Цвіли акації 319
Цвіте краса... 127
Цифри і струни - ШТ-64, 186 410
Цілий світ оглух! 204

Ч

Час тюремні ґрати розбивати 173
Чи ще побачу вас колись - ШТ-64, 184; ДВ, 4/1967; ШТ-72 112 369
Чия то могила? 100
Чія та могила... - ЗК, 33; ШТ-64, 71 77
Чом' мене... 103
Чому мене - ЗК, 46; ШТ-64, 76 81
Чорні очі 261
Чуже сміття 328
Чужі квіти 229

Ш

Шабля і кайдани 97
Штани 50
Шугай Микола - КТ, 16 8
Шумить - ЗК, 51; КК, 32; ШТ-64, 77; МҐ, 67; ШТ-72, 29;Бюлетень Церкви св. Михаїла, Міннеаполіс,26.XII.76 82

Щ

Ще б'ються хлопці - ЛП, 29; ШТ-64, 168; МҐ, 156; ШТ-72, 102; Бюлетень УЗХ, Рочестер НЙ, 1979, 9, 6 . . . 343
Щедрий вечір 130
Ще такі два тижні 349
Щире привітання шлють ґруні степам - Карпатська Правда,травень 1927, 22; НЗ 1927, 4, 5; ТКП, 64; Д, 3/1963 46; ШТ-64, 135; ШТ-72, 79; Поети Закарпаття,1965 370 151
Щирі поцілунки полонин-красунь - Календар Альманах, Ужгород 1928; ТКП, 18; ШТ-64, 146; МҐ, 119;ШТ-72, 85 135
Щирі поцілунки полонин-красунь 155
Щирі поцілунки полонин-красунь 232
Щирі поцілунки полонин-красунь 235
Щось так болить душа 266

Ю

Ювілей - ШТ-64, 182 405
Юна Тиса 249
Юнацькі могили 340

Я

Я вирву спогади з душі 365
Я гуляю здовж потока 104
Я знав одну пісню... - ШТ-64, 173; МҐ, 164; Д, 4/1970 . . 363
* * * Я з тобою познайомивсь - Свобода, Ужгород, 41,15.X. 1925, 2; ШТ-64, 99 262
Я полину... 230

Стор.

Яворе, яворе - КТ, 53; П 1924, II/1, 12; КК, 35 21
Яворе, мій друже 56
* * * Як місяць блідий мандрівник 95
Як на небі місяць зійде - ШТ-64, 98 231
Як різня почнеться - НЗ 1927, 6, 4; ТКП, 51; ШТ-64, 132 . 146
Як різня почнеться 161
* * * Як у тебе сумно - ШТ-24, 14; ШТ-64, 81; ШТ-72, 33 . 115
Ясень - ШТ-64, 181; МҐ, 170; ШТ-72, 110 395

З М І С Т

Стор.

Від Видавництва vii

Примітки до першого тому ix

Б. Романенчук: В. Ґренджа-Донський . xi

РОЗДІЛ І: КВІТИ З ТЕРНЬОМ - 1923

Оригінальні поезії:

Моя пісня 5
Ой, гори 6
Вихор душі 6
Бездольна мати 7
Виїмок з Поеми: "Шугай Микола" . . 8
Ти у гробі, ненько 10
Люби рідну мову 10
Русин 10
Блудному синкови 11
Русине! 12
Ллiться слези 13
? Зійшовся я з моравцьом 13
Брат до брата 14
Будапешт 15
Над рікою Бодроґ 15
Пусті гори 15
Пяниця 16
Звідси гора... 16
У зеленім гаю 17
Попід гору... 17
Модерні звірі 18
Засвіти ми 19
Плавле кача... 19
Посадила'м... 19
Дідусь 20
Коло млина 21
Яворе, яворе... 21
Засвітило сонце ясне 21
Полониньска, вівчарска 22
Верховинка 23
Князь Лаборець 28
Знимка поета з 1922 року 34

Перероблені поезії тої ж збірки:

Моя пісня 37
Буревій душі 38
Мати 39
Микола Шугай 40
Славою заблиснеш, Україно 44
Люби рідну мову... 44
Верховинець 45
Блудні сини 45
Закарпатче! 47

Стор.

Наш пан нотар 47
Брат до брата 48
Будапешт 49
Над рікою Бодрог 49
Пусті гори 50
Штани 50
Звідси гори, звідти гори 51
У зеленім гаю 51
Попід гори 52
Мир і згода 53
Ой, світи-же, місяченьку 54
Лає мати сина, лає... 54
Дідусь 55
Яворе, мій друже 56
Верховина 56
Спогади 57

РОЗДІЛ II: ЗОЛОТІ КЛЮЧІ - 1923

Оригінальні поезії:

Золоті ключі 63
Повій... 63
Князівня Гуцулії 64
Арестованя А. Духновича 72
До пана Президента Републики Т. Г. Масарика, з жалобою свого народа 73
Сабля и кайдани 73
На шпилю Карпатів 74
Ужгород 74
Вбитий герой 75
Наші пластуни 75
Ой нераз... 75
Співав би я... 76
Жебрак 76
Чія та могила... 77
Путьом життя 77
Ви лиш пийте 77
Скільки... 78
На братиславській площи 79
Біль серця 79
Невжеж тебе... 79
Ой, засвіти, місяченьку... . . . 80
Бийтесь гори... 80
Пісня мадярского магната 80
Наука 81
Чому мене 81
Ой на горі... 81
Було то весною... 82
Шумить... 82
Поточок 82
Зівялим косицям 83
Ось вам и 83
Медея Верховини 84
Ужгород, власний малюнок поета . . 92

Стор.

Перероблені поезії тої ж збірки:

* * * Як місяць блідий 95
Арестування Духновича 96
Шабля і кайдани 97
Ужгород 97
Вбитий герой 98
Наші пластуни 99
Ой нераз! 99
Жебрак 100
Чия то могила? 100
Неборак 101
Біль серця 101
Пісня мадярського маґната 102
Наука 103
Чом' мене... 103
Могила дівчини 103
Було то весною 104
Я гуляю здовж потока 104
Веселий потічок 105
Зів'ялі лілеї 105
Було то весною, власний малюнок 106

РОЗДІЛ III: ШЛЯХОМ ТЕРНОВИМ - 1924

Оригінальні поезії:

* * * Грайте, грайте... 111
* * * Хто сидить з думою 111
Памяти добі відродження в р. 1918. 111
* * * Всі ріки 112
28. X. 1918 112
* * * Тюрем грубі брами 112
Бій під Сиготом 112
* * * Великий твір 113
* * * Хай заваляться 114
* * * Ударив з неба грім 114
* * * Люблю тебе мій рідний краю . 114
* * * Як у тебе сумно 115
* * * В ночі по скелях 115
У Сиготі 115
* * * Цвіла краса 116
* * * Десь дзвонять 116
* * * Жовкне листя 116
* * * Колишуть гори долину . . . 116
* * * Байдуже? 117
* * * Вікном Хороба зазира' . . . 117
* * * Дивлюсь на повінь 117
* * * Гори білі, гори 117
Святий вечір 118
Голос синів України 118
* * * Звідки той плач 118
Два братя 119
Виїмок з поеми "Найда" 120
Ізнову надходить..., рукопис . . . 122

Стор.

Перероблені поезії тої ж збірки:

Грайте 125
Бій під Сиготом 125
Великий твір ми будували... . . . 126
Осінь 126
У Сиготі 127
Цвіте краса... 127
Покрилось небо хмарами-журбою . . 128
Жовкне листя 128
Оці Карпати - наше горе 128
Повінь 129
Щедрий вечір 130
Два брати 130

РОЗДІЛ IV: ТЕРНОВІ КВІТИ ПОЛОНИН - 1928

Оригінальні поезії:

На Верховині 135
Щирі поцілунки полонин-красунь . . 135
Маєвий сон 136
Повій, повій, буйний вітре... . . 136
Ми нужденний хлібець їли 137
На могилу батька 137
Русин 138
Ридання сопівки 138
Бачив я сьогодні... 139
Зима 140
Святий вечір 142
На березі пустому 143
Полями-лісами 143
Не раз завидую вовкам... 144
Отсі наші гори... 144
На Покрови рано стріляли в народ . 144
Ой, високі гори... 145
Ой, колишуть сині гори... 146
Як різня почнеться... 146
Іван Береза 147
У Сиготі 148
Серед двора тюрми труна 149
Серед ґруня - шолом і кріс... . . 150
Ой, ходжу я понад Тису... 150
Щире привітання шлють ґруні степам 151
Світанок на полонині, рукопис . . 152

Перероблені поезії тої ж збірки:

На Верховині 155
Щирі поцілунки полонин-красунь . . 155
Гей, повіяв буйний вітер 156
На могилу батька 157
Ридання сопілки 157
Бачив я сьогодні... 158
Полями-лісами 159
Нераз завидую вовкам... 160
Наче у кітлі ми 160
На празник Покрови... 161

Стор.

Як різня почнеться... 161
Іван Береза 162
Серед ґруня шолом і кріс 163
Ой, ходжу я понад Тису 164

РОЗДІЛ V: ПІСНІ ЗЕЛЕНИХ ГІР

Поезії рр. 1922-1931

Люблю тебе, мій рідний краю . . . 169
Наша мрія 169
Сховалось сонце 170
Пізно при столі 170
Плач і ридання 171
Сильніший брат 172
Пускають кулі нам у груди 172
Час тюремні ґрати розбивати! . . 173
Маленький дзвін 173
Моя душа блукає 174
Кривавий празник с. Арданова . . 175
Могила пророка 176
О, чого ж я тут? 176
Не запродайте рідний край! . . . 177
Вставай, пригноблений народе! . . 177
Ой, чиї ж оце могили... 178
В мукачівськім замку 179
У неволі 179
Вона ще живе... 180
Розділили Україну поміж ворогів . 181
Трагедія народу 182
Пророкові - Великому Кобзареві . . 184
Степам-братам 186
Герої, лицарі пера 187
Розбудимо Закарпаття 188
Новий палац Просвіти 188
Біля руїн хустського замку . . . 189
Могила пророка 191
Не дамо! 192
На Говерлі 194
Нова зірка на нашому небі 194
Нене, нене, що з тобою? 195
Розчарування 196
Не байдуже! 197
Алькоголь 198
Наспівав би я пісень! 198
Наші права 200
Новітні кріпаки 200
Т. Ґ. Масарикові 201
Ой, чому ж,ти, Стримбо рідна... . 202
Злидар 203
Вовки і яструби 203
Задрімали скелі 204
Цілий світ оглух! 204
Не нам жати... 204
* * * Заміняли ярмо 205
Багата в нас земля 205

Стор.

А ми обдерті, босі, без кутка... . 206
Гей, покрили чорні хмари... . . . 206
Народ на цвинтарі порив цю землю . 207
Пождіть, пождіть... 208
Ніхто не бачить, як страждаєм... . 208
Оце мій рідний край! 209
На майдані 210
Пісня про Маковицю 211
Смерть в'язня 211
А на горі горять вогні 211
Сонце сходить 212
До Марка Бараболі 213
Смерть орла 214
Смерть лісоруба 214
Наше жито 214
Ми українці 215
Кривава казка 216
І насилу її звінчали... 218
Украли наше сонце 219
Лист із Ріо-Жанейро 221
Грунь опришків 221
Знов вас бачу... 226
Осінь 226
Верховина 226
Дикі квіти 227
Минає літо 228
Смерть потока 229
Чужі квіти 229
Я полину 230
Білі гори 230
Ранок 231
Як на небі місяць зійде... . . . 231
Щирі поцілунки полонин-красунь . . 232
Загуди, трембіто, ув останній раз. 233
Світанок на полонині 234
На Тисі 234
Пропали квіти із вікон 235
Щирі поцілунки полонин-красунь . . 235
Просоння весни 236
* * * Стою, дивлюся 236
Весна 237
Сінокоси 239
Молотьба 241
Ми творим голкою культуру 242
"Квас" 244
Весна - моя любов 244
На "Мирші" серед пастухів 245
"Студена вода" 247
На Тисі 248
Юна Тиса 249
Таємниця річки, співучої Ріки . . 250
Зима на порозі 251
Вертається із гір турист 251
Весна та осінь 252
Недуга 253
Зів'яла рожа 254

Стор.

В плесі Тиси 254
Полянська красуня 255
Народна баляда про Свербина . . . 256
Пісні і - ти 257
Квітка 257
Прощай! 257
Дивись: Яка розкішна ніч! . . . 258
Тобі, дівчино... 259
Срібна річка 260
Ой, повій, ти, вітре буйний . . . 261
Чорні очі 261
* * * Я з тобою познайомивсь . . . 262
А на ґруні горять вогні 262
Гарна шинкарка 263
Розбійник - вітер 263
* * * З душі вже витер я тебе . . 264
Переживаю я тепер 264
Крапка 265
Щось так болить душа... 266
Вина мені! 266
Стократ згадаєш і заплачеш колись. 267
Осінні сонати, рукопис 268

РОЗДІЛ VI: ТОБІ, РІДНИЙ КРАЮ - 1936

Оригінальні поезії:

На Боржаві 273
Опир-водяник 279
Присяга ірляндки 280
Тобі, рідний краю 281
Гуцулка 281
Понад гори... 286
Люблю тебе... 287
Молодій ґенерації 287
Полонинський пастух 288
Повітруля 291
А на ґруні горять огні 293
Цвіли акації 294
Смерть Івана Попенка 294
Уривки з епосу "За волю Срібної Землі" 296

Поезії з рр. 1932-1939:

З циклю "Знов у гори!" 301
Прощай, Ужгороде! 301
На полонині "Рівна" 301
В підніжжі "Боржави" 302
Синьовирське озеро 302
На Минчолі 303
Осінні сонати 304
Елеґія осені, рукопис 305
Зимовий день 306
На "Стозі" перший сніг 307
Ізнову надходить... 308
Спогади 308

Стор.

Акації 309
Сонечко весняне 310
Зелений ліс 310
Трембіта 310
Повітруля 311
Елеґія осені 314
Коли у мене в серці повно жалю.... 314
Росте над річкою верба... 315
Моє перо 315
Весняна ніч... 316
Люблю тебе... 316
Фарба незабудьки 317
* * * Ох, яка ти гарна 317
"Зустріч" 319
Цвіли акації... 319
Скажи, мій співуне... 320
Ой, чому біліє біла полонина... . 320
М., рукопис 321
Захмарилось... 322
М. 322
Лист до поетеси Миколаї Божук . . 323
Лист до поета в Рим 324
Всюди хмари, чорні хмари... . . . 326
Де причина бід? 326
Смерть жебрака 327
Чуже сміття 328
Ренеґати 328
З'їзд молоді в Мукачові 329
3. XI. 1938 330
Мені в наруччі умирав 331
Мені в наруччі умирав 331
В світ за очі 332

РОЗДІЛ VII: <u>В ТЮРМІ</u> - Поезії з 1939 р.

Вістка з тюрми 337
Думки за ґратами 337
Моїй донечці 338
Юнацькі могили 340
Ой, похмуре небо... 342
Ходить стара ненька 342
Ще б'ються хлопці... 343
І доки ще? 344
Криваві квіти 345
Смерти не боюся! 345
Лиш смерть вирве з рук мій олівець 346
Велика П'ятниця в тюрмі 347
"Христос воскрес..." 347
Дайте, друзі, папірці в онучі . . 348
Прощай, "Іване Попе"! 348
Ще такі два тижні... 349
Остання куля 350
* * * Биття, тяжкі побої 352
* * * Биття, тяжкі побої, шифром . 353
Рідний вітре! 354
У прокуратора 354

Стор.

Баляда про дівчину з баґнетом у грудях 355
Рідний вітре!, рукопис 356

РОЗДІЛ VIII: ТУГА - рр. 1940-1974:

Прощай, рідний краю... 361
* * * Вже рік минув 361
Моя Карпатська Україно... 362
Ох, гори рідні, ох, люблю я вас... 363
Я знав одну пісню... 363
Нема, нема над Верховину 364
Я вирву спогади з душі... 365
Ой, люблю я полонину... 365
Весна на чужині 366
Нема-немає кращої землі... . . . 367
Ой, важко жити на чужині... . . . 368
Чи ще побачу вас колись... . . . 369
І ось ізнов весна 369
На Моравії 370
В моравських горах 371
Брате вітре... 372
Хто-зна 372
В гарячці 373
Верба над рікою 374
Сон 375
Сон, рукопис 376
Аромат акацій 378
* * * Віє вітер, повіває 378
О, Ужгороде!... 379
Мій привіт Говерлі 380

РОЗДІЛ IX: НА ЕМІҐРАЦІЇ - рр.1940-1974

Втеча з гортіївської тюрми . . . 385
Німецька бестія 385
Капля в морі 386
В кайданах 387
Трагедія Івана Рогача 389
Кінь і горобець 390
Залізні шуліки 391
Наші партизани 391
Будапешт у вогні 392
Води, водички!... 392
Криваві фіялки 393
Дукля 394
Ясень 395
Мене не зломиш, клята доле... . . 395
По наказу грати я не вмію... . . . 396
Матуся 396
Моя красуню! 397
Наш ліс вивожують... 398
Буде тяжке прощання... 398
Забувати 398
Стоптана квітка 399
Хто ти, дівчино нещасна? 399
Синові 401

Стор.

В Татрах 402
Двоюрідному братові 403
Запізно 404
Сумна верба 404
Ювілей 405
Зломане перо 405
* * * Є у мене друг цікавий . . . 406
Старий каштан 407
Зоряна ніч 408
Напередодні весни 408
Обожаю гори 409
Цифри і струни 410
Очі, бідні очі... 411
Жарти людської долі 411
Вівчарська 413
Конюхи на вечірницях 414
Зустріч по тридцяти роках 415
Пелюстки троянди 415
У темну ніч 416
Зів'яла квітка 416
Лірник і цар 417
Мій Пегас 418
Місячна ніч 418
В моїй душі самі конфлікти . . . 419
Блищить алмазами роса... 420
Спогади на Брата Грома 420
Три квітки 422
Аромат акацій, рукопис 423
Елегія осені 424
Осінь 424
Пізно-осінній настрій 425
В лісі при Дунаї 426
Пустий ліс 426
Сад виноград 427
Анничці на 50-ти річні уродини . . 427
Великий наш Тарас 429

Пояснення до невідомих слів 430

Поазбучний список поезій 436

ВІБЛІОТЕКА